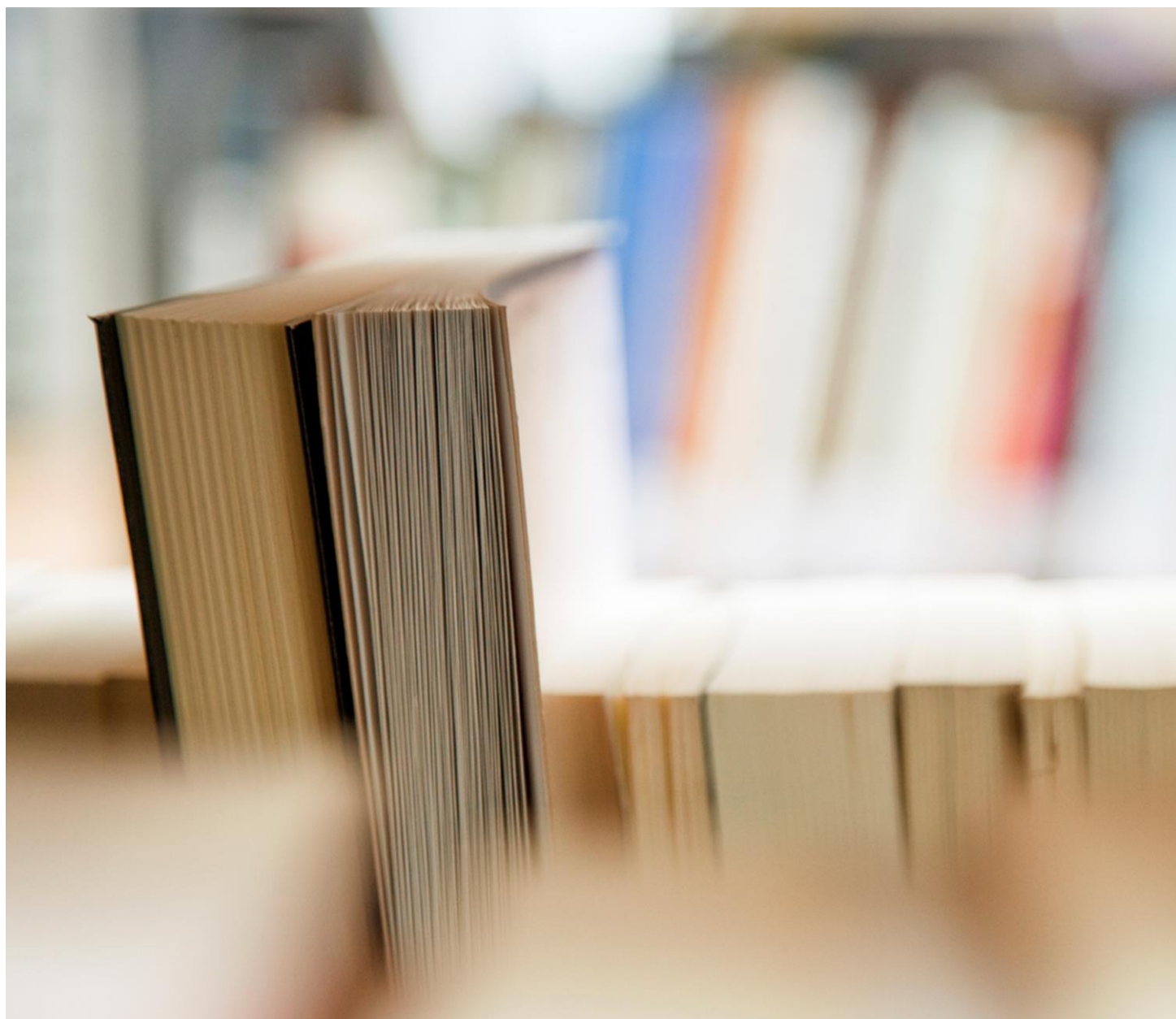

Методолошки водич

За наставници, за примена на подготвени педагошки алатки
наменети за превенирање, намалување и надминување на
функционалната неписменост

***“Надминување на функционалната
неписменост преку ИКТ, за подобра
професионална и социјална инклузија”***

СКОАЛА ГИМНАЗИЈАЛА КРИСТИЈАН- РОМАНИЈА

Техничка школа Николе Тесле -ХРВАТСКА

Јо Генико Лукеио Каусарианис- ГРЦИЈА

ИИСС Франческо Д’Агуире- Данте Алигери -ИТАЛИЈА

Вилнус општинска гимназија Григискес Свесос -ЛИТВАНИЈА

ООУ Мирче Ацев- Ѓорче Петров Скопје - Северна Македонија

Меркез Чанаккале Анадолу Лисеси-ТУРЦИЈА

Овој проект беше финансиран од Европската комисија. Оваа публикација изразува само гледишта на авторот. Европската комисија и Националната агенција не се одговорни за било каква употреба која може да се направи со информациите кои ги содржи.

Предговор

Според анализата направен за потребите од апликантот, базирана на информациите собрани од партнерските училишта, тековната ситуација покажува дека годишно, најмалку 2 ученици од секое училиште, кои се дел од анализата, го напуштаат образовниот систем во средните училишни години, откако заостанале неколку пати, додека бројот на отпишани во првите две години на средно училиште е двојно поголем. Дополнително, скоро 40% од учениците немаат разбирливо пишување, дури не можат да разберат што напишале. Мотивацијата зад овој водич за методологија е добиена од резултатите на ПИСА тестовите. За читање, Романија освоила 428, Северна Македонија 393, Грција 457, Турција 466, Италија 476, Хрватска и Литванија 479, при што нивото на функционална неписменост во овие земји е повеќе од 40%. Романија и Република Северна Македонија се меѓу осумте земји кои го решавле тестот со помош на хартија и молив, наместо дигитално. Традиционалното предавање и оценување во дигитална ера со дигитални ученици е главната причина за функционална неписменост. Децата сметаат дека закопчувањето, пишувањето и читањето се напорна работа за нив. Џејн Хили, во „Загрозени умови“, ги привлекува вниманието со фактот дека, по совладувањето на читањето, на учениците кои поминуваат многу време во виртуелниот свет им недостасува неопходната поддршка за напредок. Не само читањето, туку и способноста за пишување се афектирани, и учениците имаат големи потешкотии во изразувањето на своите идеи, мисли и чувства. Тие имаат потреба од стручна поддршка, која може да се обезбеди од наставниците кои се секако стручни за писменост. На жалост, во училиштата има недостаток од оспособени и обучени човечки ресурси.

Со ова имаме за цел да ги поддржиме наставниците со претставување на иновативни практики во дигиталната ера, но и да го засилиме развојот на клучни компетенции, преку претставување на конкретни примери од методи и активности кои можат да се користат, во и

надвор од училищата, за засилување и развој на писменоста. Читањето е една од основните компетенции кои треба да се стекнат. Без читање и без разбирање на прочитаните текстови, учениците се изложени на ризик од неуспех и напуштање на училиштето, а истотака овие лица и понатаму не можат да функционираат во општеството и не можат да се интегрираат професионално, со што се изложени на исклученост, маргинализација и сиромаштија.

Нашата намера е овој производ да биде прирачник за дигитални и практични начини за превенција и надминување на функционалната неписменост, и методолошки водич за наставниците низ Европа, бидејќи добар наставник е добро обучен наставник.

Главната цел е да се создадат иновативни учебни материјали, користејќи информациско-комуникациски технологии, за да се направи читањето поатрактивно и разбирливо, но и да се обезбедат наставниците со неопходните алатки за рано идентификување на учениците со ризик, со цел реорганизирање на нивниот дидактички пристап и помош на учениците да ги надминат тешкотиите во учењето.

А. Функционална неписменост. Европски проблем:

1. Вовед

2. Проценка на функционалната неписменост во училиштата на секоја партнер држава

2.1. Функционална неписменост во Хрватска

Дефиниции и знаци на функционална (не) писменост

Ерата на современи информации, која ги преминува географските разлики, наложи нова социјална пракса, медиуми и начини на создавање на значење, и со тоа нова интерпретација на писменоста. Денес се потребни различни видови на функционална писменост: информациска, компјутерска, графичка, писменост во областа на пишување на научни извештаи или онаа потребна за бизнис презентации. Содржините на писменоста се повеќе прошируваат во различни области на професији и наука, па затоа зборуваме за академска писменост, здравствена писменост, писменост без граници (знаење на јазик), правна писменост итн. Различните видови на писменост се претпоставка за ефикасност на работното место и учество во заедницата.

Писменоста е поврзана и со разлики во возраста, па постои разлика помеѓу предшколска и рана писменост и писменост на младите луѓе и возрасните. Исто така, се користи и терминот

Профил на писменост; наоѓањето на соодветни информации во научен текст, пребарувањето на информации во распоред, разбирањето на содржината на формулар што треба да се пополни, пишување на апликација за работа или пресметување на месечна рата бараат специфични профили на писменост.

Различни дефиниции на "писменост" што се користат во Хрватска.

Во Извештајот за писменост (февруари 2005 година), Министерството за наука, образование и спорт го цитира Централното биро за статистика и ја дефинира писменоста како "способноста на личноста да чита и пишува на теми од секојдневниот живот", што е во согласност со меѓународниот пристап. Во следниот дел, авторот ја наведува хрватската дефиниција на писменото лице, која гласи: "Секое лице со завршено основно образование, кое е задолжително за сите граѓани на Република Хрватска".

Дефиницијата за писменост поврзана со времето поминато во училиште е силно критикувана.

Од една страна, оваа дефиниција ги категоризира лицата како неписмени или писмени, без да се зема во предвид постигнатото ниво на одредени компетенции.

Од друга страна, некои лица без осум години образование можат да имаат високо ниво на писменост, додека на други, кои завршиле основно училиште, често им недостигаат основни вештини на функционална писменост.

Овие податоци често се единствените податоци што ги даваат одделните земји и затоа претставуваат брза и евтина оценка на националната состојба на писменоста (иако можат да бидат доста неточни).

Хрватското Друштво на читатели разликува:

Основна или почетна писменост: знаење на читање и пишување како основни вештини.

Секундарна или функционална писменост: разбирање на писмените упатства во секојдневниот живот, како што се користење на одредени производи, пополнување на договори или формулари, сообраќај, јавни институции итн. Тerciјарна писменост (информативна, интернет, СМС)

Трендот на тестирање на писменоста, кој не го опишува лицето само како неписмено или писмено, е во пораст. Овој пристап одразува промени во размислувањето за писменоста, како на национално ниво, така и на меѓународно ниво, како нешто што се развива и еволуира со текот на животот на едно лице.

Ова се одразува во дефиницијата која се користи во **Меѓународното истражување на писменоста на возрасните (МИПВ)**:

"[Писменост е] способноста да се разберат и се апсорбираат печатени информации од секојдневниот живот во домот, на работа и во заедницата - за постигнување на цели и развивање на потенцијалите на личноста."

Затоа, терминот "писменост" е поврзан со барањата што им се поставени на возрасните од нивната околина. Писменоста е дефинирана како функција на реалните потреби на бизнисот/професијата и приватната/социјалната средина. "Функционална писменост" е општоприфатеното име за овој вид на дефиниција.

Европската Рамка за Клучни Компетенции за Доживотно Учење ја истакнува улогата на образованието во стекнувањето на компетенциите потребни за граѓаните да се адаптираат на брзо менуливото светско опкружување со јака поврзаност. Клучот за постигнување на оваа цел е: комуникација на мајчин јазик, комуникација на странски јазик, математичка писменост, научни и технолошки компетенции, ИТ компетенции, учење како да се учи, интерперсонални, интеркултурни, социјални и граѓански компетенции, иновативност и претприемништво, културна свест и изразување. Во Европа, функционалната писменост: расте поради зголемената потреба за читање, пишување, разбирање, анализа и синтеза; вклучува и други области, како што се користење на компјутери, пребарување на информации, прибирање и анализа на податоци; е помалку поврзана со времето поминато во училиште; на неа влијаат се повеќе од фактори како што се миграцијата, социјалната ексклузија и развојот на основните компетенции; е тесно поврзана со самопочитувањето, самодовербата и самоуправувањето .

Писменоста е најниското ниво на образование на населението и се смета за потребна за можно понатамошно образование. Исто така, писменоста е минимална претпоставка за вклучување во модерниот работен процес и подобар квалитет на животот. Значењето на стапката на (не)писменост најдобро се манифестира во фактот дека тоа е еден од показателите на индексот на човеков развој, кој во суштина покажува дека тоа е и еден од показателите на општиот развој на едно општество.

Алатки за оценка и проценка на (не)писменост

Кога станува збор за писменоста важно е да се напомене дека во меѓународната статистика ова прашање обично се однесува на населението на возраст од 15 години и понатаму, додека во Хрватска најчесто се зема предвид населението на возраст од 10 години и понатаму.

Кога се дефинира писменоста, може да се подели на основна или примарна писменост (знаење на читање и пишување како основни вештини), секундарна или функционална писменост (разбирање на писмени упатства во секојдневниот живот, пр. пополнување на договори или форми) и терцијарна писменост (информациона и информатичка писменост).

Со развојот на информатичките технологии, информационата писменост станува сè поважна, што се дефинира како способноста за користење на компјутери и компјутерски програми (Надрљански, 2006).

Преку целиот спектар на дефинициите за функционална грамотност, можеме да заклучиме дека функционално писмена личност е онаа која, освен читање и пишување, има способност да разбере писмени материјали и да ги примени во секојдневниот живот, дома, на работа и во заедницата.

УНЕСКО, 2004 година, ги признава функционално неписмените лица како оние лица кои не можат да се вклучат во сите активности кои бараат писменост за да учествуваат ефективно во нивната непосредна и далечна околина, и во нивните способности читањето, пишувањето и математичката писменост не можат да придонесат за личното благосостојба и за благосостојбата на социјалната заедница во која живеат.

Општоприфатените области за тестирање на функционална писменост, одредени од УНЕСКО во 2004 година, се:

- Писменост за читање проза - подразбира знаење и вештини што овозможуваат разбирање и користење на информации добиени од текстови, вклучувајќи разни публикации, приказни, поеми.
- Писменост за документи - претставува знаење и вештини потребни за лоцирање на информации содржани во разни форми, графици, распореди, обрасци за плаќање, апликации итн.
- Математичка (нумеричка) писменост - подразбира знаење и вештини потребни за примена на основни математички операции (собирање, одземање, делење, множење), како поединечни операции или покомплексни операции како што се извештаи за состојбата на банкарскиот сметка, пресметување на камати на заеми, одредување на данок на личен приход итн. Неписменоста е незнаење на азбуката, незнаење на вештините на читање и пишување.

Степен на функционална неписменост во Хрватска

Според методологијата што се користела во Пописот на населението, домоќинствата и становите во Република Хрватска во 2001 година, се смета дека личноста е писмена ако може да прочита и напише краток и едноставен есеј за својот секојдневен живот. Според методологијата што се користела во пописот во 2011 година, дефиницијата за писменост останува иста.

До 1950 година, писменоста се мерела според азбучната писменост, што вклучувало основно знаење на буквите. По 1950 година, се земаат пошироки поими за функционална неписменост како критериуми, според кој да се биде писмен значи разбирање, односно да способност за читање, пишување, слушање и говорење (Дијаношиќ, 2012).

Промена во дефиницијата на писменост во Хрватска била направена во ноември 2004 година кога Владата на Република Хрватска ја прифатила Стратегијата за образование на возрасни лица.

Стратегијата за прв пат истакнува ново разбирање на 'писменоста на 21-ви век', која, освен на 'традиционалното' разбирање на писменоста - вештини во пишување, читање и (понекогаш) нумерички вештини, значи разбирање на прочитаното, комуникациски вештини, познавање на странски јазици и употреба на модерни информатичко-комуникациски технологии, што овозможува квалитетно разбирање на природни и социјални настани, способност за решавање на проблеми, вештини и спремност за ТИМССка работа, прифаќање на другите и различните, и способност за понатамошно учење.

Во пракса, меѓутоа, преовладува разбирање на писменоста како способност да се чита, пишува и (понекогаш) се брои, во комбинација со дефиницијата на писмен човек како оној кој завршил основно образование.

Дефиницијата на литературност користена за последниот попис во 2011 година опишува писмена личност како лице, со или без училиште, кој може да прочита и напише есеј за секојдневниот живот, или кој може да чита и пишува писмо, независно од јазикот или писмото што може да го чита или пишува, што одговара на дефиницијата на функционална писменост според УНЕСКО, но не и на дефиницијата на 'писменоста на 21-ви век', како што е разбранано во Стратегијата за образование на возрасни лица.

Меѓутоа, оваа дефиниција на писменоста се користи долго време. Денес зборуваме сè повеќе за функционална писменост, односно способноста да се користи јазикот и различни форми на изразување и комуникација, кои не секогаш се пишувани форми, понекогаш се графички или други форми, на разбирлив начин. И не само разбирливо, туку и да разбере што е прочитано. Дека имаме став во однос на она што е прочитано, дека самите сме способни да создадеме одреден писмен текст, кој исто така не е само репродуктивен, туку има содржина и значење.

Во 2014 година хрватската влада прифати Стратегија за образование, наука и технологија. Во неа се нагласува стекнувањето и развојот на одредени групи на клучни компетенции кои е потребно да се негуваат: критичко мислење, естетска оцена, одговорност кон себеси, другите и околината, ТИМССка работа, ориентација кон решавање на проблеми, фундаментални етички вредности, родителски вештини, граѓански активизам, медиумска, финансиска и потрошувачка писменост итн.

Истакнато е значењето на придобивањето на пресечни и фундаментални знаења и вештини во науката, технологијата, инженерството и математиката (СТЕМ - Наука, Технологија, Инженерство, Математика) од рана возраст.

Ова знаење и вештини се потребни за справување во технолошки зависното општество - за подоцнежна акција во научните истражувања, технолошкиот развој и служат како цврста основа за доживотно учење. Се препорачува учењето преку работна пракса.

Според пописот во 1953 година, 16,3% од вкупното население на Република Хрватска на возраст од 10 и повеќе години биле неписмени. Ако ги набљудуваме промените во бројот на неписмените лица преку пребројувањата, забележуваме дека бројот на неписмените лица се намалува и во 2011 година и бил само 0,8%.

Поголем дел од неписмените лица се жени, кои во 1953 година беа 2,8 пати повеќе од неписмените мажи, а во 2011 година беше цели 3,8 пати повеќе, првенствено поради фактот дека жените живеат во просек 7 години подолго од мажите и што во минатите децении не беа присутни во образовниот систем како што се денес.

Податоците од пописот во 2011 година покажуваат дека најголемиот дел на неписмените жени припаѓаат на постари возрастни групи. Цели 64,6% од нив се жени над 60 години, а преостанатите 35,4% се мажи од сите возрасти како и жени под 60 години.

Ако ги разгледаме податоците за неписмени лица според регионална распределба, најголемиот дел од нив се на возраст од 10 и повеќе години и се наоѓаат во Шибеник-Книнска жупанија и изнесува 2,0% од вкупното население на таа жупанија, додека најмалиот дел е во Приморско-Горско Котарска жупанија, само 0,3%.

Според овие податоци, најмалку неписмени лица има во Загреб и во Приморско-Горско Котарска жупанија.

Во возрастните групи од 10 до 14 години, има 323 момчиња и 208 девојчиња кои се неписмени. Меѓу неписмените лица има 14.521 лица на возраст над 75 години.

Причини, опасност и мерки за борба против функционалната неписменост

Поголем дел од податоците за функционалната неписменост во Хрватска потекнуваат од меѓународни проценки и истражувања како ТИМСС, ПИСА и ICILS (Студија за Меѓународна компјутерска и информатичка писменост).

Хрватските ученици на возраст од 15 години континуирано постигнуваат (под)просечни резултати во меѓународните проценки на писменост по јазик, математика и наука (како што е ПИСА), што укажува на потребата од промена во пристапот на стекнување на знаење, учењето на основни вештини и промовирањето на практичната примена во основните училишта.

Во текот на четирите циклуси на ПИСА истражувањата во кои Хрватска учествувала, учениците во земјата константно постигнуваат значително помали резултати во писменост во споредба со просекот на ОЕЦД.

Исто така, изведбата на нашите ученици во последните десет години најмногу заостанува или, како во случајот на научната писменост, се намалила.

Првата причина е делот на оние што не се функционално писмени, т.е. постигнуваат резултат под ниво ПИСА 2. Ова не значи дека не знаат да читаат, пишуваат, собираат и одземаат, бидејќи секако го знаат тоа, но и покрај основното ниво не се способни да ги применат стекнатите знаења во секојдневни ситуации.

Во 2015 година, 24,6 проценти од нив беа во случај на научна писменост, во споредба со 17 проценти во 2006 година.

Во случај на математичка писменост во 2015 година, во Хрватска имаше 32,1 проценти.

Една третина од нашите ученици се функционално неписмени по математика.

Можеби уште важен е процентот на ученици кои ги постигнуваат највисоките нивоа на успех, бидејќи на нив се базираат иновациите, технолошкиот и економскиот развој на државите.

Петтото и шестото ниво на постигнување во ПИСА укажуваат на справување во посебно комплексни ситуации и задачи и покажуваат високо развиен ниво на индивидуална писменост.

Само 5,6 проценти од хрватските ученици постигнуваат ги дваите највисоки нивоа на математичка писменост во 2015 година.

Основното ниво на читателска писменост во Хрватска не го достигнуваат секој петнаесетгодишен ученик, односно секое четвртио момче и секоја седма девојка, а особено е загрижувачки што не го достигнуваат дури и секој втор петнаесетгодишен ученик кој се образува во индустриски или занаетчиски програми.

Толку е голем процентот на петнаесетгодишните ученици без основни компетенции за читање што значи дека во иднина Хрватска може да се соочи со голем дел од недоволно развиени вештини на граѓаните, потребни во модерното општество и на пазарот на трудот.

На другиот крај на спектарот се учениците на највисоките нивоа на знаење и способности. Тие ученици ќе бидат "моторите" на националната и глобалната економија во иднина, а податоците за делот на такви ученици го покажуваат степенот на успех на системот во развивањето на успешност.

Највисоките нивоа на читателска писменост во Хрватска ги постигнуваат само 5% од учениците.

Читателската писменост е збир на компетенции кои не се развиваат исклучително во наставата на мајчин јазик.

Затоа е важно да се подигне свеста кај наставниците по сите предмети за значењето на читателската писменост за успехот на учениците во нивниот предмет. Наставниците треба да ги познаваат добро сите димензии на читателската писменост и да го поттикнуваат развојот на компетенциите за наоѓање на информации, користење на различни стратегии за читање, разбирање на прочитаното и особено оценување на квалитетот и веродостојноста на информации и рефлексии, кои се најслабо развиени кај хрватските ученици.

Исто така, учениците треба да бидат изложени на поголема разновидност и автентичност на текстови во различни формати, како што се печатени и дигитални, бидејќи само на тој начин нивната читателска писменост може да се развие во целост.

Се има во предвид дека во Хрватска се покажало дека учениците кои добиваат поддршка од своите родители во форма на засилување на самодовербата постигнуваат значително подобри резултати во читателската писменост, затоа што треба да се работи на тоа родителите да бидат свесни за значењето на таквите форми на поддршка преку работилници, предавања и индивидуални разговори.

Во математичката писменост, Хрватска исто така забележува подпросечни резултати во овој циклус на истражување, што не се промени значително од 2006 година.

Дури секој трет ученик на возраст од 15 години во Хрватска е под основното ниво на математичка писменост (ниво 2).

6% од учениците во средните школи не достигнуваат основното ниво, 33% од учениците во стручните школи со програма од четири или пет години, и скоро 59% од учениците во индустриските, како и 68% од учениците во занаетските програми.

Само 5% од учениците во Хрватска имаат високо ниво на математичка писменост, половина помалку од просечната вредност на ОЕЦД.

Фактот дека во Хрватска секој трет ученик на возраст од 15 години не е функционално математички писмен има сериозни последици за хрватското општество, економијата и пазарот на труд во иднина.

Забрзаниот раст на компјутерската технологија и автоматизацијата на рутинските процеси ги става во предност компетенциите за формулирање на математички проблеми, интерпретација на резултатите и примена на реалните ситуации во математички термини и концепти, се поважни отколку изведувањето на научени, рутински математички процедури.

При математичкото образование треба да се нагласи концептуалното учење и развојот на способноста за создавање на модели во комплексни, непознати ситуации. При тоа,

треба да се користат повеќе отворени задачи во кои учениците треба да развиваат компетенции за аргументирање и комуницирање на решенија.

Што се однесува на читателската и математичката писменост, хрватските ученици постигнаа подпросечни резултати во овој циклус на истражување и во научната писменост, каде што основното ниво на научна писменост (ниво 2) не го достигнуваше секој четврти хрватски ученик, 4% од учениците во средните школи, секој четврти ученик од стручните програми од четири или пет години и приближно секој втор ученик од индустриските и занаетските програми.

Овие ученици не располагаат со основни знаења и не се способни да ги применуваат компетенциите потребни за донесување на информирани одлуки и справување со предизвиците поврзани со науката во нивниот секојдневен живот.

При наставата по наука треба да се стави акцент на концептуалното учење, примената на знаењето во задачи базирани на проблеми и нерутински ситуации, истражувачкото учење што ги стимулира интересот и когнитивното активирање на учениците, како и интеграцијата на наставните содржини од сите предмети во областа на природните науки. Такви активности често бараат поинтензивна соработка, креативност на наставниците, соодветни професионални и методолошки веештини, време за подготовка и соодветни помагала и материјали.

Една од можните причини зашто хрватските ученици постигнуваат подпросечни резултати во сите три области на писменост може да биде заедничката пракса каде што знаењето на учениците се оценува на основа на репродуцирање на содржината, а такви способности се најниско поставени на ПИСА скалите за писменост во сите три области. Оценувањето и проценката на учениците треба да бидат базирани на разбирање и примена на концептите во познати, но и непознати контексти.

Резултатите покажуваат дека учениците кои почнуваат да користат дигитални уреди и интернет порано, како и учениците кои се сметаат за посебно независни и компетентни во користењето на дигитални уреди, постигнуваат подобри резултати во сите три области на писменост.

Сепак, резултатите исто така покажуваат дека подобри резултати постигнуваат учениците кои помалку научиле за користењето на интернет во училиште и кои ги користеле дигиталните уреди во наставата по некои предмети. Тоа може да укажува на заклучок дека информатичката писменост на учениците треба да биде систематски развиена во сите предмети,

а особено во предметот информатика, кој треба да биде задолжителен, и дека дигиталните уреди и интернет треба да се користат целесно и во согласност со наставните стратегии.

Иако податоците се сиромашни, насочено истражување за функционалната писменост во Хрватска не се спроведува. Истражување кое би се однесувало на состојбата на функционалната писменост на сите оние кои не завршиле образование или го завршиле формално, но се соочиле со нови услови на работниот пазар за време на транзицијата и останале невработени, не се спроведува. Во Хрватска има потреба од истражување за функционалната писменост според методологијата користена во светските истражувања.

Во Хрватска постојат повеќе генерации на луѓе кои, иако завршиле формално образование, немаат одредени знаења и вештини потребни за функционирање во денешното општество. Исто така, постои голема популација на стари лица без завршено или недовршено основно образование.

Може се претпостави дека скоро сите од нив не ги стекнале најважните компетенции, па така не владеат елементите на таканаречената функционална или нова писменост, која вклучува основни знаења и вештини за работа на компјутер, знаење на мајчиниот јазик и основи на знаењето на странски јазици, подготвеност и мотивација за учење.

За сите овие граѓани, стекнување на знаења може да се организира и понуди преку програми за образование на возрасни.

Затоа, за примената и развојот на поменатите компетенции, треба да се развијат наставни планови, процеси, програми и образовни резултати на сите нивоа на образование, но воедно тие ќе се засилаат со спроведување на неформални и информални форми на поживотно учење.

Брзите промени на пазарот на труд, стареењето на населението и зголемувањето на глобалната конкуренција укажуваат на потребата да се искористат сите достапни знаења и вештини - независно од тоа каде и како ги стекнале индивидуите.

Оценувањето на резултатите од неформалното и неофицијалното учење отвара нови можност за лицата кои стекнале одредено знаење и вештини во текот на својот живот, за да добијат формални сертификати и преку нив да станат попосакувани за вработување и/или да создадат предуслови за продолжување на своето образование.

Системот и процесите за оценување на неформалното и неофицијалното учење во Хрватска сè уште не се развиени. Европските трендови, примерите на добра практика и стартните точки се поставувањето на сличен систем во Хрватска.

Писменоста е многу повеќе од читање и пишување, тоа е начин на комуникација, стекнување на знаење, учење на јазик, развој на култура. Писменоста се забележува во многу форми: на хартија, компјутер, ТВ и други медиуми. Освен основна или примарна писменост,

односно знаењето на читање и пишување како основни вештини, денеска се користат термините секундарна или функционална писменост (разбирање на пишани упатства во секојдневниот живот, на пример при користење на одредени производи, пополнување на договори или формулари, ориентација во трговијата, сообраќајот, јавните институции итн.) како и терцијарна (информации, компјутер, интернет, СМС) писменост. Од овие последни две форми на писменост или комуникација, најголем број луѓе се исклучени. (Надриљански, 2006).

Причините зошто писменоста е толку важна се растечката масовна комуникација, пролиферирацијата на комуникациски канали, прогресивната технологизација на светот, губењето на комуникациски ограничувања, разликите меѓу културите и многу други. Така дефиницијата на писменоста е многу посложена и динамична - треба постојано да се ажурира според напредниот напредок на човештвото.

Технолошките барања кои се претпоставка за вработување се зголемуваат побрзо денеска отколку што можело да се замисли пред триесет години. Кога се стекне знаењето, тоа не е доволно за целата работна кариера, наложена е концепцијата на постојано учење. Денес се потребни различни видови на функционална писменост: информативна, компјутерска, графичка, писменост во областа на пишување на научни извештаи или онаа потребна за бизнис презентации. Оттука и поимот функционална неписменост: со ова се мисли на таков ниво на писменост што не е доволен за личноста да биде ефикасна не само на своето работно место, туку и да земе активно учество во животот на заедницата. Исто така е важно да се има политичка писменост за да може да се учествува во процесот што се одвива во социјалната заедница, да се разберат политичките и економските прашања поврзани со секојдневниот живот.

Проблемот на функционална неписменост влијае на сите земји во светот, а вниманието кон овој проблем почна да насочува во 1960-тите години, иако функционалната неписменост беше откриена во САД во крајот на 1940-тите години кај војниците, кои иако беа формално писмени не можеа да ги прочитаат пишаните инструкции за ракување со оружјето.

Овој проблем најдобро е истражен во развиените индустриски земји, иако и тие го забележале овој проблем како спорадични примери, односно сметале дека се однесува само на некои групи од населението (имигранти од неразвиени земји итн.). Функционалната неписменост беше сметана за нешто што се однесува само на неразвиени и земји во развој заради недоволно развиениот образовен систем.

Проблемот со функционалната (неписменост) станува особено изразен во време кога светското индустриско производство се преместува кон пост-индустриското производство (компјутерски водено), што остави зад себе голем број на невработени. Најмалку образованите беа најлоши, го загубија својот социјален статус бидејќи беа најмалку способни да се справат со

новата ситуација сами: беа тесно образовани за работа на машина, тешко се прилагодуваа на примената на новата технологија, не можеа да се справат со потребната независност и иновативност, често пати не можат да најдат нова работа сами бидејќи не знаат како да напишат апликација итн. И крајно важен факт е дека голем број на функционално неписмени луѓе исто така претставува и голем губиток за заедницата во која живеат.

Причините за функционална неписменост можат да бидат различни, од несоодветна економска и културна средина (недостапност на културни настани), несоодветен систем на образование што не обезбедува потребните знаења, но причините се поврзани и со карактеристиките на функционално неписмените луѓе (бидејќи имаат лоши искуства од училиштето, недоразвиени навики за учење, одбивност, потребата да останат анонимни во околината во која живеат, недоволна мотивација за напредок итн.).

Во Хрватска, голема внимание се обрзуваше на функционалната неписменост во текот на 1970-тите години. Андрогоиското друштво во Загреб организираше неколку колоквиуми на оваа тема, а беа објавени и збирки на документи.

Прашањата се скоро идентични со оние на кои денес бараме одговори - како да се организира функционално образование чиј цел не е само формално образовање на неписменото население, туку и да се добијат функционално писмени луѓе кои ќе бидат способни да функционираат во општеството.

Користена литература

Branko Dijanošić, FUNKCIONALNA PISMENOST POLAZNIKA OSNOVNOG OBRAZOVANJA ODRASLIH OD TREĆEG DO ŠESTOG OBRAZOVNOG RAZDOBLJA, Andragoški glasnik Vol. 16, br. 1, 2012, str. 21-31 Izvorni znanstveni članak

ПИСА 2018: REZULTATI, ODREDNICE I IMPLIKACIJE Međunarodno istraživanje znanja i vještina učenika Ana Markočić Dekanić Margareta Gregurović Matija Batur Sanja Fulgosi

Matijević, M. (2003):, Hrvatska bez nepismenih, bib.irb.hr,

https://bib.irb.hr/datoteka/693755.Matijevi_elaborat_o_nepismenosti_2003.pdf

Nadrljanski, Đ. (2006): Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja, Informatologija,

2.2. Функционална неписменост во Грција

Кога некој ќе помисли на "функционална неписменост", се зема во предвид она што вклучува сосема спротивното, тоа е писменост, според дефиницијата што ја дава УНЕСКО (1978): "Лице е функционално писмено ако може да се вклучи во сите активности каде што писменоста е потребна за ефективно функционирање на неговата група и заедница и за овозможување на него самото и за развојот на заедницата." Според ова, писменоста се третира како средство за комуникација, што се фокусира на комуникативни дејства, покрај придобивање и користење на вештини во контекстот (Мејбин во Кацару).

Писменоста исто така е дефинирана од Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) "како способност да се разберат, проценат, користат и да работи со писмени текстови за да учествуваат во општеството, да ги постигнат своите цели и да го развијат своето знаење и потенцијал" (ОЕЦД, 2013, стр. 59). Според оваа дефиниција е очигледно дека писменоста е синоним за благосостојба кога некој е дел од општеството, и доколку личноста нема овие карактеристики, не може да искористи целиот свој потенцијал при комуникацијата со другите.

Според Харман (1971), по време на Втората светска војна, ограничувањата на неписмените луѓе беа прв пат забележани од американската армија, која ги опиша како "неспособни да разберат пишаните упатства потребни за извршување на основни воени функции или задачи". По завршувањето на војната, УНЕСКО утврди потребата за основно образование што вклучува напредување на писменоста. Како што наведуваат Булајиќ и соработниците (2019), концептите на функционална писменост и функционална неписменост (ФН) се појавија во втората половина од 20-тиот век, кога условите за индустриалниот напредок беа соодветни, а во исто време се осозна дека основното образование нема да обезбеди потребниот ниво за социо-економски развој.

Она што некој можеше или не можеше да прави во рамките на општеството го забележа разликата помеѓу писменоста и функционалната неписменост: "Лице е функционално неписмено ако не може да се вклучи во сите активности во кои писменоста е потребна за ефективно функционирање на неговата група и заедница и за овозможување на него самото и за развој на заедницата преку користење на читање, пишување и математика" (УНЕСКО, 1978, стр. 183).

Edukacyjnusch дава преглед на проблемот и заменува терминот "функционална неписменост" со терминот "современа неписменост", но истовремено открива дека овие луѓе се одгледани во услови на писменост и навистина имаат способност да читаат и пишуваат. Меѓутоа, тие не успеваат да ги разберат комплексните реченици и да пишуваат, што го привлекува вниманието на истражувачите кон нивното ниво на писменост.

Кога се размислува за функционалната неписменост, не треба да се пренебрегне функционалната нумеричка писменост, каде што втората се однесува на неможноста за користење на математика на ниво што е потребно за функционирање во општеството преку работа или други области.

Знаци на функционална неписменост

Неписмените луѓе често ќе кажуваат дека не знаат и ќе се прават дека нема причина за загриженост. Истовремено, тие ќе се чувствуваат посрамотени од својата состојба и ќе веруваат дека само тие имаат такви проблеми. Ова неизбежно ќе доведе до ниска самопочит и често може да станат агресивни. Нивното однесување претставува пречка што води до одвлекување од осознавање на проблемот. Неписмените луѓе често се наоѓаат на подчинетата страна од спектарот, бидејќи често веруваат дека не заслужуваат почитување. И во двете ситуации, тие обидуваат се да го скријат својот недостаток зад предизвикувачко однесување. Често ќе се користат на фасада што станала дел од нивната рутина за да ги скријат своите тешкотии. Нивниот речник ќе биде ограничен и ќе имаат проблеми при изразување на своите емоции. Исто така, често ќе ги восприемаат неточно времето и просторот.

Често, возрасните луѓе со знаци на функционална неграмотност се служат со измислување на извинувања како „Нажалост ги заборавив очилата“. Ако нивната работа вклучува броење, заведување, класифицирање, тие не се појавуваат во тој ден поради слаби нумерички вештини. Исто така, е забележано дека не ги разбираат упатствата од своите работодавци и плаќаат на колегите да им објаснат што се очекува од нив. Луѓето со функционална неписменост често ќе поставуваат наивни и едноставни прашања.

Кога се во училиште, тие не ги разбираат текстовите, а уште помалку можат да ги резимираат, иако можат да ги прочитаат. Не е потребно да се нагласува дека имаат проблеми со математиката и често изостануваат од часовите за да избегнат испитите.

Инструменти за евалуација на функционална неписменост на национално ниво

Што се однесува до бројките во Европа, функционално неписмени лица се проценуваат на околу 80 милиони; најнискиот процент беше забележан во Шведска со 8%, а највисокиот во Португалија со 40% (на пример, во Eme, 2011; Grotlüschen и Riekmann, 2011a). Се користат различни дефиниции и различни стандарди за дијагностичка процена, и тука треба да се внимава; кога нема употреба на заеднички алатки во светот за прецизирање на бројот на неписмени лица може да доведе до суштински различни епидемиолошки проценки, па таквите

проценки на стапките на функционална неписменост не можат да бидат веродостојни. За потребите на ова истражување ќе бидат користени резултатите изведени од АДППДЕ (Агенцијата за осигурување на квалитетот на образованието во основно и средно образование), бидејќи работата траеше три години и беше детално објаснета во нивниот годишен извештај (2019). Треба да се спомене и дека не постои официјална алатка која е воведена од страна на Министерството за образование во Грција за да се прецизира функционалната неписменост, па ова истражување е најблиску до целта на прашањето.

Според пописот од 2001 година во Грција, дипломираните со високо образование достигнаа рекорден број од 1.265.168. Сепак, во земјата има 4 милиони луѓе на возраст од 16 години и повеќе, или кратко речено, еден од двајца, кои не завршиле задолжителното 9-годишно училишно образование (основно и средно училиште).

Скоро две децении подоцна, резултатите објавени во 2019 година во годишниот извештај на Агенцијата за осигурување на квалитетот на образованието во основно и средно образование (АДППДЕ/АДППДЕ) за стапките на (не)писменост во Грција се многу разочарувачки. Тука треба да се спомене дека универзитетските приемни испити во земјата се многу конкурентни и секоја година учениците се повикувани да ги "надминат" своите вршници. Изборот на зборот "надминување" може да се разбере како препременогу строг, но наставниците или родителите на дипломираните во Грција навистина се свесни дека ова не е претерување.

Вистина е дека тие кои се издвојуваат се склони да продолжат со своите студии, но наспроти тоа има доста многу кои заостануваат во писменоста. Иако проблемот често се појавува во последните години од средно образование, тој секако се појавува многу порано, односно, во текот на основното училиште, но не се третира соодветно. Нажалост, факт е дека многу млади луѓе ќе го напуштат училиштето пред да бидат наоружани со функционална писменост, која се разликува од неписменоста сама по себе и поради тоа е попроблематична за идентификување. Тука треба да се внимава; функционалната неписменост може да биде и поголем проблем од неписменоста, бидејќи првата може да доведе до повлекување на погрешни заклучоци за ефикасноста во општеството. Едно неписмено лице го разбира своето незнаење и можеби се обидува да го исправи проблемот преку работа на себеси, што не е случај со функционално неписменото лице, кое можеби дури и има дипломи од завршено училиште.

АДППДЕ, откако доби дозвола, пристапи до информацискиот систем Мое училиште кој го управува Министерството за образование, каде се регистрирани сите податоци за учениците и наставниците и секојдневното функционирање на сите школски единици. Податоците се од бројот на отсутствата на секој ученик до оценките што ги постигнуваат по семестар и на финалните испити по секој предмет. Конкретно, се анализирани собраните податоци за периодот од 2015 до 2018 година, што ги

вклучува следниве: Податоци за оценките на сите ученици во земјата за време на нивното тригодишно учење во 6-то основно училиште (2015-16), во 1-ва година на средно училиште (2016-17) и во 2-ра година на средно училиште (2017-18).

Податоци за оценките на сите ученици во земјата за време на нивното тригодишно учење во 3-та година на средно училиште или гимназија (2015-16), во 1-ва година на средно училиште (2016-17), во 2-ра година на средно училиште (2017-18) и во 3-та година на средно училиште (2017-18).

Базата на податоци му овозможи да се истражат распределбите на оценките во основното училиште, средното училиште и гимназијата (и општата (GEL) и стручната (EPAL)) и да ги процени можните разлики меѓу курсевите, нивоата на образование, видовите на средно училиште (GEL и EPAL) и полот. Важен елемент за конфигурацијата на двете бази на податоци беше психолошкиот параметар на преодот од едно образовно ниво на друго, што го искусуваат учениците како стресна ситуација и негативно влијае врз нивното учење и социјално однесување.

Во Грција, процесот на оценување во училиштата е определен во Службениот весник на Владата (4358, том Б) и се опишува како следно: "Оценувањето на учениците е непрекинат педагошки процес со кој се следи текот на учењето, се одредуваат крајните резултати и истовремено се оценуваат други карактеристики поврзани со проектот. Првиот цел е да се подобри наставата, но и да се информираат наставниците и ефикасноста на резултатите од нивните напори, за да се постигнат најдобрите можни резултати".

Што се однесува до постапките на оценување, тие се разликуваат во основното училиште според следниве оценки: Во одделенијата А Б и Б има само усмено описно оценување, кое се придружува со информирање на родителите од страна на наставникот за напредокот на ученикот на крајот на семестарот. Учениците "Преминуваат" во следното одделение или треба да го повторат. Оценката е составена од симболи кои одговараат на описот: Одличен (А), Многу добар (В), Добар (С), Задоволува (D). Оценката се внесува во ученичката евиденција и книгата за напредок и се чува во нивните извештаи за успех. При објавување на резултатите, само се запишува зборот "Преминува" во ученичката евиденција и книгата за напредок. Во одделенијата С' и D' има описно оценување во комбинација со рангирана скала составена од симболи кои одговараат на описот: Одличен (А), Многу добар (В), Добар (С), Задоволува (D). Оценката се внесува во ученичката евиденција и книгата за напредок и се чува во нивните извештаи за успех. При објавување на резултатите се пишува само зборот "Преминува" во ученичката евиденција и книгата за напредок.

Во 5-то и 6-то одделение на основното училиште, се обезбедува описно оценување во комбинација со оценувачка скала која е и вербална и аритметичка, како што следува: Одличен (9-10), Многу добар (7-8), Добар (5-6) и Задоволува (<5). Оценката се внесува во ученичката евиденција и книгата за напредок со нумерички симболи. На крајот на годината, се пресметува просечната оценка на ученикот за годишниот период за секое предметно подрачје, како и општа просечна оценка за нивната успешност во сите предмети.

Резултатите од перформансите на учениците во критериумите за оценување, кои се интегриран дел од учебниот план и се вклучени во наставната програма. Постојат можност да се додадат и пософистицирани прашања на критериумите кои ги адресираат учениците од двете одделенија, а исто така се земаат во предвид и резултатите од домашните задачи кои ученикот ги прави во училиштето или дома.

Табелата подолу го прикажува процентот на учениците кои освоиле оценка помала од 7 од 10 во последната година на основното училиште. Тие се најизложени на ризик да станат функционално неписмените во иднина.

6^{то} Одделение (Финална година) од Основно Образование (2015-16)	
Предмет	Оцена ≤ 7
Јазик	7.0 %
Математика	8.7 %
(Вовед во) Физика	5.5 %
Историја	9.4 %
Информатика	0.8 %

(<http://www.adippde.gr/images/data/ektheseis/ekth2019.pdf>)

Анализирањето на оцените на учениците за да се идентификува корелација помеѓу предметите покажа дека постои статистички значајна корелација која се движи од 74.8% до 78.2% помеѓу предметите Јазик, Математика, Физика и Историја, што значи дека во овие предмети постои голема корелација со оцените на учениците. На другиот крај на спектарот, во ИТ предметот корелацијата значително опаѓа според другите предмети и се движи од 36.4% до 37.1%.

Што се однесува до пониските одделенија од средното училиште (предметна настава), оценувањето се опишува како "непрекинат педагошки процес, на база на кој се следи

образовниот процес, се одредуваат неговите крајни резултати и, истовремено, се оценуваат различни карактеристики на личноста на ученикот поврзани со проектот". Оценувањето, како индивидуална процена на учиниот на ученикот, не е само цел и во никој случај не има конкурентски или селективен карактер за учениците во средното училиште. Она што се оценува не се само нивната изведба во предметите, туку и други карактеристики како трудот што го вложуваат учениците, интересот што го покажуваат, иницијативите што ги развиваат, нивната креативност, соработката со други луѓе и колку го вреднуваат училиштето.

Писменото и усменото оценување на учениците во пониските одделенија од средното училиште се врши со бројни оценки од 1 до 20, при што 10 од 20 е најнивната оценка за промоција (ПД 465, ФЕК 129 А ' / 15-05-1981). Генералниот просечен успех на ученикот е просекот на оценките од сите предмети, запишани во официјалниот регистар со делот на оценката. Оваа оценка се обележува како: "недоволен", "умерен", "добар", "одличен", "извонреден". Опсегот е дефиниран како следи: а) "недоволен" 01-9.5, б) "умерен" 10 –12, в) "добар" 12.5 –15, г) "одличен" 15.5 –18, и д) "извонреден" 18.5 –20. Во предметите Модерен грчки јазик и литература (преподавање на јазик и грчка литература), Математика, Физика и Историја, годишната оцена на учениците составува една третина од збирот на оценките од првиот и вториот семестар и од писмената сумативна проверка која се одржува на крајот на годината. Во предметите Антички грчки јазик и секретаријат (Антички грчки јазик, преведени антички грчки текстови), Хемија, Биологија, Геологија-Географија, Социјални и граѓански права, Религиозно образование, Англиски, Втор јазик и Домашна економија, Технологија-информатика, Музика-уметност и Физичко образование, годишната оцена на учениците е просекот на оценките од првиот и вториот семестар (ПД 126, ФЕК211 А ' / 11-11-2016).

Следната табела прикажува **Мерки на централна тенденција и мерки на распределба на вкупниот резултат на учениците од одделението А (2015-2016, преземено од... <http://www.adippde.gr/images/data/ektheseis/ekth2019.pdf>).**

Предмет	Број на ученици	Централна тенденција	Медијана	Најчеста вредност	Разлика	Стандардна Варијација	Опсег на варијација
Јазик	96,0325	15.03	15	17	8.493	2.914	19
Математика	96,315	14.74	15	10	11.769	3.431	19
Физика	96,538	15.43	16	19	10.131	3.183	19
Биологија	96,504	16.09	17	20	9.940	3.153	19

Географија	96,539	16.23	17	20	9.852	3.139	19
Информатика	95,998	17.85	19	20	5.685	2,384	19
Историја	96,560	15.19	16	19	11.435	3,382	19

Табелата подолу ги прикажува оцените под 9 или 10 од 20 освоени од ученици од третото одделение од нижите одделенија на средното училиште (2015-2016) и процентот на ученици најверојатно да станат функционално неписмени во иднина.

3^{то} Одделение од нижите одделенија на средното училиште		
Предмет	Оцена ≤ 9	Оцена ≤ 10
Јазик	1.7%	9.4%
Математика	1.1%	20.7%
Физика	0.5%	15.7%
Биологија	0.3%	12.1%
Хемија	0.3%	13.2%
Историја	0.4%	13.1%
Информатика	0.3%	2.1%

(<http://www.adippde.gr/images/data/ektheseis/ekth2019.pdf>)

Во првата и втората година на редовното средно образование и во првата, втората и третата година на вечерното општото средно училиште: (i) Предметот Грчки јазик се дели на следниве делови: а) грчки јазик и литература, б) Современ грчки јазик, в) Современа грчка литература, (ii). Предметот Математика се дели на следниве делови: а) Алгебра, б) Геометрија, (iii). Предметот Природни науки се дели на следниве делови: а) Физика, б) Хемија, в) Биологија. Секој дел се оценува посебно. Конечната оценка за секој предмет со делови е просекот на крајните оценки на неговите делови со заокружување до една десетина (член 4, став 1). Оценката за писмената оценка од есеј е намалена на скалата од 0 до 20 и се запишува како децимален број, каде што е потребно, со заокружување на една десетина. Усните оценки на учениците се даваат во цели броеви. Просекот од усните оценки за два пати по четири месеци е годишната усна оценка на ученикот по секој предмет и се дава со заокружување на децималниот број.

Системот на оценување во Грција во последно време се користи и формативната форма на оценување, која е релевантна за конструктивизмот и внимава на општите постигнувања на

учениците, а не само на нивните постигнувања на писмени тестови. Иако критериумите можат да се разликуваат кога станува збор за личната оценка на наставникот, очигледно е од резултатите подолу дека некои ученици се во опасност да бидат функционално неписмени.

Табелата подолу го прикажува процентот на ученици од втор клас на средно училиште (2017-18 година) кои постигнале оценка помала од 9 од 10 или 10 во одредени предмети. Овие ученици се изложени на ризик да станат функционално неписмени во иднина.

втор клас на средно училиште (2017-18 година)		
предмет	оцена ≤ 9	оцена ≤ 9
Модерен Грчки	3.3 %	7.1 %
Алгебра	30.5 %	38.9 %
Геометрија	33.4%	44.2%
Физика	39.2 %	48.4%
Биологија	12.6%	21.5%
Хемија	23.8%	35.1%
Историја	11.2%	18.9%
Вовед во информатика	9.4%	16.9%

Најнови студии за Функционална неписменост

(На национално и Интернационално ниво)

<http://www.adippde.gr/images/data/ektheseis/ekth2019.pdf>

<https://www.oecd.org/ПИСА/Well-being-Infographics.pdf>

<https://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Greece.pdf>

<https://www.ekathimerini.com/opinion/244529/the-black-hole-of-education/>

<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41809-021-00074-9.pdf>

https://www.researchgate.net/publication/333470256_Understanding_functional_illiteracy_from_a_policy_adult_education_and_cognition_point_of_view_Towards_a_joint_referent_framework/link/5d665b8092851c70c4c3a380/download

<https://psycnet.apa.org/record/2016-59882-001>

<https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/relationship-between-functional-illiteracy-and-poverty>

<https://readingpartners.org/blog/problem-illiteracy-affects-us/>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5102880/>

[Katsarou, Literacy Teaching in the L1 Curriculum of Greek Secondary Education](#)

<http://ww2.fks.uoc.gr/english/cvs/Katsarou/Katsarou,%20literacy%20teaching.pdf>

Осврт на Функционалната неписменост: Дефиниција, Когнитивни, Лингвистички и Нумерички Аспекти

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5102880/>

Образование за сите-Глобален Мониторинг Извештај

<https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/PN1582/Understandings%20of%20Literacy%20U%20NEESCO%202006.pdf>

Przybylska, E., The Phenomenon of Functional Illiteracy in the Light of Empirical Studies

Функционална неписменост во Грција

Само неколку години по основањето на современата Грчка држава во 1830 година, Владата донесе закон за задолжително учество на сите грчки деца во училиште. Жалосно е тоа што скоро 200 години подоцна проблемот се уште постои, а најранливите групи народи кои се изложени на ризик од неписменост се малцинствата, Ромите и мигрантите.

Во Грција, официјално се смета за неписмен оној кој не успеал да стекне диплома од основно образование, односно по шестгодишно учење во училиште. Нажалост, проблемот со функционална неписменост останува нејасен бидејќи е покомплицирано да се идентификува и официјално не се регистрира.

Во 2008 година, кога се надминуваше рецесијата, според податоците од Националната статистичка служба на Грција, процентот на неписменото население се проценуваше на 3,6%. Во тоа време, земјата беше рангирана на 35-то место во светот според нивото на писменост на возрасните граѓани. Но последните податоци, од 2013 година нанатаму, се исто така разочарувачки, бидејќи околу 5.000 до 7.000 деца се откажуваат од училиштето секоја година. По позитивна белешка, според УНИЦЕФ, раното пензионирање од образование и обука во Грција помеѓу 2008 и 2013 година се намалило за 4,6 процентни поени, достигнувајќи 10,2% во 2013 година.

Од 1 април 2014 година до 31 март 2015 година во Грција се изврши истражување на вештините на возрасните, каде беа анкетирани 4.925 возрасни луѓе на возраст од 16 до 65 години; откако беа интерпретирани резултатите, покажаа дека бројот на возрасните во Грција кои постигнале висок резултат во писменост и нумерички вештини беше значително помал од просекот на ОЕСР, додека возрасните кои постигнале низок резултат што говори за слаби вештини во писменост и нумерички вештини беше значително поголем од просекот. Исто така, возрасните во возраст од 25 до 34 години во Грција постигнале слични резултати како возрасните во возраст од 55 до 65 години.

Сепак, деталите се загрижувачки; според ова истражување, од возрасното население во Грција, само еден од 20 возрасни луѓе во Грција "достигнува највисоко ниво на вештини (ниво 4 или 5, од шест поставени нивоа) во писменост, во споредба со другите учесници во истражувањето на ОЕСР. Според истото истражување, поголем број на возрасни луѓе во Грција покажуваат слаби вештини во писменост и нумерички вештини од просекот.

По позитивна белешка, Грција е една од ретките земји каде жените покажуваат подобри перформанси од мажите во писменост и нумерички вештини.

Сепак, е разочарувачки тоа што, иако работниците во Грција ги користат своите нумерички и вештини за решавање проблеми исто колку често како нивните колеги во други земји, не се наградени со високи плати, што може да ги одврати од обидите да ги подобрат овие вештини во својот живот, и така се откажуваат од понатамошното развивање на писменоста.

Во последно време, целокупната стапка на писменост во Грција изнесува 97.369% (податоци преземени преку API на Светската банка во март 2019 година). Иако стапката изгледа доста висока, важно е како се мери и како се собираат податоците во различни делови од светот. Често не постои заеднички алатка што се користи, па самиот податок може да биде збунувачки; во некои случаи се користат анкети за самооценување.

Извештајот на Агенцијата за осигурување на квалитетот на образованието во основното и средното училиште (2019) тврди дека 7,1% од учениците кои посетуваат средно училиште не успеале да го положат предметот Современ грчки јазик за учебната година 2017-2018, што е предупредувачки знак за нивната потенцијална неспособност да функционираат ефикасно во општеството. Ситуацијата е многу полоша по Физика, каде еден од двајца ученици (48,4%) освоиле под минималната оценка. Исто така, сликата за постигнувањата во Математика е далеку од охрабрувачка; по Алгебра, 38,9% имале под минималната оценка, а по Геометрија, 44,2% имале под минималната оценка.

Постигнувањата на учениците од втората година на стручните средни училишта се уште по алармантни. Еден од пет ученици (20,4%) добил под минималната оценка во Современ грчки јазик, а повеќе од половина по Математика (52,7% во Алгебра и 51,3% во Геометрија). По

Физика и Хемија, процентите се помали, но исто така високи (41% и 40,8% соодветно). Треба да се спомене и дека последните години системот на оценување во Грција не е особено строг, особено кога ученикот е на границата на постигнување на минималната оцена.

Споменатото истражување исто така вели дека идентификувањето на проблемот од рана возраст е клучно за неговото третирање и во тој смисла се повикува за промена во интервенцијата на државата. Се аргументира дека за време на основното училиште и првите години на средното училиште, интервенцијата треба да биде превентивна.

Причини за функционалан неписменост

Учениците од повисоките класови од средно образование се оценуваат двапати во текот на учебната година и при полагање на завршниот испит. Наставниците ги земаат во предвид следните критериуми: „а. Учеството на учениците во учебниот процес. б. Нивната посветеност и интересот кон предметот. в. Постигнувањата на учениците на писмените тестирања. д. Работата на часот или домашните задачи. е. Записот за постигнувањето и активностите на ученикот“ (член 7, ст. 1, како што е изменето со член 34, ст. 4 од Законот 4521/2018, со важност од 2/3/2018).

Скалата на бодови, врз основа на која се пресметуваат оценките на учениците во сите предмети, изнесува од 0 до 20 и се опишува вербално со следните карактеристики: а) Лошо 0–5, б) Недоволно 5,1–9,4, в) Задоволително 9,5–13, г) Добро 13,1–16, д) Многу добро 16,1–18 и е) Одлично 18,1–20 (член 5, ст. 1).

Во првата и втората година на редовното средно образование и во првата, втората и третата година на вечерното општото средно училиште: (i) Предметот Грчки јазик се дели на следниве делови: а) грчки јазик и литература, б) Современ грчки јазик, в) Современа грчка литература, (ii). Предметот Математика се дели на следниве делови: а) Алгебра, б) Геометрија, (iii). Предметот Природни науки се дели на следниве делови: а) Физика, б) Хемија, в) Биологија. Секој дел се оценува посебно.

Конечната оценка за секој предмет со делови е просекот на крајните оценки на неговите делови со заокружување до една десетина (член 4, став 1). Оценката за писмената оценка од есеј е намалена на скалата од 0 до 20 и се запишува како децимален број, каде што е потребно, со заокружување на една десетина. Усните оценки на учениците се даваат во цели

броеви. Просекот од усните оценки за два пати по четири месеци е годишната усна оценка на ученикот по секој предмет и се дава со заокружување на децималниот број.

Уште од 1990 година Фокс тврди дека фамилијарната поддршка, јазичните облици користени дома и акцентот кој го става семејството на писменоста играат централна улога во стекнувањето на писменост. Конкретно, причините за функционална неписменост се идентификуваат како следниве:

Насочување кон задоволување на основни потреби често е синоним за неспособност за фокусирање на образованието кога се млади, особено кога се живее во селска област.

"Дисфункционални контексти", особено кога се живее во "депресивна социјална и економска ситуација" (Еглоф 1997).

Edukacyjnusch се осврнува на пет форми на сиромаштија, а тоа се "економска бедност, социјална сиромаштија, комуникациска сиромаштија, образовна сиромаштија и политичка сиромаштија ". Примери за поменатите типови се дадени подолу:

Недемократските режими се поддржуваат кога нискообразованите граѓани се искористуваат и политички манипулираат;

Индиферентноста на државата да формира посебни училишта за лица со тешки образовни потешкотии кои не можат да ги следат темпото на учење во другите училишта;

Непостоење на целосни и соодветни образовни програми од страна на државата;

Предрасуди, стереотипи, социјалена и расн адискриминација;

Домашно насилство;

Индиферентност на родителите кон учебата на децата;

Деца кои се оптоварени со одговорности во домот, како што е грижа за помалите браќа и сестри;

Недостаток на материјали за читање во домот;

Откажување на основните студии пред нивното завршување;

Брзата интеграција на младите во продуктивниот процес / откажувањето на образованието води до неактивност или заборување на знаењето;

Комплексноста на модерните услови за живеење и нивниот брз развој;

Луѓето се преполнети со информации преку медиумите, но не можат да ги асимилираат;

Прекумерна специјализација води до интелектуална парцијалност и, како резултат, до недостаток на општо знаење;

Користењето на модерната технологија што внесува елементи на автоматизација во секојдневнието и го зголемува проблемот на неписменоста.

Недостаток на мотивација за зголемување на когнитивните вештини;

Голем број на ученици во одделенијата.

Ниска посетеност на учениците во училиштето;

Страв од неуспех на страна на учениците да исполниат очекувањата и барањата на наставниците;

Учениците се принудени да повторуваат година или да ја променат училишната средина како казнена мерка;

Социјалните нееднаквости; децата од маргинализираните семејства имаат тенденција да имаат тешкотии во учењето поради ниските животни стандарди;

Често се поттикнува писменост во училиште на учениците преку механичко учење, каде што често се бара од нив да читаат кратки делови и да даваат одговори на прашањата на наставниците кои не бараат интерпретација (Ресник, 1990);

Иако не се смета за причина за (функционална) неписменост сама по себе, преодот од основно во средно училиште влијае на самодовербата на учениците поради честите промени на краткорочни предмети,, што не им дозволува на ученикот да развие поблизок однос со своите наставници. Голем број на непознати соученици во преполни училници, начинот на предавање и степенот на тежина на часот исто така може да бидат штетни за нивните постигнувања.

Опасности

Најлошиот случај кој резултира од тешкотиите на учениците со училиштето е раното напуштање на училиштето. Кога слаби ученици продолжуваат со своето образование, често имаат склоност да отсутствуваат од часовите и да го искористат најголемиот број на прикупени отсутвои кој им е дозволен во средното училиште, а тоа е 114. АДППДЕ изразува загриженост поради учениците што неправедно го злоупотребуваат тоа право, па искажуваат најголем напор да го достигнат тој број на крајот на учебната година, независно дали имаат било какви здравствени проблеми (пред КОВИД времиња). Често се случува да постои корелација помеѓу големиот број на отсутвои и слабата академска перформанса; АДППДЕ упатува внимание на фактот дека отсутвата треба да бидат најголема загриженост за семејствата, образователните работници и самата држава, бидејќи нивниот голем број неизбежно ќе доведе до учениците да покажуваат уште помала академска перформанса, а и училиштата ќе имаат проблеми со сопственото функционирање.

Освен проблемите со кои учениците се соочуваат во училиштето и нивните потенцијални последици, исто така е вистина дека откако ќе станат возрасни, функционално неписмените луѓе ќе имаат сомнежи да се вклучат во политичкиот процес во работите на земјата (политичка писменост); исто така е забележано дека во Грција врската помеѓу писменооста и политичката писменост е многу силна.

Во секојдневниот живот, функционално неписмените луѓе најверојатно ќе имаат проблеми дури и кога ќе разгледуваат во продавница, секогаш се ослонувајќи на помошта од другите.

Конкретно, на лично ниво, неписмените луѓе најверојатно ќе имаат тешкотии во:

наоѓање на работа, бидејќи има многу малку области кои не бараат специјализирано знаење;

одржување на достоин животен стандард;

користење на вештини за критичко мислење, што пак резултира во голема веројатност за манипулација и фанатизам;

и задоволството од (добиеното) знаење.

Функционално неписмените луѓе покажуваат несигурност, комплекси на пониска вредност и страв.

Функционалната неписменост на лично ниво исто така резултира во:

спречување на социјалната интеграција на луѓето кои припаѓаат на оваа категорија, бидејќи учество во социјални и политички настани е спречено - неписменоста дејствува како препрека за учество во вакви институции (како што се кооперативните организации);

неправилно информирање/ дезинформирање, на пример за политичките програми на политичките партии, за да се направи правилен избор. Неписмените луѓе немаат јасно разбирање за индивидуалните и социјалните политички права и задачи, што им го олеснува интегрирање во општеството;

спречување на комуникацијата со другите; неписмените луѓе не можат да го изразат својот внатрешен свет, па така искусуваат изолација и интровертност; неспособност за усвојување на лингвистички код, а со тоа и културен и национален идентитет.

На социјално ниво, функционалната неписменост ќе резултира во:

проширување на (дигиталната) разлика помеѓу развиените и земјите во развој, бидејќи луѓето немаат можност да ги искористат своите вештини и способности, што прави посталфабетизацијата, односно осознавањето на социјалните и технолошките промени што се случуваат во животот, невозможно да се постигне;

поттикнување на феномени на социјална исклученост и расизам меѓу граѓаните;

комплицирање на демократскиот процес (неписмените не можат да учествуваат во колективни активности);

тоталитарните режими се поддржуваат со развојот на социјална расколност;

социјален расизам / негување на социјални нееднаквости;

земјите со висок процент на неписменост не се способни да го задржат своето културно наследство и да ги одбрануваат своите вредности; културната отуѓеност на овие земји е полесна, со што се проектира двосмислена слика на меѓународната арена;

народи со различни можност за развој;

невозможност за плоден контакт со други култури (неписменоста е пречка за взаемно збогатување на културите).

Особено кај жените, функционалната неписменост е одговорна за нивната тешкотија во постигнувањето на еманципација и постигнување на рамноправност со машките колеги.

Општо земено, е очигледно дека било која општество со голем број на функционално неписмени граѓани неминовно ќе се сретне со многу проблеми, а вкупниот исход може да биде синонимен со исходот што произлегува од неписменоста, кој е синоним за незнаење.

Мерките кои се превземале до сега за борба и превенција на функционалната неписменост

Меѓународниот Ден за Елиминирање на Неписменоста беше воведен по иницијатива на УНЕСКО на 8 септември 1965 година. Неписменоста е комплексен проблем, социјален, политички, културен и економски, со далекусежни последици не само за индивидуите, туку и за општеството во целост.

Уште во 1997 година, Петтата конференција на УНЕСКО за образование на возрасни луѓе го привлече вниманието на светот за потребата да се обезбеди доживотно учење како право што треба да го има секој. Иако проблемот на (функционална) неписменост сè уште е постојан, бидејќи е тешко да се управува со него низ целиот свет, биле превземени напори на национално и меѓународно ниво за неговото превенцирање и борба.

Во 2010 година, Европската комисија призна дека стапката на функционална неписменост меѓу младите луѓе треба да се намали за 15% до 2020 година.

Во училиштето, благосостојбата на учениците е предуслов за нивниот успешен напредок; во таа смисла, училишно окружување што овозможува поддршка и дисциплина и грижливи семејни односи помагаат учениците да се чувствуваат опуштено и да ги надминат овие пречки. Во Грција, освен на Испитите за упис на универзитет, се превземаат напори за воведување на алтернативна оценка, оценување за учење, наместо оценување на учењето во училиницата, со што се овозможува формативна, а не само сумативна оценка.

Во Грција, наставниците често посетуваат семинари кои ги организираат Национални и Меѓународни институции и учествуваат во проекти како Еразмус+ и еТвининг, кои им овозможуваат неформално образование. Исто така, тие се стремат кон задоволување на потребите на нивните ученици и го креираат својот курикулум во согласност со потребите од секојдневниот живот.

Вредноста на дигиталните образовни архиви во последно време е препознеана како од едукаторите, така и од учениците. Платформите на Институтот за образовна политика во Грција (<http://iep.edu.gr/en/>), како што се Фотодентро (<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>) и Есоп (<http://aesop.iep.edu.gr/>), се од голема корист во обезбедувањето на бесплатни ресурси,

креирани од наставници за наставници, и обогатувањето на образовен материјал, што овозможува поголемо вклучување на учениците во процесот на учење.

Вредноста на дигиталните образовни архиви во последно време е признаена и од едукаторите и од учениците. Платформите кои ги води Институтот за образовна политика во Грција (<http://iep.edu.gr/en/>), како што се Фотодентро (<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>) и Есоп (<http://aesop.iep.edu.gr/>), биле од голема корист во обезбедувањето на бесплатни ресурси креирани од наставници за наставници, како и во обогатувањето на образовниот материјал што овозможува поголемо вклучување на учениците во процесот на учење.

Интересна забелешка, истакната од АДИППДЕ, е поврзана со оценувањето на општиот образовен систем на една земја преку процесот на преминот на учениците преку клучните преоди: од семејството во врска со детската градина, од детската градина во основното училиште, од основното во средното училиште, од средното во гимназијата, од гимназијата во универзитетот, а потоа следи нивната интеграција во социјалниот и професионалниот живот.

Образованието за возрасни им овозможува на луѓето кои немале можност да посетуваат училиште и да учествуваат во образовни програми за време на детството. Во оваа категорија се вклучуваат и *Школите за Втора Шанса*, кои се јавни училишта за возрасни и функционираат во рамките на Образовниот модел за доживотно учење. Тие се наменети за граѓани на возраст од 18 години и повеќе, кои не го завршиле задолжителниот деветгодишен образовен циклус, тоа е основното училиште (6 години) и Средното училиште (3 години). Споменатите типови на училишта им овозможува на возрасните да стекнат степен еквивалентен на Генералниот сертификат за средно образование (Закон 2525/1997), со акцент врз стекнувањето на основни квалификации и развојот на лични вештини.

Функционалната неписменост и сè уште проблематична тема што треба да се справиме со неа. Во тој смисла, Агендата на УНЕСКО ја постави целта "осигурајте инклузивно и еднакво квалитетно образование и ги промовирајте можностите за доживотно учење за сите" до 2030 година. Сите да се обидеме да ја направиме оваа цел реалност, за да не звучи повеќе како пусто мечтање.

2.3. Функционална неписменост во Италија

Дефиниција на функционалната неписменост

Резултат од барањето беше остварен на Генералната конференција на УНЕСКО во 1978 година:

"Писмен е оној кој може со разбирање да прочита и запише кратка и едноставна изјава за неговиот секојдневен живот."

Неписмен е оној кој не може со разбирање да прочита и запише кратка и едноставна изјава за неговиот секојдневен живот.

Функционално писмен е оној кој може да се вклучи во сите активности во кои е потребна писменост за ефективно функционирање на неговата група и заедница и за овозможување да продолжи да го користи читањето, пишувањето и пресметките за неговиот и заедничкиот развој.

Функционално неписмен е оној кој не може да се вклучи во сите активности во кои е потребна писменост за ефективно функционирање на неговата група и заедница и за овозможување да продолжи да го користи читањето, пишувањето и пресметките за неговиот и заеднички развој (УНЕСКО, 1978)."

Разликата помеѓу писмените и неписмените луѓе е експлицитна: неписмените никогаш не биле во училиште и не можат да читаат или пишуваат, дури ни едно поединечни зборови, додека писмените можат.

Ако се споредат писменоста и неписменоста, разликата помеѓу функционалната неписменост, писменоста и неписменоста а не е доволно очигледна. Функционалноста, која е суштината на разликата помеѓу овие термини, никогаш не беше оперативно дефинирана. Денес се проценува дека бројот на функционално неписмените е во Европа изнесува околу 80 милиони, со најниската стапка во Шведска со 8% и највисоката во Португалија со 40%. Сепак, често споменуваниот оригинален извештај од Меѓународната анкета за писменост на возрасни (IALS) не вклучува функционална неписменост (ОЕСР и Канада, 2000). Различни дефиниции и различни стандарди за дијагностичка процена можат да доведат до фундаментално различни епидемиолошки проценки, па таквиот вид проценки за стапката на функционална неписменост не се веродостојни.

Функционална неписменост се состои од вештини на читање и пишување кои се недоволни "за управување со секојдневни животни и работни задачи кои бараат вештини на читање усвоени на основното ниво". Луѓето кои можат да читаат и пишуваат само на јазик кој не е доминантниот јазик на местото каде живеат, може да се сметаат за функционално неписмени. Функционална неписменост се спротивставува на неписменоста во буквална смисла, така што значи неспособност да се прочитаат или запишат едноставни реченици на било кој јазик (Википедија).

Функционална неписменост значи дека личноста не може да ги користи вештините на читање, пишување и пресметување за свој и заеднички развој. Функционалната неписменост има значајни негативни последици не само за личниот развој, туку и во економска и социјална смисла (Кембриџ Вокабулар). Досега разговаравме за писменоста. Сепак, многу луѓе не постигнуваат писменост поради неадекватно училиште или дури и покрај адекватно училиште. Во 1949 година, Организацијата на обединетите нации за образование, наука и култура (УНЕСКО) постави генерализирана функционалност на писменоста. Стекнувањето на вештини на читање и пишување се сметаше за основно право: на луѓето треба да бидат овозможено да станат функционално писмени во сопствената култура (Бола, 1995). Се појави потребата за стандард и дефиниција за да се прави разлика помеѓу писмените и неписмените и исто така да се разликуваат различни нивоа помеѓу нив.

Знаци на функционална неписменост

Се истражуваат факторите кои ја детерминираат функционалната писменост во раното детство, средните години од детството и раната адолесценција, користејќи податоци од 20-годишна лонгитудална студија со примерок на афро-американски деца на тинејџерски мајки од балтиморската метропола. Документираната писменост беше оценета со тест кој се состоеше од збир на предмети од Националната Проценка на Образовниот Напредок (НПОН) за писменоста кај возрасните. Примерокот од Балтимор се споредува со примерокот од НПОН. Факторот семејна средина, нивото на развој во рано детство и фактори на образование и кариера се разгледуваат како предвидувачи на писменоста на млада возраст. Когнитивната и бихевиоралната функција во предшколската возраст лесно може да се предвиди на млада возраст, дури и кога се контролираат ефектите од семејството и околината, вклучувајќи услови на живеење, квалитетот на домашната средина, образованието на мајката и приходите. Паѓањето на одделението во основното училиште исто така е поврзано со писменоста, но овој ефект исчезнува кога се контролира степенот на предшколските способности. Факторот семејна средина кој предвидува ниво на писменост, го вклучува образованието на мајката, големината на семејството во раното детство, брачниот статус на мајката и приходите во средните години од детство и во раната адолесценција.

Се разговараше се за политичките импликации на овие резултати. Неписменоста кај една индивидуа произлегува од различни, генерално поврзани причини кои, заедно, создаваат серија често непремостливи препреки. На пример, за некој роден во непривилегирано окружување на родители со малку формално образование, веројатноста да биде неписмен или да има сериозни тешкотии во учењето ќе биде поголема. Ова е познато како меѓугенерациска пренесување на неписменоста.

Причини за функционална неписменост

Причините за неписменоста се многу и разновидни. Фактот дека често е поврзана со сиромаштија сугерира дека некои од причините можат да бидат неадекватен избор на училишта, недоволен број на правилно обучени учители и економската ситуација на семејствата кај кои образованието на нивните деца е со низок приоритет.

Најчести причини за неписменоста се следниве:

- Родители со малку образование;
- Недостаток на книги во домот и недостаток на стимулација за важноста на читањето;
- Слаб успех или откажување од училиштето - многу луѓе не завршиле средно училиште;
- Тешки услови на живеење, вклучувајќи сиромаштија;
- Посебни образовни потреби и тешкотии, како дислексија, дисграфија итн.

Возрасните на 45 години и повеќе со ниска писменост имаат привилегија да припаѓаат на генерации за кои иако имало понизок степен на образование, имало и привлечни работни можности. Голем број од нив секогаш работеле во истата област, основале свои семејства и никогаш не чувствувале потреба да се вратат во училиште. Поради затворањето на многу компании во последните години, особено во производствениот и примарниот сектор, овие луѓе останале без работа и често не можат да најдат нова работа поради проблемите со читањето и пишувањето. Исто така, им недостигнуваат потребните вештини за да ги задоволат тековните пазарни барања или да се регистрираат на обуки кои би им овозможиле да се реквалификуваат. Многу методи се користат за идентификување на функционално неписмените, но ниту еден од овие методи сè уште не е стандардизиран и систематски дијагностички евалуиран во репрезентативен примерок на функционално неписмените и возрасните. Затоа, не можат да се сметаат за адекватни за мерење и идентификување на функционално неписмените на основа на тековните податоци.

Како заклучок, функционално неписмените се чини дека имаат јазични недостатоци во повеќе области, вклучувајќи фонолошка, ортографска и лексичка обработка, усмено разбирање

и разбирање на текст и вербална флуентност. Сепак, овие недостатоци можеби не се хомогени. Важно е да се забележи дека корелативните или коморбидни дефицити не се неопходно функционално поврзани. Освен тоа, тие не додаваат неопходна разлика во дијагностичката процена. На крајот, не знаеме дали јазичните неостатоци опишани погоре се нивниот главен проблем или дали тие се поради или поради влијание од други поголеми когнитивни фактори (Додатна Табела С1).

Предлагаме четири различни социјални и когнитивни аспекти кои можат да доведат до функционална неписменост, одделно и во комбинација:

- (1) Когнитивен аспект: слабите когнитивни вештини предизвикуваат неспособност за придобивање на соодветни основни граматички вештини;
- (2) Образовен аспект: наставниците во основното и средното училиште немаат можност да се грижат за индивидуалното ниво на секој ученик, поради што децата со слаби способности или ниска мотивација заостануваат долгорочно;
- (3) Социјален аспект: отсуството на поттикнувачки и мотивирачки модел во семејството на детето за стекнување на нови вештини и искуства може да доведе до немотивиран стил на учење во училиште;
- (4) Аспект на загуба на компетенции: загуба на компетентности во возрасна доба поради намалување на когнитивните барања.

Фокусот на когнитивните и социјалните аспекти не ја исклучува можноста некои од нив (на пример, когнитивните аспекти) да бидат биолошки основани.

Дополнителни карактеристики кои ги опишуваат функционално неписмените се:

- намалено разбирање на усмен јазик,
- намалени вештини на пишување,
- намалени аритметички вештини,
- тешкотии во функционирањето во општеството: проблеми со активно, независно функционирање во секојдневниот живот.

Инструменти за евалуација на Функционалната неписменост, на национално ниво

Корисниците кои се функционално неписмени, односно оние кои им недостасуваат вештини за читање, пишување, пресметување и наука, се потенцијални корисници на

интернет, затоа технолошките решенија треба да се осигураат дека содржината е разбирлива за нив.

Дизајнот на интерфејсот, воден од нормите на пристапност, може да подобри пристапност, но вклучувањето евалуација на пристапноста е суштински дел од овој процес. Евалуацијата може да биде автоматска, изведена од специјалисти или изведена со учеството на корисниците. Некои пречки се откриваат само со тестирање на корисниците.

Обично, тестирањата на пристапност се прилагодени и изведени со цел да се оцени пристапноста, но голем дел од работите во оваа област се фокусирани на лица со нарушувања на видот. Овој труд имаше за цел да истражи однесувањето на функционално неписмените корисници, идентификувајќи важни карактеристики што евалуаторите и специјалистите треба да ги земат во предвид при изведување на евалуација на пристапноста со оваа целна група.

Како краен резултат, беше создадена листа на важни карактеристики што придонесуваат кон адаптирањето на методите за евалуација на пристапност со функционално неписмените корисници. Покрај тоа, беше изработена листа на најдобрите стратегии што специјалистите и истражувачите треба да ги земат во предвид при евалуацијата на пристапноста со целната група што се испитува.

Дијагносрицирање на Функционална Неписменост: Различни Приоди

Бидејќи нема експлицитна проценка за функционалната неписменост, истражувачите мораа да најдат други техники за оценување на бројот на функционално неписмени луѓе или за идентификување на функционално неписмени лица за експериментални студии. УНЕСКО, ОЕСР и Меѓународното здружение за оценување на образовните постигнувања (ИЕА) вршат големи, меѓународни проценки за писменост и други клучни вештини кај деца, млади и возрасни лица за да се истражат силните и слабите страни во различни земји. Истражувања како што се Меѓународната анализа на вештините за писменост (ИАЛС) и Проектот за писменост и животни вештини на возрасните (АЛЛ) се надоградуваат едно врз друго (Торн, 2009; УНЕСКО, 2009). Овие видови на меѓународни тестирања генерално ги мерат вештините за писменост и нумеричка писменост на различни начини, вклучувајќи ги мапирањето на целиот спектар на писменост и групирање на перформансите и способностите во поединечни нивоа. Меѓународните, наднационалните и националните политички актери се првично заинтересирани за големи проценки, а не за индивидуални дијагностики. Во овој контекст, разбирливо е (но, истовремено, тажно) во што дијагностичките материјали недостасуваат на

критериумите за тестирање (поверливост, конструктна валидност, критериумска валидност), кои се бараат во стандардните индивидуални дијагностички тестови.

Степен на функционална неписменост во Италија.

Италија учествуваше во ПИРЛС (четвртоодделенци - разбирање на текстови) на ИЕА во 2001, 2006 и 2011 година, во ПИСА (разбирање на текстови кај 15-годишни) на ОЕСР од 2000 година, и во ПИААЦ (разбирање на текстови кај возрасни) на ОЕСД во 2012 година. Ова значи дека е можно да се опишат промените со текот на времето во просечната вештина за читање, според различните карактеристики на читателите, и да се споредат релативните нивоа на вештини за читање за различни возрасни групи.

Италија покажа повисоки резултати од просекот на ЕУ во ПИРЛС 2011 (541 наспроти просекот од 535 за ЕУ) и многу блиску до просекот на ЕУ во ПИСА 2012 (490 спроти просекот од 489 за ЕУ). Во ПИСА, целокупниот резултат за читање е многу блиску до просекот за европските земји во просек. Во ПИРЛС, ограничен процент на ученици (15%) се идентификуваат како лоши читатели. Ова е малку помал процентот во споредба со просекот на земјите во ЕУ (20%).

Овие ученици можат да читаат едноставни текстови, да извлекуваат експлицитни информации или да прават јасни заклучоци, но не се способни да се справат со подолги или посложени текстови и не можат да интерпретираат над она што е јасно изразено во текстот.

Процентот на слаби ученици се намалува помеѓу 2001 и 2011 година во ПИРЛС. Во ПИСА 2012, процентот на ученици со слабо знаење беше многу близок до просекот на ЕУ и беше стабилен со текот на времето: кај момчињата се забележува лесен пораст (+1,3%), додека кај девојчињата не се забележува промена. Процентот на најдобрите достигнувања кај учениците беше 10% во ПИРЛС (спроти 9% во ЕУ). Во ПИСА 2012, процентот на исклучително лоши и најдобри постигнувања на учениците беше исто така многу близок до просекот на ЕУ од околу 7%. Разликата според социоекономската позадина на учениците беше значително помала од просекот на ЕУ во ПИРЛС (59 спроти просекот од 76) и скоро иста во ПИСА (84 спроти 89).

Разликата може да се објасни со фактот дека индексите за социоекономска позадина не се исти во ПИРЛС и ПИСА. Во ПИСА 2009, разликата помеѓу учениците кои го зборуваат мајчиниот јазик дома и учениците со мигрантска позадина беше многу поголема од просекот на ЕУ земјите (72 спроти 38 просекот на ЕУ), што е еквивалентно на околу две години учење.

Исто така, во ПИРЛС, средната разлика во резултатите помеѓу оние кои постојано зборуваат јазикот на тестот дома и оние кои понекогаш или никогаш не го прават беше

поголема од просекот на ЕУ земјите (31 спроти 26). Во ПИСА, исто така, разликата според јазикот кој се зборува дома беше поголема од просекот на ЕУ (62 спроти 54).

Постигнувањата на девојчињата и момчињата беа многу слични, вкупната разлика (во корист на девојчињата) беше помала од просекот на ЕУ во ПИРЛС (3 спроти 12), и малку поголема во ПИСА (46 спроти 44). Разликата според полот во Италија беше поголема во двата први циклуси на ПИРЛС (8 и 9 поени), но секогаш под просекот на ЕУ. Во ПИСА, изведбата во читањето помеѓу 2000 и 2012 година беше слична и кај девојчињата (+3 поени) и момчињата (+2 поени). Трендот беше малку различен во просекот на ЕУ земјите: помеѓу 2000 и 2012 година, постигнувањата на девојчињата се зголеми за 5 поени, додека постигнувањата на момчињата се намали за истата вредност. Не е изненадувачки, дека учениците во Италија во најгората четвртина на скалата за самодоверба во читање и постигнаа просек од 569 поени, што е за околу 57 поени повисоко од учениците во најдолната четвртина (513 поени). Просечната разлика во ЕУ-24 беше 80 поени, што покажува релативно помала врска помеѓу самодовербата и постигнувањата во Италија.

Како заклучок, Италија имаше резултати погоре од просекот на ЕУ во ПИРЛС и многу блиску во ПИСА. Резултатите се стабилни со текот на времето, бидејќи ПИРЛС во 2001 и 2011 година покажуваат исти поени. Образецот според нивото на изведба е многу сличен на просекот на ЕУ земјите и во ПИСА и во ПИРЛС, освен во случајот со процентот на лоши постигнувања кој се намали и сега е под просекот на ЕУ.

Разликата помеѓу ниските и врвно постигнувања во читањето е помала во Италија отколку просекот на ЕУ, а разликата според социоекономскиот статус исто така обично е помала отколку просекот на ЕУ. Наспроти тоа, разликата според јазикот кој се зборува дома е поголема. Што се однесува до возрасните, Италија е под просекот на ЕУ во ПИААК (250 спроти 271).

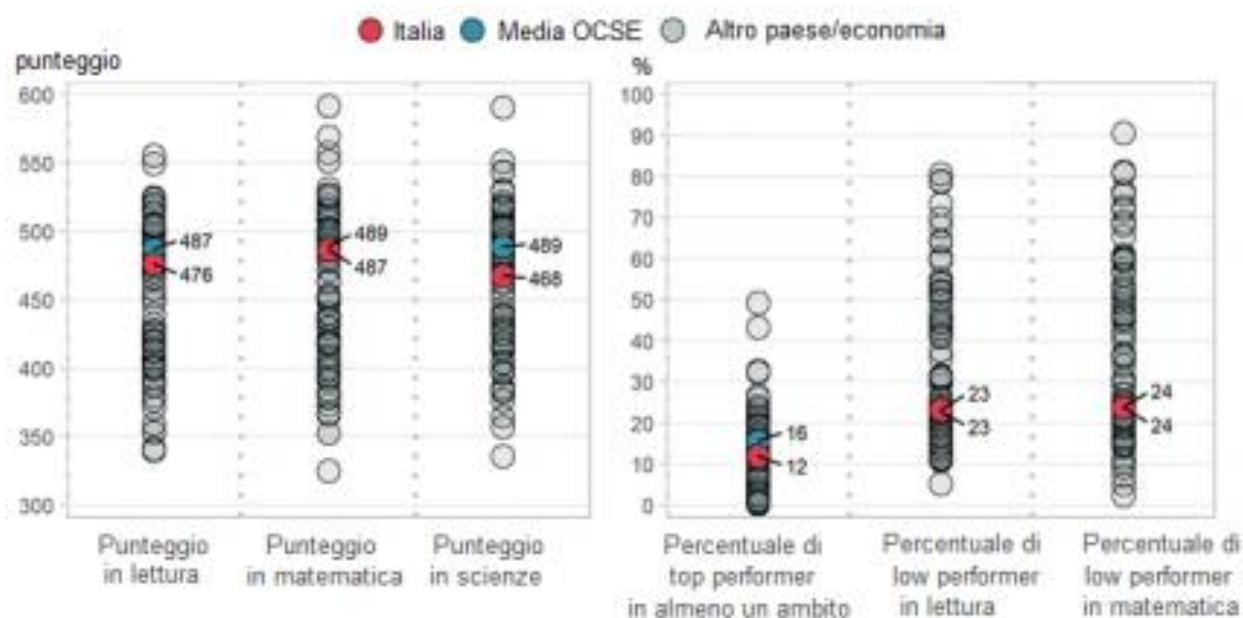
Разликата во постигнувањето - односно разликата помеѓу најдобрите и најлошите - е малку помала во Италија отколку во просекот на ЕУ-17 (114 спроти 117 во просек). Процентот на возрасните кои се на или под ниво 1 во Италија изнесува 28%, што е значително поголемо од просекот на ЕУ-17 (16,4%).

Постигнувањата на жените и мажите е многу слична (251 спроти 250), и двете се значително под просекот на ЕУ (271). Разликата според полот во корист на жените е многу мала (во просек на ЕУ изнесува 2 поени во корист на машките), што е во спротивност со она што се забележува кај 15-годишниците и во Италија и на ниво на ЕУ: голема разлика според полот во читање еквивалентна на околу една година училишно образование.

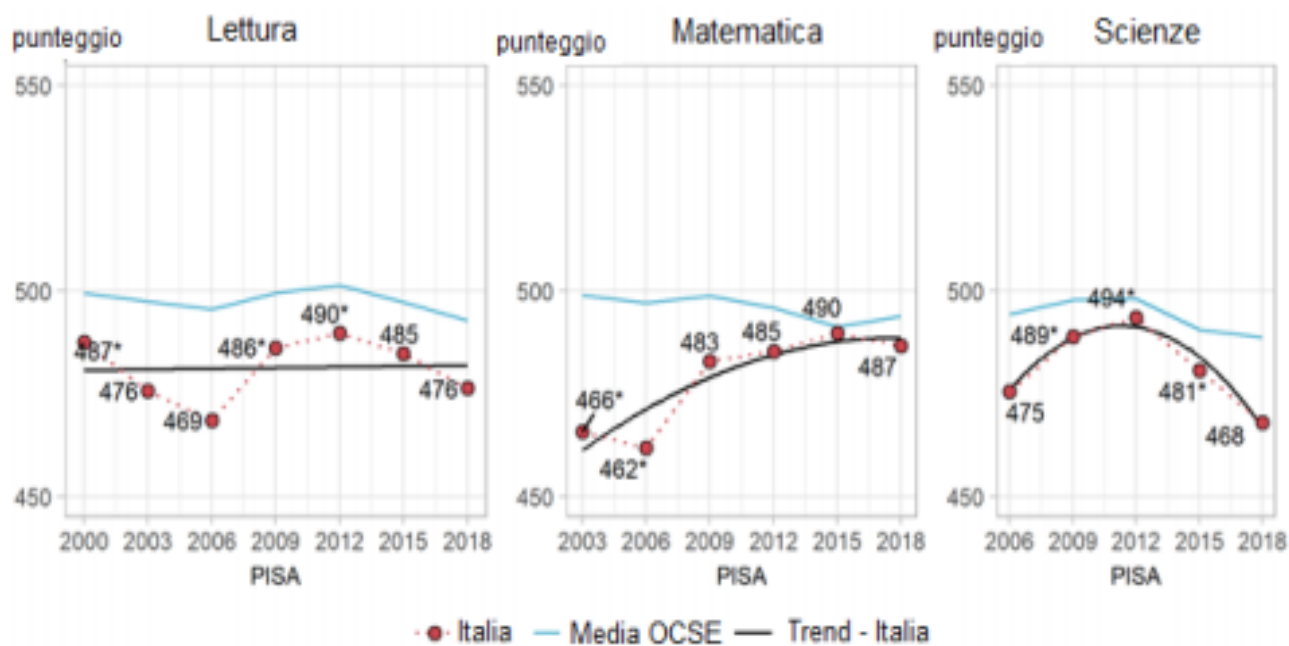
Разликата според нивото на образование на родителите беше помала од просекот на ЕУ земјите (39 спроти 41), што одразува истата тенденција како во ПИРЛС и ПИСА. Истото беше

забележано и за разликата според јазикот кој се зборува дома: разликата помеѓу мајчиниот јазик и јазикот кој не е мајчин беше помала од просекот на ЕУ-17 (25 спроти 28) и многу помала меѓу возрасните отколку меѓу децата и адолесцентите, што покажува продлабочување на разликите во Италија што се должи на зголемената миграција во текот на последните две декади.

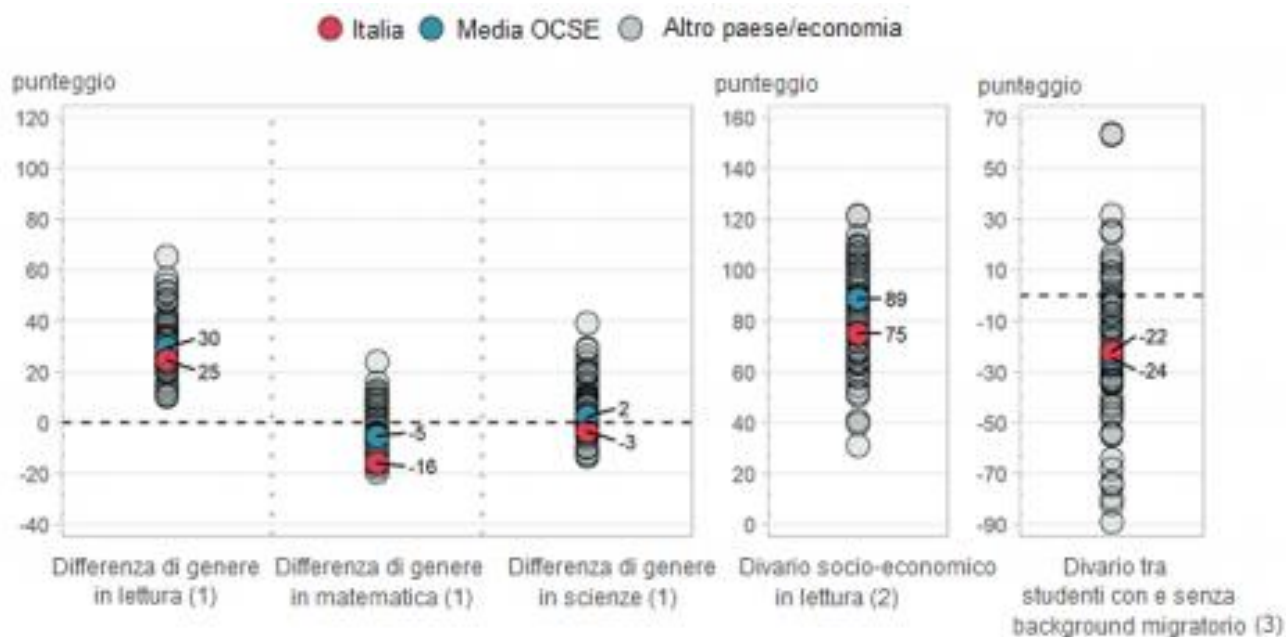
Преглед на постигнувањата по читање, математика и наука

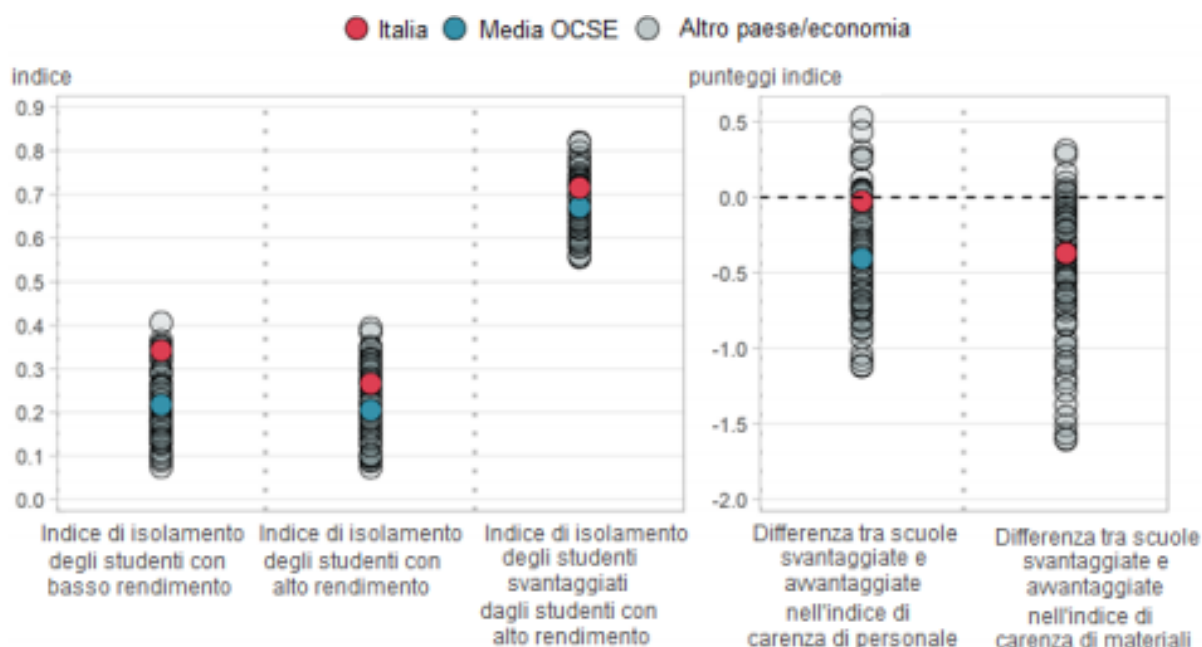
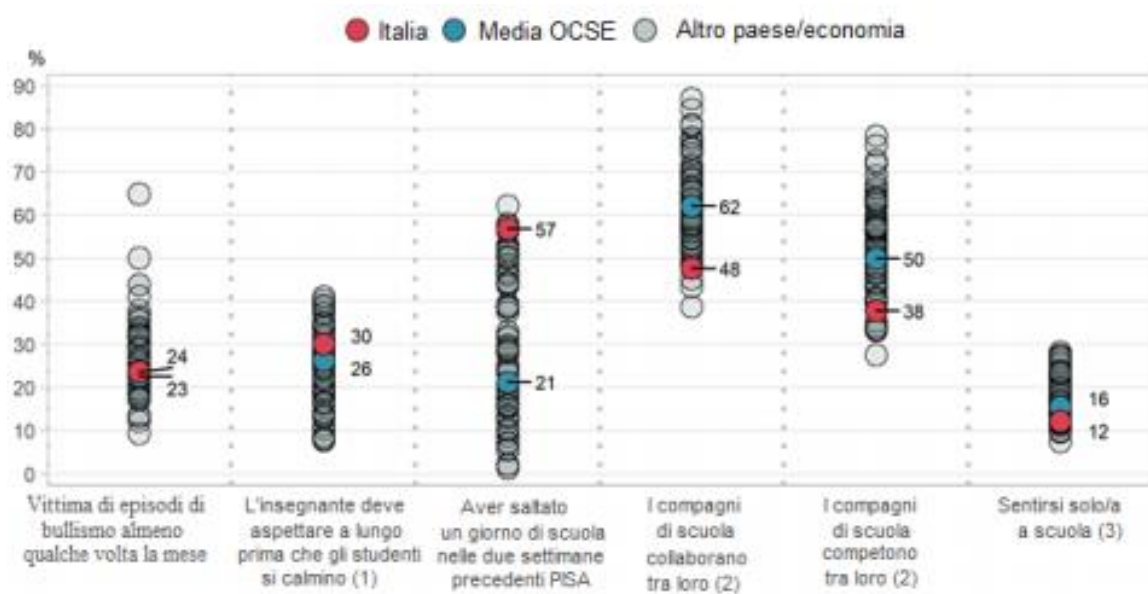
Тренд во постигнувањата по читање, математика и наука

Разлики во постигнувањата и очекувањата поврзани со личните карактеристики

Продлабочување на поделбата и разликите во недостатокот на материјали и персонал помеѓу училиштата

Error!

Мерки за превенција и борба со функционалната неписменост

Овој социјален проблем, е толку длабоко вкоренет и штетен, ги засега најнепосредно Италијанците, бидејќи нашата земја се наоѓа меѓу првите во светот според процентот на функционално неписмени.

Еден факт кој треба да биде предупредување е тоа што, во најмногу случаи, функционално неписмените се одгледани во семејства со ограничен број на книги. Меѓу податоците од 2014 година од националното истражување на ОЕЦД-ПИААЦ "оваа цифра е посебно истакната во нашата земја, каде 73 проценти од функционално неписмените се одгледани во семејства со

помалку од 25 книги". Не е изненадувачки, "отсуството на основно ниво на вештини - продолжува, во извештајот на истражувањето на ОЕЦД-ПИААЦ, Симона Минео - ги отежнува дополнителните активности на учење", така што многу до толку што ја невозможноаат можноста за младите луѓе со од ранливите групи да "пристапат до било каква форма на вистинско учење".

Во овие услови, т.е. започнувајќи со нестабилна основа и останувајќи без подрашка, како што го објаснува Фридрих Хублер, водечки експерт за писменост во Институтот за статистика на УНЕСКО, во интервју за Еспreso, "без практика, вештините поврзани со писменоста можат да се загубат од година во година". Озбилноста и обемот на проблемот бараат ургентни контра мерки. За да се спречи појавата на функционална неписменост, во Италија е вратена вистинска вредност на два основни чинители: семејството и училиштето.

Во рамките на овие две димензии се спроведени најважните активности за борба против функционалната неписменост во нашата земја. И најсилниот сојузник е без сомнение читањето. Многу корисен прв чекор беше да се изврши анализа на навиките на едно лице и на навиките поврзани со неговото семејство. Неколку едноставни прашања, чии одговори дадоа претстава каква е состојбата: дали време го поминуваме со читање? Читаеме ли доволно? Ги образуваме ли нашите деца да читаат? Оставањето на доволно простор во куќата за книгите е неопходно.

Училиштето е местото каде функционалната неписменост се исполни на голем и очигледен начин. Многу професори се жалат на невозможноста да ги изведат часовите адекватно поради тешкотиите што ги имаат учениците во разбирањето. Најавно, кога недостасува способноста за реконструкција на значењето на текст преку спојување и заедничко дополнување на информации и постоечки понуди во меморијата, станува тешко и разбирањето на шемата на училишната тема или прашањето на проблем. За среќа, образованието во Италија располага со безброј ресурси кои го овозможуваат борбата против функционалната неписменост. Правилната комбинација е балансирано спојување на класични и поиновативни методологии. Од традиционалниот школски репертоар, на пример, е корисно понекогаш да се преземат стари навики како раскажувањето и прераскажувањето, кои помагаат на детето да избере информациите, да ги разбере целосно и потоа да ги спои во нов текст. Од друга страна, дигиталните алатки исто така им обезбедуваат значајна поддршка на наставниците. Преку елементи како интерактивната бела табла и таблетите, на пример, се создадени интерактивни часови кои на нов начин ги стимулираат децата. На овој начин се проширува предавањето, се усвојуваат нови содржини и станува интерактивно.

Една од главните причини за ширењето на функционалната неписменост, поради тоа, е отуѓувањето од културата и образованието, карактеристика која, за жал, е типична за скоро

целата популација на нашата земја. Затоа, во вистинска смисла, италијанското општество има аспекти кои ја поттикнуваат појавата на функционална неписменост, како што се високиот процент на рано напуштање на училиште, младите луѓе кои не работат или живеат во услови на незаконска и несигурна работа, или недостигот на информации.

Навикнувањето на младите луѓе на читање и поттикнувањето на страста кон културата во целост е затоа суштинско.

Недоволната едукација во овој контекст претставува недостаток кој може да ги наведе младите луѓе - како што веќе се случува, особено кај новите генерации - да влезат во магичен круг води кон сериозни форми на не само функционална, туку и емотивна неписменост.

Функционалната неписменост може да се појави преку процес на изолација ако не се спроведува постојан ментален тренинг. Стекнатите вештини треба да бидат постојано стимулирани преку читање и информации, што и овозможи на индивидуата да развие критичко размислување. Задржувањето или дури и развивањето на своето знаење помага во борбата со овој феномен и различните образовни активности треба да бидат поддржани и кај возрасните.

Отпишувањето на луѓето со функционална неписменост да се осудуваат на баналности и стереотипи, сигурно не е решение. Во Италија, лекот се состои од различни образовни начини кои вклучуваат анализа на различни документи и текстови, проверка на усвоеноста на содржините и способноста за користење на вклучените информации, потоа коментирање и образложување на нив на личен и критички начин. Друг лек против функционалната неписменост се состои од поголема вклученост на наставниците во образованието за обука, развој и надградба на нивните вештини. Ова позитивно влијае на целокупното усвојување на вештини за читање, слушање, преработка, синтеза и продлабочување на знаењата.

Освен тоа, споделувањето на знаење и вештини, преку надминувањето на традиционалното образование, може да ги насочи учениците кон подобро развој на нивните вештини. Есенцијално е обуката да биде достапна за сите, и во училиштето и на работното место, за да се овозможи поголема распространетост на вештините и компетенциите функционални за меѓусебниот однос.

Подобрувањето на знаењето е од големо значење, особено во вклучувањето на поголем број на луѓе, почнувајќи од локалната заедница до интернационално ниво.

Опасности

Распространетоста на луѓе со функционална неписменост во нашето општество е загрижувачко и растечки феномен. На пример, иако функционално неписмен може да чита, тој или таа не може да пополни апликација, разбере пост на твитер или пишани упатства, или "да

ја спореди цената на два предмета за да разбере кој има најдобра вредност". Општеството има потреба од реални вештини, а не од илузорни. Опасноста од илузорни вештини во ерата на дигиталната технологија. Со оглед на големата количина на достапни информации денес, особено во видео формат, илузијата за стекнување на вештини се шири брзо. Како резултат, луѓето се искажуваат, развиваат посилни мислења и одржуваат говори - дури и часови - за предмети со кои само површно се среќале. Она што порано беше само необврската приказна или мал разговор сега е онлајн и се прима како извор на информации. Опасностите од неписменоста се многубројни и штетни во повеќе аспекти. Освен што влијае врз самите неписмени луѓе во нивниот секојдневен живот и често го доведува во опасност нивното иднина, оваа куга има значителен ефект врз општеството, и социјално и економски. Консеквенците на неписменоста врз индивидуалите и општеството вклучуваат го следното:

За личноста

Ограничени можности за добивање и разбирање на суштински информации; Невработеност: Стапката на невработеност е 2-4 пати поголема кај оние со мал број години на образование во споредба со оние со дипломи на факултет; Пониски приходи; Работни места со низок квалитет; Слаб пристап до доживотно учење и професионално развој; Несигурна финансиска положба; Малку внимание се посветува на образованието и читањето во рамките на семејството, што често предизвикува меѓугенерациско пренесување на неписменоста; Ниската самодоверба, што може да доведе до изолација; Влијание врз здравјето: Неписмените лица имаат повеќе работни несреќи, подолго време се опоравуваат и почесто го злоупотребуваат медицинското лекување поради незнаење на ресурсите во областа на здравствената нега и поради тешкотии во читањето и разбирањето на соодветните информации (предупредување, дозирање, контраиндикации итн.)

За општеството

Бидејќи писменоста е суштинска алатка за луѓето и државите да бидат конкурентни во новата глобална економија на знаењето, многу работни места остануваат непополнети поради недостигот на доволно обучени кадри; Колку е поголем делот од возрастното население со ниска писменост толку е побавен целокупниот раст на БДП на долгорочен план; Тешкотиите во разбирањето на општествените прашања намалуваат нивото на вклученост и учество на заедницата. Лицата со недоволно ниво на писменост немаат основни алатки потребни за постигнување на своите цели и не можат да бидат целосно и и подеднакво во социјалниот и политичкиот дискурс.

Користена литература

<https://espresso.repubblica.it>

<https://www.greenreport.it>

<https://www.dyndevic.com> >

<https://www.clingendael.org> > al...

<https://globisinsights.com> > a-new...

<https://dictionary.cambridge.org/it/dizionario/inglese/functional-illiterate>

<https://www.fondationalphabetisation.org>

<http://uis.unesco.org> > functional-...

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov> > P...

<https://www.hattiesburgamerican.com>

<https://www.readandspell.com>

<https://en.wikipedia.org>.

<https://blog.debiase.com>

<http://www.italy24.ilsole24ore.com>

<https://www.agendadigitale.eu>

<https://www.valori.it/analfabetismo/funzionale>

2.4. Функционална неписменост во Литванија

Дефиниции за функционална неписменост

Формално, достапноста на образованието за децата се зголеми низ целиот свет во последните децении. Сепак, и покрај успешната формална образовна кариера, учениците можат

да станат функционални неписмени. Функционална неписменост значи дека лицето не може да ги користи вештините за читање, пишување и пресметување за свој и развој на заедницата. Функционалната неписменост има значителни негативни ефекти не само врз личниот развој, туку и во економска и социјална смисла. Иако функционалната неписменост е многу објавена во медиумите во последниве години, постојат ограничени научни сознанија за луѓето наречени функционално неписмени; дефиницијата, проценката и диференцијалните дијагнози во однос на сродните нумерички и лингвистички оштетувања ретко се проучуваат и се контроверзни.

Знаци на функционална неписменост

Постојат неколку главни карактеристики на функционалната неписменост:

1. Функционално неписмените ученици избегнуваат покомплицирани задачи верувајќи во иден неуспех, ги повторуваат истите грешки;
2. Таквите ученици избегнуваат интелектуални задачи наоѓајќи изговори како недостаток на време, замор и други;
3. Тие се искрени да признаат дека не сакаат да читаат;
4. Тие бараат од другите ученици да им ја објаснат пораката на текстот или алгоритмот на задачата;
5. Читањето предизвикува фрустрација, желба да се прави нешто дру поважно и психосоматски нарушувања како главоболка или болки во очите;
6. Функционално неписмениот обично чита на глас;
7. Тие имаат потешкотии да ги разберат упатствата од вежби за слабеење до поправка на нуклеарен реактор;
8. Откако го прочитале текстот, не се во состојба да формираат прашање;
9. Се појавува различно разбирање помеѓу слушнатите и прочитаните текстови;
10. Ако постои проблем предизвикан од нивното недоразбирање, тие реагираат со научената неспособност или обвинувајќи ги другите, сè уште не разбирајќи кој е виновен, а кој е во право.

Функционално неписмените ученици препознаваат зборови, но не го декодираат јазикот, не можат да го препознаат фиктивното значење или технички, практичен интерес или предност. Таквите студенти се сиромашни читатели и гледачи, претпочитаат груба и

едноставна поп-култура. Некои истражувања тврдат дека функционалната неписменост е поштетна од целокупната неписменост бидејќи укажува на полоши когнитивни перформанси.

Бројот на функционално неписмени луѓе предизвикува поедноставување на секојдневните текстови кои ги прикажуваат идеите со детска едноставност. Рекламите во социјалните мрежи се скратени на 140 букви. Сè помалку се појавуваат долги читања во весниците или новите портали. Новинарите кои имаат способност да пишуваат кохерентни текстови се многу барани бидејќи немаат конкуренти во оваа област. Граѓаните почесто испраќаат СМС пораки отколку зборуваат.

Инструменти за евалуација на функционална неписменост, на национално ниво

Образовниот систем на Литванија е повеќе децентрализиран отколку централизиран. Националните институции, општините и образовните институции ја делат одговорноста за квалитетот на даденото образование. Сејмас (Парламентот) формира образовна политика на национално ниво. Усвојува закони и декларации за промени во политиките. Владата и Министерството за образование, наука и спорт (и други сродни министерства) исто така формулираат и спроведуваат образовна политика и донесуваат и спроведуваат правни акти различни од законите и декларациите.

Сеимас ги донесува главните закони и правни акти со кои се регулира системот на образование и наука. Тие се применливи на национално ниво. Министерството за образование, наука и спорт или Владата донесуваат други законски акти кои се применуваат на национално ниво како што се Описот на наставната програма за основно, за пониско средно и за повисоко средно образование. Општините поставуваат и спроведуваат сопствени стратешки образовни планови кои се во согласност со националните документи. Општините се одговорни за обезбедување формално образование до 16-годишна возраст, организирање на неформално образование, превоз до образовните институции и други аспекти. Училиштето го организира образовниот процес - на пример, наставниците можат да ја приспособат основната наставна програма на индивидуалните потреби на децата. Формалното образование обично го обезбедуваат јавните субјекти. Сепак, давателите на образование од приватниот сектор се признати и регулирани со национални правни акти.

Организација и структури

Детето мора да започне да посетува предучилишна едукација на наполнети 6 години во текот на календарската година (предучилиштето е задолжително). Образованието е задолжително до

16 години, што значи дека основното и средното образование се задолжителни. Напредокот и постигањата на учениците се мерат преку стандардизирано тестирање во второ, четврто, 6 и 8 одделение. Стандардизираното тестирање не е задолжително. Може да биде иницирано од училиштата или општините. Изработка на тестовите, инструкциите за оценување и препораките за тоа како да се толкуваат резултатите од стандардизираните тестови се централизирани. Училиштата се одговорни за спроведување на тестовите и процедурите за оценување. Оценувањето на постигањата во средното образование во 10 одделение (II одделение во гимназиските училишта) е задолжително. Високото средно образование се завршува со задолжителни матурски испити, кои се користат и за оценување на постигањата на учениците и за влез во високообразовните институции. На учениците им се дава одредена слобода во изборот на наставни предмети во двете последни години од нивното ниско средно образование. Ова во голема мера е проширено во средното образование и во високото образование.

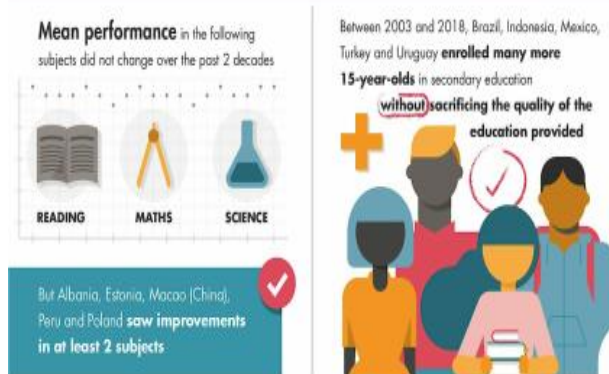
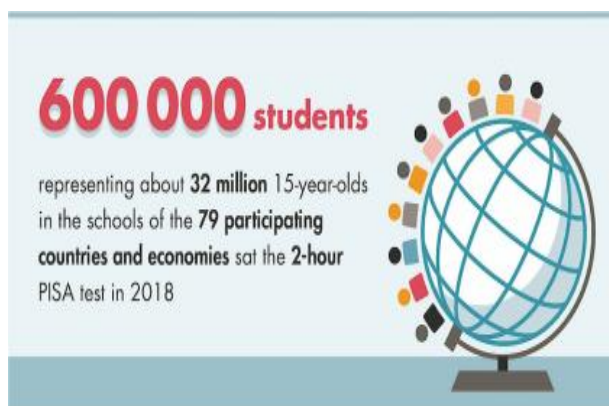
Вообичаен начин за дијагностицирање на функционалните неписмени се базира на годините на школување. Сепак, стандардот се чини дека варира меѓу културите. Затоа, не можеме да го сметаме задолжителното образование како единствен дијагностички атрибут на функционалната неписменост.

Друга вообичаена дијагностичка практика е користењето на оценки еквивалентни на оценки и дизајни на натпревари на ниво на читање. Овој концепт е конкретен, лесен за разбирање и не бара нов специфичен тест бидејќи истражувачите користат општи стандардизирани проценки.

Резултати од меѓународно и национално оценување на учениците

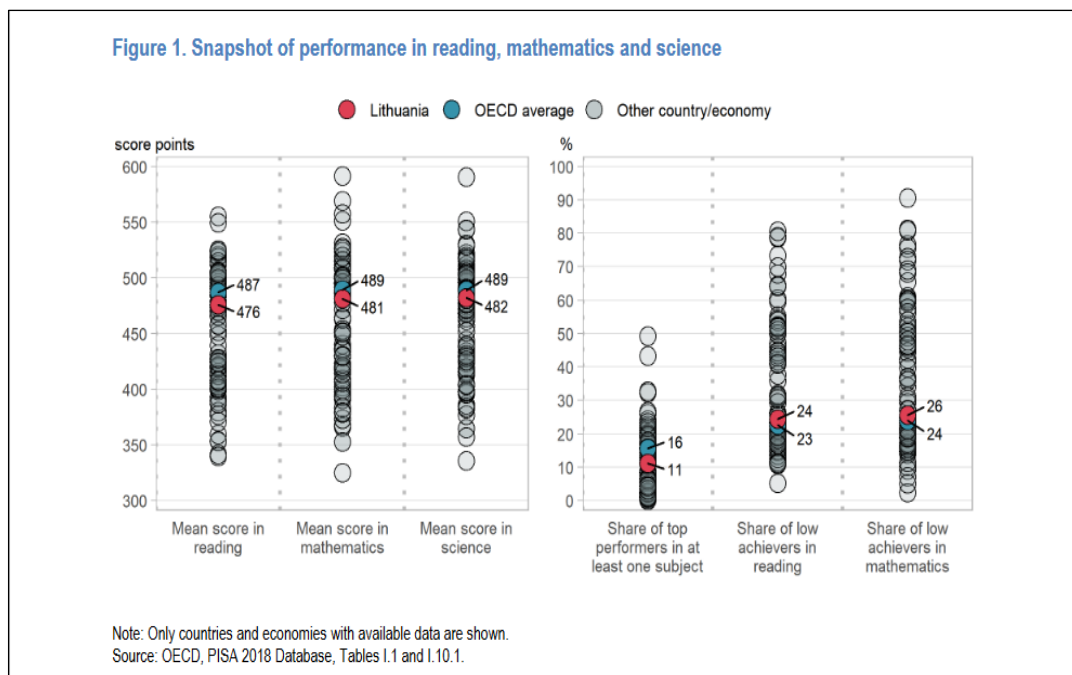
Програмата на ОЕЦД за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) испитува што знаат учениците во читањето, математиката и природните науки и што можат да направат со она што го знаат. Таа обезбедува најсеопфатна и најригорозна меѓународна проценка на резултатите од учењето на учениците досега. Резултатите од ПИСА укажуваат на квалитетот и правичноста на резултатите од учењето постигнати низ целиот свет и им овозможуваат на едукаторите и креаторите на политиките да учат од политиките и практиките што се применуваат во другите земји. Ова е еден од шесте тома што ги презентираат резултатите од истражувањето ПИСА 2018, седмиот круг од тригодишното оценување. Том I, Што учениците знаат и умеат да прават, дава детално испитување на перформансите на учениците во читањето,

математиката и природните науки и опишува како перформансите се промениле од претходните проценки на ПИСА.

Што знаат и умеат 15-годишните ученици во Литванија

Учениците во Литванија постигнаа пониски резултати од просекот на ОЕЦД во читање, математика и природни науки. Во споредба со просекот на ОЕЦД, помал дел од нив во Литванија постигнале највисоки нивоа на владеење (ниво 5 или 6) во најмалку еден предмет; додека сличен дел од учениците постигнале минимално ниво на владеење (ниво 2 или повисоко) во најмалку еден предмет.

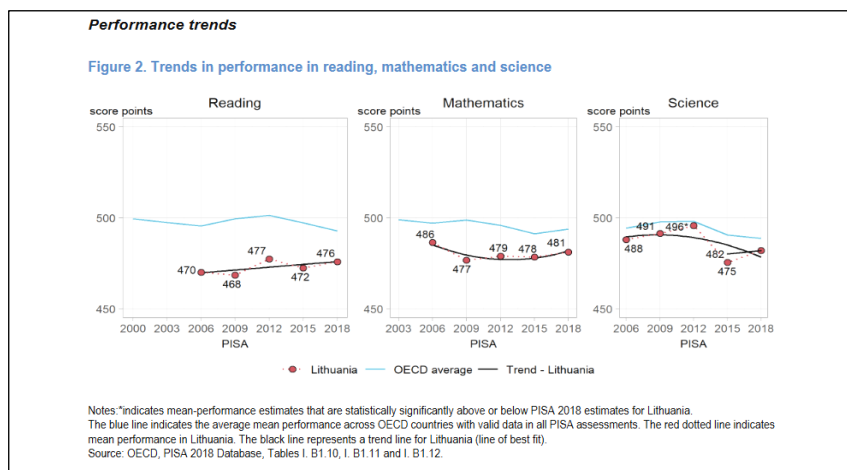
Што знаат и умеат по математика

Околу 74% од учениците во Литванија постигнале ниво 2 или повисоко по математика (просек на ОЕЦД: 76%). Во најмала рака, овие студенти можат да толкуваат и препознаат, без директни инструкции, како (едноставна) ситуација може математички да се претстави (на пример, споредување на вкупното растојание низ две алтернативни правци или претворање на цените во различна валута). Уделот на 15-годишните ученици кои постигнале минимални нивоа на владеење во математиката (ниво 2 или повисоко) варираше во голема мера - од 98% во Пекинг, Шангај, Џиангсу и Жеџијанг (Кина) до 2% во Замбија, која учествуваше во ПИСА за проценка за развој во 2017 година. Во просек низ земјите на ОЕЦД, 76% од учениците постигнале најмалку познавање на математиката на ниво 2. Во Литванија, 8% од учениците постигнале резултати на Ниво 5 или повисоко по математика (просек на ОЕЦД: 11%). Шест азиски земји и економии имаа најголем удел на студенти кои го сторија тоа: Пекинг, Шангај, Џиангсу и Жеџијанг (Кина) (44%), Сингапур (37%), Хонг Конг (Кина) (29%), Макао (Кина) (28%), Кинески Тајпеј (23%) и Кореја (21%). Овие ученици можат математички да моделираат сложени ситуации и можат да изберат, споредат и оценат соодветни стратегии за решавање проблеми за справување со нив.

Што знаат и умеат по природни науки

Околу 78% од учениците во Литванија постигнале ниво 2 или повисоко по природни науки (просек на ОЕЦД: 78%). Во најмала рака, овие студенти можат да го препознаат точното објаснување за познати научни феномени и можат да го користат таквото знаење за да утврдат, во едноставни случаи, дали заклучокот е валиден врз основа на дадените податоци.

Во Литванија, 4% од учениците беа врвни перформанси во науката, што значи дека тие беа умешни на ниво 5 или 6 (просек на ОЕЦД: 7%). Овие студенти можат креативно и автономно да го применат своето знаење за и за науката во широк спектар на ситуации,

Во Литванија, средните перформанси во читањето и математиката во 2018 година беа блиску до нивоата забележани во сите претходни проценки од 2006 година, кога земјата првпат учествуваше во ПИСА, и не можеше да се утврди јасна насока на промена. Просечните перформанси на науката во 2018 година беа значително над нивото забележано во 2015 година, но под просекот на ПИСА 2012 година; севкупно, резултатите од науката се чини дека флукутираат нешто повеќе од резултатите од читањето или математиката, околу трендот на опаѓање. И покрај севкупните стабилни резултати во читањето, процентот на ученици со најдобри резултати се зголеми за 2,1 процентен поен помеѓу 2009 и 2018 година.

Стапка на функционална неписменост во Литванија

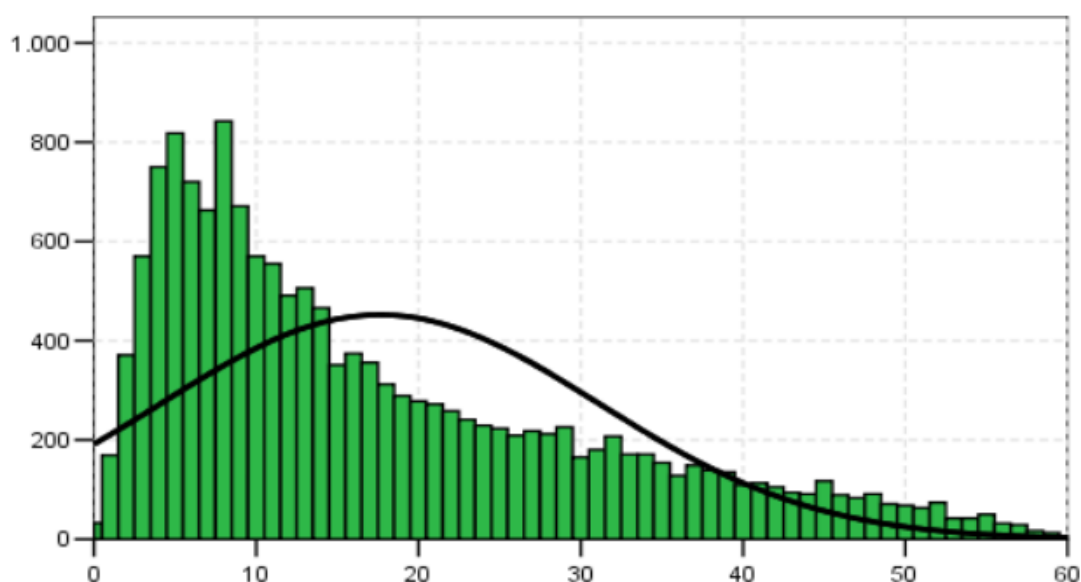
Една третина од оние што го напуштаат училиштето добија негативна оценка за точноста на граматиката и вокабуларот на испитот за литвански (мајчин јазик) во 2012 година. Резултатите беа презентирани на Комисијата за образование, наука и култура во Парламентот. Лингвистите и политичарите се согласија дека неписменоста стана национално прашање кое треба веднаш да се реши.

Врз основа на податоците од Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) доставени од Организацијата за економска и социјална соработка и развој (ОЕЦД), постигањата на вештините за читање, природните науки и математиката на учениците се пониски од просекот на ЕУ. Овие резултати не се подобри кога се анализираат неколку студии по ред. Националното истражување открива огромна разлика во постигањата на учениците помеѓу одделни општини, помеѓу училиштата во градовите и селата, дури и меѓу училиштата во истите градови.

Литванија заостанува зад статистиката за вклученост во предучилишното образование и доживотното учење на возрасните. Групите во ризик од социјална екскузија, особено младите луѓе, немаат еднакви можности за учество во општеството и имаат потешкотии да се интегрираат на пазарот на трудот. Недостига внимание и на најталентираните.

Резултати од матура од математика и литвански јазик и литература

Во 2020 година на Државниот матурски испит по математика учествуваа 15244 кандидати. Максималниот број на поени што можат да го соберат оние кои го положија испитот е 60 поени. Минималната граница за збирот на положен испит беше -9 поени. Тоа беше 15 проценти од сите можни поени. 4936 (32,4%) кандидати кои не го положиле матурскиот испит по математика, постигнале од 0 до 8 работни поени.

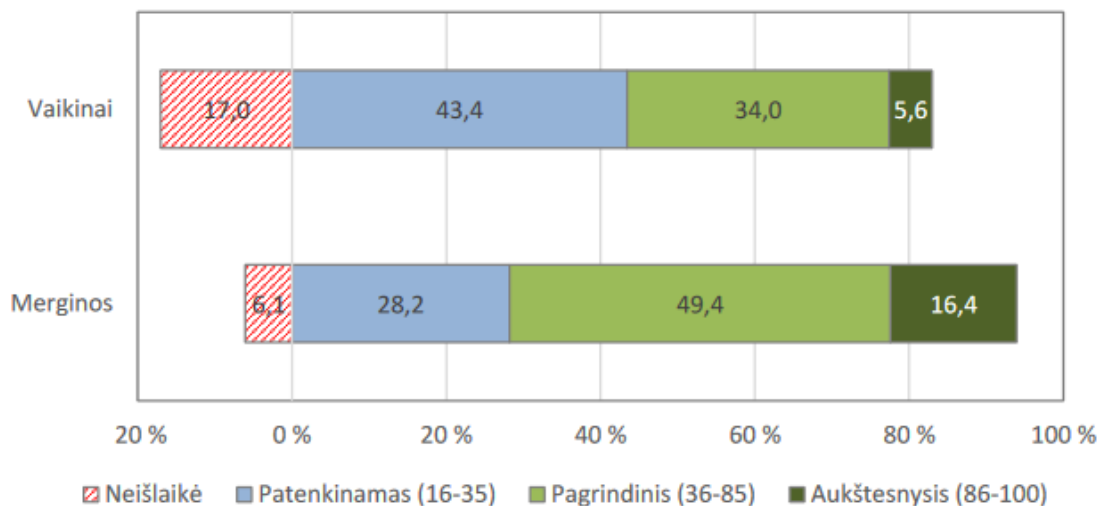

Статистичката анализа презентирана погоре се заснова на резултатите на оние кои положили и добиле оценка од Државниот матурски испит по математика на главната сесија во 2020 година. Оваа година беа собрани најмногу 60 поени. Во 2020 година 16.970 кандидати учествуваа на Националната матура по литвански јазик и литература и ја добија оценката.

Максималниот број на поени што можеа да го имаат оние кои го положија испитот беше 100 поени. Минималната оценка за успех беше 30 процентни поени. Испитот не го положили 1816 (10,7%) кандидати, овие кандидати постигнале од 0 до 29 процентни поени од задачата. На сите кандидати им беше доделено на едно од трите нивоа на постигања - задоволително, основно или повисоко. Највисоко ниво на постигање постигнале 11,8% кандидати, основното ниво на постигнување е 42,9%, а задоволително 34,6%. Графиконот ја претставува распределбата на

девојчињата (графикон подолу) и момчињата кои го положиле Државниот матурски испит по литвански јазик и литература по нивоа на постигнувања.

Резултати од стандардизирано тестирање за 2018 година/ национално испитување на постигањата на учениците во 2, 4, 6 и 8 одделение

Во 2018 година на овој испит учествувале 28.636 (од 1625 паралелки), 25.533 четвртоодделенци (од 1506 паралелки), 24.788 шестоодделенци (од 1294 паралелки) и 24.801 осмоодделенци (од 1286 паралелки).

На крајот од 2017-2018 година, учениците од 2-ро одделение мораа да завршат задачи по математика и литвански јазик со различна сложеност и тежина, што овозможи да се проценат знаењата и вештините стекнати од секој ученик и објективно да се утврди дали тие одговараат на постигањата во учењето, опишани во Општата наставна програма, надмината со обезбедување соодветна поддршка на ученикот.

Во 2014–2018 година, промените во постигањата на учениците забележани во АППР овозможија да се воспостави хипотезата дека постигањата во учењето на учениците од 4-8 одделение по математика, читање, пишување, како и природните науки и општествените науки во 8 одделение се подобруваат.

Напредокот е постигнат во областите математика во четврто одделение, пишување и општо знаење, читање во шесто одделение и читање во осмо одделение, природни науки и општествени науки. Недоволно високите постигања по читањето во четврто одделение, пишувањето во шест одделение и математика и пишување во осмо одделение останаа главна грижа.

Податоците на НЕСА помогнаа да се идентификуваат групи второодделенци со различни потешкотии во учењето. Поради потешкотиите со кои се соочуваат во развивањето на вештините за читање, пишување, математика и вештини за размислување, ризикот од нивните понатамошни неуспеси во учењето беше доста висок.

Причини за функционална неписменост

- Продолжена реформа на образовниот систем.
- Поедноставување на наставната содржина во однос на потешкотиите со кои се соочуваат учениците.
- Затворањето на руралните училишта со централизирање и стеснување на националната училишна мрежа не укажува на квалитетот на образованието. Долгото растојание до образовната институција не ја зајакнува мотивацијата.
- Првите знаци на функционална неписменост се поврзани со воспоставување на информатичко општество и дигитални медиуми.
- Нема потреба да се вложи труд за пронаоѓање забава. Се работи само за притискање на копче и внесување на посакуваниот збор.
- Игрите повеќе не вршат функција на едукација или практикување на витални и релевантни навики.
- Комерцијализираниот однос и поттикнувањето на потрошувачката имаат потреба од функционално неписмени луѓе кои обично заработуваат мали плати, но голем број од нив и нивната ранливост на манипулации даваат огромни финансиски придобивки за пазарот.
- Лоши образовни перспективи од генерација на генерација. Необразованите родители често не ја оценуваат потребата од образование и не ги охрабруваат своите деца да го бараат.
- Незаинтересираноста за квалитетно читање белетристика и неконзистентното предавање литература во училиштата предизвикуваат поголема стапка на функционална неписменост.
- Технологиите поттикнуваат употреба на странски зборови наместо домородци, на тој начин вокабуларот на мајчиниот јазик станува посиромашен.

Фактори кои придонесуваат за функционална неписменост – Научен аспект

1. Јазични дефицити

Се чини дека функционалните неписмени имаат јазични дефицити во неколку домени, вклучително и фонолошка, правописна и лексичка обработка, усно и читање со разбирање и вербална флуентност. Сепак, овие дефицити можеби не се хомогени. Важно е да се забележи

дека корелираните или ко-морбидните дефицити не се нужно функционално причински. Уште повеќе, тие не мора да додаваат единствена варијанса на дијагностичката проценка. Конечно, не е познато дали јазичните неможности се нивните главни тешкотии или дали тие се должат или под влијание на други поопшти когнитивни фактори.

2. Когнитивни дефицити

Пријавени се и когнитивни дефицити кај функционалните неписмени. Ван Линден и Кремерс (2008) покажаа дека функционалните неписмени имаат значително полошо од писмените не само во обработката на јазикот, туку и во сите когнитивни задачи како што се копирање и потсетување на комплексната фигура на Реј, визуелна организациска и визуелна меморија, ментална просторна ориентација како добро издржани или поделени задачи за внимание.

3. Дефицити поврзани со нумерички способности и дискалкулија

Иако нумеричките способности се мерат како една од основните вештини и се сметаат за дел од функционалната неписменост (на пр., во ИАЛС како квантитативна писменост, Thorn, 2009; во АЛЛ и во ПИААЦ како нумеричка, Статистика на Канада и ОЕЦД, 2005; ОЕЦД, 20), истражувањето за нумеричките дефицити во функционалната неписменост во голема мера е занемарено. Затоа, потребни се дополнителни експериментални студии за да се одговори на прашањето дали функционалните неписмени имаат нумерички потешкотии или не.

Опасности

Врз основа на податоците од Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) доставени од Организацијата за економска и социјална соработка и развој (ОЕЦД), постигањата на вештините за читање, природните науки и математиката на учениците се пониски од просекот на ЕУ. Овие резултати не се подобри кога се анализираат неколку студии по ред. Националното истражување открива огромна разлика во постигањата на учениците помеѓу одделни општини, помеѓу училиштата во градовите и селата, дури и меѓу училиштата во истите градови.

Литванија заостанува зад статистиката за вклученост во предучилишното образование и доживотното учење на возрасните. Ризичните групи на социјална исклученост, особено младите луѓе, немаат еднакви можности за учество во општеството и имаат потешкотии да се интегрираат на пазарот на трудот. Недостига внимание и на најталентираните.

Неписмените работодавци се борат со професионалните обврски, што може да доведе до помалку квалификувани услуги на клиентите. Студиите открија дека иако луѓето знаат да читаат и пишуваат, тие не се целосно способни да ја разберат суштината на текстот или упатството што го прочитале, тие самите не се способни да напишат логичен, кохерентен текст. На тој начин безбедносните правила може да се занемарат.

Во бизнисот, функционалната неписменост води не само до лош имиџ, туку и до финансиска штета на компанијата. Функционално неписмените луѓе не ги разбираат договорите што ги потпишуваат што доведува до неподносливи долгови од инстант лични заеми, неповолни дејствија за вработување

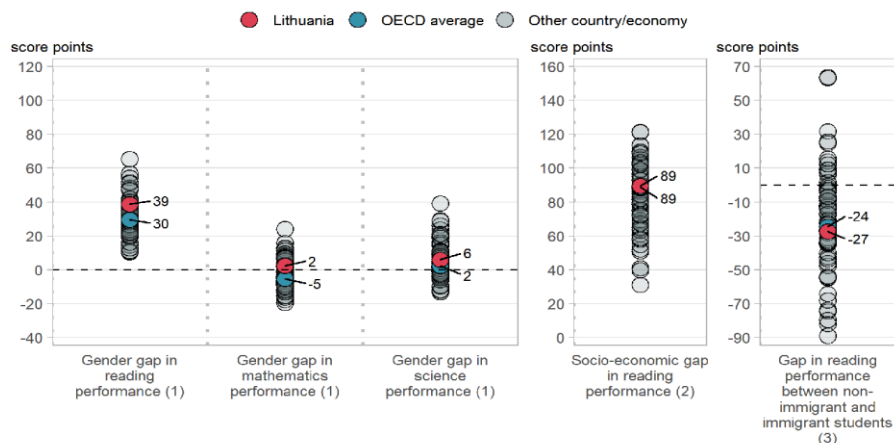
Придобивки поврзани со социо-економскиот статус

Во Литванија, социо-економски привилегираните ученици ги надминаа учениците во читање со 89 бодови во ПИСА 2018 година. Ова не е значително различно од просечната разлика помеѓу двете групи (89 поени) низ земјите на ОЕЦД. Во ПИСА 2009 година, јазот во перформансите поврзан со социо-економскиот статус беше 84 поени во Литванија (и 87 поени во просек во земјите на ОЕЦД). Околу 11% од социо-економски привилегираните ученици во Литванија, но 1% од непривилегираните ученици, беа најдобри во читањето во ПИСА 2018 година. Во просек низ земјите на ОЕЦД, 17% од привилегираните ученици и 3% од учениците без привилегирана положба беа најдобри во читањето.

Социо-економскиот статус беше силен индикатор за перформансите во математиката и науката во сите земји-учеснички во ПИСА. Тој објасни 14% од варијациите во постигнувањата по математиката во ПИСА 2018 во Литванија (во споредба со 14% во просек во земјите на ОЕЦД) и 13% од варијациите во постигнувањата по науката (во споредба со просекот на ОЕЦД од 13% од варијацијата).

Околу 11% од социо-економски непривилегираните ученици ученици во Литванија можеа да постигнат резултати во највисоката четвртина по читање во Литванија, што покажува дека овој недостаток не е судбина. Во просек, низ земјите на ОЕЦД, 11% ученици во социо-економски непривилегирана положба постигнале резултати меѓу највисоките резултати во читањето во нивните земји. Во Литванија, учениците со ниски и високи резултати се групирани во истите

училишта почесто од просекот на ОЕЦД.

Забелешки: Прикажани се само земјите и економиите со достапни податоци. (1) Девојки без постигнувања на момчиња; (2) Предност без постигнувања на ученици во неповолна положба; (3) Постигнување на имигранти без на неимигранти во читањето; Според податоците за социо-економскиот профил на учениците и училиштата.

Извор: ОЕЦД, База на податоци ПИСА 2018, Табели П.В1.2.3, П.В1.7.1, П.В1.7.3, П.В1.7.5 и П.В1.9.3.

Што значи училишниот живот за животот на учениците

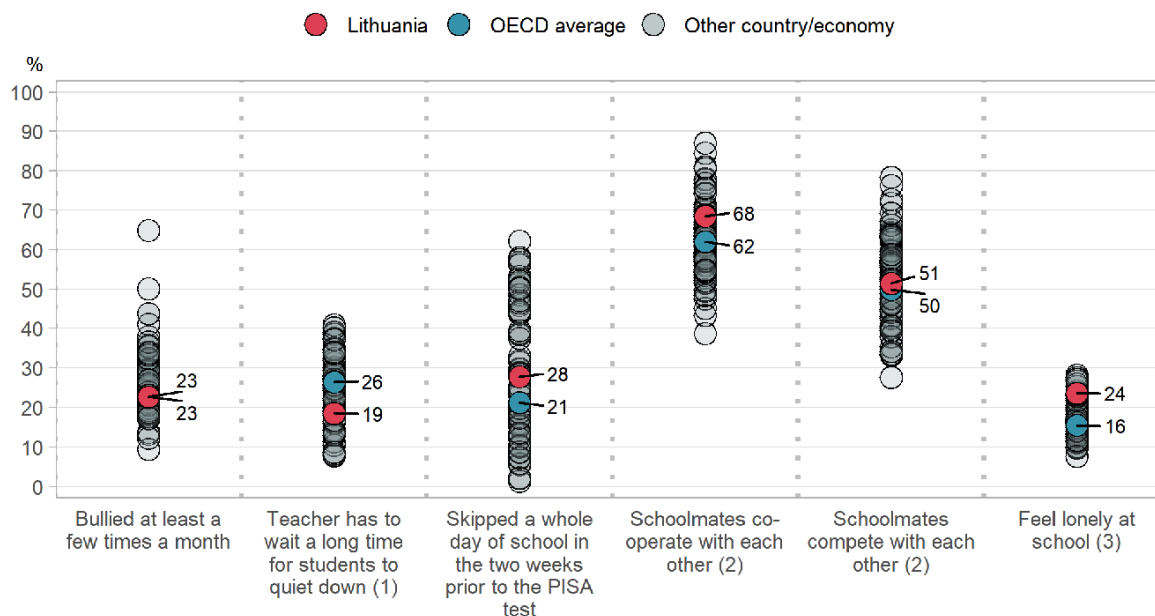
Во Литванија, 23% од учениците изјавиле дека биле малтретирани барем неколку пати месечно, во споредба со 23% во просек во земјите на ОЕЦД. Во исто време, 79% од учениците во Литванија (и 88% од учениците во просек низ земјите на ОЕЦД) се согласија или силно се согласија дека е добра работа да им се помогне на учениците кои не можат да се одбранат.

Околу 19% од учениците во Литванија (просек на ОЕЦД: 26%) изјавија дека на секоја или на повеќето часови по јазикот на наставата, нивниот наставник мора да чека долго време додека учениците да се смират. Во Литванија, учениците кои пријавиле дека на секоја или на повеќето часови, наставникот мора да чека долго време за учениците да се смират, постигнале 21 поен понизок во читањето од учениците кои пријавиле дека тоа никогаш не се случува или се случува само на некои часови, според податок за социо-економскиот статус.

Во просек низ земјите на ОЕЦД, 21% од учениците прескокнале училишен ден, а 48% од учениците доцнеле на училиште во две недели пред тестот ПИСА. Во Литванија, 28% од учениците прескокнале училишен ден, а 50% од учениците доцнеле на училиште во тој период. Во повеќето земји и економии, учениците кои често биле малтретирани имале поголема веројатност да го прескокнат училиштето, додека учениците кои го ценеле училиштето,

уживале подобра дисциплинска клима и добивале поголема емоционална поддршка од родителите имале помала веројатност да го прескокнат училиштето.

Забелешки: Прикажани се само земјите и економиите со достапни податоци. (1) Во секоја или повеќето лекции по јазик на настава; (2) Многу или крајно точно; (3) Договорено или силно договорено. Извор: ОЕЦД, База на податоци ПИСА 2018, табели III.B1.2.1, III.B1.3.1, III.B1.4.1, III.B1.8.1, III.B1.8.2 и III.B1.9.1

Околу 70% од учениците во Литванија (просек на ОЕЦД: 74%) се согласија или силно се согласија дека нивниот наставник ужива во наставата. Во повеќето земји и економии, вклучително и во Литванија, учениците постигнаа повисоки резултати во читањето кога го сметаа својот наставник како поентузијастичен, особено кога учениците изјавија дека нивните наставници се заинтересирани за предметот.

Во Литванија, 68% од учениците изјавиле дека нивните школски другари соработуваат меѓу себе (просек на ОЕЦД: 62%) и 51% изјавиле дека се натпреваруваат меѓу себе (просек на ОЕЦД: 50%).

Околу 24% од учениците во Литванија (просек на ОЕЦД: 16%) се согласуваат или силно се согласуваат дека се чувствуваат осамено на училиште.

Ниво на достигнувања на меѓународно ниво.

Резултатите од ПИСА 2018 открија дека постигнувањата на 15-годишниците во Литванија сè уште се под просекот меѓу резултатите на земјите од ОЕЦД. Споредувајќи ги со резултатите од ПИСА 2015, јасно е дека нивото на постигања се зголемило само за малку.

Ниво на достигнувања на национално ниво.

Речиси една третина од дипломираните училишта во Литванија кои го полагаа националниот испит по математика во 2020 година паднаа на истиот, што ги потенцира влошените стандарди на наставата по природни науки во земјата.

Над 15.000 матуранти годинава полагаа математички испит, а 67,6 отсто го постигнаа минималниот резултат потребен за да го положат, покажуваат резултатите од националната матура објавена во средата. Осумдесет и два отсто од испитите по математика го положија минатата година. Помалку од 1 процент добија највисоки оценки оваа година, во споредба со 1,5 проценти во 2019 година.

Додека учебната година беше прекината со затворање на училиштата поради пандемијата на коронавирус, испитувачите велат дека минималната граница за поминување е намалена оваа година за да се приспособи. Притоа, резултатите од другите матурски испити не покажуваат никаков пад на успехот на учениците.

Рута Красаускиена, директорка на Националната агенција за образование рече дека „образовните власти започнаа со ажурирање на училишните програми и „сите со нетрпение ги очекуваме промените“.

„Логичното, критичко размислување многу недостасува во нашите наставни програми. Математиката е тежок предмет, исто како и физика, информатика, каде што треба да знаеш многу работи, општите компетенции не се доволни. [...] Конзистентна работа треба да започне во основно училиште.“

Во меѓувреме, англискиот јазик беше тема каде литванските студенти најдобро се покажаа. Деведесет и девет отсто од 18.000 полагаачи го положиле испитот, а 9 отсто го добиле најдобриот резултат.

Лошите резултати од испитот ја истакнаа потребата од системски промени во општото образование и поголема помош за учениците, рече образованието Алгирдас Монкевичиус. Според министерот, ажурирани наставни програми за општо образование беа воведени во некои училишта овој септември и на крајот ќе бидат воведени на национално ниво. Но, тоа е се уште е во тек.

Мрежа на образовни институции

Уште еден предизвик е големата мрежа на образовни институции - таа не го одразува демографскиот пад од последните години. На пример, имаше повеќе од 563.000 ученици во учебната 2004-2005 година и приближно 322.000 студенти во 2018-2019 година. Мрежата на општообразовни институции се намалува. Се оптимизира мрежата на државни универзитети.

Наставник – професија со (низок) престиж

Друг предизвик е наставната заедница која старее и не се обновува лесно со помлади наставници. Околу 40% од наставниците се на возраст меѓу 50 и 59 години, околу 30% се помеѓу 40 и 49 години и само 3% до 5% од наставниците се помлади од 30 години. Главните причини зошто наставничката професија не е атрактивна се платите (меѓу најниските во ЕУ), ограничена можност за надградба на професионалните квалификации и непривлечната слика за професијата наставник во општеството. На 1 септември 2018 година, беше воведен систем за плаќање со полно работно време. Откако беа забележани некои недостатоци, тој беше ажуриран и ќе се ажурира повторно ако има таква потреба.

Раководство во образовните институции

Реформите меѓу раководителите на образовните институции (директорите) покажаа дека е тешко да се привлечат нови и мотивирани раководители во образовните институции. Ниските плати, големите обврски, административните оптоварувања, тешката конкуренција при аплицирање за позицијата и договорите на определено време не ги мотивираат луѓето да конкурираат за раководна позиција. Работната група формирана од Министерството за образование, наука и спорт подготвува сет мерки за да ги поттикне раководителите на училиштата да аплицираат и да го обнови корпусот на директорите на училиштата..

Мерки кои досега беа преземени за сузбивање и спречување на функционалната неписменост. По анализата на резултатите од литванскиот испит во текот на 2010-2012 година, Министерството за образование и наука го подготви и презентираше Планот за мерки за подобрување на општа и културна писменост за 2013-2016 година. Беше предложено да се иницира тест за функционална писменост по осмо одделение, да се ажурира наставната програма за основно и средно училиште, да се обезбеди детска литература за руралните училишта, да се поттикнат родителите да читаат заедно со своите деца, да се воспостави предучилишното образование како задолжително за децата од социјално ризични семејства. Дополнително, лингвистите предложија да се оценуваат писмените трудови на универзитетите, со оглед на точноста како и содржината.

Клучни карактеристики поврзани со наставничката професија

На 14 септември 2017 година, беше одобрен нов модел за обука на наставници (Модел) (Pedagogų rengimo modelis). Овој модел настојува да ја модернизира почетната фаза од обуката на наставниците. Прво, таа е насочена кон привлекување вистински мотивирани идни наставници на педагошките студии. Почна да користи сложен систем за прием, оценувајќи ги достигнувањата во учењето на кандидатите, вредностите, мотивациите и личните карактеристики. За време на студиите, мора да се преиспита и соодветноста на учениците за професијата.

Почетната фаза од обуката на наставниците сè уште се организира со користење на последователни и истовремени модели. Квалификациите за настава може да се добијат и по завршувањето на професионалните студии и на алтернативни начини, на пример преку програми како што е „Избирам да предавам!“ (Renkuosi mokyti!).

Согласно законските акти, на наставниците им се обезбедуваат услови за продолжување на нивниот професионален развој. До донесувањето на новиот модел, во Законот за образование беше и е наведено дека наставниците мора да ги надградуваат своите професионални квалификации. Наставниците имаат право на најмалку пет дена во годината за посетување на настани за обука (професионален развој). Новиот модел има за цел да ги поттикне наставниците да добијат дополнителни квалификации по предмет или педагошка специјализација. Вработениот наставник исто така може да има повисоко ниво на компетентност. Учеството во континуиран професионален развој води до зголемување на платите и бенефиции за кариера. Во Моделот, за прв пат е воспоставена нова фаза на педагошка обука – едногодишна педагошка пракса. Тоа ќе биде задолжително за наставниците почетници.

Во 2010 година, Министерството за образование и наука започна подготовки за изработка на нова стратегија. Дискусиите со јавноста започнаа и траеја неколку години. Беа опфатени различни теми, почнувајќи од дискусии за факторите кои влијаат на политиката на образованието и продолжија кон одговарање на грижите на одредени заедници. Во 2011 година, Министерството иницираше конкурс на образовни сценарија, а во 2012 година се разговараше за стратегиските насоки во училиштата и општините. Во септември 2012 година, до Сеимас беше доставен нов концепт на Стратегија за образование, а во декември 2012 година

беше регистриран првиот Стратешки проект. Една година подоцна, во декември 2013 година, беше усвоена Националната стратегија за образование за 2013-2022 година (понатаму во текстот: Стратегијата) (Valstybinė švietimo 2013-2022 m. strategija). За време на една година разгледување од страна на Сејмас, стратешкиот проект беше претставен пред литванскиот образовен совет. Тогашниот Комитет за образование, наука и култура подготви расправи со образовната заедница.

Националната стратегија за образование за 2013-2022 година ги одразува главните потреби на државата. Овие се именувани во Државната стратегија за напредок „Литванска стратегија за напредок „Литванија 2030“ (Литва 2030), која поставува визија за паметна Литванија. Општеството мора да стане активно, солидарно и континуирано едуцирано. Секој човек мора да биде отворен за промени, креативен и одговорен. Затоа образовната политика и предвидените насоки за промени во образованието мора да го здружат образовното општество и сите луѓе на Литванија (солидарност) постојано и континуирано да се развиваат (образованието) во барање индивидуален и национален успех (активност) обезбедувајќи еднакви можности.

Слабостите кои преовладуваа во литванското образование до 2013 година се идентификувани во стратегијата. Литванското општо образование, стручното образование и обука, високото и неформалното образование училиштата недоволно го користат постоечкиот потенцијал барајќи подобар квалитет. Самоевалуацијата, стратешкото планирање, социјалното партнерство и елементите за вмрежување во училишниот менаџмент не станаа дел од традиционалната училишна култура. Ниту едно литванско училиште не е вградено на врвот на глобалното рангирање. Високообразовните институции имаат мала вклученост од социјалните партнери во различни видови активности. Тие имаат мала употреба на современи практики за управување со квалитет. Планирањето на потребите на идните специјалисти и рационална дистрибуција на студии и образование помеѓу универзитетите, колежите и стручните училишта е слабо извршено.

Друг предизвик е со воспитувачите - едвај променлива и стара заедница на наставници, особено високите очекувања за наставниците во општеството, променливите улоги на наставниците во училиштето. Сето ова бара да се преиспитаат системите за обука и професионален развој на наставниците и да се зголеми престижот на педагошките професии преку различни средства.

Финансирањето, исто така, мора да стане еден од предизвиците. Меѓународните организации УНЕСКО и ОЕЦД препорачуваат да се распределат не помалку од 6% од бруто домашниот производ (БДП) за образование, но доделените средства од Литванија за образование се во рамките на маржата од 5%.

Цели на стратегијата и насоката на образовните промени

Главната цел на Стратегијата е да го направи литванското образование стабилна основа за пораст на благосостојбата на државата и да го поттикне независното и активно размислување на граѓаните кои можат одговорно да создаваат добра за себе и за другите поединци.

Визијата на образовниот сектор за 2022 година е следна: „Секое дете, млад и возрасен човек треба да сака да учи и да може лесно да наоѓа начини за зголемување на своите компетенции. Системот на образование се состои од владини, општински и невладини институции кои постојано ги подобруваат своите активности и имаат силни врски со засегнатите страни, општеството и другите образовни институции. Вработените во таквите институции ќе бидат почитувани во општеството и ќе одржуваат тековна јавна дискусија за унапредување на образованието, развојот на литванската култура и економијата, земајќи го предвид одржливиот урбан и рурален развој“.

Со цел да се имплементира визијата и главната цел, стратегијата поставува четири главни цели:

Да се постигне ниво на образование во заедницата каде професионалните наставници и предавачи размислуваат, постојано се развиваат и работат ефективно.

Да се развие анализа на податоци и образовна култура водена од самоевалуација, обезбедувајќи ефективна интеракција меѓу институциите за самоуправа, социјалните партнери и управувањето со образовните институции. Стратегијата има за цел зајакнување на моќта на образовните институции во одлучувањето. Училиштата ќе бидат охрабрени да вложат поголеми напори за да ги вклучат учениците, родителите и социјалните партнери во градењето силна училишна заедница и да почнат да ги развиваат основните елементи на солидарноста и социјалното однесување уште од училишните денови.

Да се осигури дека учениците, учениците и младите имаат најдобри можности да го реализираат својот целосен индивидуален потенцијал преку обезбедување пристапност до образование и еднакви можности, зголемување на опсегот на давателите на образование

достапни за децата и младите и да обезбедат ефективна педагошка и психолошка помош за учениците доживувајќи потешкотии во учењето.

Да се воспостави систем на стимулации и еднакви услови за доживотно учење што ќе вклучува поддршка за поединците да ги препознаат своите вештини и аспирации, да им се овозможи да ја изберат вистинската кариера. Исто така да се комбинира индивидуалниот избор со потребите на државата.

Министерството за образование и наука ја спроведува стратегијата според поставените цели. Министерството оценува како се спроведува стратегијата врз основа на поставените индикатори. Овие показатели ги вклучуваат резултатите од ПИСА; бројот на високообразовни институции кои влегуваат во првите 500 на Академското рангирање на светските универзитети; стапки на образование и вработеност во општеството; индикатори за финансирање; индекси на промени во педагошкиот сектор итн.

Овие показатели се претставени во Информацискиот систем за управување со образованието, Статистика на Литванија, базата на податоци на Еуростат, а исто така и во прегледите за состојбата на образованието подготвени од литванското Министерство за образование и наука.

Врската помеѓу Стратегијата и образовната политика на ЕУ

Стратегијата е развиена врз основа на документот за политика на Европската комисија (март 2010 година) Европа 2020: Стратегија за паметен, одржлив и инклузивен раст и друго законодавство на Европската унија поврзано со образованието.

Индикаторите идентификувани во Националната стратегија за образование се во согласност со целите наметнати од ЕУ: да се зголеми процентот на луѓе кои постигнуваат високо образование, да се намали предвременото напуштање на училиштето и да се зголеми и бројот на деца кои посетуваат предучилишни образовни институции и ниво на доживотно учење.

Стратегија на координација и имплементација

Институција задолжена за спроведување на Националната стратегија за образование за 2013-2022 година е Министерството за образование и наука. Во насока на остварување на поставените цели и задачи, Министерството за образование и наука подготвува законски акти

за спроведување на стратегијата и врши тековно следење на стратегиската практика. Министерството обединува други држави, општински институции и социјални партнери за спроведување на стратегијата. Не е формирана или назначена посебна институција за спроведување на стратегијата.

Мониторингот на спроведувањето на стратегијата го вршат и други институции. Сејмас ја оценува стратегијата на среден рок, додека литванскиот образовен совет – јавната власт за образование – спроведува годишна анализа.

Со цел да се забрза имплементацијата на стратегијата и да се прецизираат некои од целите поставени во стратегијата, Сеимас ги усвои Насоките за промени во општите училишта (Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės). Повеќе за овие упатства може да се најде во делот Основни принципи и национални политики во потсекција 2.6. Насоки за промени во општите училишта.

Образовни промени иницирани од стратегијата

За да се постигне главната цел на стратегијата, ажурирана е наставната програма за образование. Описот на достигнувањата на децата од предучилишна возраст за 2015 година (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas) беше подготвен со цел да се обнови и подобри предучилишното образование и неговите наставни програми. Описот треба да им помогне на воспитувачите, родителите и специјалистите за образовна помош да разберат какви достигнувања можат да добијат децата во првите шест години од нивниот живот. Предучилишното образование се оценува во оваа методска алатка од перспектива на децата.

Во овој опис, секое дете се смета за посебна личност која има свои потреби и интереси и која може да учи и да акумулира искуство. На крајот на декември 2015 година, беше одобрен Описот на наставните програми за основно, пониско и средно средно образование (Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas). Ги поставува општите образовни цели и принципи, ја објаснува употребата на општите наставни програми и ги опишува резултатите од учењето. Тој ја прикажува структурата и содржината на општите наставни програми. Тој, исто така, ги вклучува главните карактеристики на процесот на учење, ја вклучува средината за учење, го содржи напредокот на учениците и евалуацијата на резултатите и поставува обезбедување квалитет за општите наставни програми. На крајот на ноември 2018 година, пред образовната заедница беа претставени главните насоки од Општата наставна програма. Ова е наменето за промена на севкупните наставни програми во текот на следните години,

почнувајќи од Општите наставни програми: методи, методи за оценување на постигањата и напредокот на учениците и едукативни материјали.

Со цел зајакнување на секторот на високото образование, започна оптимизација на националните универзитети. Ова не е само механичка врска за универзитетите. Со спојување на универзитетите се намалува дуплирањето на студиските програми, се концентрираат истражувачките капацитети и се зголемуваат можностите за меѓунаставни студии и истражувања. Со цел да се подобри квалитетот, се планираат инвестиции во ажурирање на студиските програми, во подобрување на вештините на наставниците и во истражување. Повеќе за поврзаноста на универзитетите може да се најде во делот 14.4: Национални реформи во високото образование.

Првата цел во стратегијата е насочена кон развој на професионалната компетентност на наставниците и предавачите. На проблемот се гледаше од сите агли: се оценуваше обуката на наставниците, развојот на квалификациите и можностите за привлекување млади наставници во училиштата. Обуката за наставници беше суштински ревидирана – се формираат три нови национални педагошки центри за обука. Се зголемува прифаќањето на образовните студии. Се создаваат нови можности за добивање академска професија на поразновидни начини. Се изработува едногодишна педагошка пракса за наставници-приправници. Се дава можност наставниците да развиваат вештини и квалификации во други области. Се воспоставува нов модел на плаќање на наставниците. Повеќе за промените во развојот на наставниците може да се најдат во деловите 9.1 Почетно образование за наставници кои работат во раното детство и училишното образование и 14.2: Национални реформи во училишното образование.

Од 1 јануари 2018 година беше воведен мандат од 5 години за раководителите на училиштата со цел да се подобри културата на квалитетот на наставата. Раководителот на училиштето треба да подготви годишен извештај за активностите. Училишниот совет е овластен да бара да има квалитативна промена на раководителот на училиштето. Доколку советот не го одобри годишниот извештај за активностите на раководителот на училиштето во две наредни години, тој/таа може да биде разрешен од основачот на училиштето. Повеќе за функциите на директорот на училиштето и училишниот совет може да се најдат во делот 2.7. Администрација и управување на локално и/или институционално ниво. Повеќе за утврдувањето на мандатот на раководителот на училиштето има во делот 14.2: Национални реформи во училишното образование.

Се воведува теза за доспевање од 2017/2018 година. Ова може да се направи во текот на последната година од средното образование. Тезата за зрелост може да се состои од еден или повеќе предмети и е еквивалент на испитот за училишна матура. Повеќе за тезата за зрелост може да се најде во делот 6.9: Оценување во општото средно образование.

Со цел да се прошири пристапноста кон учењето и еднаквите можности, од 1 септември 2018 година, предучилишното образование стана задолжително. Во период од две години беше направен чекор кон започнување на предучилишно образование уште од порана возраст. Од 1 септември 2018 година, 5-годишно дете може да започне со предучилишно образование. Не е потребен посебен сертификат за да се докаже зрелоста на детето за порано да започне со предучилишно учење.

Финансирањето за неформалното образование на децата е воспоставено во 2015 година. Тоа е специфичен износ на средства што се распределува на секое дете од страна на државата. Министерството за наука и образование препорачува буџетот да биде 15 евра (од 10 до 20 евра). Овие средства детето може да ги искористи за избрана неформална едукативна активност. Општообразовните училишта не се подобни за такво финансирање. Во интерес на зајакнување на квалитетот на неформалното образование на децата, во првата половина на 2018 година беше тестирана методологијата за обезбедување квалитет. Повеќе за методологијата може да се најде во делот 14.2: Национални реформи во училишното образование.

Од септември 2017 година, иницирани се повеќе превентивни програми, вклучително и програма за малтретирање и насилство. Секое училиште мора да спроведе најмалку една долгорочна програма за превенција од насилство (која исто така опфаќа и превенција од однесување кое предизвикува зависност). Насилството врз кој било член на училишната заедница е забрането во сите образовни институции. Од 1 септември 2017 година, во координирана работа во соработка со образовните, социјалните и здравствените установи, се обезбедува сета потребна поддршка потребна за децата и нивните родители. Го надгледува координаторот за меѓуинституционално партнерство, а координаторското место во секоја општина беше ставено во функција од септември. Поддршката ќе се обезбедува полесно, во принципот на еден прозорец. За да прочитате повеќе за овие иновации, погледнете во делот 14.2: Национални реформи во училишното образование..

Во учебната 2018/2019 година, 40 општи училишта во различни општини пилотираат модели на целодневни училишта. Целта е да се создадат услови за висококвалитетно, инклузивно, социјално фер и со еднакви можности образование за децата во безбедна средина

во текот на целиот ден. Повеќе за концептот и моделите на Целодневните училишта може да најдете во делот 14.2: Национални реформи во училишното образование.

Со цел да се промовира доживотното учење, Законот за стручно образование и обука (COO) (Profesinio mokymo įstatymas) е обновен. Чекор по чекор се обновува образовниот систем, се преуредува управувањето и финансирањето на ЦСО центрите и се воведуваат нови квалитативни барања за образование.

Користена литература

1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IR0093&from=EN>
2. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5102880/>
3. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/lithuania_en
4. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/lifelong-learning-strategy-44_en
5. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/lithuania_en
6. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/lithuania_en
7. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5f07c754-en/index.html?itemId=/content/publication/5f07c754-en>
8. <https://www.oecd.org/ПИСА/publications/ПИСА-2018-results.htm>
9. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1204269/low-exam-scores-highlight-deteriorating-science-teaching-in-lithuanian-schools>
10. https://www.nec.lt/failai/8762_2020_MAT_st_ana-red.pdf
11. https://www.nec.lt/failai/8761_2020_LKL_st_ana.pdf
12. https://www.nec.lt/failai/7878_NMPP_2018_m_rezultatu_pateiktis.pdf

2.5. Функционална неписменост во Северна Македонија

Дефиниции за функционална неписменост

Функционална неписменост значи дека човек може да чита, пишува и зборува со ограничени и основни вештини и дека нема основни познавања за работа на компјутер, како и разговорно познавање на еден од светските јазици.

Денес, околу 20 отсто од вкупното население се уште е неписмено, или околу 780 милиони луѓе, а 75 милиони деца не одат на училиште и образованието им е недостапно, што е

глобален проблем. Во Европа овие бројки се помали, а состојбата со неписменоста е нешто подобра, но далеку од добра како што би се очекувало. Во Европската Унија неписменоста е околу 1%, но многу загрижува фактот дека до 20% од населението има потешкотии со читање и пишување. Оваа состојба во нашиот регион е поалармантна, а според податоците на УНЕСКО во 2012 година, бројот на неписмени во Србија е 165.000, но до 850.000 никогаш не посетувале училиште или завршиле само неколку години основно училиште, во БиХ неписменоста е 15%, во Црна Гора 8.000, додека во Северна Македонија бројот на неписмени лица е 43.000 постари од 15 години. Функционалната писменост се дефинира како концепт кој вклучува знаења, вештини и вредности кои му овозможуваат на поединецот квалитетно да го контролира сопствениот живот, да ги извршува основните граѓански должности и да решава различни проблеми на работното место, во семејството и во општествениот живот во општо.

Знаци на функционална неписменост

Во областа на образованието, не постои документ – закон, стратегија, програма за развој на образованието – што ја инкорпорира медиумската писменост и покрај бројните реформи во образовните програми и наставните предмети и во нивната содржина, како во основните така и во средните училишта. Оттука, современите образовни практики конкретно укажуваат на важноста од користењето на информациско-комуникациската технологија во образовниот процес како долгорочен, континуиран стратешки потег. Во овој контекст, „компјутерската писменост“ се користи како суштински дел од компетенциите и за младите и за возрасните и како услов за нивно вклучување во работната сила и во општествено-политичкиот живот; или „дигиталната писменост“ се вели дека е неопходна за намалување на дигиталниот јаз и создавање на инклузивно информатичко општество за сите граѓани. Ова конкретно резултира со многу проекти за дигитализација на образовниот процес преку компјутеризација, воведување интернет во училиштата во Македонија, нови наставни предмети и наставни програми.

Наставниците, исто така, само делумно ја препознаваат важноста на медиумската писменост и ја интегрираат во „јазичната писменост на медиумите и медиумските содржини“. Од друга страна, средношколците најчесто ја поврзуваат медиумската писменост со медиумите и нивната работа и ја дефинираат како „свесност за актуелните настани“, „медиумска култура“, „способност да се каже вистината информирајќи се преку неколку медиуми. изданија“, „свесност за важноста на медиумите“, „способност на медиумите да соопштуваат точни и веродостојни информации“.

Формалното образование речиси ги затвора вратите за медиумска писменост и наместо тоа функционира со концептот на „медиумска култура“, кој може да се најде во содржините на неколку студиски предмети (социологија, граѓанско образование, информатички науки), а првенствено во студиските предмети на мајчин јазик и литература, но со мал број лекции како дел од него (се однесуваат на улогата на масовните медиуми во демократијата, медиумската глобализација, развојот и функционирањето на интернетот). Тука се вклучени и изборни проектни активности (како што се литературни клубови, драмски секции, секции за фотографија и дизајн итн.) и воннаставни активности кои служат како начин за исполнување на индивидуалните интереси, како и на желбите на учениците од различни области. Сепак, се чини дека токму овие воннаставни активности, кои ниту се кредитираат, ниту се оценуваат, имаат се поголемо влијание врз процесот на едукација за медиумската писменост. Ова е ставот и на граѓанскиот сектор, најмногу поради инертноста на формалното образование во прифаќањето и прилагодувањето на современите општествени појави. За средношколците ова е одличен „модел“ кој бара посветеност и време, но е недоволно мотивирачки поради активностите што ги бараат редовните часови.

За наставниците тоа е дополнителен личен напор, повеќе часови поминати по часовите и за време на викендите. Секако, со компјутеризацијата на училиштата и користењето на интернет во наставата, законскиот услов (Закон за средно образование) за задолжително користење на информациско-комуникациските технологии во училиштата (компјутери, ЛЦД проектори, паметни табли и сл.) спроведувањето на образовниот процес е „исполнето“ за. Меѓутоа, поради несоодветните технички услови на училиштата и поради „задоцнетите“ обуки и семинари за наставниците за тоа што подразбира употребата на ИКТ во образованието, процесот е тешко да се одржи и не дава конкретни придобивки. Иако, токму употребата на информатичката технологија ја поттикнува потребата од интегрирање на содржини за медиумска писменост во образовните програми.

Инструменти за евалуација на функционална неписменост, на национално ниво

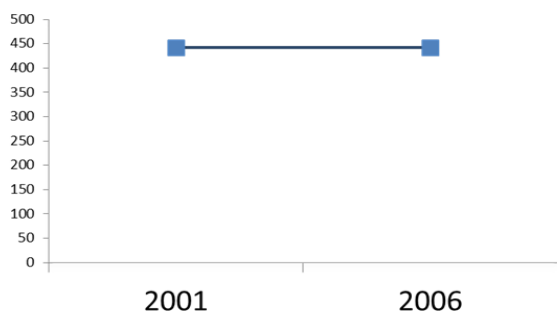
ПИРЛС (Прогрес во меѓународната студија за читачка писменост) е меѓународна компаративна студија за способноста за читање на девет и десетгодишни ученици. Се фокусира на три аспекти во однос на читањето:

- процесот на разбирање;
- цели на читањето;
- читачките навики и ставови кон читањето.

Од прашалниците за учениците, родителите, наставниците и директорите добиваме информации за тоа како културното потекло, наставната практика, целите наведени во наставните програми, како и образовниот менаџмент, влијаат врз постигањата на учениците.

Меѓународната асоцијација за проценка на образованието раководи со организацијата и реализацијата на оваа студија. Експертизата и управувањето со оваа студија се спроведуваат од Меѓународниот студиски центар (ISC) во Бостонскиот колеџ. ISC работи заедно со Секретаријатот на ИЕА во Холандија, Центарот на ИЕА за истражување и обработка на податоци во Германија, Центарот за статистика во Канада, Националната фондација за образовни истражувања во Англија и Велс (NFER) и Службата за образовно тестирање од Соединетите Американски Држави Америка. Република Македонија има учествувано на: ПИРЛС 2001 и ПИРЛС 2006.

ПИРЛС (Progress in International Reading Literacy Study)

ТИМССС

Основното и средното образование во Република Северна Македонија е задолжително за сите ученици. Бесплатно е и подеднакво достапна за секого. Уставот (член 45 од 17.11.1991 година) им дозволува на граѓаните да основаат приватни образовни институции на сите нивоа, освен на основното. Министерството за образование и наука е одговорно за националната образовна политика, вклучувајќи ги финансиските одлуки, администрацијата на државните институции и воспоставувањето и следењето на образовните закони и прописи. Во рамките на Министерството за образование и наука, надлежностите на Министерството ги извршуваат повеќе субјекти.

Еден од нив е Бирото за развој на образованието (БРО), организација задолжена за наставните програми и шемата за развој на работата за основните институции, како и општите предмети во средните училишта. БРО, исто така, обезбедува професионална поддршка за подобрување на училиштето, професионален развој на училишниот персонал и акредитација на

даватели на обука на наставници. Центарот за стручно образование и обука е одговорен за изработка на наставната програма за стручните училишта. Националниот испитен центар е одговорен за екстерното оценување на постигањата на учениците во основното и средното образование, како и за обуката и испитите за сертификација на директорите на училиштата и за акредитивниот испит за наставниците од основните и средните училишта.

Државниот просветен инспекторат врши надзор над законските и регулаторните работи на сите нивоа на образование и го следи и оценува квалитетот на училиштата. Педагошката служба врши увид и одобрува наставни програми, учебници и проекти што се реализираат во основното и средното образование. Како земја во транзиција, Република Северна Македонија работи на децентрализација на својот образовен систем и подобрување на неговиот квалитет, еднакви можности и ефикасност. Целта на децентрализацијата е да се пренесе одговорноста за вработување на наставници, одлуки за плати и одржување на училиштата на општините. Образовниот систем во Северна Македонија се состои од предучилишно, основно, средно и високо образование. Основното и средното образование се задолжителни. Предучилишното образование е опционално и наменето за деца од 7 месеци до 5 години. Децата почнуваат на училиште приближно на возраст од 5 1/2. Основното образование трае девет години и е за ученици на возраст од 6 до 15 години. Основното образование опфаќа општо образование од 1 до 5 одделение и предметна настава за 6 до 9 одделение. Средното образование опфаќа општи академски училишта; две, три и четиригодишни стручни училишта; и четиригодишни уметнички училишта (во уметност, музика или балет). Учениците кои избираат четиригодишно средно образование обично полагаат државна матура и своето образование го продолжуваат на универзитет. Официјален јазик во Република Северна Македонија е македонскиот. Но, сите национални групи во Македонија имаат право на основно и средно образование на мајчин јазик. Во основните училишта инструкциите се даваат на македонски, албански, турски и српски јазик, додека во средните училишта на македонски, албански и турски јазик. Право на образование на албански јазик во некои катедри на универзитетско ниво имаат и учениците етнички Албанци.

Употреба и влијание на ТИМССС Учеството во ТИМССС ги имаше следните ефекти врз образованието во Северна Македонија:

- Свесност за слабите резултати на македонските ученици по математика, природни науки и јазична писменост;
- Свесност за потребата од екстерно оценување на постигањата на учениците;

- Почеток на задолжителното образование на 6 години и јазична програма за прво одделение;
- Воведување на нов научен предмет, природни науки, кој е задолжителен од 1 до 6 одделение;
- Имплементација на наставната програма на Кембриџ за математика, хемија, физика, биологија и природни науки во основното образование;
- Поголем акцент во географијата на физичката географија наспроти економијата;
- Воведување на проектен пристап за учење;
- Развој на стандарди за оценување и критериуми за оценување.

Наставна програма по математика во основните и од средните одделенија Наставната програма по математика за 1 до 9 одделение е формирана од 2014 до 2016 година. Република Северна Македонија ја користи меѓународната програма за оценување на Кембриџ, адаптирана за македонските ученици од Бирото за развој на образованието. Оваа наставна рамка обезбедува сеопфатен сет на цели за прогресивно учење за математика за одделенија од 1 до 9. Целите деталзираат што треба да знаат или да можат учениците да прават во секое одделение. Тие обезбедуваат структура за настава и учење, како и референца според која може да се провери способноста и разбирањето на учениците. Во основните училишта математиката се изучува 5 часа неделно, или 180 часа годишно, од 1 до 6 одделение. Наставата по математика сочинува од 13 до 21 отсто од вкупното наставно време, во зависност од одделението.

Наставната програма на Кембриџ е заснована на вредностите на Универзитетот во Кембриџ и на најдобрите практики во училиштата. Тој е посветен на развивање на ученици кои се самоуверени, одговорни, иновативни и ангажирани. Секоја рамка на наставната програма е дизајнирана да ги вклучи учениците во активно и креативно учење.

Наставна програма по природни науки е во одделенска и предметна настава. Наставната програма по природни науки не е интегрирана во основното образование, туку е претставена преку посебна програма за природни науки, со 2 часа настава неделно, или 72 часа годишно, во одделението 1 до 6 на основно училиште (околу 10 проценти од вкупното наставно време). Приказот 1 го наведува распоредувањето на наставните часови за природните науки во одделението 6 до 9 од основното училиште.

Најнови студии за функционална неписменост

Образованието треба да произведе млади луѓе кои нивното вклучување во општеството, ќе се надоврзуваат на знаења и вештини и ќе бидат конкурентни на пазарот на трудот кај нас и во светот. Тие треба да бидат подготвени за живот во современо општество, користејќи применливи знаења и стекнати вештини, па компетенции за читање и размена на информации. Поголем дел од младите во современиот начин на живот очекуваат подготвеност за решавање на предизвиците во нови и непознати ситуации, наспроти едноставното репродукција на фактографско меморирано знаење. Генерациите што сега се образуваат ќе бидат граѓани на ЕУ и затоа е важно да се знае кои се светските трендови и до кој степен младите се едуцираат за подготовка за иднината.

Укажува до кој степен образовниот систем го поддржува развојот на економијата и општеството. Презентиран е референтен извештај за квалитетот на образованието. Тој е официјален инструмент за мерење на некои индикатори на ЕУ.

Функционална стапка на неписменост во Северна Македонија

ПИСА 2015 година

Истражувањето ПИСА 2015 се фокусираше на науката, со читање, математика и заедничко решавање на проблеми како помали области на оценување. ПИСА 2015, исто така, вклучи и проценка на финансиската писменост на младите, која беше изборна за земјите и економиите.

На ПИСА 2000 година, од 41 земја учесничка во студијата, во читање со разбирање и во математичка писменост бевме на 38. позиција, а во писменост во науки на 36. позиција. На ПИСА 2015, од 72 земји учеснички во студијата за читање со разбирање и писменост од природните науки бевме на 69 место, а по математичка писменост Македонија на 68 место. Овие резултати се поразителни, а таквиот рејтинг е уште полош и ја прави ситуацијата катастрофална кога резултатите ќе се споредат со другите земји. Овие резултати покажуваат дека образовниот систем, со кој долго време експериментира, не само што не успеал да го подобри образовниот процес, туку и назадувал, а резултатите во споредба со 2000 година покажуваат само пад на квалитетот на образованието. кој како производ дава функционално неписмени ученици кои понатаму стануваат функционално неписмени граѓани на ова општество.

Покрај сите овие резултати и индекси кои се поразителни, потребно е да се напомене дека во Македонија имаме бројка од 7.000 редовни читатели. Ова покажува дека само мал дел од населението кај нас има навика да чита и да доврши книга и дека повеќето од нив или другите два милиони граѓани немаат прочитано книга откако ги напуштиле училишните клупи, ниту пак од нивната примерот и однесувањето придонесуваат за правилно воспитување и образование на нивните деца. Ако на ова се додаде фактот дека во речиси сите градови во Македонија, со исклучок на Скопје, нема ниту една книжарница во која може да се купи белетристика или друга литература, ситуацијата станува крајно лоша.

Според проценките на студијата ПИСА, учениците од Македонија заостануваат околу три учебни години зад своите врсници од земјите на ОЕЦД. Редовните 30 поени на скалата на ПИСА одговараат на образованието на учениците од една учебна година. Според можностите, распоредот на овој дел од Балканот е следниов:

Математичка писменост: Словенија е на 14 место на скалата, Хрватска на 41 место, Црна Гора на 54, Македонија на 69 и Косово на 71; (Писменост: Словенија е 14. на скалата, Хрватска на 31. место, Црна Гора на 55., Северна Македонија на 70. и Косово на 72.;

Научна писменост: Словенија е на 13 место на скалата, Хрватска на 37 место, Црна Гора на 62 место, Северна Македонија на 70 и Косово на 71 место.

Постигањата на учениците од Република Македонија на ПИСА 2015 во сите три области се пониски од ПИСА 2000. Во следната табела се прикажани резултатите на учениците од нашата земја во двата мерни циклуси во кои досега учествувавме.

Табела 2: Просечни постигања на учениците од Република Северна Македонија по циклус на мерење

	Наука	Читање	Математика
ПИСА 2000	401	373	381
ПИСА 2015	384	352	371
разлика	-14	-21	-10

Просечниот успех на учениците од нашата земја по природни науки на ПИСА 2015 од училиштата лоцирани во градовите е 382, а во селата 370. Постигањата на девојчињата во науката се 394 и се повисоки од момчињата кои изнесуваат 374 Учениците кои оделе во

градинка повеќе од две години постигнале повисоки постигања од оние кои не оделе во градинка или оделе само една година.

Постигањата на учениците на тестот ПИСА 2015 се мерат според поставените шест нивоа на владеење со материјата (каде што нивото 1 е најниско, а нивото 6 е највисоко), како и на претходните ПИСА тестови.

Табела 3: Постигања на учениците од Република Северна Македонија по нивоа и по области

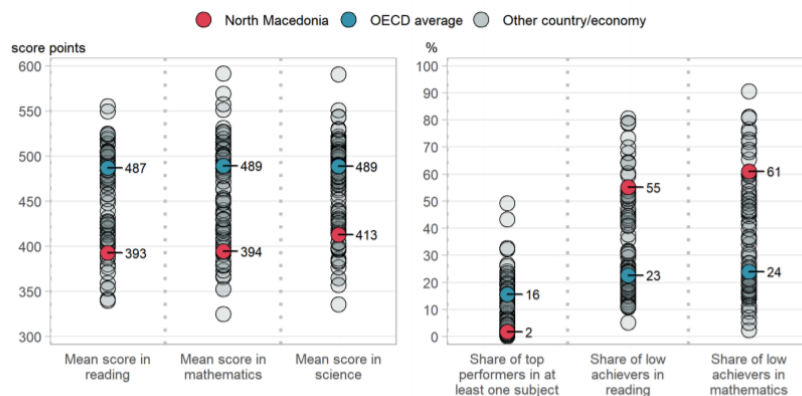
Ниво	Постигнување Наука %		Постигнување Математика %		Постигнување Читање %	
	ОЕЦД просек	С.Македонија	ОЕЦД просек	С.Македонија	ОЕЦД просек	С.Македонија
6	1.1	0	2.3	0.2	1.1	0
5	6.7	0.2	8.4	0.7	7.2	0.2
4	19	2	18.6	3.1	20.5	1.7
3	27.2	10.3	24.8	8.6	27.9	8.1
2	24.8	24.2	22.5	17.3	23.2	19.3
1	21.2	62.9	23.4	70.2	20.1	70.7

Најголем процент од учениците од нашата земја се под или на ниво 1. Дури 62,9% од учениците од нашата земја по природни науки се под или на ниво 1, а по математика и читање тој процент е исто така поголем (околу 70%). Додека просекот на ОЕЦД во сите три области е високо помал, односно е околу 20%. Нивоата 5 и 6 во областа Наука и во областа Читање достигнаа само 0,2% од учениците од нашата земја, а во областа Математика 0,9%. ОЕЦД просекот е многу поголем, така што за наука е 7,7%, за читање 8,3%, а за математика 10,7%. Понатаму, Извештајот за секоја област подетално опишува што значи и што опфаќа.

ПИСА 2018 година

Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) е тригодишно истражување на 15-годишни студенти, кое го проценува степенот до кој тие ги стекнале клучните знаења и вештини неопходни за целосно учество во општеството. Оценувањето се фокусира на владеењето во читањето, математиката, науката и иновативниот домен (во 2018 година,

иновативниот домен беше глобална компетентност) и на благосостојбата на учениците.

Учениците во Северна Македонија постигнаа пониски резултати од просекот на ОЕЦД по читање, математика и природни науки. • Во споредба со просекот на ОЕЦД, помал дел од учениците во Северна Македонија постигнале највисоки нивоа на владеење (ниво 5 или 6) по најмалку еден предмет; во исто време помал дел од учениците постигнале минимално ниво на владеење (ниво 2 или повисоко) во најмалку еден предмет.

Што знаат и умеат учениците да прават при читањето:

- Во Северна Македонија, 45% од учениците постигнале најмалку познавање на читање на ниво 2 (просек на ОЕЦД: 77%). Во најмала рака, овие студенти можат да ја идентификуваат главната идеја во текст со умерена должина, да најдат информации засновани на експлицитни, иако понекогаш сложени критериуми, и можат да размислуваат за целта и формата на текстовите кога е експлицитно упатено да го сторат тоа.
- Занемарлив процент од учениците во Северна Македонија беа најдобри во читањето, што значи дека го достигнаа нивото 5 или 6 на тестот за читање ПИСА (просек на ОЕЦД: 9%). На овие нивоа, учениците можат да формираат целосно и детално разбирање на текст чија содржина или форма е непозната и да се занимаваат со концепти што се спротивни на очекувањата. Во 20 образовни системи, вклучително и оние на 15 земји на ОЕЦД, повеќе од 10% од 15-годишните ученици беа со најдобри перформанси.

Што знаат и умеат учениците по математиката:

- Околу 39% од учениците во Северна Македонија постигнале ниво 2 или повисоко по математика (просек на ОЕЦД: 76%). Во најмала рака, овие студенти можат да толкуваат и препознаат, без директни инструкции, како (едноставна) ситуација може математички да се

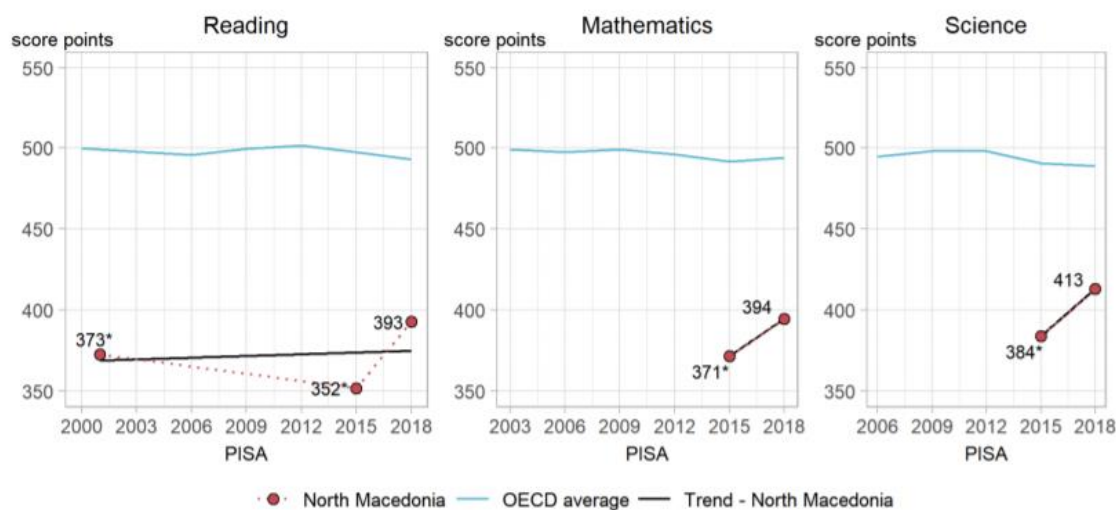
претстави (на пример, споредување на вкупното растојание низ две алтернативни правци или претворање на цените во различна валута). Уделот на 15-годишните ученици кои постигнале минимални нивоа на владеење во математиката (ниво 2 или повисоко) варираше во голема мера - од 98% во Пекинг, Шангај, Џиангсу и Жеџијанг (Кина) до 2% во Замбија, која учествуваше во Проценка на ПИСА за развој во 2017 година. Во просек низ земјите на ОЕЦД, 76% од учениците постигнале најмалку познавање на математиката на ниво 2.

- Во Северна Македонија, 1% од учениците постигнале резултати на Ниво 5 или повисоко по математика (просек на ОЕЦД: 11%). Шест азиски земји и економии имаа најголем удел на студенти кои го сторија тоа: Пекинг, Шангај, Џиангсу и Жеџијанг (Кина) (44%), Сингапур (37%), Хонг Конг (Кина) (29%), Макао (Кина) (28%), Кинески Тајпеј (23%) и Кореја (21%). Овие ученици можат математички да моделираат сложени ситуации и можат да изберат, споредат и оценат соодветни стратегии за решавање проблеми за справување со нив.

Што знаат и умеат учениците во науката:

- Околу 51% од учениците во Северна Македонија постигнале ниво 2 или повисоко во науката (просек на ОЕЦД: 78%). Во најмала рака, овие ученици можат да дадат можни објаснувања во познати контексти или да извлечат заклучоци врз основа на едноставни истраги.
- Во Северна Македонија, 1% од учениците беа со врвни перформанси во науката, што значи дека тие беа успешни на ниво 5 или 6 (просек на ОЕЦД: 7%). Овие ученици можат креативно и автономно да го применат своето знаење за и за науката во широк спектар на ситуации, вклучително и непознати.

Figure 2. Trends in performance in reading, mathematics and science

Учениците во Република Северна Македонија значително се подобрија по сите три предмети од 2015 година. Иако постигнувањата сè уште се значително под просекот на ОЕЦД во читањето, математиката и природните науки, процентот на слаби резултати по секој предмет се намали за најмалку девет процентни поени. Беа забележани подобрувања во текот на распределбата на постигнувањата, бидејќи учениците со најниски и највисоки постигнувања го подобрија своето знаење помеѓу 2015 и 2018 година.

- Северна Македонија учествуваше и во оценувањето на читањето во ПИСА 2000 година; доколку се земат предвид овие резултати, средните резултати по читање во Северна Македонија ќе се класифицираат како стабилни.

Figure 3. Differences in performance related to personal characteristics

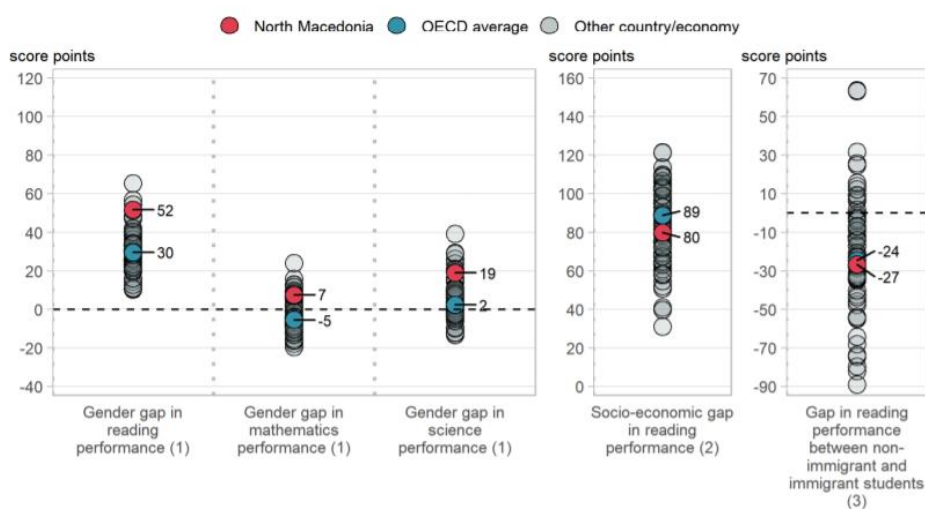
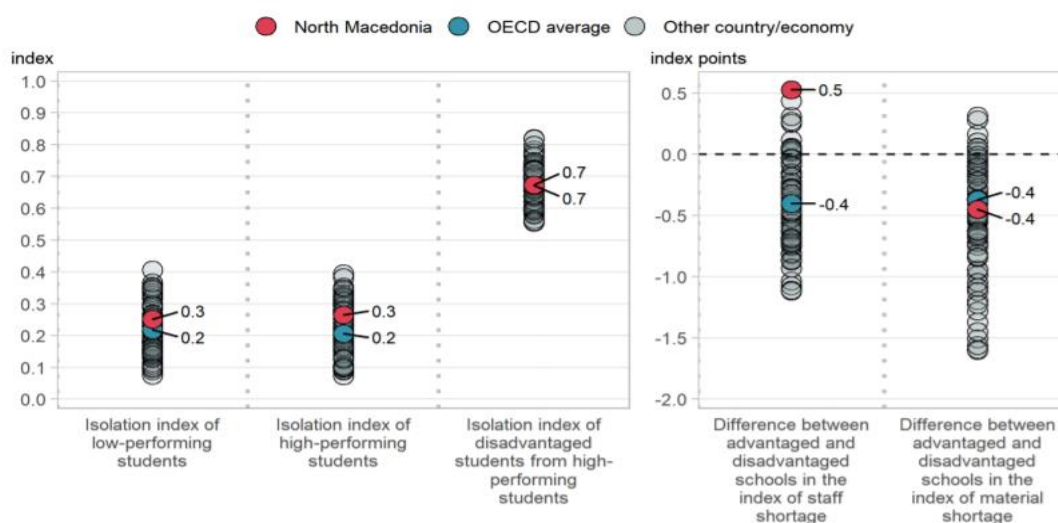

Figure 4. School segregation, and gap in material and staff shortage between advantaged and disadvantaged schools

Директорите на училиштата во Северна Македонија пријавија помал недостиг на персонал и поголем недостиг од материјал од просекот на ОЕЦД; а директорите на училиштата во

неповолни училишта поретко пријавуваа недостаток на персонал отколку директорите на училишта со предност. Во Северна Македонија, 2% од учениците запишани во неповолно училиште и 5% од учениците запишани во училиште со поволност посетуваат училиште чиј директор изјавил дека капацитетот на училиштето да дава настава е попречен барем до одреден степен од недостатокот на наставниот кадар. Просечно низ земјите на ОЕЦД, 34% од учениците во училиштата во неповолни училишта и 18% од учениците во училиштата со предност посетуваат такво училиште.

- Според директорите на училиштата во Северна Македонија, 39% од наставниците во училиштата со предност и 68% од наставниците во неповолните училишта се „целосно сертифицирани“. Процентот на наставници со барем магистерски студии е поголем во училиштата со предност отколку во неповолните училишта.

- Многу ученици, особено оние кои се во, имаат пониски амбиции отколку што би се очекувало со оглед на нивните академски достигнувања. Во Северна Македонија, околу еден од седум загрозени студенти со високи постигања – но 1 од 20 студенти со високи постигања – не очекува да заврши високо образование. Еднаквост поврзана со полот

- Во Северна Македонија, по математика девојчињата имаат повисоки резултати од момчињата за седум бодови. Во земјите на ОЕЦД, момчињата ги надминаа девојчињата за пет поени. Додека девојчињата малку ги надминаа момчињата во науката (за два поени) во просек во земјите на ОЕЦД во ПИСА 2018 година, во Северна Македонија девојчињата ги надминаа момчињата во науката за 19 поени.

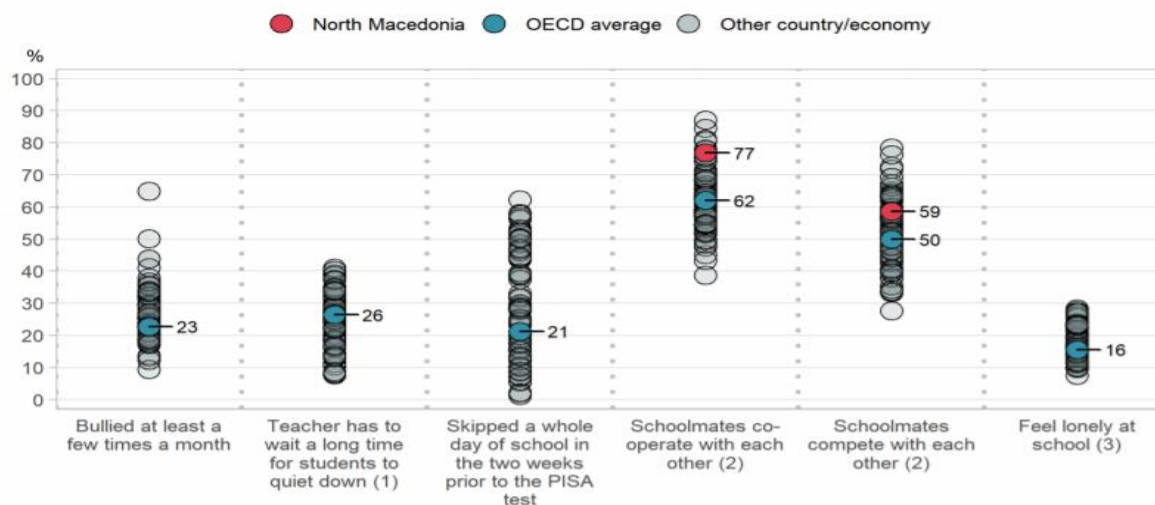
Меѓу учениците со високи постигнувања по математика или природни науки, едно од седум момчиња во Северна Македонија очекува да работи како инженер или научен професионалец на возраст од 30 години, додека една од пет девојки очекува да го стори тоа (разликата не е статистички значајна). Една од седум девојчиња со високи постигнувања очекува да работи во професии поврзани со здравјето, додека помалку од едно од десет момчиња со високи постигнувања очекуваат да го сторат тоа (разликата не е статистички значајна). Околу 10% од момчињата и 3% од девојчињата во Северна Македонија очекуваат да работат во професии поврзани со ИКТ.

Каква е училишната клима во Северна Македонија?

- Во Северна Македонија, 77% од учениците изјавиле дека нивните школски другари соработуваат меѓу себе (просек на ОЕЦД: 62%) и 59% изјавиле дека се натпреваруваат меѓу

себе (просек на ОЕЦД: 50%).

Figure 5. School climate

Како учениците во Северна Македонија се чувствуваат за нивните животи и учење?

- Во Северна Македонија, 81% од учениците (просек на ОЕЦД: 67%) изјавиле дека се задоволни од својот живот (ученици кои пријавиле меѓу 7 и 10 на скалата на задоволство од животот од 10 точки).

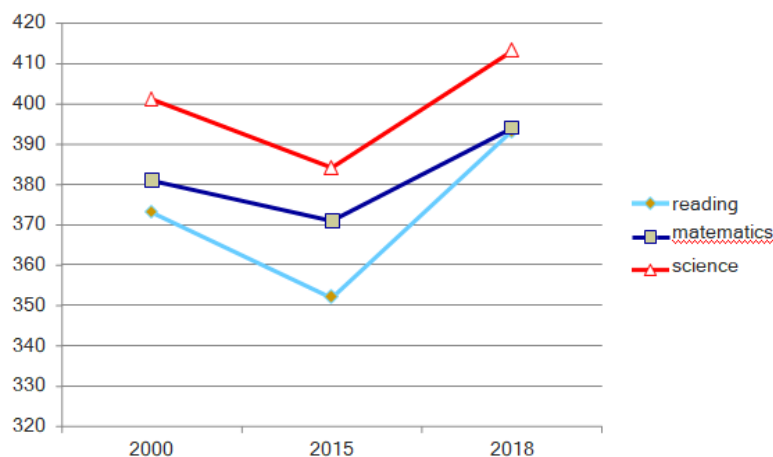
- Околу 94% од учениците во Северна Македонија изјавиле дека понекогаш или секогаш се чувствуваат среќни, а околу 4% од учениците изјавиле дека секогаш се тажни. Во повеќето земји и економии, учениците имаат поголема веројатност да пријавуваат позитивни чувства кога пријавија посилено чувство на припадност на училиште и поголема соработка со учениците, и беше веројатно да изразат тага кога почесто биле малтретирани.

- Во Северна Македонија, 90% од учениците се согласија или силно се согласија дека обично можат да најдат излез од тешките ситуации (просек на ОЕЦД: 84%), а 51% се согласија или силно се согласија дека, кога не успеваат, се грижат за тоа што другите помислете на нив (просек на ОЕЦД: 56% од учениците). Речиси во секој образовен систем, вклучително и во Северна Македонија, девојчињата изразија поголем страв од неуспех отколку момчињата, а овој јаз меѓу половите беше значително поголем меѓу учениците со најдобри резултати.

- Мнозинството ученици низ земјите на ОЕЦД имаат начин на размислување за напредок (тие не се согласуваат или силно не се согласуваат со изјавата „Вашата интелигенција е нешто за вас што не можете многу да го промените“). Во Северна Македонија, 24% од учениците имаат начин на размислување за напредок

PISA (Programme for International Student Assessment)

PISA Plus2000
PISA 2015
PISA 2018
PISA 2021

Причини за функционална неписменост

Земјата досега има имплементирано многу пристапи за професионален развој на наставниците, но има ограничени податоци за нивната ефикасност. Според законот, Бирото за развој на образованието е одговорно за тековната обука. МОН има мандат да ги процени потребите на наставниците за обука, да организира и спроведува обука за наставници. Покрај тоа, тие обезбедуваат тековен мониторинг и поддршка за спроведување на реформите во училиштата.

Капацитетите и буџетот за овој вид поддршка се ограничени во однос на ограничениот број на вработени и средствата што ги доделува Министерството. Затоа, ваквите активности во голема мера се поддржани од донаторите. Неодамнешната реформа поддржана од Проектот за модернизација на образованието на Светска банка вовеле модел на тековна обука што ја одвои оваа функција од БРО и ја пренесе на приватни даватели на услуги. МОН доби мандат да ги поддржи училиштата во оценувањето на потребите за обука како дел од процесот на самоевалуација на училиштето и дека врз основа на овие потреби организира аутсорсинг на институциите за обука. Извештаите и евалуациите на овој модел ги истакнуваат предизвиците поврзани со слабиот капацитет на давателите на услуги да обезбедат квалитетна обука и процесот на самоевалуација на наставниците кој е насочен кон нивните професионални потреби кои не мора да одговараат на потребите на земјата за подобрување на квалитетот на образованието (на пр. наставниците често избираат часови по ИТ или англиски јазик). За да се реши овој јаз, МОН сè уште ја задржа одговорноста за задолжителна национална обука за која е дефинирана и одлучува Министерството за образование и наука и во согласност со потребата на земјата за подобрување на квалитетот на образованието. Не постои систем за мерење на ефективност на овие обуки, или поврзување со резултатите од националните, надворешните

или меѓународните проценки (ТИМСС, ПИРЛС и ПИСА). МОН има и регионални единици со мандат да обезбедуваат поддршка на училиштата во нивните соодветни региони. Некои региони и некои јазици не се соодветно покриени, што резултира со недостаток на каква било поддршка за наставниците во овие региони.

Опасности

Кога таквите резултати и состојби ќе ги отсликате или преточите во дефиниција за функционална писменост или неписменост, сегашноста во нашето општество и општествените процеси што се одвиваат станува јасна, како и некои од причините што водат до нив. Да повториме уште еднаш, функционалната писменост се дефинира како концепт кој подразбира знаења, вештини и вредности кои му овозможуваат на поединецот квалитетно да го контролира сопствениот живот, да ги извршува основните граѓански должности и да решава различни проблеми на работното место, во семејството и воопшто во општествениот живот. Ако сите резултати покажат дека функционалната неписменост во Македонија опфаќа речиси 75 проценти од учениците, ако 99 проценти од населението не чита и не ги усовршува своите вештини, а медиумската неписменост е висока и е во ист ранг со Турција, тоа значи дека поединецот, односно најголемиот број граѓани Македонија нема знаење, вештини или вредности кои им овозможуваат квалитетно да ги контролираат сопствените животи, со други зборови – лесно можат да бидат манипулирани, експлоатирани и маргинализирани. Ваквата состојба на населението е една од причините за состојбите во општеството што го подели во изминатите дваесет години. Токму тоа е ситуацијата во која мнозинството од населението ги нема потребните знаења, вештини и вредности за да го контролира својот живот и да му го даде потребниот квалитет на својот живот, а притоа да ги исполни основните граѓански должности, но и да ги искористи основните граѓански права доведоа до таква состојба во која државата се смета за сопственост на политичката партија на власт, а состојбата на институциите кои се заробени за нормална. Само во општество во кое луѓето се функционално неписмени постои незаинтересираност за ситуации кои се далеку од нормални и ненормални полека но сигурно стануваат нормални. Само во такви општества, во кои писмените се всушност неписмени, можно е да се создадат тоталитарни системи и една личност да создаде иднина за сите во општество во кое само малкумина имаат корист и стекнуваат удобен и нормален живот, а сите останати се машинерија за гласање или протестирање. Ако сето ова се додаде на последниот дел од дефиницијата за функционална писменост, односно неписменоста во нашиот случај, а тоа е знаењето и способноста за решавање на различни проблеми на работното место, семејството или општо општеството, причините стануваат појасни, или дел од нив, зошто е можно

поединци кои државата и институциите ги сметаат за свои, да се појават заради нивните интереси и богатство, без да има реакција од страна на општеството, а таквата состојба ќе траат со децении.

Оваа состојба на функционална неписменост им овозможува на луѓето да доживеат апатија, незаинтересираност, страв, што пак создава слуги и ласкачи, ефект на таканаречените сончогледи воопшто, во секоја сфера на општественото живеење. Воопшто не беше бесмислена изреката „Неписмените луѓе прават мокна земја“.

Мерки кои досега беа преземени за сузбивање и спречување на функционалната неписменост

Во 2008 година, македонското Министерство за образование и наука (МОН) започна да се занимава со проблемот со ниските резултати на учениците во меѓународните оценувања. Беше направена темелна анализа на можните фактори кои влијаат како што се преглед на наставната програма и преглед на наставната практика, а беа откриени недостатоци во двете области. Во исто време, МОН со поддршка од донатори се обидуваше да дефинира национален систем за стручна обука на наставниците. Беа имплементирани неколку различни модели со ограничени докази за ефективност (влијание врз резултатите на учениците). Одлуката требаше да започне со нова програма за едукација на наставници, приспособена да вклучува аспекти на наставата за математика и писменост кои се однесуваат на недостатоците пронајдени во резултатите од ПИРЛС и ТИМСС на земјата и националната наставна програма, како и ефективни пристапи кои им помагаат на наставниците да ги стекнат потребните знаења и вештини, што резултира со промена на настава на наставниците и подобро учење на учениците. Приоритет имаа наставниците од прв циклус на основно образование (1-3 одделение).

- Целите на новата Програма за образование на наставници беа:
- Да се продлабочи разбирањето на наставникот за квалитетна настава од наставници по математика и писменост;
- Да ги поддржи наставниците во стекнување знаења и вештини за спроведување на квалитетна настава по математика и квалитетна настава за описменување и воспоставување ефективни и одржливи пристапи за професионален развој на наставниците;
- Да се подобрат резултатите од учениците во раната математика и писменост;
- Да се подобрат резултатите на учениците во идните меѓународни оценувања (ТИМСС и ПИРЛС).

Новата Програма за образование на наставници е втемелена во истражувањето за образовните реформи кои бараат зголемени вештини и капацитети и на наставниците и на образовниот систем. Затоа, главната стратегија на Програмата е фокусирана на градење капацитети од дното за стимулирање на промената на системот на долг рок преку промена на практиката на наставниците, и од врвот преку одлуките на МОН за усвојување различен модел на професионален развој, обука на сите наставници во земјата за новата програма и опремување на советниците од БРО за поддршка на обуката и спроведувањето на новата програма за образование на наставници. Стратегијата се заснова на моделот на промена според кој наставниците го дефинираат својот успех во однос на учењето на нивните ученици:

- На наставниците им се обезбедуваат можности за обука за стекнување нови знаења и вештини и промена на наставата на наставниците;

- Фокусот е ставен на примената на новостекнатите знаења и вештини како клучен предуслов за започнување на процесот на континуирано усовршување;

- Само кога/ако наставниците видат промена во учењето и резултатите на учениците, тоа се претвора во промена во нивните ставови и верувања. Стратегијата се спроведуваше преку следните активности:

I. Подготвителна фаза (2008-2009): фокусирана на подобро разбирање на факторите кои влијаат:

- Преглед на националните наставни програми по математика и писменост 5 и преглед на наставната практика;

- Идентификување на меѓународни најдобри практики на програми за образование на наставници по два предмети: математика и јазик. „Математика со размислување во раните одделенија“ – развиена од Американската федерација на наставници (АФТ) беше избрана како најсоодветна за употреба во земјата; а за јазикот, програмата за образование на наставници беше развиена од Nancy Clair, Jan Westrick, Miske Witts & Associates⁸;

- Изработка на прирачници за наставници - беа изработени прирачници за наставници и за математика и за писменост и беа дистрибуирани до сите обучени наставници;

- Беа спроведени основни студии засновани на принципите и содржината на новите програми за образование на наставници по математика и писменост за да се измери почетната состојба и на знаењето на наставниците од раното одделение и на резултатите од учениците во 4 одделение;

II. Фаза на имплементација (2009- во тек) или вистинска обука на наставниците и развивање на модел на професионален развој и поддршка на наставниците.

1. Избор на национални обучувачи (НТ) – преку јавен оглас БРО избра 50 национални обучувачи за секоја компонента за математика и писменост. Целите беа да се изберат

мотивирани и искусни наставници од целата земја и да се обезбеди регионална и јазична застапеност (македонски и албански). За секоја компонента беа доделени 15 советници;

2. Обука на национални обучувачи и советници за БРО;

3. Дисеминација на обуката на наставниците во сите основни училишта:

Фаза 1 - Националните обучувачи ги обучија сите наставници од одделенска настава во нивните училишта и за математика и за писменост.

Фаза 2 - Националните обучувачи ги обучија сите наставници од одделенска настава во едно соседно училиште и за математика и за писменост.

Фаза 3 - Националните обучувачи обучија наставници (училишни обучувачи 10) во 60 нови основни училишта во региони кои претходно не беа опфатени со обука.

Каскаден модел- Во оваа фаза, со цел да се обезбеди поефикасна и поквалитетна поддршка на наставниците и ширење на обуката до повеќе училишта и наставници, беше воведен каскаден модел на обука на наставници. Двајца наставници во секое од овие 60 основни училишта беа обучени за училишни обучувачи, а потоа со поддршка од советниците на БРО ја дисеминираа обуката до сите други наставници во нивните училишта.

Фаза 4 - Националните Обучувачи обучија училишни обучувачи во 64 основни училишта, а потоа училишните обучувачи ги обучија сите други наставници во нивните училишта. Во секоја фаза, обучените наставници добиваат континуирана поддршка и повратна информација за квалитетот на применетите нови концепти од националните обучувачи, училишните обучувачи и советниците на БРО.

4. Сертификација на наставници - се сметаше за важен чекор за обезбедување значајна примена на Програмата. Додека претходно сертификацијата се засноваше на завршување на обуката, оваа програма го прошири опсегот со воведување критериуми за обезбедување докази за апликација (види Анекс Б).

5. Обука на советниците на БРО за обезбедување квалитетна поддршка на наставниците и за следење на спроведувањето на Програмата - меѓународните консултанти развија алатка за верност и советниците на БРО беа обучени за нејзината употреба.

6. Обука на универзитетски професори од четири наставнички факултети и инкорпорирање на новите програми во нивните студии.

Не е важно каде сме денес, туку како можеме да бидеме подобри утре.

Реформи во основното образование - да се поттикнат учениците да размислуваат критички, да решаваат проблеми, да го применуваат знаењето во реални ситуации, да ги зајакнат воннаставните активности, учениците да поминуваат повеќе време во училиште, да се фокусираат на учење помалку предмети и секако да обезбедат инклузивно образование.

Aleksova, A. (2014). Support to teachers by Regional Learning Teams - Research Report.
Aleksova et al. (2013). Reading Literacy in Early Grades of Primary Education. Progress Report.

Aleksova et al. (2012). Thinking Mathematics in Early Grades of Primary Education. Progress Assessment Report. Skopje: UNICEF.

Aleksova, A., & Mickovska, G.(2012). Thinking Mathematics in Early Grades of Primary Education. Progress Assessment Report. Skopje: UNICEF.

Aleksova, A., (2012). Application and Effects of Thinking Mathematics in Early Grades of Primary Education. Electronic Survey. Skopje: UNICEF. Bureau for Education Development. (2008). Concept for Primary Education. Skopje: БРО. Clair, N., & Holdgreve-Resendez, R. (2008). Review of Macedonian Language Curriculum. Skopje: UNICEF.

Desimone, L.M. (2009). Improving impact studies of teachers' professional development: Toward better conceptualizations and measures. *Educational Researcher*, 38(3), 181–199.

Guskey, T. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3/4), 381–391

Mickovska Get al (2009), Thinking Mathematics in Early Grades of Primary Education- Report on Baseline Situation, Skopje: UNICEF, retrieved May 20, 2013 from <http://mcgo.org.mk/pdfs/FinalUNICEF%20Matematics%20Project%20Eng..pdf>

Mickovska, G., & Aleksova, A. (2009), Improving Literacy in Early Grades of Primary Education: Report on Baseline situation. Skopje: UNICEF. retrieved May 20, 2013 from http://mcgo.org.mk/pdfs/Konecen_Izvestaj_jazicnapismenost_ANG_WEB.pdf

Mickovska, G., (2012). Application and Effects of Improving Literacy in Early Grades of Primary Education. Electronic Survey. Skopje: UNICEF.

Miske, S., Clair, N., Rohde, J., & Bigelow, M. (2008). Review of teaching practice in Mathematics and Language in Early Grades of Primary Education. Skopje: UNICEF.

Rohde, J., & Wilmot., E.(2008). Review of Macedonian Mathematics Curriculum. Skopje: UNICEF

Westrick, J. (2011). Transforming Early Literacy Instruction: An Effectiveness Study of the Local Literacy Provider Training Program in Macedonia. *European Education*, vol. 43, no. 4 (Winter 2011–12). UNICEF. (2010). Situation Analysis of Children and Women. Skopje: UNICEF.

Westrick, J. (2012) Transforming Early Literacy Instruction: An Effectiveness Study of the Local Literacy Provider Training Program in Macedonia. *European Education* vol 43 no 4 p62-87.

OECD/UNICEF (2013) Teacher Education Programme on Early Numeracy and Literacy in the former Yugoslav Republic of Macedonia. Monitoring note 1. Monitoring note 2.

2.6. Функционална неписменост во Романија

Дефиниции за функционална неписменост

„Човек е неписмен ако не знае да пишува и чита и ако не може да разбере едноставен текст кој е за секојдневниот живот“. (УНЕСКО 1958)

Под функционална неписменост (ФИ) подразбираме „лице без основни вештини за учење потребни за вклучување во активности наменети да обезбедат нормална функција во неговата или нејзината група или заедница со цел личен и социјален развој“. (УНЕСКО 1978)

Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) во 1984 година ја дефинираше функционалната неписменост. Едно лице е функционално неписмено ако не може да се вклучи во сите активности за кои е потребен одреден степен на образование и знаење за негово нормално функционирање во група или заедница, а исто така и за да има можност да користи читање, пишување и броење за да ја развие заедницата.

Меѓународниот ден на писменоста е воспоставен во 1996 година, од страна на УНЕСКО и 8 септември, со цел да се промовира писменоста како инструмент за развој. Оттогаш, околу 15% од светската популација сè уште не знае да чита и пишува, а жените претставуваат две третини од неписмената популација.

Во 2017 година, Меѓународниот ден на писменоста беше прославен од страна на УНЕСКО, посветувајќи ја темата „Писменоста во дигитален свет“ со цел да се анализираат најефикасните методи за описменување во дигиталното општество.

Концептот беше промовиран во Романија од 2016 година, генериран од конференцијата на студијата „Намалување на функционалната писменост. Потенцијален стратешки приоритет во образованието.“, дизајниран од Центарот за образовна анализа и евалуација (ЦОАЕ).

Според авторите на студијата (Кристи Хату и Андрееа Ешану), функционалната неписменост претставува „капацитет за читање, но без разбирање на концептите. Ова може да има три различни фази: математичка, научна и читање-разбирање на текст. Функционалните неписмени не знаат да ги применат научените работи во конкретна ситуација, не можат да ја разберат причинско-последичната врска и немаат механизми за учење. Во однос на математичката неписменост, ученикот знае да брои, операцијата за собирање и одземање, но не знае како да ги користи овие работи во реална ситуација. Тие се луѓе кои не знаат како да вршат рационални елементарни процеси“.

Терминот „функционална неписменост“ ја означува тажната состојба на националниот образовен систем, земајќи ја како показател само една променлива, капацитетот на учениците

да направат основно размислување и да ги изберат релевантните информации од текстот. Во оценката на ПИСА, направена од ОЕЦД, Романија го зазема едно од последните места во рангирањето. Речиси 40% од 15-годишните ученици се „функционални неписмени“.

Општо земено, функционалната неписменост беше насочена само со тесно разбирање на терминот, капацитет да се разбере литературен текст. Исто така, важен е капацитетот на ученикот да ги разбира основните предмети од науката или да ја следи математичката врска соодветно на неговото ниво.

Кога главниот метод на учење на учениците е меморирање, на штета на разбирањето на концептите, механизмите, контекстите итн., тогаш тие деца престануваат да се поврзуваат, размислуваат, да бидат активни во однос на она што го читаат. Тие не ја прават врската помеѓу биологијата научена во училиницата и вистинската (само ако имаат поддршка од наставникот да им помогне, да ги однесе во парк и да побара од нив да ги разоткријат растенијата или животните).

Едно лице се смета за „функционално неписмен“ ако не е во можност да пристапи и да ги обработи информациите во реалната животна ситуација. На пример, функционалната неписменост се однесува на неспособност на лицето да го разбере упатството за употреба на производот, да чита етикети на производите, да ги запамети и примени условите за употреба, безбедно чување и рециклирање на производите. Функционалниот неписмен има потешкотии да пополни формулар, тешко чита весници, не ги разбира сообраќајните знаци и тешко се консултира со речник или распоред за патување.

Знаци на функционална неписменост:

Главниот симптом на неписменоста се наоѓа во различни форми на различни возрасти, како намалување на читањето различни текстови или дури и функционални стилови. Сликата се почесто го заменува текстот, а од тоа произлегува растот на аудио-визуелното и пад во индустријата за весници и книги. Недоволното разбирање на збор или поим се заменува со нивно резимирање. Во овој процес постои тешкотијата за пристап до значењето, за преформулирање на идеја, за меморирање на информации и за ставање на овие информации во функционален систем.

Денешните ученици автоматски меморираат зборови и јазични структури, без да се користат за размислување за нивното значење, за пребарување различни нијанси, па дури и различни значења. Причините за ова се во нашиот образовен пат. Училишната содржина е дизајнирана и применета, на таков начин што учениците се навикнуваат на зборови и јазични структури, без да размислуваат за реалната ситуација каде што може да ги применат работите

што ги научиле. Повторувајќи ја одново и одново научената структура, ученикот мисли дека разбира, но ако се стави да се примени надвор од контекстот, тој нема да успее.

Функционалните неписмени се, генерално, догматски личности, со племенско образование и тешко можат да се прилагодат на големите заедници. Тие се конзервативни во однос на едноставните, традиционални вредности во формата што ги научиле во детството. Менувањето на смената едноставно ги полудува. Промената на комунистичкиот поредок, идеологија која ја преобрази меритократијата во безвреден говор, збунува цела генерација функционални неписмени, кои работеа само со читање едноставни говори.

Функционално неписмените се сомничави на сè и имаат тенденција да веруваат во нешто спротивно. Тие не можат да се искачат на второто скалило од пирамидата на Маслов. Психолошките потреби ретко се манифестираат, а кога тоа се случува, тоа се создава со тешкотии. Функционалните неписмени се главните жртви на манипулациите. И тие одлучуваат за нас.

Доказите укажуваат дека има бројни лоши последици од функционалната неписменост и од ниското основно образование. Лицата кои се борат со функционална неписменост често се маргинализирани во општеството и претставуваат висок ризик од невработеност.

Инструменти за евалуација на функционална неписменост, на национално ниво

Од 2014-2015 година, на национално ниво, се применуваат тестови за евалуација (одобрени со Наредба од Министерството за Образование бр. 3418/19.03.2013 година) со единствен тип на предмет, за финализирање на II-ро, IV-то и VI-то одделение.

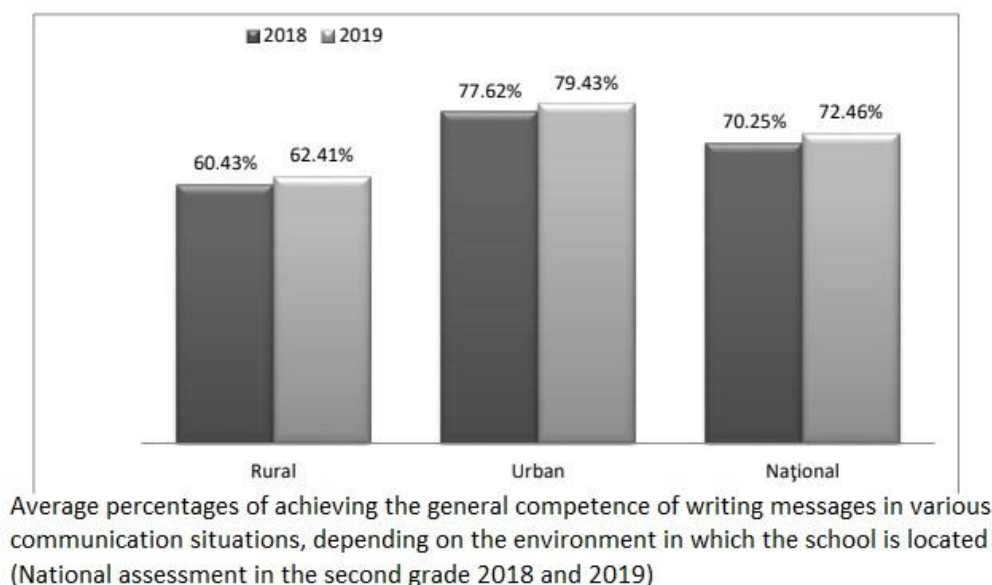
Тестовите се со средно ниво на тежина и тие користат, како водич, меѓународен тест IEA-ТИМССС и IEA-ПИРЛС, согласно законот, а се користат по предмети како математика и изучување на романски јазик. Нивната цел е да го надгледуваат процесот на организирање, спроведување и подобрување на евалуацијата, за финансирање на известувања од наставниците и друга образовна институција.

Врз основа на предвидливоста на Законот за национално образование бр.1/2011 година, со последователните измени, а во согласност со чекорите надгледувани во различните студии на теоријата на евалуација, Националната евалуација, за почеток, беше управувана како пилот проект, во 2012-2013 и 2013-2014 година.

Национална евалуација (НЕ) во второ одделение

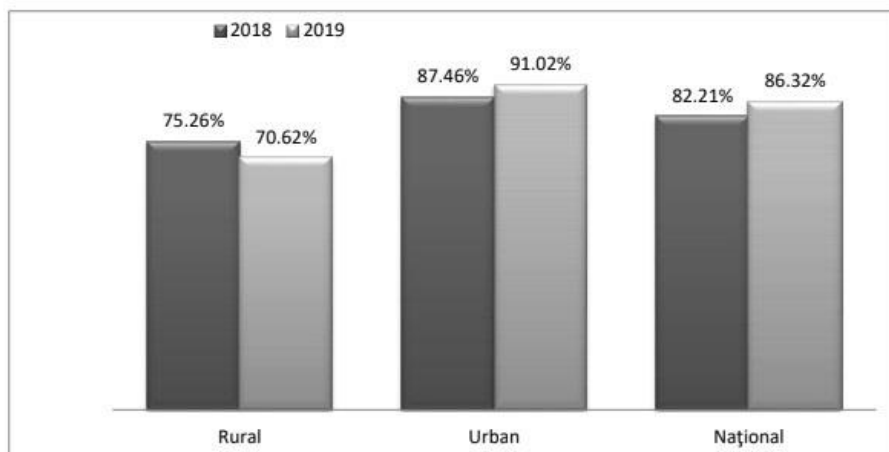
Почнувајќи од 2014-2015 година, вреднувањето на основните компетенции за финализирање на II-то одделение стана национална цел и беше организирано за сите ученици во второ одделение. Evaluarea competențelor fundamentale la finalul clasei a II-a a căpătat un

caracter național, fiind organizată pentru toți elevii clasei a II-a din unitățile de învățământ. Дизајнот на овој тест е направен, користејќи го моделот на меѓународна евалуација: IEA-ПИРЛС, IEA-ТИМСС и OECD-ПИСА. Затоа, НЕ за II-ри има 3 дела: пишување, читање и математика.

Анализирајќи го резултатот добиен на НЕ II-2019, во споредба со НЕ II-2018, графиката погоре прикажува дека на национално ниво, во делот „пишување“, процентот на студенти кои успеале да бидат успешни во пишувањето пораки според различните комуникациски состојби е подобрена од 70,25%, во 2018 година, на 72,46% во 2019 година. Ова подобрување е очигледно, вклучително и за учениците од различни средини. Во руралната средина процентот порасна на 62,41% во 2019 година на 60,43% во 2018 година, додека во урбаната средина процентот порасна од 77,62% во 2018 година на 79,43% во 2019 година.

Во „читање“ можеме да забележиме намалување на процентот од 75,26%, на НЕ II-2018, на 70,62%, на ЕН II-2019. Разликата помеѓу урбана и рурална средина порасна од 12,2% во НЕ II-2018 на 20,4% во II-2019 година, што е очигледно намалување на квалитетот од учениците од

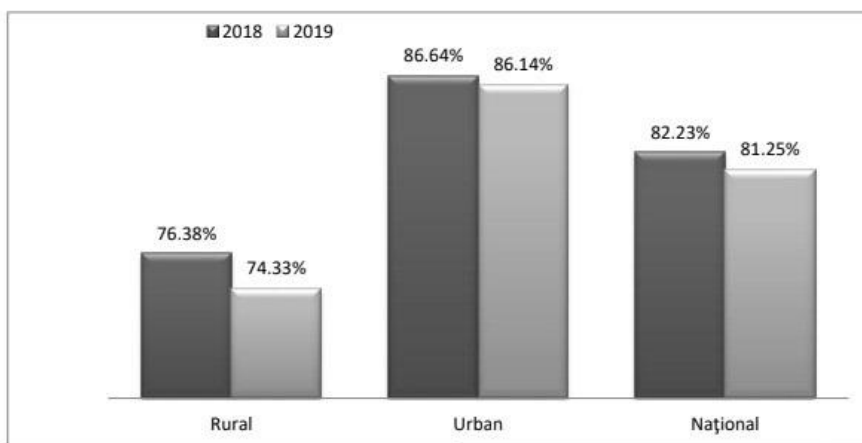

Average percentages of achieving the general competence of receiving a variety of written messages, in known communication contexts, depending on the environments in which the school is located, in the Reading section (National assessment in the second grade 2018 and 2019)

Целта на создавањето на овие две компетенции беше насочена кон три активности за учење: креирање прашања и одговори врз основа на прочитан текст, изразување со сопствени зборови на учениците за значењето на текстот и креирање прашања за текстот. Резултатите беа:

- НЕ II-2019: 86,32%;
- НЕ II-2018: 83,01%;
- НЕ II-2017: 85,06%;
- НЕ II-2016: 87,65%;
- НЕ II-2015: 88,04%.

Во однос на математиката, резултатите покажаа разлики во достигнувањето на општата компетентност за користење на некои конвенционални обрасци за мерење и проценување. Според тоа, според животната средина на учениците, може да се забележи намалување на бодовниот регистар на НЕ II – 2019 година во однос на регистрот НЕ II – 2018 година, најочигледно намалување е забележано во руралното подрачје, од 76,38 %, во 2018 година, на 74,33%, во 2019 година.

Average percentages of achieving the general competence to use conventional standards for measurements and estimates, depending on the environments in which the school is located, in the Mathematics section (National assessment in the second grade 2018 and 2019)

Националниот извештај за евалуација за НЕ во второ одделение покажува дека за математика, според целната компетенција, резултатите биле:

1. способност за користење на броеви во основната пресметка: 2015 година: 85,87%; 2016 година: 76,59%; 2017 година: 75,89%; 2018: 67,14%; 2019 година: 75,06%.

2. идентификување на некои појави/релации/структури од опкружувањето: 2015: 84,32%; 2016 година: 65,88%; 2017: компетенцијата не е цел на НЕ; 2018: 71,28%; 2019: компетентноста не е насочена во НЕ.

3. нагласување на геометриските карактеристики на некои објекти: 2015: 85,02%; 2016 година: 80,14%; 2017 година: 79,09%; 2018: 79,17%; 2019 година: 90,04%.

4. користење на конвенционални стандарди за мерење и проценка: 2015 година: 81,01%; 2016 година: 78,43%; 2017: компетенцијата не е цел на НЕ; 2018: 82,23%; 2019 година: 81,25%.

Националната евалуација во IV-то одделение опфаќа некои области од содржината на секој изучен предмет:

За предметот „Јазик и комуникација“

- Област на содржина Д1: Извлекување на експлицитно формулирани информации (89,22% во 2016 година, 89,20% во 2017 година, 90,06% во 2018 година и 90,16% во 2019 година).

- Содржинска област Д2: Снаоѓање со главните идеи на текстот, што го претпоставува првото предавање на текстуалната област cu ideile principale ale unui текст, идентификување и подредување на главните идеи (82,72% во 2016 година, 81,90% во 2017 година, 82,93,06% во 2018 година и 83,06% во 2019 година).

- Содржинска област Д3: Изјава за директен заклучок, за мерење на капацитетот на учениците за разбирање и пишување пораки во различни комуникациски ситуации, врз основа

предени литературни текстови и со поврзувањето на елементите пронајдени во прочитаниот текст со личното искуство (77,30% во 2016 година, 75,59% во 2017 година, 76,90% во 2018 година и 88,01% во 2019 година).

- Содржинска област Д4: Толкување и интеграција на идеи и информации, во однос на елементите пронајдени во текстот, рационално аргументирање на идеите (67,38% во 2016 година, 68,49% во 2017 година, 71,33% во 2018 година и 65,84 % во 2019 година).

За предметот „Математика“

- Област на содржина Д1: Природни броеви (76,06% во 2016 година, 64,03% во 2017 година, 62,22% во 2018 година и 65,35% во 2019 година). Резултатите покажаа дека учениците не се добри во решавањето на работите за кои е потребен рационален процес, туку на оние за кои е потребно знаење и практична примена. Исто така, констатирано е недоволно вежбање на деловите кои бараат решавање на проблеми со природни броеви.

- Содржина Д2: Геометриски фигури, мерења, дробка (68,60% во 2017 година, 66,45% во 2018 година и 71,53% во 2019 година).

- Област на содржина Д3: Организирање на податоци во табели (73,10% во 2016 година, 73,07 во 2017 година, 75,87% во 2018 година и 65,84% во 2019 година).

Националната евалуација во VI-то одделение беше организирана, почнувајќи од 2013-2014 година, поради чл. 74, (4) од Националниот закон за образование бр. 1/2011 година. Добиените резултати, за периодот 2013-2019 година, се прикажани:

За предметот „Јазик и комуникација“

- Над 50% од учениците во VI-то одделение можат да пополнат табела со едноставни информации, кои треба да се идентификуваат во романскиот текст како и на мајчиниот јазик или странскиот јазик што го изучуваат;

- Над половина од учениците умеат да ги поврзат клучните зборови со информации од прочитаниот текст;

- Над половина од учениците можат да ги извлечат бараните информации од текст прочитан на романски, мајчин јазик и изучениот странски јазик;

- Над 50% од учениците во VI-то одделение можат да ја идентификуваат точната верзија на работната задача како кратка изјава на изучен романски, мајчин јазик или странски јазик;

- Над 50% од учениците во VI-то одделение можат да ја идентификуваат точната верзија на работната задача како кратка изјава на изучен романски, мајчин јазик или странски јазик;

- Речиси половина од учениците во VI-то одделение можат да формулираат кратки одговори со аргументи, за прашања наведени на романски, мајчин јазик или изучен странски јазик;

- Речиси 50% од учениците во VI-то одделение нудат делумно точни или делумно комплетни одговори на едноставни работни задачи (ниво на идентификација), врз основа на прочитан текст;

- Речиси 50% од учениците во VI-то одделение покажуваат делумно разбирање на текст прочитан за прв пат на романски, како и на изучениот странски јазик;

- Речиси 50% од учениците од VI-то одделение демонстрираат потешкотии во искажувањето на личното мислење/расправањето врз основа на клучни прашања од прочитаниот текст на романски, мајчин јазик или изучен странски јазик;

- Речиси 50% од учениците од VI-то одделение можат делумно да ги извршуваат работните задачи за кои е потребно основно толкување на не книжевен текст, во корелација со краткото објаснување на гледиштето на учениците, на романски јазик;

- Речиси 50% од учениците од VI-то одделение имаат потешкотии во решавањето на работните задачи кои бараат пополнување на текст со празни места на изучениот странски јазик и даваат делумно точен одговор;

- Бројот на ученици што не може да ги исполни или делумно да ги исполни работните задачи насочени кон уредување на краток текст на изучениот странски јазик е околу 50%.

За предметот „Математика“

- Околу 91% од учениците точно ги идентификувале квантитетот и квалитетот на информациите специфични за математиката и природните науки, во табела со три реда и пет колони;

- Речиси 86% од учениците правилно ја обработиле, формираат математичко гледиште, делот „...помали од... тогаш“, ги идентификувале правилно потребните информации за решавање на барањето и правилно го решиле одземањето на броевите;

- Околу 38% од учениците правилно обработиле информации за геометриска фигура, информации од бараниот текст, за пресметување на должината на кругот;

- Околу 8% од учениците ги анализирале карактеристиките на геометриската фигура, правилно ги изразиле на конкретен математички јазик елементите на кругот и својството на триаголниците за да одредат мерка на лак;

- Околу 19% од учениците правилно решиле практична ставка, во која се користат проценти и извештаи.

За предметот „Физика“

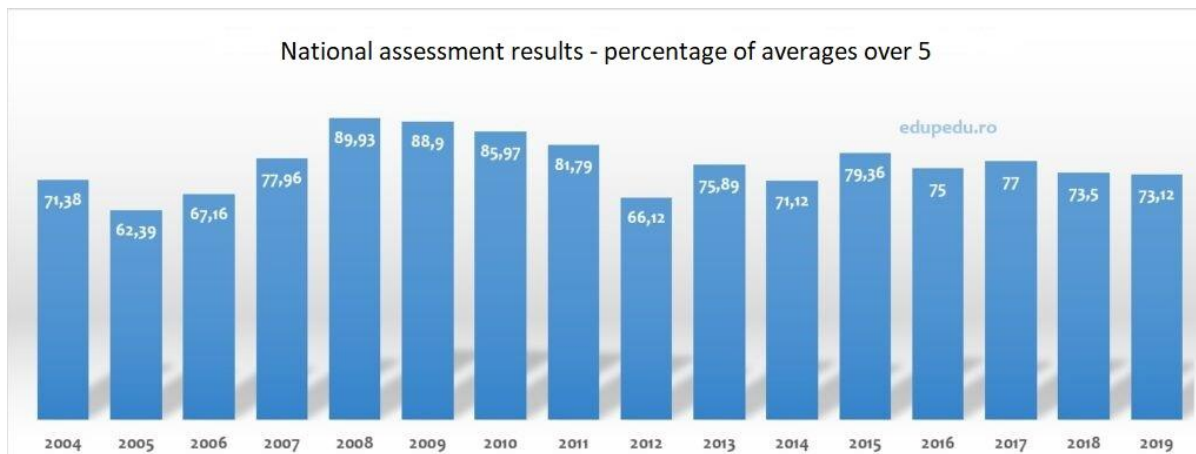
- Околу 80% од учениците можеа правилно да го идентификуваат името на мерната единица чиј симбол е употребен во табела;
- Околу 70% од учениците правилно пресметале варијација на физичка единица, врз основа на прочитаните информации од дијаграм;
- Околу 70% од учениците правилно ги користеле симболите на електрична енергија во електрично коло, додека 60% правилно ја нацртале шемата на опишано електрично коло;
- Околу 25% од учениците правилно ја напишале врската помеѓу растојанието, брзината и времето (артикалот не ја бара оваа експлицитна релација; но потребна е за да се анализира опишаната ситуација, да се идентификуваат појавите и потоа да се користи односот);
- Околу 25% од учениците правилно ја направиле трансформацијата на потребната мерна единица;
- Околу 30% од учениците правилно ја пишуваат врската помеѓу тежината на објектот, густината и волуменот (и во овој случај, ставката не бара пишување на оваа релација; но таа била потребна за да се анализира опишаната ситуација).

За предметот „Биологија“

- Околу 25% од учениците делумно ги препознале морфолошките и физиолошките карактеристики на некои структури, органи и сл., како и дизајнот на некои органи;
- Околу 35% од учениците можеа да идентификуваат различни типови на релации;
- Околу 30% од учениците имаат докажано, покрај знаењето, и капацитет да разберат фундаментален биолошки концепт;
- Околу 35% од учениците покажаа логично, креативно размислување и дека имаат способност да анализираат и синтетизираат за решавање на ситуација во врска со здравјето на телото, манифестација на здрав начин на живот;
- Околу 20% од учениците, иако даваат точни одговори, не можеа да го аргументираат одговорот. Причината може да биде тоа што процесот на учење не бил активен, учениците не биле обучени да анализираат различни ситуации.

Национална евалуација во VIII-то одделение

Во однос на Извештајот за резултатите од националната евалуација, соочени сме со невиден пад за 18.731 ученик, кои во IV-то одделение, на Националниот тест за евалуација 2015 година, имаа добри резултати и можеа да дадат точни одговори на околу 50% од тестовите ставки. Резултатите од Националната евалуација флукутираа, во последните години од најниската точка (62,39% од учениците со оценки над 5 во 2005 година, до максималната точка во 2008 година од 89,93%

Најнови студии за функционална неписменост

На национално ниво имаме информации за функционална неписменост, како резултат на Образована Романија, национален проект инициран од претседателот на нашата земја, наменет да го поддржи изместувањето на општествените вредности, развивање култура на успех врз основа на постигнувања, работа, талент, чесност и интегритет.

Почнувајќи од 2016 година, претседателската администрација иницираше широка јавна дебата за образованието во Романија, структурирана во три фази. Секоја од овие фази е детално опишана на веб-страницата посветена на проектот: www.romaniaeducata.eu, каде што можете да ги консултирате резултатите од јавната дебата и да дознаете повеќе за начините на кои можете да учествувате во дебатата.

Фази на проектот - кратка презентација

Првата фаза (2016-2017) опфати серија од осум консултации за визијата и целите на земјата за образование (регионални дебати), изработка и дисеминација на онлајн прашалник, 35 консултативни настани организирани од други луѓе итн.

Втората фаза (2017-2018) започна од визијата на идентификуваните елементи во претходната фаза, со цел да продолжи консултацијата за стратегијата за образование за 2018-2030 година.

Претседателската администрација формираше седум работни групи со улога на развивање на заклучоците од првата фаза во пакет детални стратегии за следните приоритетни теми: наставна кариера; правичноста на образовниот систем; професионален образовен менаџмент; квалитетно стручно и техничко образование; автономија, квалитет и меѓународен профил во високото образование; рано образование достапно за сите; евалуација на ученици и студенти.

Документите подготвени од работните групи и заклучоците од настаните од првата фаза се собрани во единствен документ до кој можете да пристапите овде:

<http://www.romaniaeducata.eu/wp-content/uploads/2019/01/Rapoarte-grupuri-de-lucru-Romania-Educata.pdf>

Во третата фаза (2018-2020), интегрираниот резултат од претходните чекори беше лансиран со јавна дебата за време на настанот организиран на 5 декември 2018 година, во палатата Котрочени, достапен на веб-страницата www.romaniaeducata.eu, во дел „Резултати од проектот“. Понатаму, сите заинтересирани се поканети да ги испратат своите мислења на меил: romaniaeducata@presidency.ro и да учествуваат на настаните закажани за следниот период. Исто така, Администрацијата на претседателот ќе организира четири дебати на следните теми: владеење во образованието, финансирање, наставна архитектура и влијанието на дигиталното општество врз образованието, а од друга страна оние кои сакаат, можат да продолжат да регистрираат настани под покровителство на проектот „Образована Романија“.

Други студии за функционална неписменост, спроведени во Романија:

1. Др. Флорентина Ангел, Стратегии и модели во функционалната писменост;
2. Маријан Сташ, Образование и национална безбедност;
3. Елизабет Станчиулеску, „Кажи со свои зборови“;
4. Кристина Штефан „Функционален аналфabetизам“
5. Аналфabetи со диплома;
6. „Ние сме европските кодови за образование“;
7. Дакијан Долеан „Функционален аналфabetизам за сите“;
8. Дали навистина знаеме да читаме? За функционалната неписменост;
9. Дискриминација и Римјаните;
10. Тест без преседан: Речиси е неписмен, но со 2,15 влегол во средно училиште;
11. Заклучоци по бакалауреат;
12. <https://elisabetastanciulescu.ro/2010/02/stim-intr-adevar-sa-citim-despre-analfabetismul-functional/>;
13. <https://elisabetastanciulescu.ro/2013/04/analfabetism-functional-in-ministerul-educatiei/>;
14. <https://elisabetastanciulescu.ro/2011/07/despre-analfabetism-functional-examene-si-calitatea-invataman-tului-romanesc-din-memoriul-meu-de-demisie-august-2008/>;
15. https://books.google.ro/books/about/Strategii_%C5%9Fi_modele_in_alfabetizarea_fu.html?id=Lc64rQEACAAJ&redir_esc=y ;

16. <https://tribunainvatamantului.ro/analfabetismul-functional/>
17. <https://republica.ro/cum-recunosti-un-analfabet-functional;>
18. [https://www.edupedu.ro/analfabetismul-functional-pe-intelesul-tuturor-explicat-de-cercetatorul-dacian-dolean/.](https://www.edupedu.ro/analfabetismul-functional-pe-intelesul-tuturor-explicat-de-cercetatorul-dacian-dolean/)

Стапка на функционална неписменост во Романија

ПИСА 2015

Според меѓународниот извештај на Организацијата за економска соработка и развој, по тестовите ПИСА (Програма за меѓународно оценување на учениците), во 2015 година, Романија ја става на претпоследна позиција меѓу 28-те земји на ЕУ, во индикаторот за читање, со 38,7%. - Ученици на 15 години кои се под ниво 2 (помалку од 407,47 поени на тестот). Исто така, во математичките постигнувања, Романија е рангирана на претпоследната позиција меѓу 28-те земји на ЕУ, со 39,9% - ученици на возраст од 15 години кои се под ниво 2 (помалку од 420,7 поени на тестот). Во случај на показател за изведба на науката, Романија е рангирана на претпоследната позиција меѓу 28-те земји на ЕУ со 38,5 % - 15-годишни ученици кои се под второ ниво.

Резултатите од ПИСА 2015 беа објавени на 6 декември 2016 година.

Во меѓувреме, во 2018 година се одржа нов тест на ПИСА, на кој присуствуваше и Романија со 78 други држави, чии резултати не се охрабрувачки. Тие тестови беа поделени на шест нивоа на вештини, од најслабо, ниво 1, до највисоко, ниво 6.

Романија има најлоши резултати во последните 9 години на тестовите ПИСА за 2018 година. Добиениот резултат е понизок од последните два теста во кои учествуваше Романија (2012 и 2015 година) во сите три тествани области: читање, математика и наука, според резултатите од ПИСА 2018 објавени од Дирекцијата за образование на Организацијата за економска соработка и развој. (ОЕЦД). Процентот на функционална неписменост е 41%, за разлика од 2015 година.

Само 1% од учениците се многу добри во читањето, што значи дека достигнуваат ниво 5 или 6 на тестот ПИСА, наспроти просекот на ОЕЦД, кој е 9%. На овие нивоа учениците имаат целосно разбирање на текстот на прв поглед. Во само 20 образовни системи (од 79 учесници во тестот) повеќе од 10% од 15-годишните ученици се врвни ученици.

Администрацијата на ПИСА тестовите ја врши меѓународен конзорциум. Алатките за оценување на секоја земја учесничка ќе се спроведуваат во циклуси од четири последователни

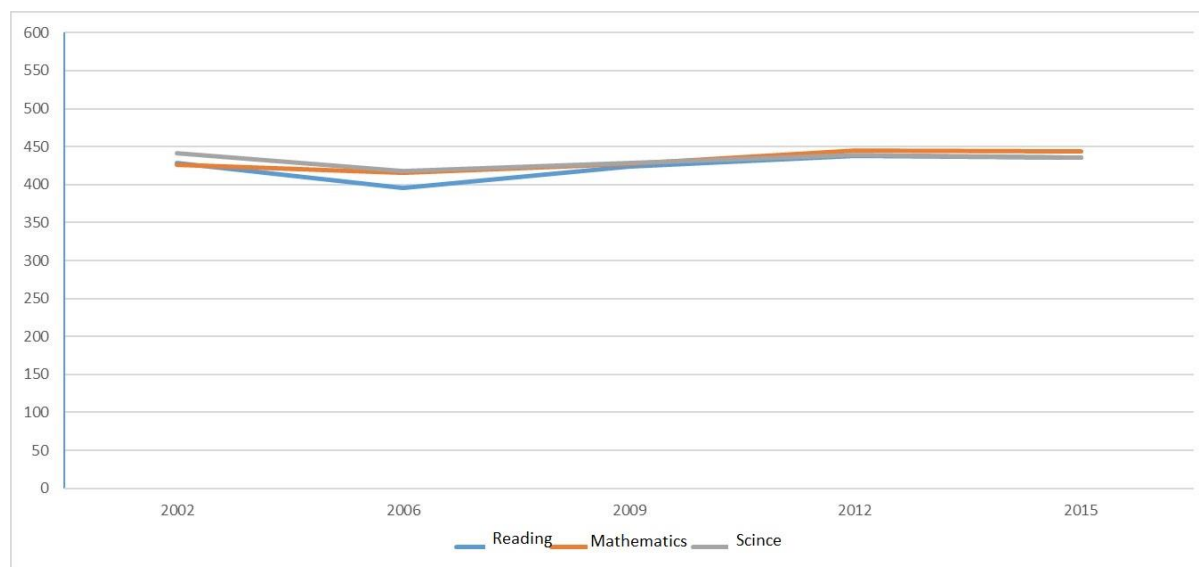
години. Етапата 2019-2022 година е накратко насловена ПИСА 2021, од 2021 година тогаш се спроведува главното тестирање.

Тестирањето на ПИСА 2021 ќе се врши преку компјутери, ова е новина. Овој тест метод е прв за евалуација на ПИСА во Романија и се очекува да им даде можност на оние кои одлучуваат да се навикнат на строгоста, но и на предностите на ова модерно средство за евалуација.

Програмата ПИСА 2021 вклучува ново поле на тестирање: креативно размислување. Ова ќе ги идентификува факторите кои помагаат да се развие креативноста и улогата на различни училишни активности во овој поглед.

Во 2015 година, просечните резултати ја сместија Романија на 44-то место, со слично ниво како: Обединетите Арапски Емирати, Уругвај, Кипар, Молдавија, Албанија и Турција, под сите земји од Европската унија (вклучувајќи ја и Бугарија, бевме изедначени во 2012 година).

Резултатите од романските ученици по читање, математика и науки имаа мали варијации со текот на времето.

Просечни оценки за читање, математика и наука во анкетите на ПИСА применети во Романија во 2002, 2006, 2009, 2012 и 2015 година.

ПИСА 2018

Во Романија тестовите за оценување ПИСА 2018 беа применети во 170 образовни институции.

Учествуваа 5081 ученик од VII-X одделение, а беа потврдени и обработени 5075 тестови.

Најголем број на учество имаа деветоодделенците (77,9%), потоа 10-то (15,1%), 8-мо одделение (6%) 7-мо одделение (0,9%).

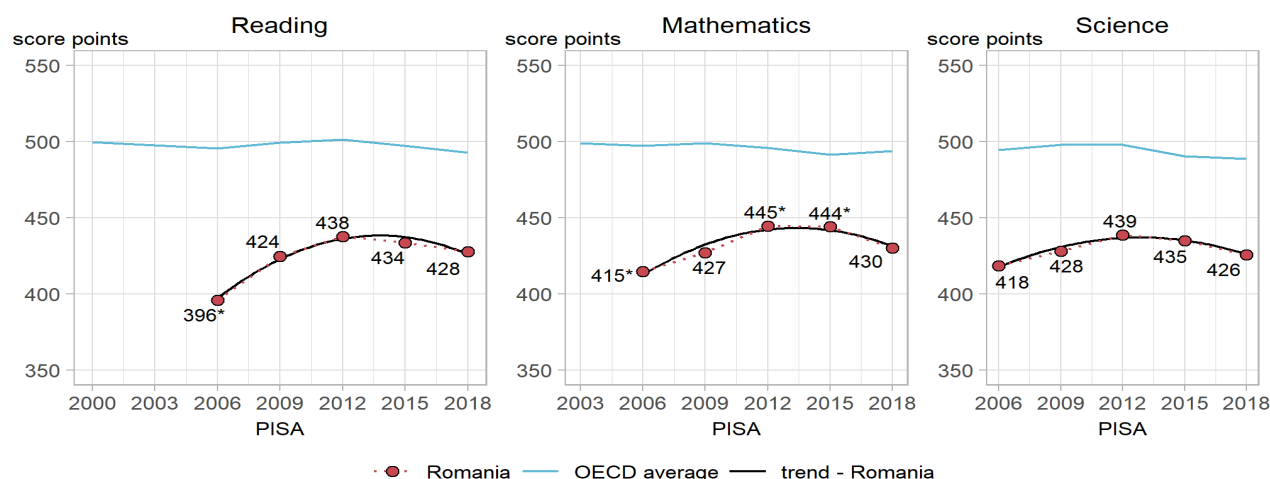
Во споредба со претходниот тест циклус - 2015 година, меѓународниот просек е благо намален (читање - 487, наспроти 493, математика - 489, наспроти 490, науки - 489, наспроти 493).

Во Романија трендот беше ист: читање/читање – 428 (во споредба со 434 во 2015 година), математика – 430 (во споредба со 444 во 2015 година) и наука – 426 (наспроти 435).

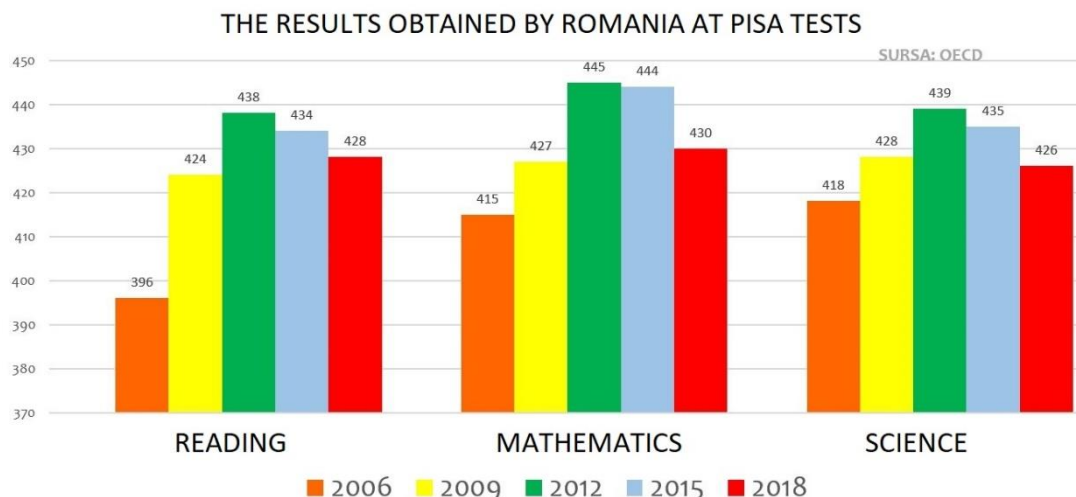
Резултатите во 2018 година се повисоки, во споредба со резултатите од 2006 и 2009 година, но малку пониски од 2015 година.

Според Извештајот на ОЕЦД, разликата во читањето и науката помеѓу 2015 и 2018 година не е статистички значајна, наспроти математиката. Споредувајќи ја Романија со другите држави, нашите резултати се блиску до оние на студенти од Молдавија, Црна Гора, Бугарија, Обединетите Арапски Емирати.

Резултатите од еволуцијата на романскиот ученик, во однос на просекот на ОЕЦД (Организација за економска соработка и развој), по циклуси на евалуација

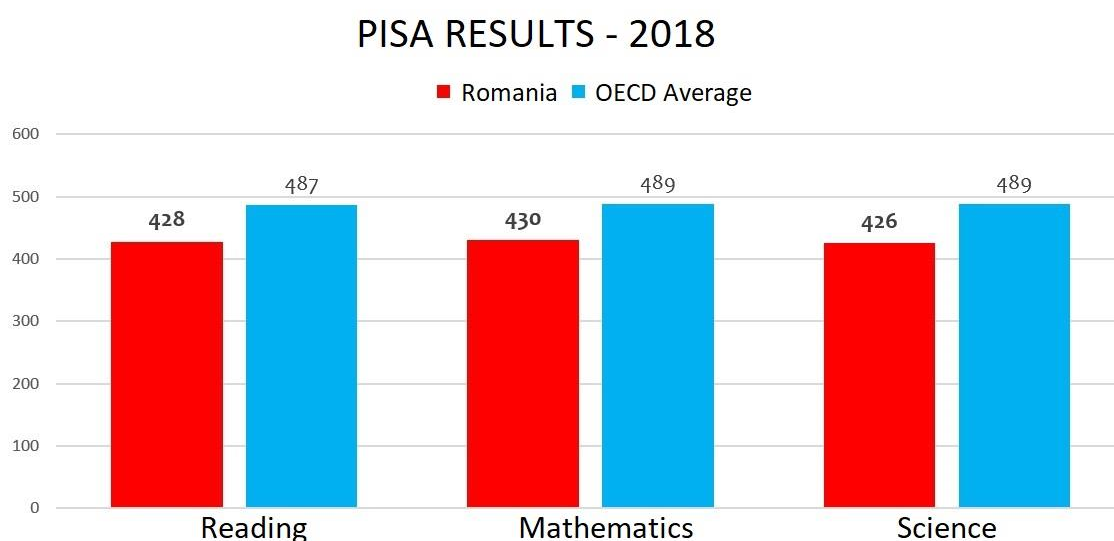
Од горенаведените графикони се забележува дека најдобри резултати имало во 2012 година во сите 3 области: читање, математика и природни науки.

Резултатите од ПИСА 2018 по Читање покажуваат дека Романија постигнала 6 поени помалку од тестот ПИСА во 2015 година, 10 поени помалку отколку во ПИСА 2012 година и 4 поени над ПИСА 2009 година.

По математика, резултатите од ПИСА за 2018 година покажуваат најголемо намалување во споредба со претходните тестови. За 14 поени помалку од ПИСА 2015 и 15 поени во однос на ПИСА 2012. Послаби се и резултатите од ПИСА 2018 за наука, во однос на ПИСА 2015 година кои се 9 поени и во однос на 2012 година – 12 поени.

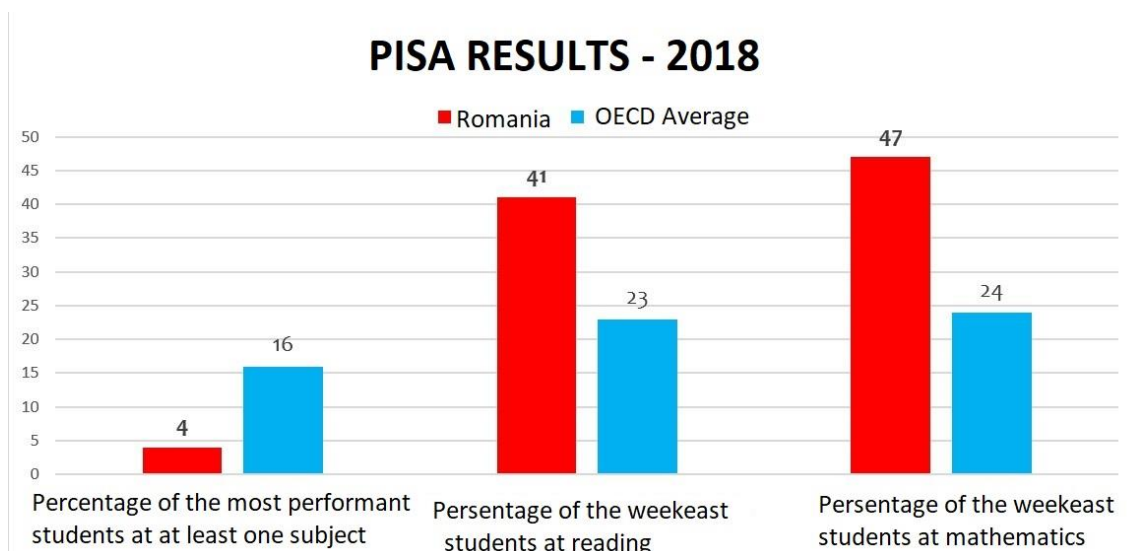
Споредувајќи ги просечните резултати на земјата кои земаат дел од Организацијата за економска соработка и развој и оние на Романија, забележуваме дека разликите се: 59 поени за читање, 59 поени во математиката и 63 поени во науката, се вели во цитираниот извештај.

Во однос на показателите за успешност, процентот на оние кои ги решиле најтешките проблеми во најмалку една од трите области: читање, математика или наука – претставува 4% од вкупниот број, во споредба со просечните земји на ОЕЦД кој е 4 пати поголем (16%).

Процентот на најслаби ученици по читање, оние кои не ги решиле вежбите со мала тежина, е 41 по читање и 47 по математика. Просекот на ОЕЦД е 23. По науката, 44% од тестираните не го достигнуваат нивото 2, односно немаат основни вештини и не можат да ги поврзат

информациите што ги имаат и знаењето од реалниот живот.

Функционална неписменост: 44%

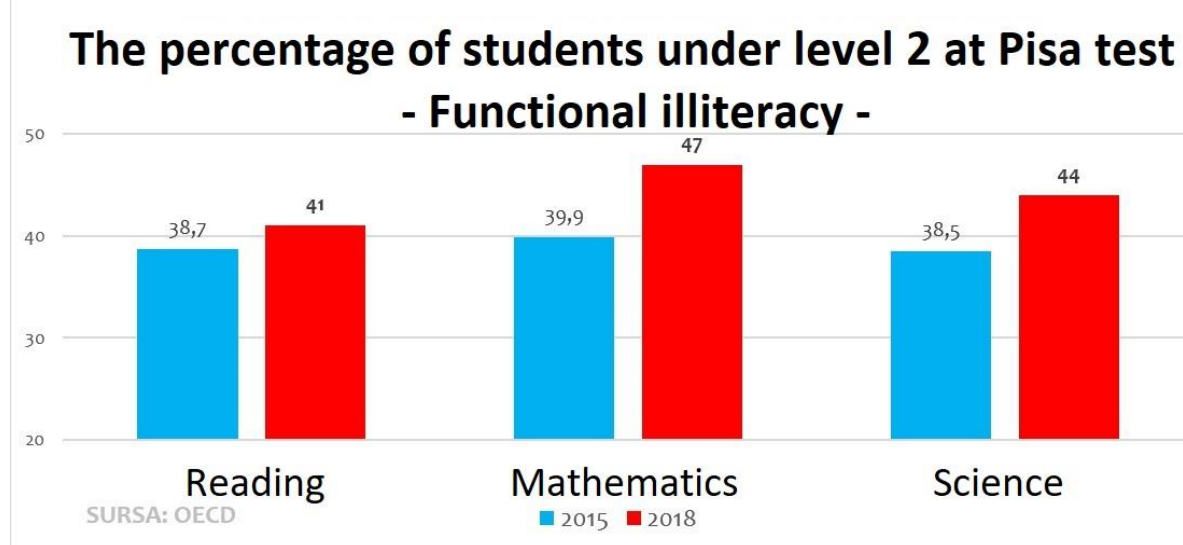
Според извештајот на ОЕЦД, 59% од романските ученици достигнале најмалку ниво 2 во читањето, покрај просекот од 77% во ОЕЦД. Така, овие ученици можат барем да ја најдат главната идеја во текст со средна големина, да идентификуваат информации врз основа на експлицитни, понекогаш сложени критериуми и да ја анализираат формата на текстот кога треба да го сторат тоа.

41% романски ученици не можат да го достигнат нивото 2, што е ниво на функционална неписменост во читањето. Дефиниран функционален аналфабетизам едноставно значи дека ученикот откако ќе прочита текст не може да објасни и разбере за што станува збор.

По **математика**, неколку ученици не можат да работат со основни аритметички операции, процентот е 47%, од оние кои не го достигнуваат нивото 2 на тежина во тестовите ПИСА 2018 година. Примери: тие не беа добри во споредувањето на вкупното растојание на две алтернативни рути или во претворањето на цените од леи во странска валута.

Во областа на **науките** има зголемување до 44% на процентот на оние кои не можат да остварат основни врски во оваа област. Оние кои спаѓаат во оваа група не можат да дадат можни објаснувања во познати ситуации или да извлечат заклучоци врз основа на едноставни истраги.

Процентот на функционална неписменост се зголеми од 39% во 2015 година на 44% во 2018 година, со пораст од 5%.

Ученици кои постигнуваат

Тестовите ПИСА за 2018 година беа поделени на шест нивоа на вештини, од најслабо, ниво 1, до највисоко, ниво 6.

1% од учениците се многу добри во читањето, тие достигнуваат ниво 5 или 6 на тестот ПИСА, просекот на ОЕЦД е 9%. На овие нивоа учениците можат многу добро да разберат текст на првата страна. Во само 20 образовни системи (од 79 учесници во тестот) повеќе од 10% од учесниците на 15 години се ученици со изведба.

Причини за функционална неписменост

Унив.професор д-р. Николае Замфир, претседател на Романското друштво за физика и дописен член на Романската академија, вели дека: Големиот проблем на романското образование е што ученикот не ја разбира корисноста на предметот што мора да го научи. „Функционалните неписмени“ се резултат на образовен систем во кој теоријата никогаш не била поврзана со практиката.

Мислењето на професионалците е дека Романија ја има оваа катастрофална ситуација бидејќи главниот метод на учење на романските студенти е меморирањето што го бара образовниот систем фокусиран претежно на меморирање на штета на разбирањето на концептите претставени во наставните програми. Како резултат на тоа, учениците немаат способност да прават корелации помеѓу информативните секвенци содржани во текстот.

Причините за неписменоста се повеќекратни и зависат од неколку фактори:

Индивидуални фактори: академски перформанси, однесување на учениците, однос кон училиштето, семејна историја, етничка припадност, ниски когнитивни вештини, ниска мотивација.

Социо-економски фактори: средина на живеење, ниво на приходи, ниско ниво на образование на родителите, лоша комуникација во семејството.

Училишни фактори: ниски училишни резултати (просеци помали од 6), ученик фиксиран на завршувањето на образовното ниво (на пример, средно ниво), ниски образовни очекувања, проблеми во однесувањето казнети најмалку еднаш во семестар, родителите известуваат барем за еден проблем со своето дете по семестар, конфликти со училиштето/наставниците/учениците.

Причините за функционална неписменост се на крстопатот на индивидуалната и социјалната средина (економска, културна, образовна, политичка средина).

На образовно ниво, причините се: методи на учење како што се меморирање, недостаток на наставни методи насочени кон учениците, лоши стратегии за учење, зголемено ниво на неписменост кај родителите.

На социо-економско ниво: ниска економска состојба (сиромаштија, невработеност).

На социо-културно ниво: етнички групи (Роми), распаѓање на системот на вредности, ниска поддршка на семејството, семејни конфликти, распаѓање на семејството, семејно насилство итн.

На индивидуално ниво: нарушувања на вниманието, дислексија, интелектуални оштетувања, социо-емоционални оштетувања, физички/сензорни/моторни/соматски пречки, лош мотивациски систем, јазични нарушувања, тешкотии во учењето, вештини за критичко размислување и слабо развиено решавање проблеми; (Хаминк, 1990; Ангел, 2014).

Според една неодамнешна студија, детерминантните факти кои влијаат на развојот на функционалната неписменост се:

Сиромашните образовни ресурси во семејството, односно романските деца, се соочуваат со сериозен недостиг на наставни материјали и книги во споредба со децата во европските земји. На пример, 31% од децата изјавиле дека имаат помалку од 10 книги дома.

Ниското ниво на образование на родителите (само 14% од децата родители кои учествувале во истражувањето ПИРЛС имаат високо образование или повеќе).

Лоши образовни политики (создавање средина што го поттикнува читањето, ресурсите на наставниците за учење читање, библиотеки или отсуство на кампањи кои го промовираат

читањето). Законот за квалитет на наставата (времето на студирање наменето за романски студент е значително пониско од европскиот просек од 850 часа годишно; времето на настава за романски јазик е околу 30% помалку од времето распределено во европскиот просек; Романија нема специфична наставна програма за настава по читање, недостаток на поддршка за наставниците кои не напредуваат во работата).

Обука и избор на наставници (почетната и континуирана обука на наставниците може да се подобри, атрактивноста на наставата во кариерата, педагошките вештини никогаш не се навистина оценети).

Децентрализација на образовните политики на локалните власти.

Недоволно финансирање и различно финансирање помеѓу урбаните и руралните области.

Недостаток на систем за поддршка на образовните менаџери.

Недостаток на кохерентност и предвидливост во образовниот систем.

Организациска култура: негување на ставот на послушност и хиерархиска супериорност надвор од професионалната етика, со известување на повисоките хиерархиски институции на директорите како едноставно извршители. Оваа ситуација не поттикнува проактивност, решителност, иницијатива, лично лидерство и критичко размислување кон барање алтернативни решенија.

Нејасност во примарното и секундарното законодавство (остава простор за нерамномерна практика и самоволие).

Недостаток на алтернативни системи за училишна интеграција на оние кои го напуштиле.

Опасности

Следниве закани се идентификувани во врска со зголеменото или зголеменото ниво на функционална неписменост на национално ниво:

- слаби резултати во националните проценки и испитувања или на ПИСА тестот;
- зголемување на отсуството од работа и напуштање;
- зголемување на нивото на сиромаштија;

- генерирање значителни социјални и економски трошоци;
- зголемување на стапката на невработеност;
- недостаток на вклученост во граѓанска активност;
- лошо здравје (склоност кон пушење и конзумирање алкохол);
- намалена продуктивност на национално ниво, вклучително и П.Б.П. (приправнички буџетски производ);

Луѓето со функционална неписменост често успеваат да го сокријат својот проблем, но живеат со постојан страв дека нивната тајна ќе излезе на виделина. Честопати им е тешко да започнат курс за пишување и читање и јавно да го признаат својот проблем.

Функционално неписмените страдаат на многу нивоа: професионално, затоа што не успеваат да напредуваат, малку учествуваат во јавниот живот, често се напнати, депресивни и имаат проблеми со другите. Тие секогаш зависат од помошта на некој за да ги прочита нивните упатства, распоредот на возот или да им помогне да користат банкомат. Оние кои постојано зависат од помош на трето лице немаат можност сами да научат нешто, бидејќи границите се појавуваат на секој чекор. Магичниот круг на ниска самодоверба и несигурност доведува до социјална изолација.

Мерки кои досега беа преземени за сузбивање и спречување на функционалната неписменост

Центарот за образовно оценување и анализа, по долгорочна анализа на резултатите на учениците од националните оценувања и тестовите ПИСА, предлага низа чекори кои можат да ја намалат функционалната неписменост.

Намалувањето на функционалната неписменост е на второ место меѓу приоритетите за образование на Европската комисија. Треба да се запомни дека просекот во земјите од Европската унија сега е 20%, а целта е функционалната неписменост да се намали на 15% до крајот на оваа година - 2020 година. Иако ова намалување би било само 5% до крајот на оваа година зазема централно место меѓу приоритетите на Европската комисија. За разлика од тоа, во Романија, земја каде функционалната неписменост надминува 40%, нејзиното намалување не е ниту меѓу приоритетите. Сепак, намалувањето на функционалната неписменост бара и долгорочни структурни реформи, а не само еднократни интервентни програми. На пример, на Полска и требаа речиси 10 години за да ја намали стапката на функционална неписменост кај 15-годишниците од 22% на 14%.

Од оваа гледна точка, **Европската комисија предлага** некои конкретни реформски чекори за да помогне во намалувањето на функционалната неписменост:

- Употреба на иновативни педагошки пристапи фокусирани на ученикот (како што е диференцирана обука) и дизајн на наставна програма насочена кон профил на дипломиран задолжително образование со следните карактеристики: дипломиран е креативен, размислува критички, решава сложени проблеми во непредвидени ситуации, итн. Активните методи на настава-учење се многу ефикасни во овој поглед.

- Создавање инфраструктура за доживотно учење во која наставниците ќе можат да се стекнат со вештини и знаења потребни за обука на учениците во основните вештини за читање и пишување, математика и природни науки.

- Заокружување на рамка на наставни вештини за наставниците, за оценување на квалитетот на нивната работа.

- Воведување на стандардизирани национални проценки; така, оценките од различни години може да се доведат на иста скала. Тие имаат и функција на дијагноза за индивидуален училишен напредок, целта е секое дете подоцна да биде поддржано во стекнување на основни вештини (преку педагогија како што е диференцирано образование).

- Развој на алатки за оценување за да се овозможи најобјективно проценување на нивоата на вештини постигнати од учениците во текот на нивното школување. Една таква алатка може да биде Теоријата на одговор на ставки.

- Развивање на децентрализирано управување со училиштата што ја стимулира конкуренцијата меѓу училиштата и добрите образовни практики.

За да може да се преземат овие чекори, секако, неопходно е да се привлечат добри наставници и менаџери во јавниот образовен систем и да се стимулираат.

Заедно, овие иницијативи можат да формираат програма за структурни реформи во образовниот систем. Разумна цел за Романија може да биде, во тестовите ПИСА во 2024 година, стапката на функционална неписменост кај 15-годишните ученици да се намали на најмалку 35%, како резултат на овој реформски пакет. На долг рок, ова може да значи за Романија забрзан економски раст и значително поинклузивен отколку што е денес.

По неколку анализи на резултатите на учениците, како во рамките на училиштето, така и на националното оценување од второ и четврто одделение, Гимназијата „Екатерина Теодорои“ од Браила ги предлага следните мерки за борба против функционалната неписменост:

- Промовирање на читање на различни текстови во различни контексти;
- Поттикнување на усвојување на нови зборови од прочитаните текстови;

- Наметнување учење преку логично размислување и намалување на репродуктивното учење;
- Зголемување на применливоста на наставните придобивки за подобра практична функционалност;
- Свесност на учениците за непосредната и долгорочната корисност од стекнувањето информации, итно пренесување на претходниот систем на знаење и реактивирање на информациите во редовни интервали, но не подолги од две недели;
- Подучување на одредени поими и содржини пред колегите и нивно објаснување на начин што тие ги разбираат новите информации.

Исто така, гимназијата „Екатерина Теодороу“ ги предлага следните **практични примени за спречување и борба против неписменоста:**

1. Тековни наставни активности

1.1 Час по јазик и литература

Се препорачува на секој час да има момент на читање, првично во себе, од секој ученик, потоа фронтално, по што следи момент на декодирање на сегментот од текстот, постепено, најмалку три варијанти, во зависност од интелектуалните способности на ученикот.

1.2 Периодични симулации и проценки

Секој тест за мерење на способности и вештини е посочен да содржи сегмент за декодирање на текст, проследен со негово резиме, потоа извлекување и соодветна формулација на основната идеја.

1.3 Домашна задача

Една од неделните теми ќе се состои од примерок на текст, различен од ученик до ученик, на кој тој/таа ќе ги нагласи клучните зборови, ќе го сумира и на крајот ќе ја извлече и формулира основната идеја. И во овој случај ќе се земе предвид коефициентот на интелигенција и степенот на дидактичка обука.

2. Наставна програма по избор на училиштето

Наставникот по романски јазик ќе предложи и ќе инсистира секоја учебна година, учениците од 7 и 8 одделение да имаат дидактички пристап фокусиран на „како да се прочита текст“ и како да се дешифрира. Предложените примероци ќе бидат избрани од сите функционални стилови.

3. Училишни натпревари

И во случајот на локалните и оние што ги организира Министерството за национално образование или други институции, ќе биде задолжително да се вклучи тест за декодирање на текст или најмалку 2 текста со слични теми, само за да може да се забележи разликата во јазикот. па дури и нијансите вклучени во формулирањето на основната идеја.

4. Воннаставни активности

Ќе се реактивираат круговите за читање, чија тема повеќе нема да биде слободно време, туку декодирање на различни примероци од текст во различни форми, во зависност од секој ученик и степенот на тешкотија на кодирање.

5. Локални, окружни, национални проекти

Ќе се предложат форми за обука на студенти и наставници од различни специјализации за активности за декодирање на текст, вклучително и конкурентни форми, токму за да се обучат наставните енергии во збир на активности фокусирани на правилно разбирање на прочитаното.

6. Реактивирање на училишните библиотеки

Активностите предложени од училишната библиотека ќе имаат за цел и правилно декодирање на задолжителните и факултативните лектури во атрактивни форми и со групи ученици што ќе овозможат секого да се вклучи во предложената активност. Во своите постапки библиотекарот ќе биде придружуван од наставници од различни специјализации, само за да ги научи учениците како да читаат (песна, проблем, географски опис, библиски стих, физичка формула итн.) и како да ја декодираат пораката содржана во овие.

По дебатата *„Образована Романија – функционална неписменост“*, која се одржа на Универзитетот **„Бабеш Болјаи“**, во **Клуж-Напока** на 7 ноември 2016 година, учесниците утврдија 4 цели на земјата за спречување и борба против функционалната неписменост:

Цел 1: Мерки за поддршка на училиштата и учениците од ранливите категории;

Цел 2: Кохерентен и континуиран систем на кариерно насочување и советување за ученици и родители;

Цел 3: Почетна и континуирана професионална обука на наставниците за прашања како што се: активности за превенција и интервенција, интердисциплинарност, диференцирано учење, активно-партиципативни стратегии;

Цел 4: Промена на наставната програма: фокусирајте се на практични активности и вештини, а не нужно на резултатите од испитите.

Учесниците ги постигнаа следните елементи на консензус со привилегија на претходно идентификуваните цели:

Цел 1: Мерки за поддршка на училиштата и учениците од ранливите категории

Постигнат е консензус за следните активности:

- Воведување програми за поддршка слични на програмата *„Училиште по училиште“*, според методологијата, на сите нивоа на образование според утврдените потреби;

- Целосно подмирување на превозот на ученици и користење на училишни минибуси, согласно законската регулатива;

- Дополнителни средства кои им се нудат на училиштата за воннаставни активности;

- Корективни фактори за финансирање по ученик, во зависност од видот на училиштето и средината на потекло;

- Обезбедена поддршка на студенти од ранливите категории за облека, обувки итн.

Цел 2: Кохерентен и континуиран систем на кариерно насочување и советување за ученици и родители

Постигнат е консензус за следните активности:

- Запишување училишта со психолози / училишни советници / логопеди и намалување на бројот на ученици за кои се запишуваат;

- Училишно советување за сите и стручно советување почнувајќи од гимназијата во текот на еден циклус на образование;

- Спроведување на родителски активности, особено во училиштата во загрозените подрачја.

Цел 3: Почетна и континуирана професионална обука на наставниците за прашања како што се: активности за превенција и интервенција, интердисциплинарност, диференцирано учење, активно-партиципативни стратегии

Постигнат е консензус за следните активности:

- Воведување на принципот на учење преку истражување почнувајќи од примарниот циклус;

- Воведување/продлабочување во почетната и континуирана обука на вештините за комуникација и односи со учениците во ризик и со нивните родители;

- Управување со ситуации со емоционално влијание во кои се вклучени ученици кои имаат слаби резултати во однос на очекувањата на ученикот/училиштето.

Цел 4: Промена на наставната програма: фокусирајте се на практични активности и вештини, а не нужно на резултатите од испитите

Постигнат е консензус за следните активности:

- Преиспитување на националните испити според Националниот закон за образование за оценување на 8-те клучни компетенции;

- Ревидирање на наставната програма:

1. Стратегии за индивидуална интервенција (дете / адолесцент)

- Зголемување на самодовербата (создавање можности за успех на ученикот, волонтерски активности, развивање чувство за самоефикасност и сл.);

- Развој на комуникациски вештини, преговарање, решавање проблеми;

- Стратегии за емоционален развој преку употреба на SELFKIT;

- Стратегии за развој на критичко размислување / анализа / синтеза (на пр.: читање текст на прв поглед);

- Стратегии за поефикасно учење;
- Обука / развивање стратегии за читање;
- Развој на вештини за описменување (пишување, читање, нумеричко пресметување и сл.);

- Зголемување на мотивацијата за учење;
- Развој/капитализација на 8-те клучни компетенции неопходни за описменување, со акцент на компетенцијата „учење да се учи“;

- Развивање на креативноста;
- Развивање на способност за одлучување.

2. Стратегии за интервенција на ниво на социјална група/семејство

Ниво на социјална група:

- Поддршка на група ученици кои немаат функционална неписменост со цел да се обезбеди поддршка на учениците од категоријата функционални неписмени.

Семејно ниво:

- Предавања со родители за образование во смисла на позитивна дисциплина на децата;
- Промовирање на програми за описменување во/за семејството преку соработка со институциите на локалните јавни власти (социјална помош, медицинска помош, локална библиотека, градинки итн.) со цел да се обезбеди поддршка за семејствата, особено за ранливите, за подобрување на семејна средина (нудење книги, програма за обука и информирање на родителите за активностите што можат да ги прават дома со своите деца за да обезбедат добар почеток во животот итн.).

3. Стратегии за интервенција во училиште/клас

- Спроведување или воспоставување наставни програми на училишна одлука, фокусирани на развој на писменост, пишување, читање, нумерички вештини;

- Управување со ситуации со емоционално влијание во кои се вклучени ученици со слаби резултати во однос на очекувањата на ученикот/училиштето;

- Вклучување на стратегии за описменување во наставниот процес, што ќе доведе до зголемување на квалитетот на учењето;

- Рано идентификување на потешкотиите во учењето на учениците и изнаоѓање решенија за нивно отстранување;

- Рано идентификување на потешкотиите на учениците во разбирањето на текстовите и примена на соодветни мерки за поправка;

- Зголемување на мотивацијата на учениците за учење, вклучување на учениците во нивниот единствен процес на учење;

- Воведување активности насочени кон зголемување на вештините за описменување, во програмите за едукација на родители.

4. Стратегии/насоки на интервенција на ниво на национален образовен систем

- Развивање на вештините за описменување на учениците по секој училишен предмет;
- Отпочнување на национална програма за обука на наставници од областа на функционалната писменост (писменост, пишување, математика и сл.);
- Развој и имплементација на образовни политики насочени кон задолжителната функционална писменост на учениците во задолжителното образование;
- Воведување во универзитетската наставна програма (по психологија) на некои курсеви/семинари во врска со специфичните аспекти на функционалната неписменост кај децата, адолесцентите и младите: начини на идентификација, откривање, евалуација, соодветни методи на настава и учење итн.;
- Спроведување на психопедагошки скрининг во основните паралелки со цел да се идентификуваат предусловите со кои детето влегува во гимназиски циклус;
- Мерки за поддршка на училиштата и учениците од обесправените средини.

Користена литература

- [Handbook of Household Surveys, Revised Edition, New York, 1984](#)
- http://www.eli-net.eu/fileadmin/ELINET/Redaktion/Factsheet-Literacy_in_Europe-A4.pdf
- <https://prof21.ro/noutati/post/123>
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Analfabetism_func%C8%9Bional
- <https://www.scoala9.ro/ce-spun-testele-PISA-despre-calitatea-scolii-din-romania-/380/>
- <https://www.google.com/search?q=www.rocnee.eu+teste+PISA&oq=www.rocnee.eu+teste+PISA&aqs=chrome..69j57.10594j0j7&sourceid=chrome>
- <https://www.edupedu.ro/rezultate-PISA-2018-romania-obtine-cel-mai-slab-punctaj-din-ultimii-9-ani-cea-mai-mare-cadere-fiind-la-matematica-analfabetismul-functional-la-apogeu/>
- <https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2019/12/Rezultate-PISA-2018.pdf>
- <http://www.romaniaeducata.eu/>
- <https://www.edupedu.ro/rezultate-PISA-2018-romania-obtine-cel-mai-slab-punctaj-din-ultimii-9-ani-cea-mai-mare-cadere-fiind-la-matematica-analfabetismul-functional-la-apogeu/>
- <http://www.romaniaeducata.eu/wp-content/uploads/2019/01/Rapoarte-grupuri-de-lucru-Romania-Educata.pdf>
- <https://rocnee.eu/datedeschise/10-02-2020.html>
- <https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2020/02/Rezultate-Evaluarea-Nationala-clasa-II-2019.pdf>

<https://rocnee.eu/datedeschise/10-02-2020.html>

<https://drive.google.com/file/d/1xTqaiLKelPpJ9tDz6Wa3r1htx7RxFmeV/view>

<https://www.edupedu.ro/raport-cnee-care-arata-ca-scoala-nu-isi-indeplineste-rolul-pest-18-mii-de-elevii-care-erai-buni-la-matematica-in-clasa-a-iv-a-in-2015-au-intrat-in-declin-in-clasele-a-v-a-si-a-v/>

<http://www.suntparinte.ro/analfabetismul-functional>

http://www.viata-medicala.ro/*articleID_13782-dArt.html

http://www.cjraemm.ro/download/2017-2018/2017-10-26-Analfabetismul-functional_final.pdf

„Practices to combat functional illiteracy”, Drd. Mădălina Coman, „Medical life”, Oct. 2017;

„Report of the Regional Debate, Educated Romania, Functional Illiteracy”, „Babeş-Bolyai” University, Cluj-Napoca, Nov. 2016;

„Development of innovative documents for combating functional illiteracy among Roma people in Europe ”, INTELLECTUAL PRODUCT,“ Curriculum for increasing the literacy rate of Roma people ”, Romanian version;

PIRLS - Progress in International Reading Literacy Study;

PISA - Programme for International Student Assessment.

2.7. Функционална неписменост во Турција

Дефиниции за писменост, неписменост и функционална неписменост

Денес, писменоста е од суштинско значење за читање на минатото и пишување на иднината. Да не знаеш да читаш и пишуваш во наше време значи да не живееш и да исчезнеш на овој свет. Затоа, приоритет на повеќето земји е писменоста. Како што е познато, неписменоста е еден од најважните светски проблеми на нашето време. Тоа донекаде е поврзано со заостанатост и сиромаштија. Тоа е еден од основните услови за опстанок и развој на народите. Неписменоста не е судбина. Тоа е социјална состојба која треба често да се следи и да се превенира со радикални решенија. Ако не се бори постојано со трпение, веднаш се појавува и брзо се шири. Земја која не дава никакво значење на писменоста ги затвори вратите за иднината.

Случувањата во областите како што се индустријата, земјоделството, здравството, економијата и производството не се доволни сами по себе. Развојот на добро не може да се постигне без технологија со образовани паметни луѓе. Технологијата не може да се произведе без научно образование и добро образовани луѓе. Писменоста е најважниот фактор за развојот на едно општество. Студиите во нашиот свет покажуваат дека писменоста до денес поминала низ различни фази и се применува во различни цели и облици.

Дефиниција за писменост

Писменоста е термин кој најчесто се користи за млади и возрасни. Писменоста започнува со препознавање, читање и разбирање на пишаните знаци на поединецот. Оној што знаел да си го чита името, да пишува и потпишува во минатото се нарекувал писмен. Меѓутоа, со текот на времето, ова ограничено разбирање се промени. Истражувањата од областа на писменоста укажуваат дека овој поим открива сложени, релативни и прогресивни карактеристики. Постепено се појавија основни, средни и повисоки вештини за описменување. Потоа, заедно со функционалната писменост, се гледа не само читање и пишување, туку и нивно користење во секојдневниот живот, начин на подготовка за неговите социјални, економски, граѓански должности и улоги. Откако писменоста беше прифатена како основно право, се тврдеше дека секој треба да биде писмен. Потоа, вештините за описменување на високо ниво беа споменати како основно образование што им е потребно на луѓето за целосно да ги развијат своите капацитети, да го подигнат нивниот животен стандард, да донесуваат информирани одлуки и да продолжат да учат. Во последниве години, со брзиот развој на информатичките технологии се појавија низа концепти како компјутерска писменост, дигитална писменост, технолошка писменост, е-писменост.

До денес се направени различни дефиниции за поимот писменост. Некои од овие дефиниции се однесуваат на поимите како што се писмен, функционален писмен, функционален неписмен. Некои од нив вклучуваат традиционална, функционална и свесна писменост. Покрај овие, има и такви кои ја објаснуваат разликата помеѓу писменоста и неписменоста размислувајќи како две гранки од дрво.

Општо земено, писменоста и неписменоста мора да се сметаат за една линија наместо два спротивни пола. Дефинициите подолу се историскиот развоен процес на овие термини.

1950-тите: Првата меѓународно позната дефиниција за писменоста беше направена од УНЕСКО за време на состанокот одржан во 1951 година. Во оваа дефиниција, терминот „писмен“ беше дефиниран како „Личност што може да разбере и чита и пишува едноставна и кратка реченица поврзана со неговата дневен живот“

Од 1958 година, УНЕСКО им препорача на земјите-членки да ја користат оваа дефиниција во нивната образовна статистика. Оваа дефиниција ги вклучува основните вештини за читање и пишување и е традиционално објаснување.

Во 1960-тите, кога земјите во кои неписменоста беше присутна во мнозинство, ја стекнаа својата независност и го започнаа своето движење за економски, политички и социјален развој, УНЕСКО организираше состанок во Париз во 1962 година. На овој состанок,

„писмениот“ беше дефиниран како „личност кој знае да чита, пишува и пресметува на ниво, има вештини за ефективно да ги извршува своите должности во заедницата за да придонесе за развојот на општеството во кое живее.

Истата година, на Светската конференција за писменост и општество организирана од Обединетите нации во Рим, „писмениот“ беше дефиниран како „Личност што знае да чита дневни весници и е подеднакво упатена како некој што има најмалку петгодишно образование“. (Du Sautoy, 1966, стр.19).

Следната година терминот „*писмен*“ беше дефиниран како „Лице кое може да чита и разбира дневни весници, билтени, писма, разбира и пополнува даночни формулари и пишува писмо“

Во овие дефиниции, писмениот не се гледа како ограничен со основните вештини, туку се ословува како „личност која завршила основно училиште и придонесува за развојот на себе и на општеството. Традиционалниот концепт на писменост заснован на вештини почна да се менува.

1960-ти: По 1965 година, терминот *функционална писменост* дојде до израз. Овој термин, различен од традиционалната писменост, беше дефиниран како „вештини за читање, пишување и пресметување неопходни за развојот на општеството во кое живееме“. Констатирано е дека функционално неписмениот не може да ги исполнува обврските што се очекуваат од него како читање, пишување и пресметување вештини неопходни за развој на општеството.

Потоа, на Светскиот конгрес на министри за образование одржан во Техеран во 1965 година, концептот на функционална писменост беше ставен на дневен ред и беше едногласно прифатен. Во извештајот од состанокот „функционалната писменост“ беше објаснета со овие зборови:

„Наставата за писменост треба да биде строго поврзана со економските и социјалните приоритети како клучен елемент на развојот, како и со денешните или утрешните потреби од работна сила. Затоа, сите напори треба да бидат насочени кон функционална наставна писменост. Наставата по писменост не треба да се сфаќа како цел, туку како начин на подготовка на поединецот за социјалните, економските и граѓанските должности и улоги. Писменоста треба да се фокусира не само на основните и општите знаења, туку и на подготовка за работа, зголемување на производството, пошироко учество во секојдневниот живот, подобро разбирање на светот околу себе и човечката култура“ (УНЕСКО 1976, стр. 79).

УНЕСКО го практикува својот функционален пристап за описменување во различни земји веќе 10 години од 1965 година под името „Светска пробна програма за писменост“.

Функционалноста на овие програми е остро критикувана поради тоа што не е добро разбрана. Оваа ситуација беше изразена на конференцијата во Токио одржана во 1972 година и беше предложено оваа дефиниција да не се користи. Потоа, УНЕСКО го рedefинира поимот функционална писменост. Во оваа дефиниција, функционален писмен е дефиниран како „лице кое има доволно знаење да игра активна улога во групата во која живее и во сите негови активности во општеството“.

Оваа дефиниција и експертите не ја сметаа за доволна. Во следните години, терминот функционална (функционална) писменост беше напуштен поради неговиот огромен одзив, дискусија и недоразбирање, а беше прифатен спротивниот концепт на функционална (функционална) неписменост.

УНЕСКО ја дефинираше функционалната (функционална) неписменост на 20-тото заседание на своето Генерално собрание во 1978 година на следниов начин: „Функционално (функционален) неписмен, ја нема потребната писменост и вештини за пресметување за неговиот/нејзиниот социјален и индивидуален развој и не може да го исполни својот/ нејзините задачи за описменување во заедницата и групата во која живее.“ (Hamadache ve Martin, 1988, стр.4)

Овој термин, кој се објаснува како спротивен на функционалната писменост, стави крај на овие дискусии.

1970-ти: Политичките случувања во нашиот свет започнаа во 1970-тите, влијаеја на терминот на писменост и изнесоа нови идеи. Според ова, описменувањето не треба да се врши само за економски, социјален и културен развој, туку и за поединецот да биде слободен“. Пауло Фреире го дефинира поимот писменост како „развијање на сопствената личност и насочување на неговиот/нејзиниот живот“ и укажува дека „писменоста треба да обезбеди голем влез во светот на знаењето со широко општествено учество на поединецот“.

Како што е познато, неписменоста значи да се биде зависен од другите. Тоа значи барање помош од други за работи и трансакции како што се читање писма, пишување петиции, аплицирање до институции. Меѓутоа, писменоста овозможува самостојно дејствување. Им овозможува на поединците доброволно да си ја вршат својата работа, да работат и да преземат одговорност. Тоа им овозможува на возрасните да си поставуваат цели, да одлучуваат што да прават, да ги вршат своите работи без никаква помош.

Во 1976 година на конференцијата во Најроби е објавено дека „Писменоста мора да биде надвор од читањето, пишувањето, пресметувањето и стекнувањето основни знаења. Мора да им помогне на поединците за подобро самоспознавање, поголема независност и социјален живот, проблеми со родителството.

1980-ти: Едно од ставовите што влијае на терминот на писменост е дека писменоста е прифатена како право.

Овој став претходно се сметаше за неразумен, небезбеден и скап. Но, со текот на времето, идејата за писменост е основно право на секого и никој не може да се држи подалеку од ова право се бранеше. Така, правото на читање и пишување дојде до израз. Ова право беше прифатено во 1985 година на конференцијата во Париз. Во извештајот тоа беше објаснето како:

- Право на читање и пишување

- Право на размислување и поставување прашања

- Право на создавање и сонување

- Правото да ја напише својата историска позадина и да ја научи средината во која живее,

- Право на пристап до образовните ресурси

- Право на развивање заеднички и индивидуални таленти

Подобрувањето на условите за работа и живот е додадено во терминот за описменување во следните години

1990-ти: во 1990-тите беше нагласено дека основното образование треба да се прошири со студиите за возрасни како радикално решение на писменоста.

Овој двоен пристап, односно спречување на неписменоста и кај децата и кај возрасните, беше најнагласената тема на УНЕСКО. Во 1990 година на конференцијата во Тајланд, беше прогласено дека „Секој човек треба да има корист од образовните можности кои се дизајнирани да ги задоволат основните потреби за учење на луѓето, децата, младите и возрасните.

2000-ти: До 2005 година УНЕСКО се префрли на пошироко разбирање на писменоста, признавајќи дека комплексноста на феноменот значеше дека која било дефиниција не може да тврди дека е универзална. Како работна дефиниција и во контекст на оценувањето на писменоста, на состанокот на експертите беше усвоена следната формулација:

„Писменоста е способност да се идентификува, разбере, толкува, креира, комуницира и пресметува, користејќи печатени и пишани материјали поврзани со различни контексти. Писменоста вклучува континуитетна учење во овозможување на поединците да ги постигнат неговите или нејзините цели, „да го развијат неговото или нејзиното знаење и потенцијал и целосно да учествуваат во заедницата и поширокото општество. (УНЕСКО 2005a:21)

Знаци на функционална неписменост:

Функционалната неписменост генерално ги вклучува основните образовни недостатоци. Познатите недостатоци се поврзани со читање, пишување и пресметување. Функционалните неписмени се буквално писмени, но не можат ефикасно да ги користат овие вештини во секојдневниот живот. Функционалните неписмени се луѓе кои научиле да читаат, пишуваат и пресметуваат сами или со помош на околината, но не можат ефективно да го користат во секојдневниот живот.

Функционалните неписмени не можат да ги користат своите стекнати вештини за описменување во секојдневниот живот (УНЕСКО, 1978), на пр., да читаат и да разберат етикета за лекови или извод од банка, да пополнат апликација за работа, да ги споредат трошоците за две ставки и да ја изберат ставката што нуди најдобра вредност.

Функционалните неписмени имаат слаби јазични вештини (пишување, читање, усна комуникација) (на пр., потешкотии во разбирањето на етикетата на лекот), како и слаби аритметички способности (на пр., неможност да се споредат цената на два производи) кои генерално влијаат на секојдневните животни ситуации (на пр. добие информации од возен ред).

Инструменти за евалуација на функционална неписменост, на национално ниво

Турција работи на производство на посигурни информации за академските резултати на учениците. После мала пилот студија во 2015 година, националното оценување на учењето на учениците (АБИДЕ, 2016) беше спроведено на примерок од 38 000 ученици (осмо одделение) за да се обезбедат репрезентативни резултати на национално ниво за крајот на пониското средно образование. Во 2016 година беше спроведена и помала пилот студија за учениците од основното ниво (4 одделение). Во 2020 година, МОН има намера да го прошири оценувањето за да ги вклучи и учениците од повисоко средно образование (одделение 10), за кое беше спроведена пилот студија во 2019 година. АБИДЕ го оценува напредокот по турски јазик, математика, наука и општествени науки, нудејќи некои поиновативни тестови за оценување на вештините од повисок ред од проценките засновани на повеќекратен избор што традиционално се користат во Турција; Вклучени се и практични прашалници за ученици, наставници и директори.

Анализа на АБИДЕ 2018

Студијата АБИДЕ е слична на ПИСА (Меѓународна програма за оценување на учениците) со нејзиниот фокус на мерењето на вештините и е слична на ТИМСС (Меѓународно истражување за трендови во математиката и науката) по тоа што се заснова на резултатите. ПИСА и ТИМСС ја следат целата земја и не даваат повратни информации на ниво на провинција. За да се следат конкретните ситуации на секоја провинција и да се даде повратна информација, потребен е примерок на ниво на провинција. Со истражувањето АБИДЕ, имаше за цел да се измери способноста на учениците да го пренесат она што го научиле во училишниот живот во нивните секојдневни животни ситуации и нивната способност да решаваат кога ќе се сретнат со какви било проблемски ситуации.

Table 1.1. Turkish Test Proficiency Levels and Score intervals

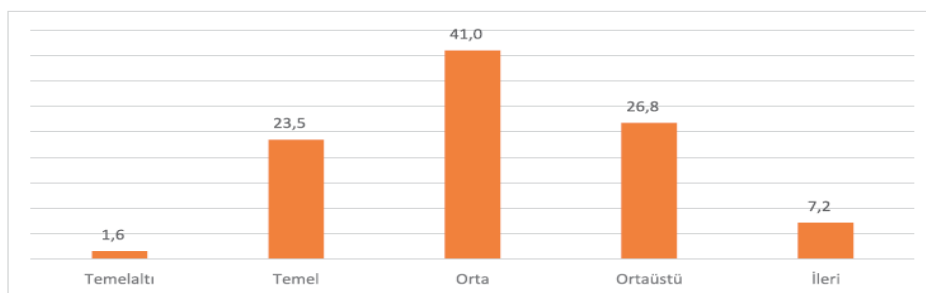
Proficiency levels	Score Interval
Belowbasic	below 205,56
Basic	between 205,56- 358,46
Avarage	between 358,46 -506,40
Above avarage	between 506,40 -612,32
Advanced	over 612,32

When Table 1.1 is analyzed, it is seen that a student should get at least 205.56 points in order to be included in the Turkish test at the basic level. However, in order for a student to be in the advanced level, he / she must get at least 612.32 points.

The distribution of students according to their proficiency levels in the Turkish test is shown in Table 1.2 and Figure 1.1.

Table 1.2. Distribution of the number of students according to their level of proficiency

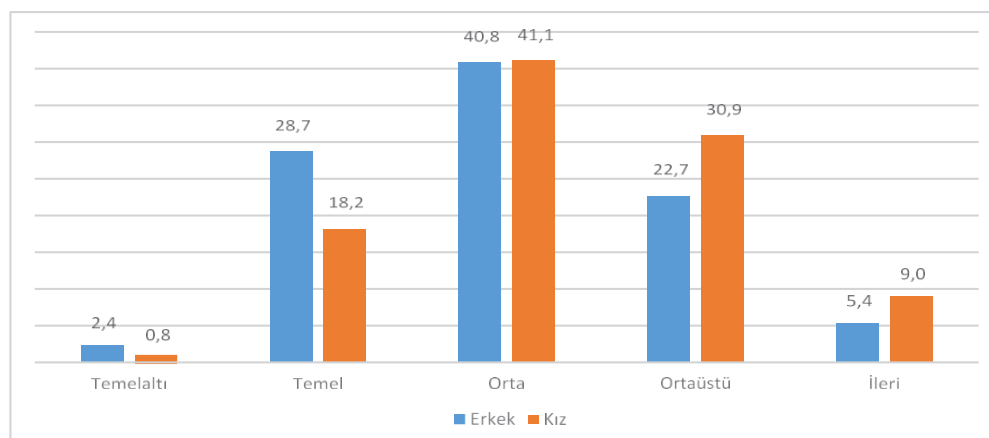
Proficiency level	Number of students	Percentage of students
Belowbasic	536	1,6
Basic	7869	23,5
Avarage	13717	41,0
Above avarage	8959	26,8
Advanced	2406	7,2
Total	33487	100,0

Слика 1.1. Распределба на учениците според нивните нивоа на владеење на турскиот тест

Кога се проучуваат табела 1.2 и слика 1.1, приближно 25% од учениците (N = 8405) за турскиот тест под основното и основното ниво, 41% (N = 13717) на средно ниво, 34% (N = 11365) на горниот средно и напредно ниво.

Нивоата на владеење на турскиот тест според годините на пријавување (2016-2018)

Компаративната дистрибуција е претставена во Табела 1.3 и Слика 1.2

Кога ќе се анализира Слика 1.3, се констатира дека процентот на машки ученици е поголем на основните нивоа; Се гледа дека процентот на ученички е поголем во средно, горно средно и напредно ниво. Врз основа на ова, може да се каже дека ученичките „Турските академски вештини се повисоки од турските академски вештини на машките ученици”.

Кога просеците на учениците за турскиот тест се испитуваат според степенот на образование на мајката, највисоките оценки имаат оние чии мајки имаат диплома ($\bar{x} = 649,89$), додека најниска оценка имаат учениците чии мајки се неписмени (никогаш не одат на училиште) ($\bar{x} = 487,00$). Дополнително, откриено е дека просечните резултати на учениците во однос на турскиот тест значително се разликуваат во зависност од степенот на образование на мајката. Оваа значајна разлика може да се види кај сите групи освен кај вонреден степен-магистер, вонреден степен-доктор, диплома - магистерска диплома.

Table 1.5. Students' Turkish Test Scores According to the Number of Books in the House

Number of Books	N	%	$\bar{x}$
0-5	3123	9,63	474,54
6-15	9257	28,57	511,61
16-50	10073	31,09	564,16
51-80	4411	13,61	587,02
81 and above	5537	17,09	615,53
Total	32401	100,00	552,40

Кога просеците на учениците за турскиот тест се испитуваа според бројот на книги во домовите на учениците, највисокиот просек им припаѓаше на учениците кои имале 81 или повеќе книги дома ($\bar{x} = 615,53$), најнискиот просек им припаѓал на учениците со 0-5 книги дома ($\bar{x} = 474,54$) се забележува. Дополнително, утврдено е дека резултатите од турските тестови на учениците значително се разликуваат според бројот на книги во куќата. Оваа значајна разлика постои помеѓу сите бинарни групи.

Кога се анализира табела 1.6 и слика 1.4, 53% (N = 17796) од учениците за тест по математика се под основното ниво, приближно 33% (N = 11003) се на средно ниво, приближно 14% (N = 4795) се на повисоко средно и на напредно ниво.

Table 1.6. Distribution of Students According to the Proficiency Levels of the Mathematics Test

Proficiency level	Number of students	Percentage of student
Belowbasic	5497	16,4
Basic	12299	36,6
Intermediate	11003	32,8
Upper Intermediate	3780	11,3
Advanced	1015	3,0
Total	33594	100,0

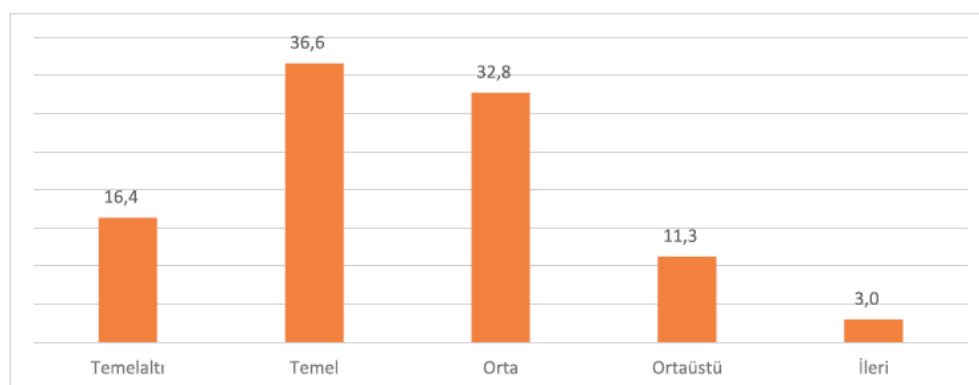

Figure 1.3 Distribution of Students According to the Proficiency Levels of the Mathematics Test

Неодамнешни студии за функционална неписменост (национално ниво)

Функционална програма за писменост на возрасни

Функционалната писменост на возрасните е особено важна во земјите во развој како Турција каде што формалното образование не опфаќа значителен дел од возрасното население, особено во руралните области. Просечното школување на возрасната популација (над 25 години) во Турција е проценето на 5,6 години (Филизтекин, 2003). Во рурална Турција просечното школување може да се намали на 4,2 години. Ова ниско ниво на школување во голем дел се должи на ниското образование кај жените. Бројките од 2003

година покажуваат дека додека стапката на писменост на возрасните кај мажите е 94,9%, оваа стапка се спушта на 80,5% кај жените (Филизтекин). Половите разлики во запишувањето во основно училиште во различни региони се уште повпечатливи. Во западните и претежно урбаните региони, стапките на упис во основните училишта се 99,1% за мажи и 96,2% за жени. Сепак, во источните и претежно руралните делови на Турција, овие стапки на запишување се значително различни помеѓу машката и женската популација: 90,5% за мажи и 74,1% за жени (Филизтекин).

Мигрантите од помалку развиените и руралните области до големите градови, а особено големите центри, се наоѓаат повеќе даночни во справувањето со барањата на урбаниот начин на живот за кои им недостигаат основните образовни вештини (за преглед види Levinger, 1996). Иако формалното образование е од суштинско значење за развојот на човечките капацитети на младите генерации, тоа има многу помало, доколку воопшто има, влијание врз возрасната популација. Така, грубата наедкватност во формалното школување на возрасните, особено на руралните мигранти, може да се компензира главно со неформално образование.

Во Турција, Центрите за образование на возрасни под Дирекцијата за доживотно учење на Министерството за национално образование (МОНЕ) се одговорните институции кои ги спроведуваат двете нивоа на курсеви за писменост на возрасни. Програмата за описменување на возрасни од прво ниво е насочена кон возрасни без вештини за описменување. Спротивно на тоа, програмата за описменување на возрасните од второ ниво е насочена кон возрасните кои се полуписмени.

ФАЛП е првата програма за описменување на возрасни во Турција развиена со научна база од невладината организација. АЦЕВ ја разви Функционална програма за писменост на возрасни (ФАЛП) во 1995 година со сеопфатна проценка на тековните методологии на програмата за писменост и стратегии за имплементација. Тим од академици и практичари ја развија програмата како ефикасна алтернатива на достапните курсеви за описменување, главно насочена кон најголемата група на неписмени: девојчиња и жени. Во 1995 година, АЦЕВ потпиша договор со претходно формираната Дирекција за неформално образование и стажирање на МОН (сега Дирекција за доживотно учење) каде што сите активности за описменување ќе се спроведуваат во рамките на ова партнерство. Програмата започна во Истанбул, а потоа беше имплементирана во 25 од 81 провинција во Турција помеѓу 1995 и 2013 година.

ФАЛП е насочен кон жени со ограничени вештини за описменување на возраст од 15 години и постари. Сепак, од програмата имаа корист и голем број мажи, особено оние кои се регрутирани во турските воени сили. Околу 125.000 поединци имаат корист од ФАЛП.

ФАЛП има за цел да развие писменост и аритметички вештини. Дополнително, програмата се обидува да ги подобри вештините за разбирање, толкување и критичко размислување на учесниците. Се надеваме дека поединците можат да ја искористат писменоста на значајни начини кои придонесуваат за нивната благосостојба и личен развој.

Курсевите на ФАЛП имаат наставна програма од 120 часа што е еквивалентна на основните курсеви за писменост на МОН. Учесниците се среќаваат во групи по 3 до 4 часа, три пати неделно, во текот на 3 до 4 месеци. Карактеристична карактеристика на ФАЛП е неговото олеснување. Програмата ја спроведуваат волонтери кои учествуваат на тринеделен тренинг семинар обезбеден од тренерите на АЦЕВ. По успешното завршување, волонтерите се официјално сертифицирани како инструктори за описменување од АЦЕВ / МОНЕ.

Предности на програмата за учесниците:

На социјално ниво, учесниците на ФАЛП имаа повисоко социјално учество (на пример, при гласање, членство во организација, донации) по завршувањето на програмата.

На ниво на семејство, учесниците на ФАЛП имаа поголемо учество во одлучувањето во домаќинството по завршувањето на програмата

На лично ниво, се очекува учесниците на ФАЛП да имаат повеќе позитивен само-концепт и само-ефикасност по завршувањето на програмата.

Проект за оценување на четири вештини по турски јазик

Проектот „Тест со четири вештини по турски јазик“ (ФСТТЛ) го спроведе Министерството за национално образование за да ги оцени јазичните вештини на учениците како пилот проект и да ги истражува ефектите на различните варијабли врз јазичните вештини.

Во програмата за настава турски јазик како мајчин јазик, има образовни резултати за подобрување на основните четири јазични вештини на учениците. Сепак, не постои стандарден метод на мерење за да се процени степенот до кој учениците ги имаат овие основни вештини и не е достапна студија за следење на оваа тема. Во испитите за транзиција меѓу етапите, како што се LGS и YKS, и периодичните мониторинг студии како

TMF-ÖBA и АБИДЕ се фокусираат само на вештините за читање. Во овој контекст, не се достапни детални податоци за вештините за слушање, пишување и зборување на учениците. Со цел да се надмине овој важен недостаток, МОНЕ го разви Тестот за турски јазик за четири вештини во 2019 година, а пилот студијата се спроведува под координација на Генералниот Директорат за мерење, евалуација и испити.

Резултатите покажуваат дека учениците постигнале релативно високо ниво на поттестот говорене и релативно ниско во поттестот за пишување. Забележано е дека ученичките имале повисоки средни резултати од машките ученици во сите поттестови. Може да се каже дека овој резултат е конзистентен со резултатите од испитувањата меѓу фазите и мониторинг студиите, особено за поттестот за читање (МоНЕ, 2018, МоНЕ2019b, ÖSYM, 2018).

Наодите се исто така конзистентни со апликацијата ПИСА 2018 дека ученичките имаат подобри резултати од машките ученици во полето за читање во примерокот од Турција (МоНЕ, 2019c). Ова откритие покажува дека учениците од различни полови групи може да имаат различни нивоа на лингвистички вештини.

Утврдено е дека средните оценки на учениците кои посетуваат средно училиште и средно училиште имам хатип не покажале значајна разлика во ниту еден поттест. Со други зборови, типот на училиште што ученикот го посетува нема значително влијание врз јазичните вештини на учениците. Овие наоди се во кохерентност со тоа што матурантите се запишале во средното училиште *imam hatip* и во другите средни училишта според резултатите од централниот испит на ЛГС за 2018 година (МоНЕ, 2018 година). Слично на тоа, во рамките на апликацијата за осмо одделение на АБИДЕ 2016 година, утврдено е дека средните резултати на средношколците и средношколците од *imam hatip* се доста блиску (МоНЕ, 2016). Според резултатите, учениците од два типа училишта постигнале на исто ниво во нивните вештини за слушање, пишување, читање и зборување.

Утврдено е дека учениците кои учествувале во предучилишно образование покажуваат повисоки постигнувања од учениците кои не учествувале во предучилишно образование во сите поттестови освен говорно.

Друго откритие е дека зголемувањето на нивото на образование на родителите ги зголемува и средните оценки на учениците во сите поттестови. Фактот дека родителите од високото образование користат релативно повисоко ниво на интелектуален и сложен јазик во домот и читаат повеќе со своите деца (Raikes et al, 2006; Rowe, Pan & Ayoub, 2005; Tamis-Lemonda & Rodriguez, 2009) е можна причина за оваа значајна разлика меѓу

учениците. Бидејќи нивото на образование на родителите е една од компонентите на социјалното потекло на учениците, а социјалното потекло има значително влијание врз академските достигнувања на учениците (Ozer & Perc, 2020; Schuetz, Ursprung & Woessmann, 2008), се очекува дека учениците Јазичните вештини се во позитивна корелација со нивото на образование на родителите. Утврдено е дека ефектот на степенот на образование на мајката и таткото врз слушањето на учениците е поголем од нивниот пол и учество во предучилишното образование.

Студијата, исто така, ја испита врската помеѓу јазичните вештини и резултатите од курсевите по турски јазик, општествени науки, математика и природни науки на учениците. Утврдено е дека вештините за читање, слушање, пишување и зборување имаат значајна врска помеѓу оценките од четири предмети во нивоа кои се движат од ниско до средно ($r=0,24$ - $r=0,66$). Овој наод, кој е важна информација за валидноста на студијата, откри и важна имплементација во однос на оценувањето на јазичните вештини во училиниците. Врската помеѓу резултатите од читањето и оценките на четирите курсеви е доста повисока од другите јазични вештини (помеѓу $r = 0,61$ - $r = 0,66$). Една од можните причини за тоа е што вештините за читање интензивно се користат при оценувањето во училиницата.

Резултатите од идната почетна студија ќе дадат важна повратна информација за наставата по мајчин јазик. Наодите од пилот студијата на „Тестот за турски јазик за четири вештини“ спроведена од МОНЕ за прв пат покажуваат дека рамката и податоците за оценување даваат валидни и веродостојни наоди како целина. Врз основа на податоците од пилот студијата, ќе може да се развијат одредени нивоа на испити по исти стандарди со меѓународни квалификации за четири вештини на турски јазик, како за зајакнување на образованието на мајчин јазик во училиштата и за правење подетална анализа и за подобрување образовните процеси.

Стапката на функционална неписменост во Турција

Резултати од ПИСА

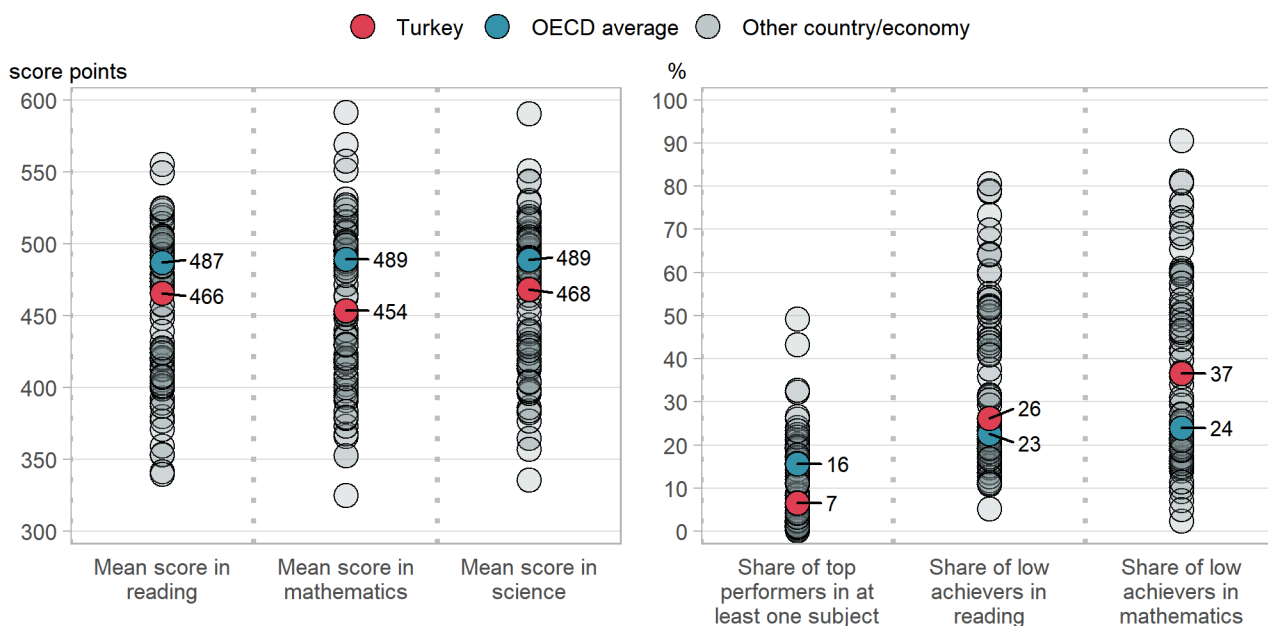
Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) е тригодишно истражување на 15-годишни студенти, кое го проценува степенот до кој тие ги стекнале клучните знаења и вештини неопходни за целосно учество во општеството. Оценувањето се фокусира на владеењето по читање, математика, наука и иновативниот домен (во 2018

година, иновативниот домен беше глобална компетенција) како и на благосостојбата на учениците.

Забелешка: Прикажани се само земјите и економиите со достапни податоци. Извор: ОЕЦД, База на податоци ПИСА 2018, Табели I.1 и I.10.1.

- Учениците во Турција постигнаа пониски резултати од просекот на ОЕЦД во читање, математика и природни науки.
- Во споредба со просекот на ОЕЦД, помал дел од учениците во Турција постигнале највисоки нивоа на владеење (ниво 5 или 6) во најмалку еден предмет; во исто време помал дел од учениците постигнале минимално ниво на владеење (ниво 2 или повисоко) во најмалку еден предмет.

Слика 1. Преглед на постигнувањата по читање, математика и природни науки

Што знаат и умеат учениците по читање

- Во Турција, 74% од учениците постигнале најмалку познавање на читање на ниво 2 (просек на ОЕЦД: 77%). Во најмала рака, овие студенти можат да ја идентификуваат главната идеја во текст со умерена должина, да најдат информации засновани на експлицитни, иако понекогаш сложени критериуми, и можат да размислуваат за целта и формата на текстовите кога е експлицитно упатено да го сторат тоа.
- Околу 3% од учениците во Турција беа најдобри во читањето, што значи дека го достигнаа нивото 5 или 6 на тестот по читање ПИСА (просек на ОЕЦД: 9%). На овие нивоа, учениците можат да разберат долги текстови, да се справат со концепти кои се апстрактни или контраинтуитивни и да воспостават разлика помеѓу фактите и мислењето, врз основа

на имплицитни знаци кои се однесуваат на содржината или изворот на информациите. Во 20 образовни системи, вклучително и оние на 15 земји на ОЕЦД, повеќе од 10% од 15-годишните ученици беа со најдобри постигнувања.

Што знаат и умеат учениците во математиката

- Околу 63% од учениците во Турција постигнале ниво 2 или повисоко по математика (просек на ОЕЦД: 76%). Овие ученици можат да толкуваат и препознаат, без директни инструкции, како една (едноставна) ситуација може математички да се претстави (на пример, споредување на вкупното растојание низ две алтернативни правци или претворање на цените во различна валута). Процентот на 15-годишните ученици кои постигнале минимални нивоа на владеење во математиката (ниво 2 или повисоко) варираше во голема мера - од 98% во Пекинг, Шангај, Џиангсу и Жеџијанг (Кина) до 2% во Замбија, која учествуваше во Проценка на ПИСА за развој во 2017 година. Во просек низ земјите на ОЕЦД, 76% од учениците постигнале најмалку познавање на математиката на ниво 2.
- Во Турција, 5% од учениците постигнале резултати на Ниво 5 или повисоко по математика (просек на ОЕЦД: 11%). Шест азиски земји и економии имаа најголем процент на ученици кои го сторија тоа: Пекинг, Шангај, Џиангсу и Жеџијанг (Кина) (44%), Сингапур (37%), Хонг Конг (Кина) (29%), Макао (Кина) (28%), Кинески Тајпеј (23%) и Кореја (21%). Овие ученици можат математички да моделираат сложени ситуации и можат да изберат, споредат и оценат соодветни стратегии за решавање проблеми за справување со нив.

Што знаат и умеат учениците во науката

- Околу 75% од учениците во Турција постигнале ниво 2 или повисоко во науката (просек на ОЕЦД: 78%). Овие ученици можат да го препознаат точното објаснување за познати научни феномени и можат да го користат таквото знаење за да утврдат, во едноставни случаи, дали заклучокот е валиден врз основа на дадените податоци.
- Во Турција, 2% од учениците беа најдобри во науката, што значи дека тие беа умешни на ниво 5 или 6 (просек на ОЕЦД: 7%). Овие студенти можат креативно и самостојно да го применат своето знаење за и за науката во широк спектар на ситуации, вклучително и непознати.

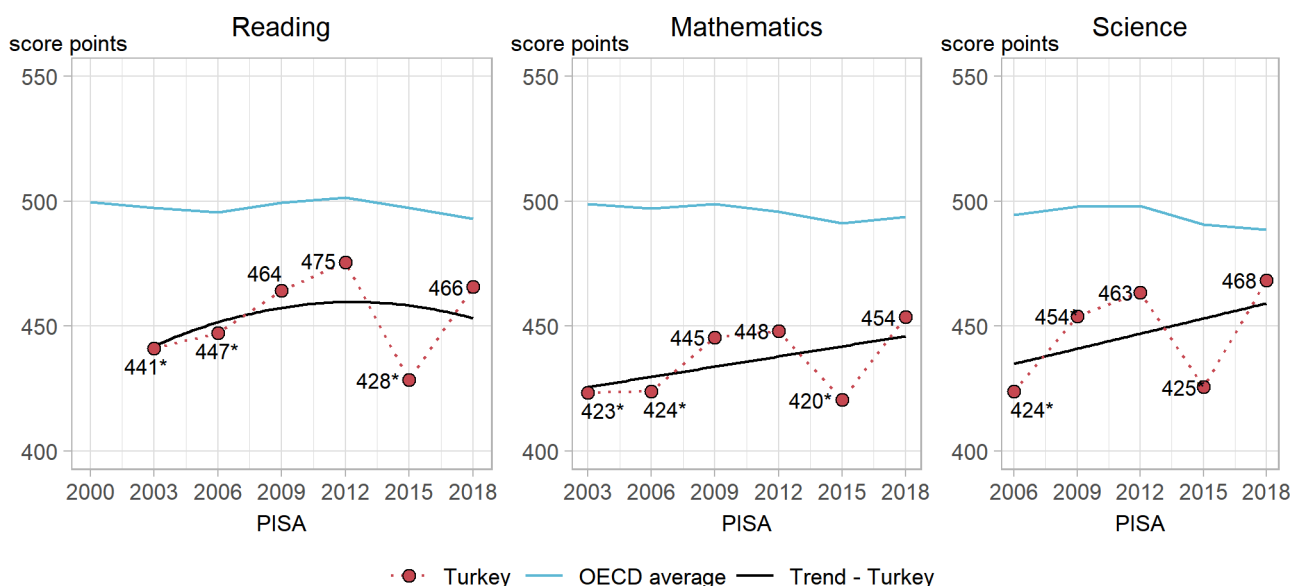
Трендови на постигнувања

Забелешки: *покажува проценки на средните постигнувања кои се статистички значајно над или под проценките на ПИСА 2018 за Турција.

Сината линија ја означува просечно средно постигнување во земјите на ОЕЦД со валидни податоци во сите проценки на ПИСА. Црвената линија со точки покажува средно постигнување во Турција. Црната линија претставува тренд линија за Турција (линија на најдобро одговара).

Извор: ОЕЦД, База на податоци PISA 2018, табели I. B1.10, I. B1.11 и I. B1.12.

Слика 2. Трендови на постигнувања по читање, математика и наука

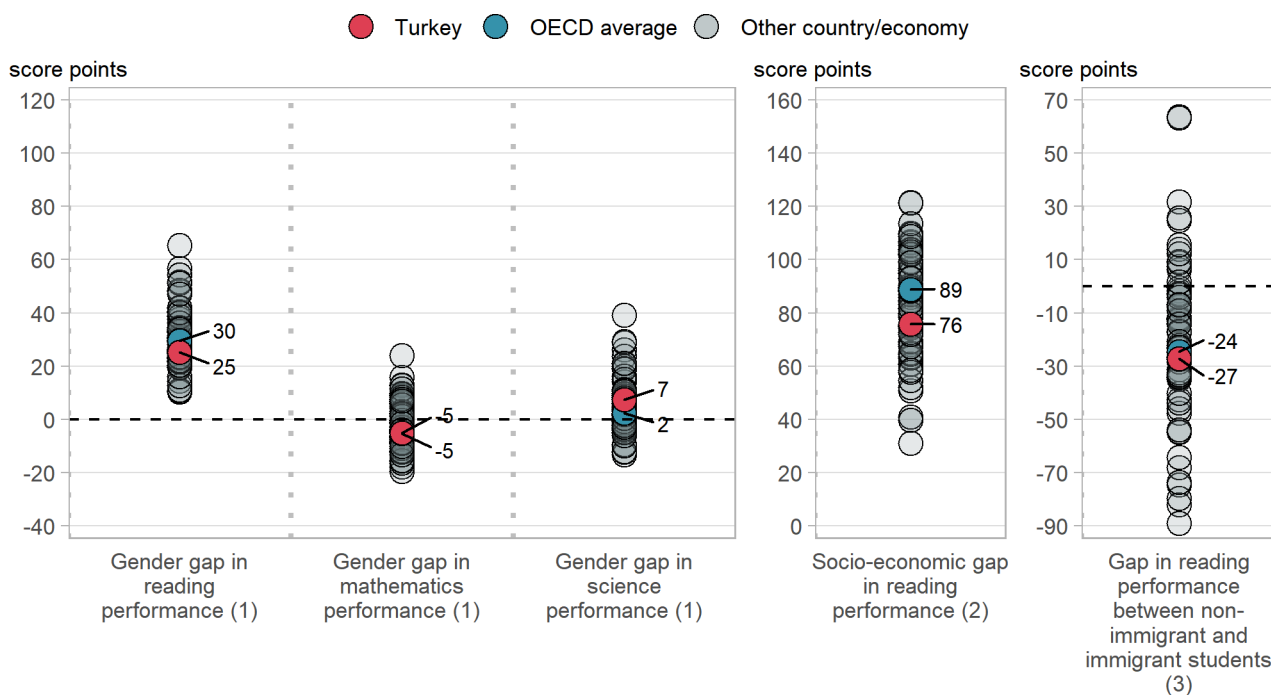

Просечното постигнување на Турција во ПИСА 2018 година, во сите три предмети, не беше значително различна од онаа забележана во 2009 или 2012 година и беше значително повисока од нивото забележано во 2003 и 2006 година. Кога се разгледуваат резултатите од сите години, јасно е дека резултатите од ПИСА 2015 година – кои беа значително пониски – беа аномалија и ниту падот помеѓу 2012 и 2015 година, ниту закрепнувањето помеѓу 2015 и 2018 година, не ја одразуваат долгорочната траекторија. Генерално, оваа траекторија е јасно позитивна во математиката (во периодот 2003-18 година) и во науката (2006-18). Во математиката, подобрувањата беа поизразени на дното на распределбата на

постигнувањата, кај учениците со најниски постигања, кои се израмнети со учениците со повисоки резултати.

Овие трендови на постигнувања беа забележани во период на брзо проширување на средното образование. Помеѓу 2003 и 2018 година, Турција додаде повеќе од 400.000 ученици на вкупното население од 15-годишници кои имаат право да учествуваат во ПИСА; процентот на 15-годишници кои беа опфатени со примероците на ПИСА се зголеми повеќе од двојно, од околу 36% во 2003 година на 73% во 2018 година. Навистина, симулацијата која претпоставува дека 25% од 15-годишниците со најдобри резултати биле подобни да го полагаат тестот во која било дадена година, покажува позитивен тренд кај оваа популација во математиката (од 2003 година) и науката (од 2006 година).

Слика 3. Разлики во постигнувањата поврзани со личните карактеристики

Забелешки: Прикажани се само земјите и економиите со достапни податоци. (1) Девојки минус настап на момчиња; (2) Постигнување на ученици со повластена положба минус тие таква положба; (3) Постигнување на ученици имгранти минус неимигранти во читањето; Според податоците за социо-економскиот профил на учениците и училиштата.

Извор: ОЕЦД, База на податоци ПИСА 2018, Табели П.В1.2.3, П.В1.7.1, П.В1.7.3, П.В1.7.5 и П.В1.9.3.

Еднаквост поврзана со социо-економскиот статус

Во Турција, учениците со подволен социо-економски ги надминаа учениците во читање со 76 бодови во ПИСА 2018 година. Ова не е значително различно од просечната разлика помеѓу двете групи (89 поени) низ земјите на ОЕЦД. Во ПИСА 2009 година, јазот во постигнувањата поврзани со социо-економскиот статус беше 92 поени во Турција (и 87 поени во просек во земјите на ОЕЦД).

Околу 9% од учениците во предност во Турција, но 1% од оние собез таква предност, беа најдобри во читањето во ПИСА 2018 година. Во просек низ земјите на ОЕЦД, 17% од учениците со поволен статус и 3% од учениците без таков статус, беа најдобри во читањето.

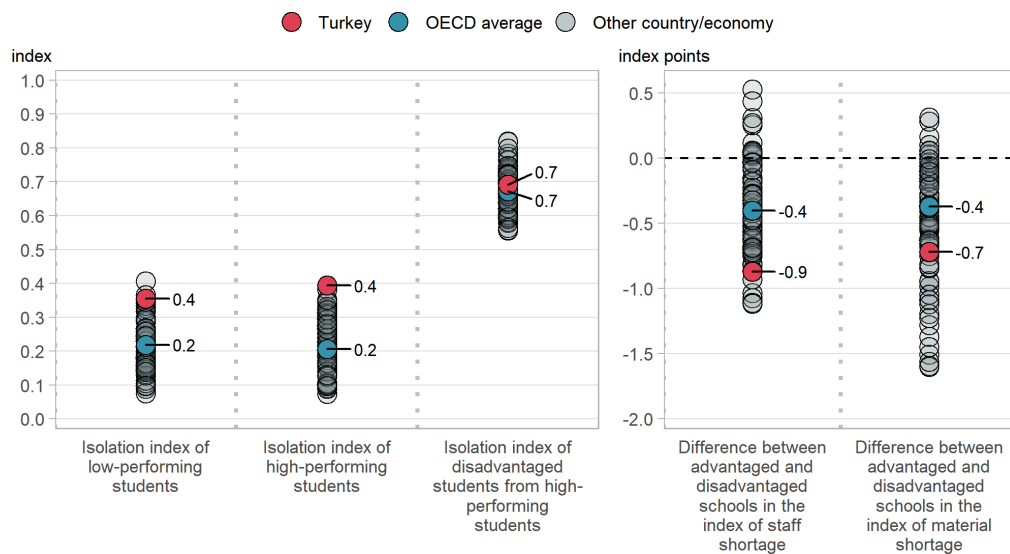
Социо-економскиот статус беше силен индикатор за перформансите во математиката и науката во сите земји-учеснички во ПИСА. Тој објасни 11% од варијациите во перформансите на математиката во PISA 2018 во Турција (во споредба со 14% во просек во земјите на ОЕЦД) и 11% од варијациите во постигнувањата по наука (во споредба со просекот на ОЕЦД од 13% од варијацијата).

Околу 15% од учениците со поволен статус во Турција можеа да постигнат резултати во највисокиот квартал на читање во Турција, што покажува дека недостатокот не е судбина. Во просек, низ земјите на ОЕЦД, 11% од загрозените ученици постигнале резултати меѓу највисоките резултати во читањето во нивните земји.

Во Турција, учениците со ниски и високи резултати се групирани во истите училишта почесто од просекот на ОЕЦД.

Забелешки: Прикажани се само земјите и економиите со достапни податоци. Индексите на изолација кои се движат од 0 (без поделба) до 1 (целосна поделба) мерат дали учениците со ниски/високи резултати или учениците без повластеност се повеќе или помалку концентрирани во некои училишта. Видете детален опис на индексите во том II, поглавје 4. Извор: ОЕЦД, База на податоци PISA 2018, Табели II.B1.4.1, II.B1.4.8, II.B1.5.13 и II.B1.5.14.

Слика 4. Училишна поделба и јаз во недостиг од материјал и кадар помеѓу училишта со предност и бе

Директорите на училиштата во Турција пријавија слично ниво на недостиг на персонал и помал недостиг на материјал од просекот на ОЕЦД; а директорите на училишта без повластици почесто пријавуваа недостиг на кадар отколку директорите на училишта со повластеност. Во Турција, 27% од учениците запишани во училишта без повластици и 5% од учениците запишани во училишта со повластеност посетуваат училиште чиј директор изјавил дека капацитетот на училиштето да дава настава е попречен барем до одреден степен од недостатокот на наставен кадар. Просечно низ земјите на ОЕЦД, 34% од учениците во училиштата во училишта без повластици и 18% од учениците во училишта со повластеност посетуваат такво училиште.

Според директорите на училиштата во Турција, 63% од наставниците во училишта со повластеност и 94% од наставниците училишта без повластици се „целосно сертифицирани“. Процентот на наставници со најмалку магистерски студии се сличен во училиштата со предност и во училишта без повластици

Многу ученици, особено учениците без повластености, имаат пониски амбиции отколку што би се очекувало со оглед на нивните академски достигнувања. Во Турција, 1 од 20 учениците без повластености се со високи постигања - но 1 од 50 повластени студенти со високи постигања - не очекува да заврши високо образование.

Еднаквост поврзана со полот

Во сите земји и економии кои учествуваа во ПИСА 2018 година, девојчињата значително ги надминаа момчињата во читањето - за 30 поени во просек во земјите на ОЕЦД. Во Турција, родовиот јаз во читањето (25 поени) не беше значително различен од просечниот јаз. Јазот беше помал од оној забележан во 2009 година (43 поени), а постигнувањата и на момчињата и на девојчињата останаа стабилни во тој период.

Во Турција, девојчињата по математика постигнаа слични резултати како и момчињата. Во земјите на ОЕЦД, момчињата ги надминаа девојчињата за пет поени. Додека девојчињата малку ги надминаа момчињата во науката (за два поени) во просек низ земјите на ОЕЦД во ПИСА 2018 година, во Турција девојчињата ги надминаа момчињата во науката за седум поени.

Меѓу учениците со високи постигнувања по математика или природни науки, едно од три момчиња во Турција очекува да работи како инженер или научник на 30-годишна возраст, додека околу една од пет девојки очекува да го стори тоа (разликата не е статистички значајна). Околу една од две девојчиња со високи постигнувања очекува да работи во професии поврзани со здравјето, додека околу едно од четири момчиња со високи перформанси очекува да го стори тоа. Околу 2% од момчињата и занемарлив процент од девојчињата во Турција очекуваат да работат во професии поврзани со ИКТ.

Како учениците во Турција се чувствуваат за нивните животи и учење?

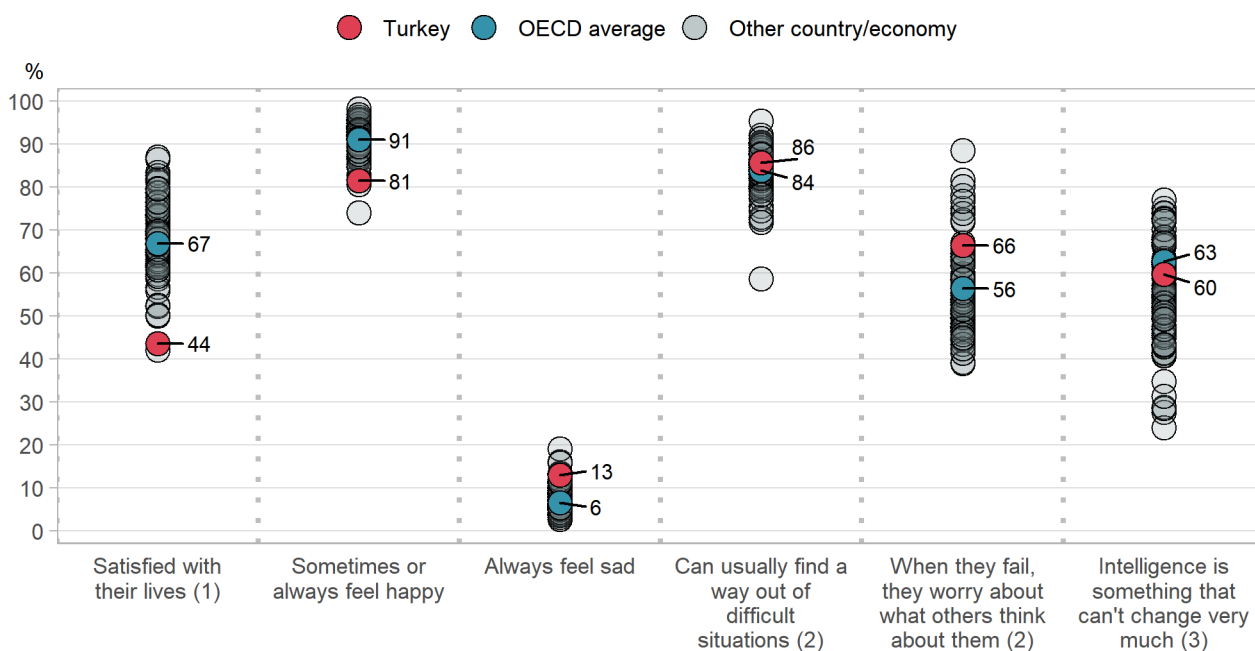
Во Турција, 44% од учениците (просек на ОЕЦД: 67%) изјавиле дека се задоволни со својот живот (ученици кои пријавиле помеѓу 7 и 10 на скалата на задоволство од животот од 10 точки). Околу 81% од учениците во Турција изјавиле дека понекогаш или секогаш се чувствувале среќни, а околу 13% од учениците изјавиле дека секогаш се тажни. Во повеќето земји и економии, учениците имаа поголема веројатност да пријавуваат позитивни чувства кога пријавија посилено чувство на припадност на училиште и поголема соработка со учениците, и беше веројатно да изразат тага кога почесто биле малтретирани.

Во Турција, 86% од учениците се согласија или силно се согласија дека обично можат да најдат излез од тешките ситуации (просек на ОЕЦД: 84%), а 66% се согласија или силно се согласија дека, кога не успеваат, се грижат за тоа што

мислат другите нив (просек на ОЕЦД: 56% од учениците). Речиси во секој образовен систем, вклучително и Турција, девојчињата изразија поголем страв од неуспех отколку момчињата, а овој јаз меѓу половите беше значително поголем меѓу учениците со најдобри резултати.

Мнозинството студенти низ земјите на ОЕЦД имаат начин на размислување за раст (тие не се согласуваат или силно не се согласуваат со изјавата „Вашата интелигенција е нешто за вас што не можете многу да го промените“). Во Турција, 60% од учениците имаат начин на размислување за раст.

Слика 6. Начин на размислување за благосостојба и раст на учениците Figure 6.

Забелешки: Прикажани се само земјите и економиите со достапни податоци. (1) Помеѓу 7 и 10 на скалата на задоволство од животот; (2) Договорено или силно договорено; (3) Не се согласувам или силно не се согласувам. Извор: ОЕЦД, База на податоци ПИСА 2018, табели III.B1.11.1, III.B1.12.1, III.B1.12.2, III.B1.13.1, III.B1.13.2 и III.B1.14.1

Причини за функционална неписменост (национално ниво)

Со оглед на податоците на ПИСА од 2015 година, во областа на вештините за читање се гледа дека 50 од 72 земји на Турција. Слично на тоа, според стапката на податоци на УНЕСКО, Турција навиката за читање книги во светот е рангирана на 86-то место меѓу

земјите во светот. Кога се разгледуваат податоците на ТУРКСТАТ, весниците и бројот на списанија купени од луѓе се намалиле за 7,9% во споредба со 2015 година, тиражот на весниците и списанијата паднал за 20%. Кога се гледа распределбата на вкупните расходи за култура, расходите за телевизиски и телевизиски преноси изнесуваат 28,2%, додека трошоците за книги, весници и култура како списанија останале на 12,4%. Националната библиотека и јавноста додека се зголемува бројот на книги во универзитетските библиотеки, нивниот број е намален.

Кога ќе го испитаме извештајот објавен од Министерството за култура во 2011 година, едно лице чита просечно 7,2 книги годишно во Турција, не се претпочита издавачот при изборот на книги, не треба да користи јавни библиотеки.

Според податоците собрани од различни извори на информации, во Турција едно лице троши 6 часа дневно за телевизија, 3 часа на интернет и само 1 минута за книга. Книгата се наоѓа на 235-то место на листата на потреби. Во Турција само 4 луѓе од 100 редовно читаат книги, навиката да им подаруваат книги на децата е на 140 место меѓу 180 земји.

Постојат неколку причини зошто луѓето не читаат во Турција, но главната причина е што луѓето веруваат дека нема да можат да стекнат репутација и почит со читање.

Денес, важен дел од Турција, одговорите на прашањето „Зошто не ја читате книгата?“ како „употреба на телевизија и мобилни телефони“. Топчуоглу Унал и Јигит (2014). Едно истражување покажува датумот кога семејствата се обидуваат да внесат навика за читање на своите деца, компјутерот и телевизијата се најважните пречки што ги спречуваат децата да читаат.

Истражувањата посочуваат дека особено наставниците по турски јазик го немаат потребното знаење за детските книги и тоа доведува до заблуда на децата за најпогодни книги за нив. Библиотеките играат важна улога во развојот на вештините за читање. Речиси половина (49,7%) од средношколците не користат библиотеки. Тие обично одат во библиотеките со цел да учат и да прават домашни задачи.

Родови нееднаквости

Истражувањето наречено „Писменоста и неписменоста од перспективата на неписмените турски жени: феноменолошка студија“ ги посочува причините за неписменоста од перспективите на турските жени. Наодите од студијата се собрани во две главни димензии. Првата е „причините за неписменост“, а втората е „перцепцијата на писменоста“.

Причините за неписменоста беа испитувани во два поими како детство и зрелост кои се поврзани со животните процеси на учесниците. Во целина, главната причина за неписменоста на учесниците е утврдена како „родова перцепција“.

Семејството е една од главните причини што ги спречува учесниците да бидат писмени во детството или е забележано општеството во кое има негативни ставови кон читањето кај девојчињата.

Сите учесници изјавија дека се занимавале со домаќинство, транспортирале вода, чувале и паселе животни. Оваа ситуација покажува дека социјалната/културната структура во која живеат е доминантна во родовите улоги на девојчињата. Оваа традиционална структура влијае на нивната улога во општеството.

Учесниците често се занимаваат со транспортот, здравството, образованието на децата и семејната економија. Тие изјавија дека имале проблеми со овие прашања. Проблемот со транспортот е еден од најголемите проблеми со кои се соочија неписмените жени. Тие изразија дека имале потешкотии во кој автомобил да влезат, каде и како да влезат и како да се вратат назад.

Од интервјуата, се разбира дека жените кои се неписмени, имаат потешкотии во прашања како што се планирање на семејниот буџет, приходи и следење на трошоците, банкарски работи, користење кредитна картичка, купување намирници, попусти итн.

Друга област со која неписмените жени имаат проблеми се здравствените проблеми. Тие изјавија дека имале потешкотии да најдат каде да се прегледаат, да ги пронајдат соодветните единици во болницата и да ги извршат процедурите за документи и голем број прегледи.

Опасности (национално ниво)

Класните, регионалните и родовите нееднаквости во образованието јасно се гледаат кај неписменоста. Стапката на неписменост се зголемува како што се сели од урбано во рурално, од запад кон исток, од групи со високи приходи во пониски класи, од мажи кон жени, од млади кон стари. Најзначајната разлика се гледа во статусот на приход. Стапката на неписменост е висока кај сиромашните кои претставуваат квинтил со најниски приходи од населението (ДПТ, 2001). Затоа, стапката на неписменост се зголемува како што се оди од руралното во градот и од Западна Анадолија, каде што распределбата на приходите е висока, на исток.

И неписменоста и ниското образование се претворија во родовиот проблем. Од 1995 година (Конференција во Пекинг), во рамките на развивање образовни политики кои можат да одговорат на родовите улоги на државата, таа има за цел „особено да ги поттикне девојчињата на образование“. Наместо родово засновано образование и програма за описменување, од суштинско значење е да се дадат еднакви можности и одговорности на двата пола. Затоа, стапките на женска неписменост и школување на девојчињата се подобрени, но родовото прашање во образованието и понатаму е голем проблем. Стапката на неписмени жени, која е 14,5% во урбаните средини, се зголемува на 30,7% во руралните средини. Од друга страна, проблемот со неписменоста, кој се уште трае, поради миграцијата од село во град и од исток кон запад, се носи во градовите. Има сериозни неписмени жени во големите градови, особено во сиромашните области. Една од пет жени во сиромашните населби во Анкара се неписмени. Женската неписменост се обидува да се контролира со кампањи насочени кон зголемување на стапките на школување на девојчињата и намалување на осипувањето. На ова поле се спроведуваат различни кампањи во соработка со НВО и УНИЦЕФ.

Една од причините што го спречува зголемувањето на нивото на писменост и промовирањето на читачката култура е тоа што општеството сè уште е големото влијание на усната култура во руралните средини. Оралната култура нуди широк спектар на општествени односи кои овозможуваат неписменоста да опстане. Потребата за вештини за описменување се разликува помеѓу лице кое живее во рурална област, каде што оралната култура е пожива, и лице кое живее во метропола. Во урбаните средини кои добиваат голема миграција од руралните средини, усната култура функционира како врска на солидарноста и им овозможува на неписмените луѓе да го продолжат својот секојдневен живот. Од друга страна, брзиот премин на оваа маса од орална култура во визуелна култура, исто така, ја згасна потребата да се биде писмен. Од раните 1990-ти, алатките за масовно комуницирање, кои рапидно се зголемуваат во бројот, му понудија на целото општество индиректна можност да учествува во културата и општеството со елиминирање на просторните разлики како што се руралните градови и блиските растојанија. Леснотијата на вербалната култура на урбаното и селското неписмено население кое нема функционално очекување (вработување, работа) да биде писмено ја намали мотивацијата за описменување поради можностите што ги дава визуелната култура.

Досега преземени мерки за сузбивање и спречување на функционалната неписменост (на национално ниво)

Со допис на Министерството за национално образование Генерална дирекција за доживотно учење од 05.02.2018 година и број 15923718-10.06.01-E.2350838 за кампања за описменување, во нашата земја започна кампања за описменување со циркуларот број 2018/4. Правото на образование вклучено во Уставот, а особено образованието за писменост на возрасните ја сочинуваат основата на доживотното учење. Според податоците на Турк Стат, во 2017 година, 60 милиони од населението на Турција се 14 години и повеќе. Од оваа популација, 2.462.613 (4,09%) од оние надвор од возраста за формално образование сè уште се неписмени. За таа цел беше планирано започнување на Кампањата за описменување. Кампањата за описменување, која официјално започна под покровителство на претседателот Реџеп Тајип Ердоган и неговата сопруга првата дама Емине Ердоган на 5 февруари 2018 година и ќе продолжи се додека сите граѓани не се описменат. Досега 855.353 луѓе научиле читање и пишување. Отворени се 113.828 курсеви. На овие курсеви работела 50.000 наставници. 85% од учесниците биле жени. 45% од учесниците биле на возраст меѓу 24-45 години. Со цел да се поддржи кампањата за описменување, мобилната апликација наречена READ-WRITE беше ставена во употреба на Образовната информативна мрежа (EBA) од страна на Генералниот директорат за иновации и образовни технологии. Видеата од курсевите беа објавени на EBA. Во овој контекст беа испечатени и дистрибуирани едукативни материјали. Во оваа кампања за возрасни за прв пат беше подготвена програма „Интензивна настава за читање и пишување на основно ниво“ од страна на Одборот за образование, со цел постарите полесно да научат како да читаат и пишуваат и беа објавени соодветни учебници. Во оваа кампања јазичните и менталните вештини поврзани со слушање/гледање, зборување, писменост, кои возрасните можат да ги користат доживотно, овозможувајќи им да стекнат основни математички вештини со вештините што се очекува да ги имаат во секојдневниот живот на возрасните, беше земено предвид краткото времетраење на курсот. . Кампањата за описменување продолжува во јавните образовни центри низ државата, во државните училишта најблиску до граѓаните. Предлози Треба да се направат студии за мониторинг и евалуација во рамките на процесно ориентирана евалуација во образованието.

Во однос на мерењето на образовните резултати и факторите кои влијаат на образовните резултати, обезбедувањето повратни информации до засегнатите страни е важно за да се зголеми квалитетот на образованието. За да се зголеми функцијата на подготвување на поединецот за живот, што е најосновна цел на училиштата, мора да се мерат секојдневните животни вештини. Текстовите, кои се главните алатки на турскиот час, мора да имаат квалификации кои развиваат мисловни вештини. Во процесот на читање, отворените прашања треба да се интегрираат со процесот на пишување

Учениците учат сопствени процеси на читање за да станат независни читатели. Треба да се направат подобрувања за да се добијат метакогнитивни стратегии за читање за да им се помогне на учениците да управуваат со сопствените процеси на читање за да станат независни читатели. Училишните библиотеки треба да се ажурираат според интересите на учениците. Предмети како што се блогирање, е-пошта, пишување CV, кои имаат место во секојдневниот живот, треба да бидат вклучени и применети во наставните програми

Учениците треба да бидат опремени со вештини за пишување деловни писма, петиции и жалби, земајќи ги предвид реалните проблеми со кои може да се соочат во секојдневниот живот. За да се стекне со вештини како што се читање со разбирање, толкување, споредба и заклучок, треба да се осигура дека точните текстови се вклучени во наставните програми и тие достигнуваат селективно ниво на читател со овие вештини.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- http://ПИСА.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/01/ПИСА_2018_Turkiye_On_Raporu.pdf
- https://www.researchgate.net/publication/49612022_Literacy_and_illiteracy_from_illiterate_Turkish_women's_perspectives_A_phenomenological_study/fulltext/0e60c68bf0c493afa4b5fa6c/Literacy-and-illiteracy-from-illiterate-Turkish-womens-perspectives-A-phenomenological-study.pdf
- <http://dspace.yildiz.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/328/0024472.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- <http://www.oecd.org/education/policy-outlook/country-profile-Turkey-2020.pdf>
- <http://www.oecd.org/education/policy-outlook/country-profile-Turkey-2020.pdf>
- <http://abide.meb.gov.tr/>
- <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TXpZeE56RTFOU09/four-skill-assessment-of-turkish-language-results-from-a-pilot-project>
- https://www.researchgate.net/publication/326660173_Okuma-Yazma_Bilmeyen_Yetiskinlerin_Okuma-Yazma_Ogrenme_Nedenlerinin_Incelenmesi

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90639/emine-erdogan-okuma-yazma-seferberligi-baslatti>

<https://hbogm.meb.gov.tr/www/okuryazarlik-seferberligi-birinci-yilini-tamamladi/icerik/889>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/491/5760.pdf>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/503/6051.pdf>

<https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR&treshold=10&topic=PI>

https://www.oecd.org/PIICA/publications/PIICA2018_CN_TUR.pdf

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1063919>

http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/20094146_Dort_Beceride_Turkce_Dil_Sinavi_Ocak_2020.pdf

3. Функционална неписменост – компаративна студија (вообичаени причини, ефекти и закани, тешкотии во развивањето на писменоста на ученикот). Земји од интерес: Романија, Хрватска, Грција, Италија, Литванија, Северна Македонија, Турција.

Концептот на функционална писменост е претставен слично во дијагностички студии на сите партнери. Дефинициите на УНЕСКО за функционална неписменост беа цитирани во дијагностичките студии на Романија, Грција, Италија, Турција и Северна Македонија. Таму сите се согласуваат дека функционално неписмената личност е „личност без основни вештини за учење потребни за да се вклучи во активности наменети да обезбедат нормална функција во неговата или нејзината група или заедница со цел личен и социјален развој“. Некои од земјите-партнери елаборираат одредени аспекти на (не)писменоста. Италијанскиот партнер ја дефинира неписменоста главно со цитирање на дефинициите на УНЕСКО, но исто така функционалната неписменост се спротивставува на неписменоста во строга смисла, што значи неможност за читање или пишување едноставни реченици на кој било јазик.

Во студијата за функционална неписменост во Хрватска, детално беа објаснети различни дефиниции, студии и анализи што се користат во земјата. Тие го елаборираат поимот дека писмен човек е „Секое лице со завршено основно училиште кое е задолжително за сите граѓани на Република Хрватска. терциерна писменост. Додадено на претходното, јасно и концизно ставено во литванската студија „Функционална неписменост значи дека едно лице не може да ги користи вештините за читање, пишување и пресметување за свој развој и развој на заедницата“. Во Грција официјално се смета за неписмен ако не се стекне со уверение за основно училиште, кое е по шест години одење на училиште. Нивната студија тврди дека овие поединци пораснале среде писменост и навистина имаат способност да читаат и пишуваат; тие, сепак, не успеваат да сфатат сложени реченици и да пишуваат, привлекувајќи го вниманието на истражувачот на нивото на писменост на луѓето. Во македонската студија функционалната писменост се дефинира како концепт кој вклучува знаења, вештини и вредности кои му овозможуваат на поединецот квалитетно да го контролира сопствениот живот, да ги извршува основните граѓански должности и да решава различни проблеми на работното место, во семејството, и воопшто во општествениот живот. Турскиот партнер објаснува дека терминот писменост најмногу се користи за млади и возрасни. На функционалната писменост се гледа не само како читање и пишување, туку и нивно користење во секојдневниот живот, начин на подготовка за нејзините социјални, економски, граѓански должности и улоги.

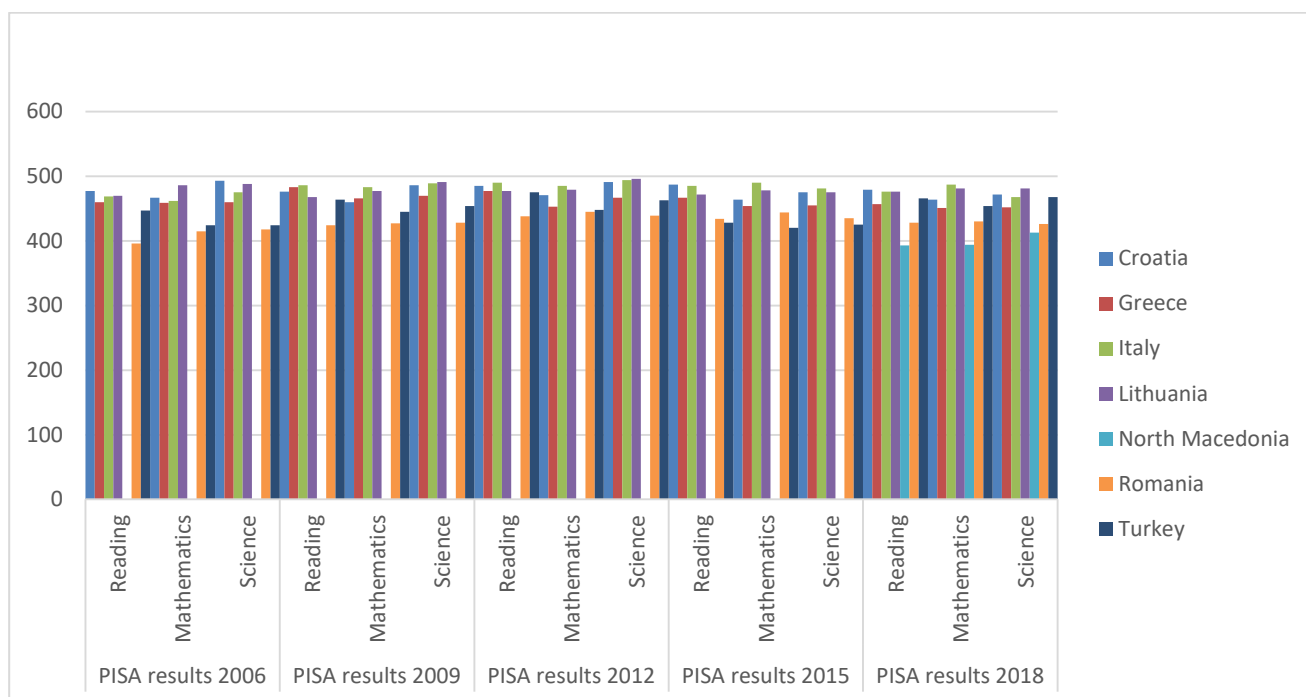
Појаснувајќи ја дефиницијата за функционална неписменост, романската студија ја дефинира функционалната неписменост како неспособност на лицето да го разбере упатството за користење на производот, да чита етикети на производите, да ги запамети и примени условите за употреба, чување и рециклирање на производите. Функционалниот неписмен има потешкотии да пополни формулар; тој/таа тешко чита весници, не ги разбира сообраќајните знаци и тешко се консултира со речник или распоред за патување.

Статистичка споредба помеѓу земјите од интерес за овој проект

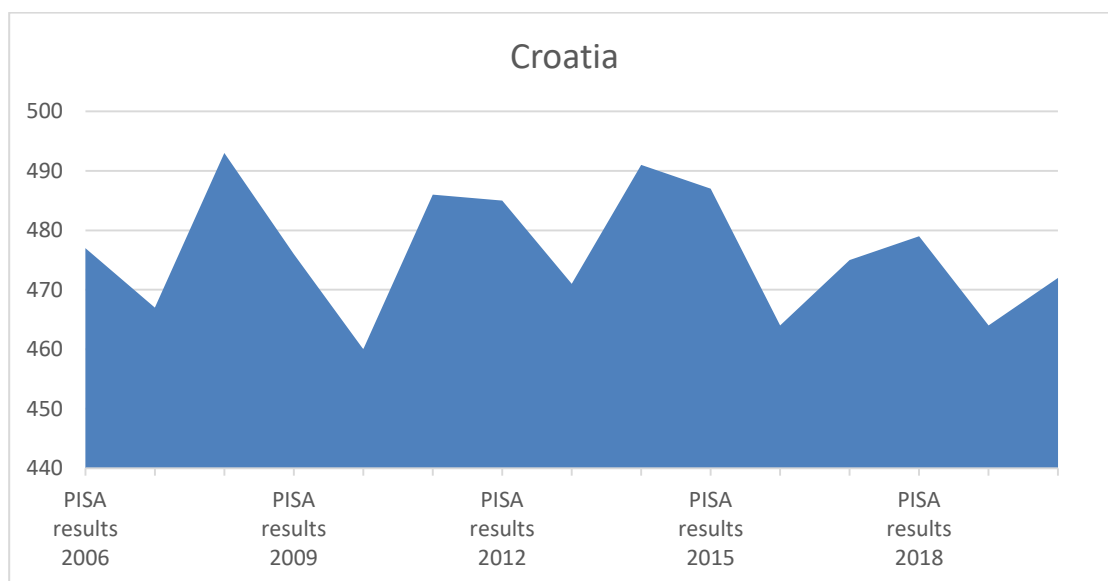
Сл. 1 Целокупната еволуција на резултатите од ПИСА од 2006 до 2018 година

Земја	ПИСА резултати 2006			ПИСА резултати 2009		
	Читање	Математика	Наука	Читање	Математика	Наука
Хрватска	477	467	493	476	460	486
Грција	460	459	460	483	466	470
Италија	469	462	475	486	483	489
Литванија	470	486	488	468	477	491
Северна Македонија	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Романија	396	415	418	424	427	428
Турција	447	424	424	464	445	454

ПИСА резултати 2012			ПИСА резултати 2015			ПИСА резултати 2018		
Читање	Математика	Наука	Читање	Математика	Наука	Читање	Математика	Наука
485	471	491	487	464	475	479	464	472
477	453	467	467	454	455	457	451	452
490	485	494	485	490	481	476	487	468
477	479	496	472	478	475	476	481	481
NA	NA	NA	NA	NA	NA	393	394	413
438	445	439	434	444	435	428	430	426
475	448	463	428	420	425	466	454	468

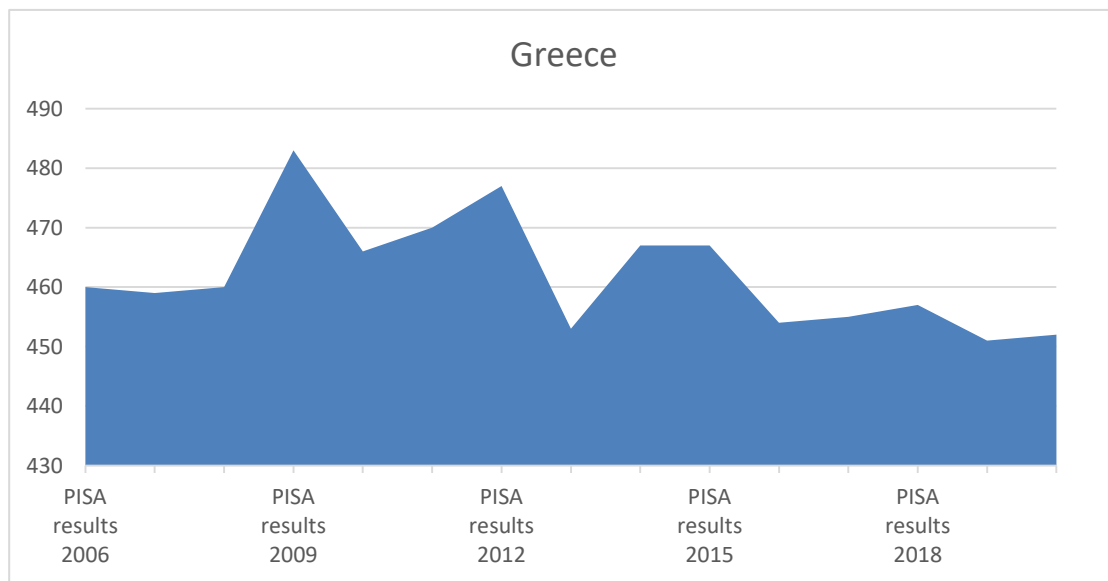

Сл. 2 Еволуција на резултатите од ПИСА по земја

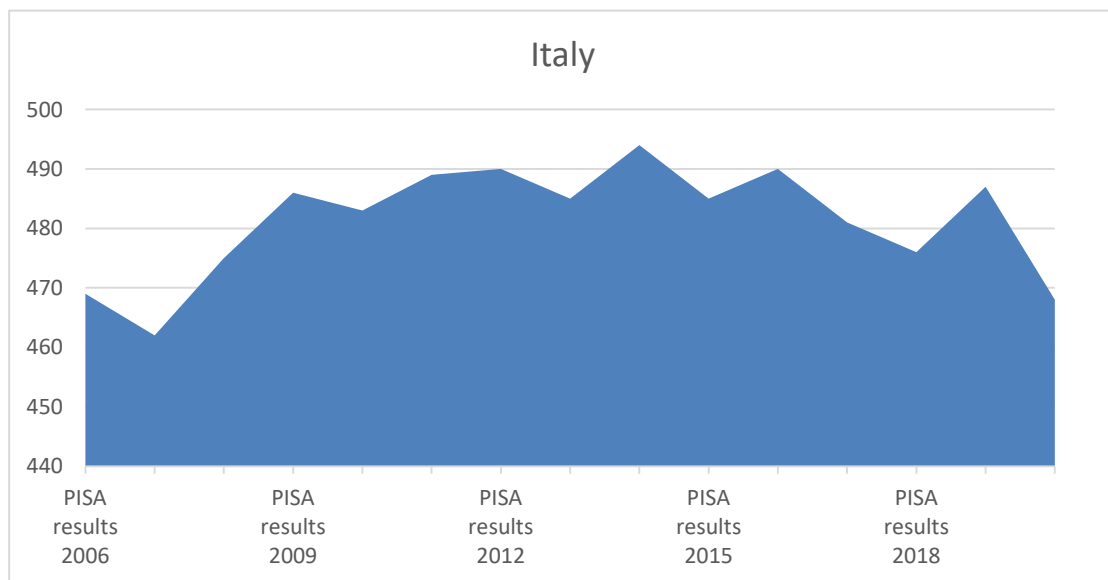

Хрватските 15-годишници постигнуваат просечни и потпросечни резултати во меѓународните проценки на знаењето (ПИСА) за јазична и математичка писменост и наука. Успехот на учениците во изминатите десет години во најдобар случај стагнира или, како во

случајот со научната писменост, опаѓа.

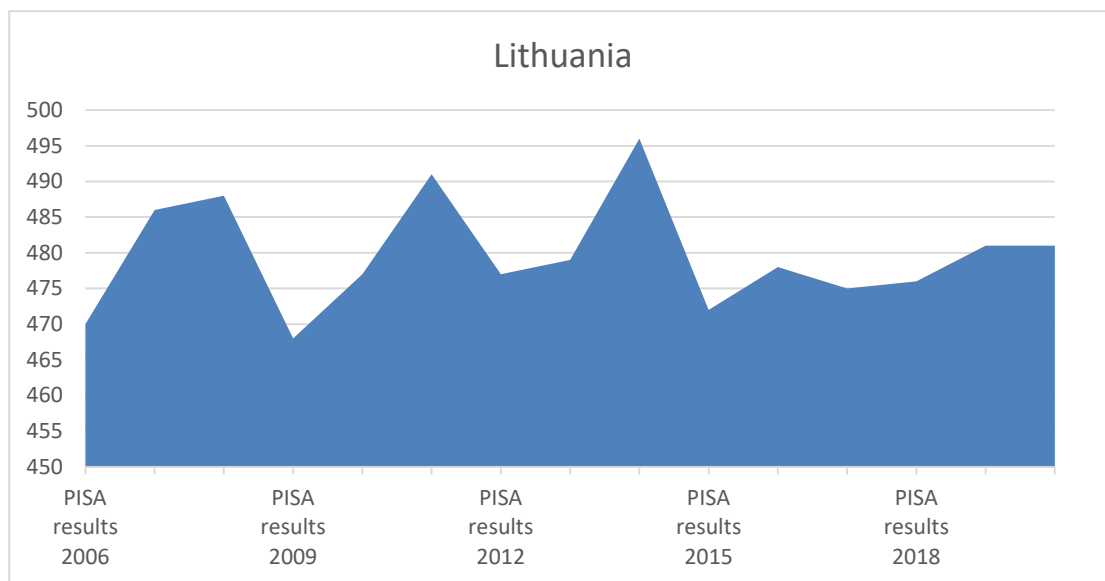

Учениците во Грција постигнаа пониски резултати од просекот на ОЕЦД во читање, математика и природни науки. Во споредба со просекот на ОЕЦД, помал дел од ученици во Грција постигнале највисоки нивоа на владеење (ниво 5 или 6) по најмалку еден предмет; во исто време помал дел од учениците постигнале минимално ниво на владеење (ниво 2 или повисоко) по најмалку еден предмет.

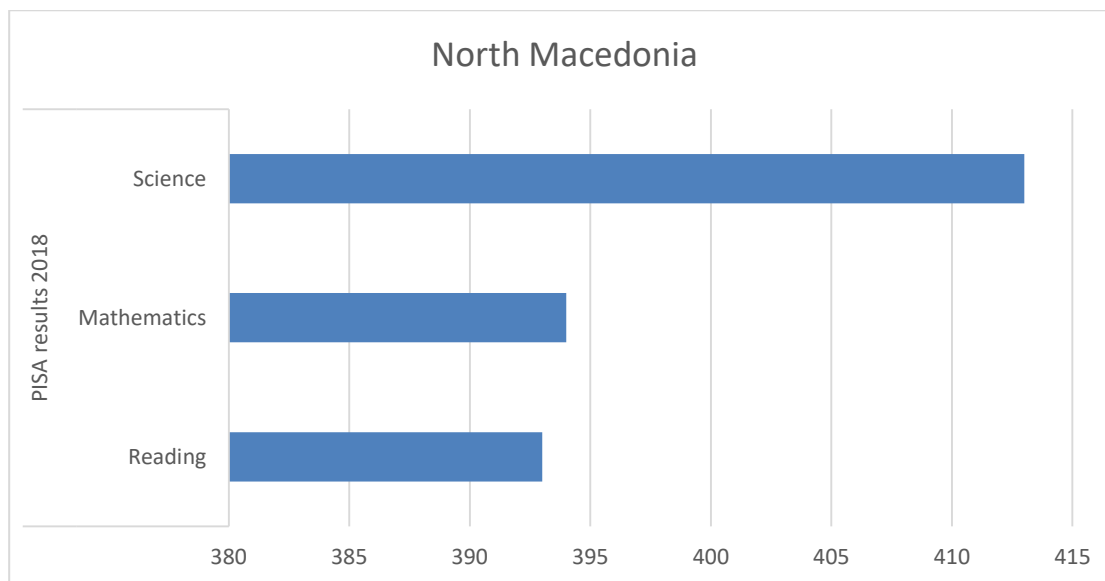

Италија има попрецизна слика за степенот на неписмени луѓе, поради учеството во три програми за оценување: ПИСА, ПИРЛС и ПИААЦ. Италија имаше резултати над просекот на ЕУ во ПИРЛС и многу блиску во ПИСА. Резултатите изгледаат стабилни со текот на времето, бидејќи ПИРЛС во 2001 и 2011 година ги покажуваат истите резултати. Моделот по ниво на постигнувања е многу близок до европските земји во просек и во

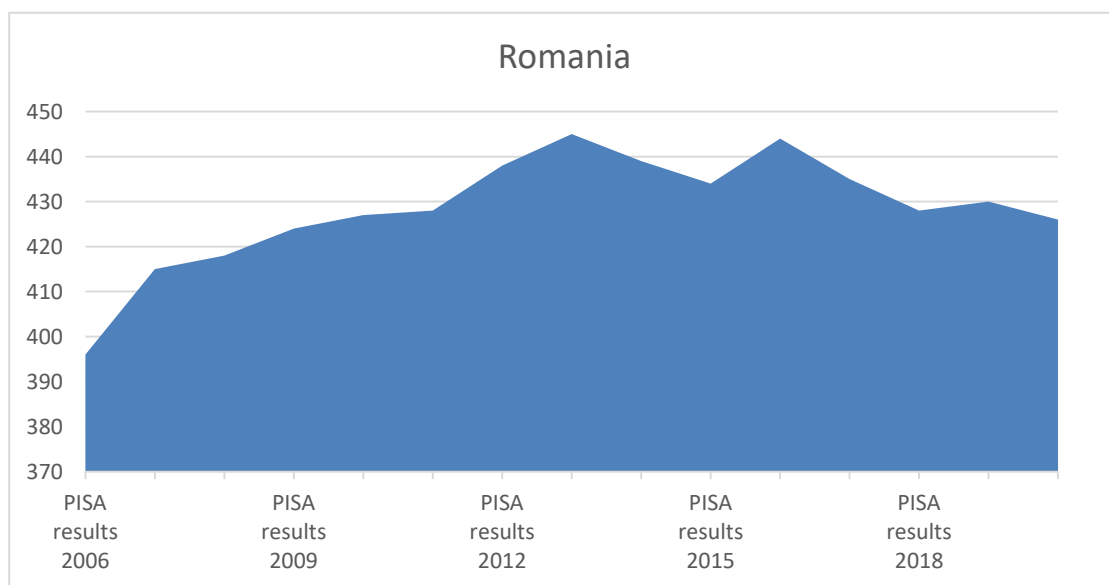
ПИСА и во ПИРЛС, освен во однос на процентот на лица со ниски постигнувања кој е намален и сега е понизок од ЕУ во просек.

Врз основа на податоците од Програмата за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) доставени од Организацијата за економска и социјална соработка и развој (ОЕЦД), постигањата по вештините читање, природните науки и математиката на учениците се пониски од просекот на ЕУ. Резултатите од ПИСА 2018 открија дека постигнувањата на 15-годишниците во Литванија сè уште се под просекот меѓу резултатите на земјите од ОЕЦД. Споредувајќи ги со резултатите од ПИСА 2015, јасно е дека нивото на постигања се зголемило само за малку.

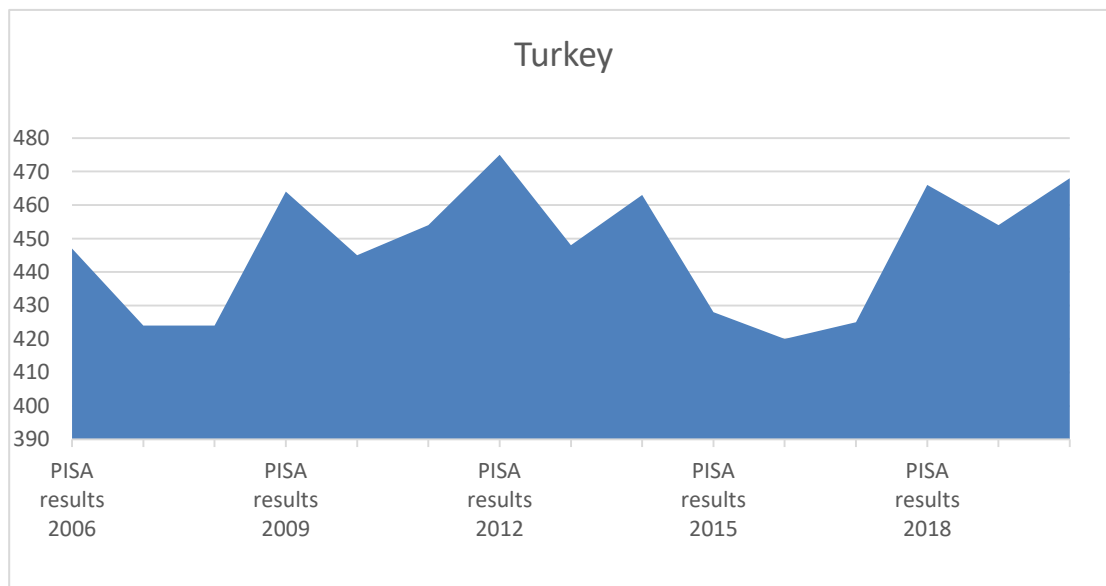

Иако постигнувањата се уште се значително под просекот на ОЕЦД по читање, математика и природни науки, процентот на ниски постигнувања по секој предмет се намали. Беа забележани подобрувања во текот на распределбата на постигнувањата, бидејќи учениците со најниски и највисоки постигања го подобрија своето владеење помеѓу 2015 и 2018 година.

Според меѓународниот извештај на Организацијата за економска соработка и развој, по тестовите на ПИСА, во 2015 година Романија ја става на претпоследната позиција меѓу 28-те земји на ЕУ, по индикаторот за успех; по математичките постигнувања, Романија е рангирана на претпоследната позиција меѓу 28-те земји на ЕУ; во случајот на показателот за постигнувања по наука, Романија е рангирана на претпоследната позиција меѓу 28-те земји на ЕУ. Романија има најлоши резултати во последните 9 години на

тестовите ПИСА за 2018 година.

Учениците во Турција постигнаа пониски резултати од просекот на ОЕЦД, во читање, математика и природни науки. Просечната изведба на Турција во ПИСА 2018 година, во сите три предмети, не беше значително различна од онаа забележана во 2009 или 2012 година и беше значително повисока од нивото забележано во 2003 и 2006 година. Кога се разгледуваат резултатите од сите години, јасно е дека резултатите од ПИСА 2015 година – кои беа значително пониски – беа аномални и ниту падот помеѓу 2012 и 2015 година, ниту закрепнувањето помеѓу 2015 и 2018 година, не ја одразуваат долгорочната траекторија..

Вообичаени причини за функционална неписменост

Причините за функционална неписменост се на крстопат на индивидуална и социјална средина (економска, културна, образовна, политичка средина) во сите 7 земји кои учествуваат во проект. Причините за неписменоста се повеќекратни и зависат од неколку фактори:

Индивидуални фактори: академски постигнувања, однесување на учениците, однос кон училиштето, семејна историја, етничка припадност, ниски когнитивни вештини, ниска мотивација. Може да се каже дека семејното потекло и јазичните обрасци што се користат дома, заедно со акцентот што го дава семејството на писменоста, сите играат многу важна улога во стекнувањето на писменоста. Семејната историја води до неможност да се фокусира на образованието кога е на млада возраст, особено кога живее во рурална област. Постои огромен недостаток на мотивација на учениците да ги подобрат своите когнитивни вештини. Социјалните нееднаквости играат важна улога, бидејќи децата од

маргинализираните семејства имаат тенденција да се соочуваат со тешкотии во учењето поради нискиот животен стандард. Недостатокот на охрабрувачки и мотивирачки модел во семејството на детето за стекнување нови вештини, нови искуства, може да доведе до немотивиран стил на учење во училиштето.

Социо-економски фактори: средина на живеење, ниво на приходи, ниско ниво на образование на родителите, лоша комуникација во семејството. „Дисфункционалните контексти“ се многу важни во сите земји, особено кога се живее во „депресивна социјална и економска ситуација“. Рамнодушност на родителите кон школувањето на децата доведува и до функционална неписменост. Лошата перспектива за образование оди од генерација на генерација. Необразованите родители често не ја проценуваат потребата од образование и не ги поттикнуваат своите деца да го бараат. Сложеноста на современите услови за живеење и нивниот брз развој влијаат на лошата комуникација во семејствата.

На образовно ниво, причините се: методи на учење како што се меморирање, недостаток на наставни методи насочени кон учениците, лоши стратегии за учење, зголемено ниво на неписменост кај родителите. Капацитетите и буџетот за овој вид поддршка се ограничени во однос на ограничениот број на персонал и средствата доделени од владата на земјите. Може да се каже дека во сите партнерски земји има проблем со националната обука. Не постои работен систем за мерење на ефективност на овие обуки или поврзување со резултатите од националните, надворешните или меѓународните проценки (ТИМСС, ПИРЛС и ПИСА). Големите број ученици на часовите и малата посетеност на училиштата се причина за функционална неписменост, како и страв од неуспех на учениците да ги исполнат очекувањата и барањата на наставникот. Училишната писменост често се промовира на линијата на учење напамет од страна на учениците, од кои често се бара да читаат кратки пасуси и да дадат неинтерпретативни одговори на прашањата на наставникот. Наставниците од основните и средните училишта немаат можност да се грижат за индивидуалното ниво на секој ученик, па затоа децата со слаби способности или слаба мотивација долгорочно заостануваат.

На социо-културно ниво: етнички групи (Роми, мигранти), распаѓање на системот на вредности, ниска семејна поддршка, семејни конфликти, распаѓање на семејството, семејно насилство. Семејството е една од главните причини што ги предизвикува учесниците да бидат неписмени во детството. Ситуацијата покажува дека доминантна е социјалната/културната структура во која живеат учениците.

На индивидуално ниво: нарушувања на вниманието, дислексија, интелектуални нарушувања, социо-емоционални нарушувања, физички/сензорни/моторни/соматски пречки, слаб мотивациски систем, јазични нарушувања, тешкотии во учењето, вештини за критичко размислување и слабо развиено решавање на проблеми.

Лоши образовни политики (создавање средина која го поттикнува читањето, ресурсите на наставниците за учење читање, библиотеки или отсуство на кампањи кои промовираат читање) Затворањето на руралните училишта централизирајќи ја и стеснувањето на националната училишна мрежа не укажува на квалитетот на образованието. Долгото растојание до образовната институција не ја зајакнува мотивацијата.

Обука и избор на наставници (почетната и континуирана обука на наставниците може да се подобри, атрактивноста на кариера во наставата, педагошки вештини кои никогаш не се навистина оценети). Фактот дека често се поврзува со сиромаштијата сугерира дека некои од причините би можеле да бидат несоодветното обезбедување на училишта, несоодветниот број на доволно обучени наставници и економската состојба на семејствата кои го прават образованието за нивните деца низок приоритет.

Недостаток на кохерентност и предвидливост во образовниот систем.

Недостаток на алтернативни системи за училишна интеграција на оние кои го напуштиле.

Недостаток на материјали за читање дома. Учениците не користат библиотеки. Тие обично одат во библиотеките со цел да учат и да прават домашни задачи. Едно истражување во земјите покажува дека кога семејствата се обидуваат да внесат навика за читање на своите деца, компјутерот и телевизијата се најважните пречки што ги спречуваат децата да читаат. Недостигот на книги дома и недостатокот на стимулација е важен за читање.

Воспоставување на информатичко општество и дигитални медиуми. Не постои потреба да се бара забава. Таа може да се пронајде лесно со притискање на копче и внесување на посакуваниот збор. Игрите повеќе не вршат функција на едукација или практикување на витални и релевантни навики. Технологиите поттикнуваат употреба на странски зборови наместо тие од сопствениот јазик, на тој начин вокабуларот на мајчиниот јазик станува посиромашен. Употребата на модерна технологија која воведува елементи на автоматизација во секојдневниот живот го влошува проблемот со неписменоста.

Да резимираме, писменоста е многу повеќе од читање и пишување, тоа е начин на комуникација, стекнување знаење, учење јазик, развивање култура. Писменоста се гледа во многу форми: на хартија, компјутер, ТВ и други медиуми. Покрај елементарната или примарна писменост, односно познавање на читање и пишување како основни вештини, денес ги користиме термините секундарна или функционална писменост (разбирање пишани упатства во секојдневниот живот, на пр. при користење на одредени производи, пополнување договори или формулари, ориентација во трговијата, сообраќај, јавни институции и сл.) како и терцијарна (информативна, компјутерска, интернет, СМС) писменост. Токму од овие две последни форми на писменост или комуникација повеќето луѓе се исклучени. (Надриљански, 2006).

Причините зошто писменоста е толку важна се зголемената масовна комуникација, ширењето на каналите за комуникација, прогресивната дигитализација на светот, губењето на ограничувањата на комуникацијата, разликите меѓу културите и многу други. Значи, дефиницијата за писменост е многу посложена и подинамична - таа мора постојано да се ажурира заедно со прогресивниот напредок на човештвото.

Ефекти и опасности

Без разлика на алатките што се користат за евидентирање на функционалната неписменост, сите земји-партнери кои учествуваат во проектот Еразмус + *Надминување на функционалната неписменост преку ИКТ за обезбедување социјална и професионална интеграција* се согласија дека (функционалната) неписменост сè уште е чума во 21 век, која честопати се маскира и ги спречува луѓето да уживаат дури и во наједноставниот облик на среќа што произлегува од придонесот за општеството. Заедничката основа е неможноста да се решат проблемите без разлика дали се тоа во семејството, на работното место или во општеството во поширока смисла. Криењето на самиот проблем е главна причина за загриженост.

Затоа, не е изненадување што во повеќето земји од интерес за оваа студија, прашањето започнува многу рано; евидентирана е висока стапка на отсуство од училиште, што, пак, може да доведе до целосно напуштање на училиштето, како што е наведено во **романската** студија. Во **Грција**, учениците често ги надминуваат дозволениот број на оправдани изостаноци на училиште, што им оневозможува да се чувствуваат интегрирани во училишната заедница. **Турската студија**, исто така, го поврзува проблемот со

функционалната неписменост со малата посетеност на училиштата, а **литванската** студија наведува дека земјата бележи ниски нивоа на вклученост во предучилишното образование како и доживотното учење на возрасните. Исто така, како што е објаснето во **хрватската** студија, проблемот со функционалната неписменост е евидентен во училишната средина; **Хрватските** 15-годишници постигнуваат потпросечни резултати во меѓународните проценки на знаењето (ПИСА 4) по јазик и математика, како и во писменост и наука, што укажува на потребата од промена во наставните практики и начините на стекнување знаење особено во основното училиште, загриженост што ја споделува и **романскиот** партнер. Уште во 2008 година, **македонското** Министерство за образование го идентификуваше проблемот со ниските резултати на учениците во меѓународните оценувања. Во **Литванија**, учениците кои доаѓаат од финансиски ситуирани средини ги надминаа своите економски обесправени колеги на тестот ПИСА 2018 година; само 1% од вторите постигнале највисоки оценки на тестот.

Откако ќе станат возрасни, функционално неписмените луѓе се соочуваат со непријатности и проблеми поврзани со приходите и материјалните придобивки, кои ќе бидат прикажани подолу. Сепак, во никој случај не треба да се занемаруваат психолошките проблеми кои произлегуваат од функционалната неписменост, од кои најистакнати се изолацијата и депресијата. Функционално неписмените луѓе не се способни да го изразат својот внатрешен свет и да го усвојат јазичниот код потребен за поврзување со своите блиски (**грчко** дело). проблемот е забележан во сите партнерски студии, при што **македонската** ги опишува неписмените луѓе како апатични или оние кои доживуваат страв. Чувството на страв е нагласено и во **романската** студија, во која елоквентно се наведува дека оние кои страдаат постојано се загрижени за нивната неефикасност да излезе на виделина. Во **грчкото** дело, стравот е тесно поврзан со комплексот на инфериорност што може да произлезе од него.

Освен психолошките здравствени ризици, функционалната неписменост влијае на сите аспекти од животот, при што е загрозено и физичкото здравје. Бидејќи не можат да ги разберат упатствата, неписмените луѓе се подложни на повеќе несреќи или непријатности на работното место и честопати имаат тенденција да злоупотребуваат лекови, па затоа им треба подолго време за да закрепнат, како што е интересно наведено во **италијанската** студија. Според романскиот писател, на овие лица им се заканува опасност да прибегнат кон злоупотреба на супстанции како што се тутун и алкохол, нешто за што дефинитивно вреди да се размисли.

По пописот во **Хрватска** во 2011 година е наведена дефиниција за писменост, во која фокусот е на технологијата и способноста што ја поседуваме за ефикасно функционирање во технолошкиот свет. Со оглед на тоа што неписмениот човек не може да состави рачно напишана апликација, а уште потешко онлајн, тие се соочуваат со ризикот од невработеност, неспособност да работат на компјутери, со што го губат својот социјален статус, бидејќи повеќето можности за вработување во денешно време се поврзани со компјутер.

Нешто слично наведено во **италијанската** студија го насочи вниманието на проблемите со писменоста на луѓето што резултираат, на пример, со неспособност да разберат пост на социјална мрежа – твит, кој се содржи од неколку зборови/знаци. Затоа, се чини дека не им се отвараат нови можности. Интересно е што во истата студија се споменува и дека стапката на невработеност е 2 до 4 пати повисока кај луѓето кои се школувале малку за разлика од оние кои добиле диплома. Овој проблем, краткорочно и долгорочно, значи дека нивните приходи се помали, а работните места на неписмени луѓе се со понизок статус, заедничка основа со луѓето кои се соочуваат со слични проблеми во **Хрватска**. Кога станува збор особено за технологијата, дигиталниот јаз станува се поголем помеѓу развиениот и светот во развој, при што оние кои ги трпат последиците од функционалната неписменост не можат да ги согледаат промените што се случуваат во нивниот живот, со што не ги искористуваат своите вештини и способности (како што е споменато и во **грчката** статија).

Сите земји-партнери ја идентификуваа опасноста дека некој ќе се соочи со невработеност поради (функционална) неписменост. **Хрватската** студија дава алтернативно име ,нарекувајќи ја секундарна неписменост. Неможноста да се пополнат формуларите за аплицирање и ефикасно да се ракуваат со дигиталните алатки (терцијарна неписменост, дефиниција дадена и во **хрватската** студија) значи дека некој е исклучен од одредени делови на општеството, неискористувајќи го потенцијалот достапен во современиот свет. Резултатите од **романската** студија се многу блиску до гореспоменатиот проблем; на професионално ниво, неписмените не добиваат никаква потпора, што често резултира со депресија и со нивно одвојување од другите. Уверливо е наведен интересен пример за да се прикаже мрачната слика на животот на функционално неписменото лице на дневна основа; нивната неспособност да користат банкомат и секогаш зависат од другите е сериозна причина за загриженост, бидејќи тоа неизбежно води до депресија и изолација. Слични тешкотии се забележани во сите партнерски студии.

Скептикот веројатно не би бил во искушение да ја преиспита опасноста на неписмените луѓе од исклученост од современиот свет, да не беше фактот што на овие лица им изгледа како комплицирана задача да прочитаат и да ги разберат дури и етикетите на храната, со што не можат да ги исполнат дури и најосновните нивни потреби, како што се гасење жед и задоволување на глад. **Литванската** студија го стави овој проблем во преден план, факт кој бара интервенција од страна на училиштето и државата и на национално и на меѓународно ниво, како што важи и за другите земји.

Неповолната географска локација и нискиот приход несомнено играат доминантна улога во дозволувањето на функционалната неписменост да навлезе во секојдневниот живот, како што е очигледно од **литванските** и **турските** студии. **Турскиот** партнер, особено, фрли светлина врз концептот на усната традиција на земјата, која [иако воодушевувачка на прв поглед] може да има штетен ефект врз луѓето кои се функционално неписмени. Оние кои се потпираат на усната традиција и преку неа ги воспоставуваат своите општествени односи, потешко ја прифаќаат потребата од развивање на нивните вештини за описменување. Стапката на неписмени жени се зголемува на 30,7% во руралните средини во Турција наспроти онаа во урбаните области, каде што е 14,5%, и повика на интервенција на невладините организации и УНИЦЕФ. Миграцијата од руралните во урбаните средини, дозволувајќи им на усната традиција да биде доминантна алатка за комуникација, во голема мера ги погодува жените во Турција, потсетувајќи го читателот дека одржлива цел број 5 на Обединетите нации, во однос на родовата еднаквост, сè уште не е исполнета. Овој конкретен заклучок е контрадикторен со една од точките што се наведуваат во **грчката** студија, во која се наведува дека жените ги надминуваат мажите во писменоста и математиката. Сепак, оние кои СЕ неписмени имаат тенденција да имаат проблеми да ги искушат плодовите на еманципацијата во Грција.

Уште една интересна точка, која не треба да се спомене во оваа компаративна работа, е претставена во **турското** истражување е доминацијата на визуелната култура од раните 1990-ти е сериозна закана за борбата против функционалната неписменост.

Поради ова, луѓето губат мотивација и погрешно претпоставуваат дека се способни ефикасно да одговорат во сите дадени ситуации, занемарувајќи ја потребата за подобрување преку читање.

Проблемите што се среќаваат во животот поради функционална неписменост го надминуваат личното ниво. Кога се истражуваат ефектите од функционалната неписменост, не треба да се игнорира нејзиното влијание врз политичката вклученост и политичката

неписменост (**грчка** студија). Штом ќе станат возрасни, поранешните ученици со слаб академски успех, кои не сакале да придонесат за заедницата на училиштето, веројатно нема да бидат вклучени во политичките работи во земјата. Факт е дека писменоста и политичката неписменост се два концепта тесно поврзани во **Грција**. На истиот начин, **македонската** студија го покренува прашањето за маргинализација што создава неповолни ситуации за да се биде активен граѓанин како возрасен; со тоа што 75% од учениците се функционално неписмени и 99% од возрасните не сакаат да ги подобрат вештините преку читање, проблемот со функционалната неписменост во земјата е споредлив со оној во Турција. Функционално неписмените луѓе ризикуваат да бидат маргинализирани и манипулирани и да не ги извршуваат своите основни граѓански должности. **Македонската** студија привлекува внимание со објаснувањето дека раѓањето на тоталитарните режими е [делумно] резултат на (функционално) неписмени граѓани кои не се способни ефективно да учествуваат во општеството и да го поддржуваат демократскиот дух, правејќи ја партијата на власт сопственик на државата, погрешно дозволувајќи благосостојба во која ќе уживаат симпатизерите на партијата. Всушност, се формира нова група на луѓе, која се состои од слуги и ласкачи, што повеќе нè враќа назад во средниот век отколку што помага во напредокот на општеството.

Проблемот со воздржувањето од граѓанските должности поради функционална неписменост е забележан и во **романските, хрватските и италијанските** студии, од кои сите точно го посочиле проблемот со луѓето да бидат фанатизирани и манипулирани поради нивната неспособност да користат вештини за критичко размислување. Тие често се дезинформирани, немаат способност да ја проценат агендата на политичките партии и да бидат свесни и за нивните права и за обврски (**грчки** напис).

Во финансиска смисла, земјите страдаат исто така поради многу бавниот вкупен долгорочен раст на Бруто-домашниот производ (БДП), како што е споменато во **италијанската** студија; граѓаните заостануваат во подобрувањето на нивните животни услови и тоа има влијание врз земјата во целина. Несомнено, ова важи во сите земји партнери, а исто така беше нагласено и во **романската** студија, посочувајќи дека функционалната неписменост е закана за намалената продуктивност на една земја. Ова е навистина вообичаен проблем и како што истакна **литванскиот** колега, младите неписмени луѓе се лишени од еднакви можности во споредба со нивните врсници. Многу е веројатно дека неписмените вработени ќе им обезбедат на своите клиенти помалку квалификувана услуга, што е случај и во **Грција**. Во земјата има многу малку работни места кои нудат

вработување за кои не е потребно специјализирано знаење. Што се однесува до учеството во кооперативни организации и одбраната на нивните права, најмалку се очекува оваа улога да ја преземат функционално неписмените луѓе.

Ефектите од функционалната неписменост, исто така, се штетни за зачувувањето на културата на една земја, што доведува до нејзино отуѓување и нејзино проектирање на двосмислена слика на светската сцена. Земјите не можат да имаат корист од интеракцијата со другите култури што доведува до раѓање на расизам и ксенофобија (грчка студија). Свкупно, станува очигледно дека освен малите разлики, сите партнерски студии донесоа слични или многу блиски заклучоци за ефектите од функционалната неписменост, имено:

- Отсуство од училиште или целосно напуштање на училиштето
- Слаби резултати на учениците на национални и меѓународни тестови како ПИСА
- Немање можности особено за младите функционално неписмени лица
- Зголемување на стапката на невработеност
- Имаат лошо здравје
- Депресија, комплекс на инфериорност
- Неможност за извршување на едноставни, секојдневни задачи
- Неможност за функционирање во дигиталниот свет
- Ниски примања и струки со понизок статус
- Мала можност за само-развој
- Лишеност од можност за еманципација (особено за жените)
- Недостаток на емпатија
- Недостаток на вклученост во граѓанска активност
- Изолација и на личен и на општествен план
- Неможност да се зачува културата
- Недостаток на контакт меѓу земјите
- Културно отуѓување

- Раѓање на тоталитарните режими
- Раѓање на расизмот и ксенофобијата
- Намалена продуктивност на национално ниво
- Продлабочување на дигиталниот јаз помеѓу развиените и земјите во развој

8 септември се слави како светски ден на писменоста. Од голема важност е да се земе во предвид дека темата на Денот на писменоста во 2021 година, по иницијатива на УНЕСКО, се фокусираше на истражување на потенцијалот за ширење на писменоста овозможена од технологијата со наслов „Писменост за обновување фокусирано на човекот: Намалување на дигиталниот јаз“. Навистина одличен избор, бидејќи пандемијата сè уште трае.

Заеднички тешкотии

Формално, достапноста на образованието за децата се зголеми низ целиот свет во последните децении. Сепак, и покрај успешната формална образовна кариера, возрасните можат да станат функционални неписмени. Функционална неписменост значи дека лицето не може да ги користи вештините за читање, пишување и пресметување за свој и развој на заедницата. Функционалната неписменост има значителни негативни ефекти не само врз личниот развој, туку и во економска и социјална смисла.

Една неодамнешна статија (2016) напишана од Река Вагволги, Андра Колдеа, Томас Дреслер, Јозеф Шрадер и Ханс-Кристоф Нуерк, покажува кои поврзани дефицити може или не мора да бидат дел од функционалната неписменост во зависност од дефиницијата и алатката за оценување. Тие се фокусираат главно на три од овие поврзани дефицити: дефицити поврзани со јазикот (1), општи когнитивни дефицити (2) и дефицити поврзани со нумерички способности (3).

1. Функционалните неписмени имаат јазични дефицити во неколку домени, вклучително и фонолошка, правописна и лексичка обработка, усно и читање со разбирање и вербална флуентност. Сепак, овие дефицити можеби не се хомогени. Важно е да се забележи дека меѓусебно поврзаните или ко-морбидните дефицити не се нужно функционално причински. Уште повеќе, тие не мора да додаваат единствена варијанта на дијагностичката проценка.

2. Пријавени се и когнитивни дефицити на функционални неписмени. Ван Линден и Кремерс (2008) покажаа дека функционалните неписмени се покажале значително полошо од писмените не само во обработката на јазикот, туку и во сите когнитивни задачи како што се копирање и потсетување на комплексната фигура на Реј, визуелна организациска и визуелна меморија, ментална просторна ориентација како добро издржани или поделени задачи за внимание (Ван Линден и Кремерс, 2008). Функционалните неписмени се чини дека имаат потешкотии со работната меморија: тие имале полоши резултати од децата кои одговараат на ниво на читање (Еме, 2006; Гроше, 2012) и од нормалните возрасни читатели (Гроше, 2012) во вербалните задачи.

3. На истражувањето му се потребни дополнителни експериментални студии за да се одговори на прашањето, но, во моментот, нумеричките способности се сметаат како дел од функционалната неписменост и покрај тоа што студиите за нумерички дефицити во функционалната неписменост во голема мера се занемарени.

Често дискутираниот пристап (Гринберг и др.. 1997) претпоставува слаби вештини за фонолошка обработка заедно со нетретирана развојна дислексија како можни причини за функционална неписменост. Иако постојат некои податоци кои сугерираат поврзаност помеѓу ниската писменост и развојната дислексија, сè уште не е јасно дали тие одразуваат заеднички последици (т.е. когнитивен и бихејвиорален профил) или заеднички причини.

Според неодамнешната стапка на писменост, 85% од возрасната популација во светот е писмена, и затоа во светот околу 757 милиони луѓе се неписмени (УНЕСКО, 2015). Големите проценки за мерење на вештините за писменост укажуваат дека во земјите во развој неписменоста е поприсутна, додека во развиените земји функционалната неписменост е поприсутна (Бхола, 1995, стр. 18). Според Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), писменоста е дефинирана на следниов начин:

„Писменоста се дефинира како способност за разбирање, оценување, користење и вклучување со пишани текстови за да се земе учество во општеството, да се постигнат целите и ад се развие знаењето и потенцијалот (ОЕЦД, 2013, стр. 59).

Формалната писменост се зголеми во последните децении. Сепак, и покрај подобрувањата во формалната писменост, многу луѓе сè уште имаат проблеми со разбирањето на формалните текстови. Од една страна, ова е проблем бидејќи во денешното општество, функционалната писменост игра значајна улога. Се појавува во секој аспект од секојдневниот живот, на пример, отворање банкарски сметки, читање состојки на

прехранбените производи, разбирање лекови или технички инструкции, потпишување договори итн. (Крее и др., 2012). Од друга страна, тоа води до помалку можности за образование и вработување и го попречува успешниот живот.

Да се биде писмен има многу придобивки за поединци, семејството, заедницата и нацијата. Подобрувањето на нивоата на писменост има корисни ефекти врз индивидуалните (на пример, самодовербата), политичките (на пример, демократските вредности), културните (на пример, културната отвореност), социјалните (на пример, здравјето на децата) и економските (на пр., индивидуалниот приход) нивоа (УНЕСКО, 2006). Од друга страна, функционирањето во општество без писменост станува потешко: оние кои не можат да стекнат основни вештини за описменување имаат помалку можности во секоја област од животот (Крее и др., 2012).

Во Италија, тоа влијае на 47% од поединците, еден од шест е млад. Тоа се луѓе кои не можат да ги разберат напишаните текстови.

Анализирајќи ги податоците, постојат 3 главни профили на функционална неписменост:

- над 55 години, слабо образован и во неквалификувани професии
- неангажирани млади безделници кои престојуваат во домот на нивните родители
- некој што потекнува од семејства каде што има помалку од 25 книги.

Тоа се функционалните неписмени, оние Италијанци кои не можат да го разберат упатство за употреба на мобилниот телефон или кои не можат да пронајдат телефонски број содржан во веб-страница ако се најде во комуникација со линкот „Контактирајте не“.

Функционален неписмен, потсетува ОЕЦД, е и човек кој знае да го напише своето име и кој можеби го користи својот паметен телефон, но кој не е способен „да разбере, оцени, користи и да се вклучи во пишаните текстови за активно да интервенира во општеството“. да ги постигнат своите цели и да го развијат своето знаење и потенцијал“.

Функционалниот неписмен, очигледно, не мора од никого да бара помош, како што беше случај во минатото, кога постоеше вистинска професија - писарот - кој, за пари, читаше и пишуваше писма за подалечните роднини. Иако навидум е независен, функционално неписмениот не ги разбира условите на полисата за осигурување или значењето на статијата објавена во весник, не е во состојба да резимира и да стане заинтересиран за пишан текст, и не е во состојба да интерпретира графикон. Затоа тој не може да го прочита и разбере сложеното општество во кое живее.

Во просек, 1 од 5 млади Италијанци не завршува пониските класови од средно образование. Италија е претпоследната европска земја во однос на уделот во вкупното дипломирано население, а исто така и онаа каде што помалку од 1 од 10 возрасни учествуваат во активности за доживотно учење: со други зборови, повеќе од седум Италијанци од десет се функционални неписмени или имаат минимални когнитивни и процесорски вештини.

Според Лука Атерини: [...] *Италија со децении е заробенник на маѓепсан круг - поддржан од функционална неписменост - кој не и дозволува да ги спроведе структурните промени што и се потребни. Овој маѓепсан круг мора да се прекине со масовна инвестиција во образованието воопшто, да се изгради образовен систем кој ги подготвува сите (млади и возрасни) да го живеат животот на нашето време и кој формира соодветна владеачка класа“.*

Неодамнешното истражување за феноменот на лажни вести во Италија од страна на BuzzFeed се појави дека некои политички партии го искористуваат алармантното ширење на лажните вести со цел да добијат политичка сила: функционалните неписмени можат да читаат, пишуваат, работат, комуницираат и (пред се) да **гласаат**, без всушност да имаат длабоко разбирање за што зборуваат.

Важен елемент е **дифузијата на интернет**: Интернетот сега е достапен за сите, дури и за функционалните неписмени. Да бидеме концизен, развојот на интернет не беше проследен со развојот на неговите корисници.

Интернетот е, без сомнение, многу моќен инструмент и пропелер за развој на идното општество. Но, не можете секому да му дадете толку моќен инструмент. Функционално неписмен нема да може да разликува доверлив извор на вести од измамници. А резултатот може да биде катастрофален на различни нивоа: со ширењето на лажни вести, скриените теми можат да ја обликуваат политичката ситуација на една земја, стабилноста на нејзината администрација и нејзиното општество.

Неколку написи јасно покажуваат како во денешно време Општеството е директно поврзано со функционалните неписмени кои имаат своја улога на различни важни области. Напишавме „*функционалните неписмени можат да читаат, пишуваат, работат, комуницираат и (пред се) гласаат, без всушност да имаат длабоко разбирање за што зборуваат.*“: секој треба да има доволно вештини за да го живее својот живот и да игра добра улога во развојот на општеството.

Отсуството на културен капитал е првиот и најсериозен фактор кој го успорува процесот на промени што и треба на Италија. Ова може да биде возможно само со масовно инвестирање во образованието за да се подготват сите да живеат во денешното општество. И покрај тоа што Интернетот може да биде опасен инструмент, тој е многу силен да се остави настрана. Сигурни сме дека тоа е моќен додаток кој пристигнува насекаде и мораме да го користиме против неписменоста и Функционалната Неписменост.

Б.Комплет материјали во врска со спречување, намалување и надминување на функционалната неписменост:

1. Проектирање и развој на оперативни педагошки алатки за спречување и намалување на функционалната неписменост:

1.1. Психопедагошки скрининг за подготвителните одделенија за идентификување на предусловите кои детето треба да ги исполнува кога влегува во училишната средина.

ЧЕК ЛИСТА - РАЗВОЈ НА ЈАЗИК, КОМУНИКАЦИЈА, ВОВЕД ВО ЧИТАЊЕ И ПИШУВАЊЕ

- ☐ Неговата/нејзината комуникација се врши земајќи го предвид договорот по пол, број, личност и време
- ☐ Користи и повторува развиени реченици и фрази во говорот
- ☐ Развива чувство за себе и комуницира и соработува со врсниците и возрасните
- ☐ Одговара на прашања за името, семејството, неговите пријатели, секојдневниот живот, преференциите, играчките, игрите, пријателите и прераскажува настан или позната приказна, почитувајќи го редоследот на настаните
- ☐ Тој/Таа седи и слуша, во моментите на читање, без да се мачи или прекинува
- ☐ Препознава големи/мали букви и ги совпаѓа со поврзаниот звук
- ☐ Ја разбира улогата на пишувањето во комуникацијата -Изговор на гласови
- ☐ Усно ги дели зборовите на звуци и комбинира звуци во зборови/ правопис - Слободно ги соопштува своите потреби, мислења и ставови
- ☐ Користи придавки и прилози
- ☐ Именува предмети и ја опишува нивната употреба
- ☐ Почнува да гледа дека еден збор има повеќе од едно значење Почнува вербално да покажува смисла за хумор
- ☐ Го развива естетското чувство преку набљудување на слики и уметнички дела
- ☐ Игра со зборови, градење рими и детски песнички
- ☐ Ја препознава важноста на уредите во комуникацијата

ЧЕК ЛИСТА - КОГНИТИВЕН РАЗВОЈ И ПОЗНАВАЊЕ НА СВЕТОТ

- ☐ Групира предмети кои исполнуваат два критериуми истовремено
- ☐ Работи во групи за решавање на проблем, користејќи ги стратегиите развиени од групата
- ☐ Лесно брои до 10/20
- ☐ Создава, копира и гради форми (круг, квадрат, триаголник итн.)
- ☐ Ги опишува и споредува основните потреби на живите суштества

- ☐ Го опишува веројатното време и илустрира одредено време (користи конвенционални знаци за вода, дожд, планини, снег, годишни времиња, денови во неделата итн.)
- ☐ Резонира логично (поврзување, кој не припаѓа на групата, сличности и разлики...)
- ☐ Ги воочува односите на предметот (ниски/високи, големи/мали, форми, бои)
- ☐ Идентификува бои и количина
- ☐ Зазема позитивен став кон еколошките пораки
- ☐ Има развиено движење за координација на рака-око

ЧЕК ЛИСТА - ВЕШТИНИ И СТАВОВИ ЗА УЧЕЊЕ

- ☐ Поставува прашања покажувајќи љубопитност за промените околу него/неа во околината
- ☐ Искажува желба да научи како да врши одредени активности за самопослужување, да прави предмети, играчки или да најде информации за теми од интерес
- ☐ Прави план за активности (3-4 чекори) и го применува во пракса. Се фокусира на активност 20 минути без надзор
- ☐ Наоѓа нови форми и средства за изразување мисли и емоции (преку музика, цртање, танц, симболична игра)
- ☐ Користи или комбинира материјали и стратегии и нови начини за истражување или решавање на проблеми
- ☐ Ја истражува природата и технолошките уреди
- ☐ Опишува време, должина, растојание и форми користејќи соодветни зборови
- ☐ Умее да брои нешта, да ги групира и да одлучува за посебната позиција
- ☐ Постапува во согласност со нејзините/неговите цели
- ☐ Ја кажува домашната адреса, телефонскиот број и полното име
- ☐ Ги препознава чувствата на другите
- ☐ Ги следи општествените норми и кога е потребно им ги објаснува правилата на другите
- ☐ Се ориентира во просторот
- ☐ Покажува зрелост во графомоторните вештини

11.2. Стандардни тестови за оценување на вештините за писменост по секоја наставна единица

Компетенции што треба да се следат за оценување на вештините за писменост на ученикот

ОСНОВНО УЧИЛИШТЕ (одделненска настава 1-4 одд)

ЛИТЕРАТУРА

1. Чита, пишува, слуша и дискутира за едноставни текстови на соодветно ниво
2. Прима, изразува и пишува различни пораки / едноставни текстови на различни теми со употреба на усвоените вокабуларски елементи
3. Пополнува формулари и графикони следејќи ги упатствата и користејќи информации од различни медиуми
4. Ги искажува и со аргументи ги поддржува своите чувства, мислења и ставови

МАТЕМАТИКА

1. Именува геометриски форми и тела, ги класифицира според нивните карактеристики, ги идентификува во непосредната околина
2. Одредува мерливи карактеристики на едноставен предмет или феномен во секојдневни ситуации и применува конвенционални стандардни мерни единици при решавање проблеми
3. Применува аритметички операции собирање, одземање, множење и делење без употреба на калкулатори
4. Брои, чита и запишува броеви до 10000
5. Споредува и подредува природни броеви до милион
6. Опишува и црта 2-D и 3-D фигури, создава структури користејќи модели на форми
7. Решава проблеми кои бараат повеќе операции
8. Ги чита и толкува податоците презентирани во едноставни табели, пиктограми и дијаграми со ленти

НАУКА

1. Ги истражува карактеристиките на различните тела, феномени и процеси, циклуси во природата со научен пристап, вклучувајќи го и Сончевиот систем и ја истражува животната средина користејќи алатки и специфични техники
2. Решава проблеми од секојдневниот живот користејќи претходно знаење, именува делови од телото, ја објаснува нивната функција и изразува грижа за сопственото здравје

3. Развива одговорен однос кон себе, кон другите и природата и ги разбира животните услови и разликата на живите суштества во различни живеалишта
4. Препознава и опишува различни материјали и нивните состојби, магнетни сили, препознава причини за движење и видови енергија и нивни мерења
5. Наоѓа и толкува географска национална карта и заклучува за односот помеѓу карактеристиките на пределот

СРЕДНО УЧИЛИШТЕ (предметна настава 6-9 одд)

ЛИТЕРАТУРА

1. Разбира различни видови текстови, избира, анализира, толкува важни информации и ги искажува во писмена и усна форма. (компетенција за читање)
2. Применува стратегии за пишување и пишува кратки текстови во врска со граматичките и интерпункциските правила, ликовите, целта на текстот, го структурира текстот и користи основни синтаксички правила (компетенција за пишување)
3. Ефикасно комуницира во различни комуникациски ситуации и ги препознава односите меѓу лингвистичките разликности. Подготвува и испорачува говор во различна содржина и за различна цел, користејќи правилни шеми по граматика, интонација и изговор.
(компетентност за говор)

МАТЕМАТИКА

1. Гради аргументи, формулира хипотези и ги препознава нивните специфични поими и самоуверено пресметува
2. Ја проценува и пресметува веројатноста за настан во едноставни ситуации и ја прикажува во форма на дробка децимален број и процент, заокружувајќи ги броевите до одреден степен на точност
3. Препознава и решава проблеми во различни контексти, анализира и толкува податоци за да добие мерки за варијабилност и донесува одлуки
4. Донесува заклучоци со величини кои се директно пропорционални и користи пропорционалност при решавање на проблеми

5. Одредува мерливи карактеристики на објект или појава во секојдневни ситуации и применува формули и математички операции
6. Користи низа од операции со цели броеви, дробки и децимали, вклучувајќи загради

НАУКА

1. Комуницира на адекватен начин во различни научни контексти, истражува и го доживува расплетот на најчестите појави;
2. Развива едноставни шематизации и моделирање на факти и појави;
3. Ги препознава структурите и функционирањето во сопствениот организам и е свесен за неговиот потенцијал и неговите граници;
4. Има визија за сложеноста на живиот систем и неговата еволуција со текот на времето;
5. Планира, врши експерименти, ги објаснува и толкува податоците и информациите добиени во истражувачки пристап;
6. Користи основни научни сознанија за објаснување на природниот свет.

СРЕДНО УЧИЛИШТЕ

ЛИТЕРАТУРА

1. Пристапува кон структурата, граматиката и јазикот на текстовите
2. Има способност за разбере, критичко испитува и анализира текстови
3. Прави анализа и води дискусија на повеќе нивоа
4. Дискутира за јазикот, културата и употребата на јазикот во различен контекст и стилови почитувајќи ја сопствената култура и културата на другите земји
5. Развивање на нивните вештини за изразување на своите чувства и мисли преку писмено и усно изразување

МАТЕМАТИКА

1. Научи аналитичката геометрија на просторот
2. Учи како да ги совлада фундаменталните функции
3. Применува математички поими, дефиниции, знаења во нови практични ситуации
4. Искажува квантитативни или квалитативни математички карактеристики на одредена ситуација избира
5. Соодветни мерни единици и мерни уреди при решавање проблеми

НАУКА

1. Го анализира човековото влијание врз животната средина, разбира и објаснува сложени природни феномени, процеси и процедури, воспоставувајќи релевантни корелации
2. Пренесува и интегрира научно знаење
3. Стекнува усна и писмена комуникација користејќи правилно терминологија
4. Развива критичко размислување преку експериментирање, решавање проблеми, спроведување истраги и известување за резултати.
5. Ги испитува содржините поврзани со екологијата, енергетските ресурси и обновливите извори

Стандардни тестови за оценување на вештините за описменување по секоја наставна единица

ТЕСТ ПО ЈАЗИК ЗА ОСНОВНО УЧИЛИШТЕ (1-4 одделение)

Компетенција: **Чита, пишува, слуша и дискутира за едноставни текстови на соодветно ниво**

Вкупно: 10 поени

3 поени = не е развиена

6 поени = во развој

10 поени = развиена

1 ^{во} Одделение	Идентификува дадени букви од азбукатаи ги поврзува со соодветната мала буква во пар	3 поени
	Формира зборови од 3-5 букви	3 поени
	Формира едноставни реченици со кои изразува позната активност.	4 поени
2 ^{ро} Одделение	Чита дадени зборови и ги користи во едноставна фраза.	3 поени
	Одговара 3 прашања врз основа на слушнат/прочитан текст	3 поени

	Пишува нелитературен текст (пр.покана,честитка итн.) кој одговара на одреден контекст,обрнувајќи внимание на граматика,/интерпункциски правила/ ликови/цел на текстот.	4 поени
3 ^{то} Одделение	Пишува диктата од даден текст.	3 поени
	Поставува 3 прашања според дадени одговори.	3 поени
	Пишува краток текст според дадени слики, додава наслов и ја следи барањата структура (вовед, главен дел,заклучок), внимавајќи на граматиката/интерпункциските правила/ ликовите/ целта на текстот	4 поени
4 ^{то} Одделение	Прераскажува слушната приказна следејќи ги клучните зборови.	3 поени
	Одлучува дали реченицата е точна или неточна.	3 поени
	Креира текст врз основа на зададена тема (настан,приказна итнс.),притоа внимавајќи на граматиката/ интерпункциските правила/ ликовите/ целта на текстот.	4 поени
Компетенција: Прима, изразува и пишува различни пораки / едноставни текстови на различни теми со употреба на усвоените вокабуларски елементи Вкупно: 10 поени 3 поени = не е развиена 6 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} Одделение	Поврзува дадени зборови со нивните деминутиви.	3 поени
	Идентификува множината од дадени зборови.	3 поени
	Препознава и употребува зборови со спротивно значење на дадените зборови.	4 поени
2 ^{ро} Одделение	Поврзува зборови со нивните деминутиви.	3 поени
	Идентификува множината од дадени зборови.	3 поени
	Препознава и употребува збор со спротивно значење на	4 поени

	дадените зборови.	
3 ^{то} Одделение	Поврзува ги дадените зборови со нивните синоними и употреби ги во реченици.	3 поени
	Идентификува различното значење за дадени зборови и ги употребува во реченици.	3 поени
	Дополнува речениците со соодветните антониими на дадените зборови.	4 поени
4 ^{то} Одделение	Поврзува зборови со синонимот и ги користи во реченица	3 поени
	Идентификува различно значење за дадените зборови и ги употребува во реченица	3 поени
	Дополнува реченици со соодветни антониими од дадени зборови	4 поени
Компетенција: <i>Пополнува формулари и табели следејќи инструкции и користејќи информации од различни медиуми</i> Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 5 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} одделение	Дополнува информации за себе (име,возраст,пол,град итн.)	10 поени
2 ^{ро} Одделение	Дополнува шема базирана на прочитан текст или видео материјал	10 поени
3 ^{то} Одделение	Дополнува реченици со информации од научен текст или аудио или видео материјали	10 поени
4 ^{то} Одделение	Креира табела користејќи информации од текст,аудио или видео запис	10 поени
Компетенција: <i>Ги изразува и ги поддржува со аргументи своите чувства, мислење и ставови</i> Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена		

5 поени = во развој		
10 поени = развиена		
1 ^{во} Одделение	Поврзува слика со соодветен емотикон.	10 поени
2 ^{ро} Одделение	Поврзува зборови или реченици	10 поени
3 ^{то} Одделение	Црта и објаснува слики на одредена тема.	5 поени
	Објаснува го своето мислење на дадена тема	5 поени
4 ^{то} Одделение	Пишува и објасни го твојот став на следната тема.	5 поени
	Пишува краток параграф за твоето мислење на дадената тема.	5 поени

МАТЕМАТИКА ЗА ОСНОВНО УЧИЛИШТЕ (одделенија 1-4)

Компетенција: <i>Именува геометриски форми и тела, ги класифицира според својствата и ги идентификува во непосредната средина.</i>		
Вкупно: 10 поени		
3 поени = не е развиена		
6 поени = во развој		
10 поени = развиена		
1 ^{во} Одделение	Бои одредени форми / тела на сликата со одредените бои	3 поени
	Брои одредени форми / тела на сликата	3 поени
	Поврзува предмети на сликата со соодветните форми / тела	4 поени
2 ^{ро} Одделение	Прави одредена геометриска форма од дадена геометриска форма	4 поени
	Брои форми / тела на слика	3 поени
	Ги наоѓа сите геометриски форми/тела на слика	3 поени
3 ^{то} Одделение	Прави геометриски тела од дадените геометриски форми	7 поени
	Брои форми / тела на слика	3 поени
4 ^{то} Одделение	Класифицира форми/тела според нивните особини	10 поени
Компетенција: <i>Ученикот ги одредува мерливите карактеристики на едноставен предмет ил појава во секојдневни ситуации и применува конвенционални мерни</i>		

единици во решавањето проблеми.

Вкупно: 10 поени

0 поени = не е развиена

6 поени = во развој

10 поени = развиена

1 ^{во} Одделение	Може да покажува предмети на слика според дефинираната мерлива карактеристика	2 поени
	Става предмети во правилен редослед според одредена мерлива карактеристика	3 поени
	Поврзува предмети што делат одредена мерлива карактеристика	4 поени
2 ^{ро} Одделение	Применува конвенционални мерни единици во задача што бара решавање на проблем	10 поени
3 ^{то} Одделение	Применува конвенционални мерни единици во задача што бара решавање на проблем	10 поени
4 ^{то} Одделение	Применува конвенционални мерни единици во задача што бара решавање на проблем	10 поени

Компетенција: *Применува аритметички операции собирање, одземање, множење и делење без употреба на калкулатор*

Вкупно: 10 поени

0 поени = не е развиена

5 поени = во развој

10 поени = развиена

1 ^{во} Одделение	Поврзува парови со ист резултат (до 20)	2 поени
	Пресметува и дополнува задачи (до 20)	3 поени
	Решава математички проблем (до 20)	5 поени
2 ^{ро}	Поврзува парови со ист резултат (до 100)	2 поени

Одделение	Пресметува и дополнува задачи (до 100)	3 поени
	Решава математички проблем (до 100)	5 поени
3 ^{то} Одделение	Поврзува парови со ист резултат (до 1000)	2 поени
	Пресметува и дополнува задачи (до 1000)	3 поени
	Решава математички проблем (до 1000)	5 поени
4 ^{то} Одделение	Поврзува парови со ист резултат (до 10000)	2 поени
	Пресметува и дополнува задачи (до 10000)	3 поени
	Решава математички проблем (до 10000)	5 поени
Компетенција: Брои, чита и пишува броеви до 10000 и споредува и подредува природни броеви до милион Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 5 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} Одделение	Ги пишува броевите со зборови (до 20)	2 points
	Става броеви во правилен редослед (до 20)	3 поени
	Ги дополнува празните места со броевите кои недостасуваат (до 20)	5 поени
2 ^{ро} Одделение	Ги пишува броевите со зборови (до 1000)	2 поени
	Ги става броевите во правилен редослед (до 100)	3 поени
	Ги дополнува броевите што недостасуваат дадени во низа (до 100)	5 поени
3 ^{то} Одделение	Ги пишува броевите со зборови (до 10000)	3 поени
	Ги става броевите во правилен редослед (до 10000)	3 поени
	Ги дополнува броевите што недостасуваат дадени во низа	4 поени

	(до 10000)	
4 ^{то} Одделение	Ги пишува броевите со зборови (до 100000)	3 поени
	Ги става броевите во правилен редослед (до 100000)	3 поени
	Ги дополнува броевите што недостасуваат дадени во низа (до 100000)	4 поени
Компетенција: Опишува и црта 2-Д и 3-Д тела и креира структури според даден модел Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 6 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} Одделение	Црта предмет користејќи дадени геометриски форми и тела	10 поени
2 ^{ро} Одделение	Користи дадени геометриски форми за да направи одредена форма/тело	4 поени
	Прави предмети од дадена форма	6 поени
3 ^{то} Одделение	Користи дадени геометриски форми за да направи одреден предмет	3 поени
	Прави геометриско тело од дадени форми	3 поени
	Црта одраз од даден предмет	4 поени
4 ^{то} Одделение	Креира структури користејќи модели од форма/тело.	10 поени
Компетенција: Решава проблеми кои бараат повеќекратни операции Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 6 поени = во развој 10 поени = развиена		

1 ^{во} Одделение	Го користи стекнатото знаење при решавање текстуални задачи, избира математичка нотација и аритметичка операција во текстуални задачи (до 20)	10 поени
2 ^{ро} Одделение	Го користи стекнатото знаење во решавање на текстуални задачи, избира математичка нотација и аритметичка операција во текстуални задачи (до 100)	10 поени
3 ^{то} Одделение	Го користи стекнатото знаење во решавање на текстуални задачи, избира математичка нотација и аритметичка операција во текстуални задачи (до 1000)	10 поени
4 ^{то} Одделение	Го користи стекнатото знаење при решавање текстуални задачи, избира математичка нотација и аритметичка операција во текстуални задачи (до 10000)	10 поени
Компетенција: <i>Ги чита и интерпретира податоците презентирани во едноставни табели, нитограми и дијаграми со ленти</i> Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 6 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} одделение	Одговара на прашања користејќи графикон/табела.	10 поени
2 ^{ро} одделение	Одговара на прашања користејќи графикон/табела.	10 поени
3 ^{то} одделение	Одговара на прашања користејќи графикон/табела.	10 поени
4 ^{то} одделение	Одговара на прашања користејќи графикон/табела.	10 поени

ТЕСТ ПО НАУКА ЗА ОСНОВНО УЧИЛИШТЕ (1-4 одделение)

Компетенција: *Ги истражува карактеристиките на различни тела, појави и процеси, циклуси во природата со научен пристап, вклучувајќи го и Сончевиот систем и ја истражува животната средина користејќи алатки и специфични техники.*

Вкупно: 10 поени 3 поени = не е развиена 6 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} одделение	Ги препознава Сонцето и планетите од Сончевиот систем на дадени слики.	3 поени
	Црта барано тело или појава	3 поени
	Одредува дали речениците и сликите се точни или неточни	4 поени
2 ^{ро} одделение	Поврзува слики од тела и појави со соодветните зборови	3 поени
	Идентификува зборови за дадени циклуси во природата.	3 поени
	Ги црта Земјата и двете најблиски планети.	4 поени
3 ^{ро} одделение	Ги подредува и именува планетите од Соларниот систем	3 поени
	Fill in the gaps with the key words given in brackets to complete the sentences about the Solar System or phenomena. Дополнува со клучните зборови дадени во заграда за Соларниот систем и планетите.	3 поени
	Креира модели од планетите од Соларниот систем.	4 поени
4 ^{то} одделение	Ги поврзува дадените карактеристики на планетите со соодветната планета.	3 поени
	Дополнува реченици за карактеристиките на планетите во Сончевиот систем, појавите или циклусите во природата, со зборови дадени во загради	3 поени
	Набљудува, опишува и потоа прави проект за карактеристиките на планетите во Сончевиот систем, појавите или циклусите во природата.	4 поени
Компетенција: <i>Решава проблеми од секојдневниот живот користејќи претходно знаење, именува делови од телото, ја објаснува нивната функција и изразува грижа за сопственото здравје.</i>		
Вкупно: 10 поени		

0 поени = не е развиена 5 поени = во развој 5 поени = развиена		
1 st Grade	Идентификува деловите од телото на сликата и ги именува.	5 поени
	Поврзува дадени слики од производите за хигиена со деловите од телото за кои се користат.	5 поени
2 nd Grade	Ги именува и ги поврзува виталните органи со нивните позиции во телото.	5 поени
	Ставете ги сликите од храна и пијалоци во соодветниот дел од пирамидата за храна.	5 поени
3 rd Grade	Користи соодветни зборови или фрази за да ги дополни речениците за функциите на виталните органи.	5 поени
	Црта пирамида за храна.	5 поени
	Ја проучува дадената слика и напишува краток состав за да ја решите дадената задача.	5 points
	Црта дијаграм или концептна карта поврзани со лекцијата.	5 поени
Компетентностија: <i>развија одговорен однос кон себе, кон другите и природата и ги разбира условите за живот и различноста на живите суштества во различни живеалишта.</i> Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 5 поени = во развој 5 поени = развиена		
1 ^{vo} одделение	Препознава и потоа ги става сликите на животните во две групи: домашни и диви животни.	5 поени
	Ги поврзува отпадните материји дадени во слика од соба со соодветни корпи за отпад	5 поени
2 ^{po} одделение	Ги поврзува дивите жуивотни со нивната животна средина	5 поени
	Именува материјали што можат и не можат да се рециклираат	5 поени

3 ^{то} одделение	Црта животни во нивната животна средина	5 поени
	Пополнува испуштени зборови од животни (домашни и диви животни) и нивната животна средина	5 поени
4 ^{то} одделение	Црта дијаграм или концептуална карта поврзана со материјалот од часот	5 поени
	Во врска со дадена слика пишува краток состав за да реши зададен проблем	5 поени
Компетенција: Препознава и опишува различни материјали и нивните состојби, магнетни сили, препознава причини за движење и видови на енергија и нивни мерења Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 5 поени = во развој 10 поени = развиена		
1 ^{во} одделение	Го поврзува предметот со материјалот од кој е направен.	5 поени
	Ги бои живите суштества на сликата во црвено, а неживите во сино.	5 поени
2 ^{ро} одделение	Ги пишува ги имињата на материјалите со кои се изработува секој од дадените предмети.	5 поени
	Пишува пет живи суштества и пет неживи суштества.	5 поени
3 ^{то} одделение	Ги идентификува деловите од струјното коло.	5 поени
	Ги наведува и црта изворите на енергија.	5 поени
4 ^{то} одделение	Правилно ги поврзува деловите од струјното коло за сијалицата да свети.	5 поени
	Одговара на прашањата за состојбите на материјата и колото.	5 points
Компетенција: Наоѓа и толкува географска национална карта и донесува заклучоци за односот помеѓу карактеристиките на пределот. Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиен 5 поени = во тек 10 поени = развиен		
1 ^{во} одделение	Го идентификува кодот за боја за главниот пејзаж.	5 поени
	Ги идентификува карактеристиките на пејзажот со усогласување на сликите.	5 поени
2 ^{ро} одделение	Прави модел на рид и модел на планина.	5 поени
	Присутни елементи поврзани со климата, флората и фауната	5 поени

	на главните релјефни форми.	
3 ^{то} одделение	Црта географски симболи под географските имиња на картата.	5 поени
	Решава вежби за ориентација на мапата или на земјината топка.	5 поени
4 ^{то} одделение	Одговара на прашањата за главните географски карактеристики на вашата земја.	5 поени
	Користејќи го знаењето стекнато во други дисциплини, ја објаснува следната ситуација во реалниот живот.	5 поени

ЈАЗИЧЕН ТЕСТ ЗА СРЕДНО УЧИЛИШТЕ (одделенија 5-8)

Компетенција: <i>Разбира различни видови текстови, избира, анализира, толкува важни информации и ги искажува во писмена и усна форма. (компетенција за читање)</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Која е главната идеја на текстот?	3 поени
	Ги наоѓа ги ликовите на текстот.	3 поени
	Одговара на прашањата: Кога... каде... зошто...	4 поени
6 ^{то} одделение	Која е главната идеја и целта на текстот?	3 поени
	Ги наоѓа и опишува ликовите на текстот.	3 поени
	Го кажува своето мислење за...	4 поени
7 ^{мо} одделение	Која е главната идеја и целта и расположението на текстот?	3 поени
	Ги опишува ликовите користејќи антоними и синоними.	3 поени
	Ги изразува и го оправдува своето мислење за...	4 поени
8 ^{мо} одделение	Ги изразува и го оправдува своето мислење за ...	3 поени
	Ја оценува релевантноста на текстот во современиот контекст.	
	Ги анализира односите, чувствата и ставовите на ликовите.	3 поени
	Кој е типот, главната идеја, целта, расположението, вредностите и проблемот на текстот?	4 поени
Компетенција: <i>Применува стратегии за пишување и пишува кратки текстови во врска со граматичките и интерпункциските правила, ликовите, целта на текстот, го структурира текстот и користи основни синтаксички правила (компетенција за пишување)</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		

5 ^{то} одделение	Пишува краток текст според дадената задача.	3 поени
	Користи фигуративен јазик во вашиот текст.	3 поени
	Пишува граматички точни реченици. Внимавајте на правописните правила.	4 поени
6 ^{то} одделение	Пишува јасен, интересен, убедлив текст според дадената задача.	3 поени
	Користи соодветен вокабулар во согласност со типот на текстот.	3 поени
	Пишува граматички точни, сложени реченици. Внимава на правописните правила.	4 поени
7 ^{мо} одделение	Планира и пишува јасен, интересен, убедлив текст според дадената задача.	3 поени
	Користи соодветен вокабулар, фигуративен јазик и примери во согласност со типот на текстот.	3 поени
	Пишува граматички и стилски правилни, сложени реченици. Внимава на правописните правила.	4 поени
8 ^{мо} одделение	Планира и пишува јасен, структуриран текст според дадената задача.	3 поени
	Користи соодветен вокабулар, фигуративен јазик, примери и детали во согласност со типот на текстот.	3 поени
	Пишува граматички и стилски правилни, сложени реченици. Внимава на правописните правила. Показува препознатлив стил.	4 points
Компетенција: <i>Ефикасно комуницира во различни комуникациски ситуации и ги препознава односите помеѓу лингвистичките варијации. Подготвува и говори во различен контекст и за различни цели, користејќи правилна граматика, интонација и модели на изговор. (Говорна компетенција)</i> Вкупно: 10 поени 0 поени = не е развиена 5 поени = во развој 10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Учествува во разговор, прашувајте и одговарајте на прашањата.	5 поени
	Кажи кратко за...	5 поени
6 ^{то} одделение	Учествува во разговор, поставува и одговара на прашањата и го искажува своето позитивно или негативно мислење.	5 поени
	Кажи за ... давајќи некои детали.	5 поени
7 ^{мо} одделение	Учествува во разговор, поставува и одговара на прашањата, го искажува сопствено позитивно или негативно мислење, сумира и извлекува заклучоци.	5 поени
	Кажи за... давадетали, аргументи и свое мислење.	5 поени

8 ^{мо} одделение	Учествува во разговор, разменува мислења и реагира во однос на соговорникот, ситуацијата и целта. Внимава на интонацијата, изговорот, акцентот и користи сложени реченици	5 поени
	Држи говор од 2-3 минути на дадена тема, давајќи детали, аргументи и сопствено мислење.	5 поени

ТЕСТ ПО МАТЕМАТИКА ЗА СРЕДНО УЧИЛИШТЕ (одделенија 5-8)

Компетенција: <i>Аргументира, формулира хипотези и ги препознава неговите конкретни поими</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	За дадените природни броеви...одреди ја класата и редоследот на секоја цифра	3 поени
	Подвлечи ги броевите од низата....кои се деливи со 3	3 поени
	Одреди ги соодветниот начин за решавање на следните мат.проблеми ... и примени го	4 поени
6 ^{то} одделение	Одреди ги пропорциите на дадените графички прикази...	3 поени
	Одбери од дадената листа на прости /комплексни природни броеви	3 поени
	Објасни ја паралелноста на двете линии со користење на парови агли со секант	4 поени
7 ^{мо} одделение	Препознај ги дадените четириаголници, наведувајќи ги нивните својства	3 поени
	Решете ги следните системи на равенки, аргументирајќи го избраниот метод	3 поени

	Аргументирај го изборот помеѓу теоремата за фундаментална сличност и теоремата на Талес за решавање конкретни проблеми	4 поени
8 ^{мо} одделение	Идентификувајте ги дадените поими со наведување на коефициентите и буквалниот дел	3 поени
	Идентификува и именува геометриски тела (коцка; правоаголен паралелопипед; десна призма со основа: рамностран триаголник, квадрат, правилен шестаголник; прав кружен цилиндар; прави кружен конус) од множество дадени или секојдневни тела	3 поени
	Одреди го начинот на решавање на геометриски проблем во вселената	4 поени
Компетентција: ја проценува и пресметува веројатноста за настан во едноставни ситуации и ја прикажува во форма на дробка децимален број и процент, заокружувајќи ги броевите до одреден степен на точност Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 th Grade	Графички илустрира 3 дробки од поединица.	3 points
	Запиш обична дробка како процент.	3 points
	Пресметува дробки во дадена низа.	4 points
6 th Grade	Преобрази децимални дробки во обични дробки.	3 points
	Одреди процент од даден број.	3 points
	Ја одредува цената на предмет, во зависност од применетиот процент на зголемување/намалување.	4 points
7 rd Grade	Идентификува членството на броевите во изучените множества (N, Z, Q, R).	3 points
	Проценува резултатот од операција која се состои во пресметување на квадратен корен од рационален број.	3 points

	Пресметува веројатноста дека пар броеви во дадена низа е решение на систем од равенки.	4 points
8 th Grade	Споредува реалните броеви користејќи го методот на проценка.	3 points
	Проблеми со проценка на резултатите од пресметките во однос на растојанија, мерки на агли, плоштини и волумени	3 points
	Трансформира неравенство во еквивалентна неравенка, истакнувајќи го откриениот опсег.	4 points
Компетенција: <i>Препознава и решава проблеми во различни контексти, анализира и толкува податоци за да добие мерки за варијабилност и да донесува одлуки</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 th одделение	Дели децимални дробки помеѓу два последователни природни броеви.	3 поени
	Пресметува периметарот на фигурата користејќи трансформации на единици.	3 поени
	Формулира проблем врз основа на дадена шема или правило, а потоа го решава со аритметички методи.	4 поени
6 th одделение	Препознава делители на даден број и наоѓа најголем заеднички делител на два броја	3 поени
	Ги препознава карактеристичните елементи на различни видови триаголници во цртежи, модели, околина	3 поени
	Препознава различни видови агли и ги користи нивните својства за решавање проблеми	4 points
7 th Grade	Препознава елементи на кругот во различни конфигурации и ги користи во различни контексти	3 points
	Препознава на катетите и хипотенузата на правоаголен триаголник и наоѓа нивните должини во различни контексти	3 points
	Препознава одредени четириаголници врз основа на специфични својства и пресметува нивните димензии.	4 points
8 th Grade	Препознава и применувајте скратена формула за пресметка	3 points
	Идентификува, конструира, забележува и чита натпреварувачки / паралелни / некомпланарни линии во конфигурации просторни, примери и во околината	3 points
	Препознава и решава равенки/неравенки како што се $ax + b =$, $<$, > 0 каде $a, b \in \mathbb{R}$	4 points
Компетентностија: <i>Донесува заклучоци со вредности кои се директно пропорционални и користи пропорционалност при решавање на проблеми</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена		

4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Пресметува периметар на геометриска фигура, интуитивно го истакнува периметарот	3 поени
	Врамува децимална дробка помеѓу два последователни природни броеви	3 поени
	Изразува на двоцифрени природни броеви како производ на прости броеви	4 поени
6 ^{то} одделение	Пишува директно или обратно пропорционални пропорции и големини, секој ден (на пример: размер на карта, концентрација на решение)	3 поени
	Графикони директно и обратно пропорционални големини	3 поени
	Определува пропорционалност на две величини и решава задачи со едноставното правило три	4 поени
7 ^{то} одделение	Вежби за идентификување на слики кои ја задржуваат својата форма со зумирање или одзумирање	3 поени
	Пресметува ги по пропорционалност должините на некои отсечки што претставуваат страни на некои триаголници	3 поени
	Одредува сличност помеѓу два триаголници користејќи ја пропорционалноста на страните	4 поени
8 ^{то} одделение	Подредува и организира податоци според критериумите за функционална зависност	3 points
	Поврзува елементите на функцијата со практични ситуации	3 поени
	Ги наведува проекциите на одредени точки, прави, отсечки и ги пресметува должините на нивните проекции	4 поени
Компетентности: <i>Определува мерливи карактеристики на предмет или појава во секојдневни ситуации и применува формули и математички операции</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Опреди оските на симетрија на квадратот и правоаголникот со преклопување	3 поени
	Одреди волуменот на коцката користејќи ја мрежата на коцки со раб 1 и потоа примени формулата за пресметка	3 поени
	Формулира проблем врз основа на дадена шема или правило и решавање со аритметички методи	4 поени
6 ^{то} одделение	Врз основа на критериумите за складност, определи кои триаголници се складни	3 поени
	Одреди непозната од равенка со помош на обратен метод	3 поени
	Одреди процентуален однос или веројатноста да се случи некој настан ...	4 поени

7 ^{мо} одделение	Опреди мерките на некои агли користејќи ја сличноста на триаголниците	3 поени
	Одреди должината на хипотенузата на правоаголен триаголник користејќи ја теоремата на Питагора	3 поени
	Одреди плоштината на четириаголник користејќи ја плоштината на триаголникот	4 поени
8 ^{то} одделение	Опреди кои од наведените точки припаѓаат на графикот на функцијата?	3 поени
	Разложи на фактори користејќи заеднички фактор или скратени формули за пресметување	3 поени
	Одреди ја колонеарноста на три точки, знаејќи ги нивните координати	4 поени
Компетентности: <i>Користи низа операции со цели броеви, дропки и децимали, вклучувајќи загради</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Собира, одзема и множи со природни броеви	3 поени
	Пресметување на нумерички изрази кои содржат загради (круг, квадрат и заграда), во однос на редоследот на операциите	3 поени
	Врши операции со рационални броеви изразени како децимална и/или обична дробка	4 поени
6 ^{то} одделение	Применува правилата за собирање и множење цели броеви во следните вежби	3 поени
	Решава равенки/неравенки во множеството цели броеви и проверете ги решенијата	3 поени
	Претвори дадена задача во равенка и реши во збир од рационални броеви	4 поени
7 ^{мо} одделение	Користи правила за пресметка за операции за собирање / производ / сооднос на два реални броеви	3 поени
	Подреди природни, цели, рационални и ирационални броеви според множеството на кое припаѓаат	3 поени
	Решава проблеми со практична содржина, користејќи ги својствата на операциите со реален број	4 поени
8 ^{мо} одделение	Врши пресметки со реални броеви претставени со букви (собирање, одземање, множење, делење, пораст на моќ со цел број експонент)	3 поени
	Врши пресметки кои го следат значењето на заградите и редоследот на извршување операции со реални броеви претставени со букви	3 поени

	Решава неравенки од формата $ax + b < c$ ($\leq$), каде $a \in \mathbb{R}^*$, $b, c \in \mathbb{R}$	4 поени
--	--	---------

ТЕСТ ПО ПРИРИДНИ НАУКИ ЗА СРЕДНО УЧИЛИШТЕ (одделенија 5-8)

Компетенција: <i>Комуницира на адекватен начин во различни научни контексти, истражува и го доживува расплетот на најчестите појави</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Дополни го дадениот логички дијаграм.	3 поени
	Направи постер со темата за која станува збор.	3 поени
	Состави текст врз основа на слика или концептна карта.	4 поени
6 ^{то} одделение	Пребарува и избере информација од дадениот извор, со цел да се опише одредена појава.	3 поени
	Пополни даден лист за набљудување, врз основа на извршено истражување.	3 поени
	За дадената проблемска ситуација, формулираа хипотезата, идентификува методи на работа, избира соодветните работни алатки, согледува, собира и толкува податоците во форма на заклучоци.	4 поени
7 ^{мо} одделение	Анализира посочени појави, за да ги утврди сличностите и разликите меѓу нив.	3 поени
	Опишува процеси вклучени во физичките и хемиските појави кои се проучуваат во темата.	3 поени
	Изведете демонстративен експеримент, во корелација со проучуваната тема.	4 поени
8 ^{мо} одделение	Спореди информации добиени од наведени извори за да формулира сопствено гледиште.	3 поени
	Анализира студија на случај и предвидува основа на таа анализа.	3 поени
	Дизајнира и спроведува истрага соодветно на посочената ситуација, со: идентификување на проблемот, избирање методи и алатки, набљудување, мерења, собирање, снимање и толкување на податоци, формулирање заклучоци.	4 поени
Компетенција: <i>Развива едноставни шематизации и моделирање на факти и појави</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена		

4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Чита одреден научен текст и прави логичка шема на содржината.	3 поени
	Користејќи неконвенционални материјали, тој прави модел на дадената појава.	3 поени
	Собира примероци од посочениот екосистем, истражува користејќи ги соодветните алатки и прави краток извештај.	4 поени
6 ^{то} одделение	Изработи цртеж за да ја прикажете структурата и функциите на изучениот орган.	3 поени
	Прави табела во која ќе ги постави карактеристиките на предметот/појавата што се набљудува.	3 поени
	Графички ја прикажува еволуцијата во одреден временски интервал на дадената појава.	4 поени
7 ^{мо} одделение	Ја црта електронската структура на следните елементи во периодниот систем:	3 поени
	Моделира формирање на молекулата користејќи ги структурите на Луис	3 поени
	Графички прикажува зависност помеѓу физичките величини кои ја карактеризираат проучуваната појава/процес.	4 поени
8 ^{мо} одделение	Прави графичкиот приказ на следнава супстанција	3 поени
	Прави модел, илустрирајќи ја структурата на молекулата на	3 поени
	Црта вредностите на следната физичка големина, утврдена од извршениот експеримент, ...	4 поени
Компетенција: <i>Ги препознава структурите и функционирањето во сопствениот организам и е свесен за неговиот потенцијал и неговите граници</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Набљудувај појава /слика и наведи ги нејзините функции и важност.	3 поени
	Состави три загатки за да ги идентификува виталните органи за луѓето.	3 поени
	Напишете аргументиран текст за негативното влијание на врз човекот.	4 поени
6 ^{то} одделение	Воспостави врска помеѓу причините и последиците од појавата на следната болест, која ги погодува луѓето.	3 поени
	Набљудувај под микроскоп структурата на даденото ткиво и пополнете ги, во листот за набљудување, неговите карактеристики.	3 поени
	Напиши состав за да ги опишеш особеностите на	4 поени

		
7 ^{мо} одделение	Наведете и објаснете, накратко, три однесувања за спречување на болеста на човечкиот репродуктивен систем.	3 поени
	Објасни како работи следниот механизам за самоприлагодување	3 поени
	Направи прашалник, составен од 5 прашања, за да разбере дневниот режим на работа и одмор на една личност.	4 поени
8 ^{мо} одделение	Накратко објасни го влијанието (на една трансформација на животната средина) врз човечкото тело.	3 поени
	Направи постер за придобивките за луѓето од одржливиот развој.	3 поени
	Анализирајте ја дадената студија на случај, од гледна точка на преносот на наследни карактеристики.	4 поени
Компетенција: <i>Планира, изведува експерименти, ги објаснува и толкува податоците и информациите добиени во истражувачки пристап.</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Чита текст и пополнува дадена табела со податоците извлечени од текстот. За последната колона, документира се користејќи ја апликацијата	3 поени
	бљудува серијата слики подолу, ги идентификува сличностите и разликите меѓу нив, а потоа ги поставува видовите во проучуваните групи.	3 поени
	Го анализира под микроскоп, примерокот земен од и го пополнува приложениот лист за истражување.	4 поени
6 ^{то} одделение	Чита текстот, а потоа формулира хипотезата и заклучок на проблемската ситуација опишана во текстот.	3 поени
	Изработува графикон врз основа на податоците претставени во табелата.	3 поени
	Формулира образложен заклучок врз основа на доказите добиени од спроведената истрага.	4 поени
7 ^{мо} одделение	Набљудува сликите и идентификува супстанции што можат да се користат во смесата, наведувајќи го името на добиената смеса.	3 поени
	Набљудува експериментот и поставува прашања за фазите на неговото спроведување.	3 поени
	Во дадена табела ги запишува податоците добиени од истрагата.	4 поени
8 ^{мо}	Формулира 2 хипотези поврзани со својствата на дадениот елемент.	3 поени

одделение	Спроведува следната истрага, поминувајќи низ изучените работни фази.	3 поени
	Направете и пополнете табела што ги содржи заклучоците од секоја фаза од спроведената истрага.	4 поени
Компетенција: <i>Користи основни научни сознанија за објаснување на природниот свет</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
5 ^{то} одделение	Користејќи го знаењето стекнато на часот, ја објаснува следната појава	3 поени
	Наведе три научни аргументи против оваа активност, преземена од човекот, од перспектива на нејзиното влијание врз животната средина / врз човечкото тело.	3 поени
	Направи креативен текст почнувајќи од сликата подолу, во кој ќе го опише екосистемот, ќе ги одреди репрезентативните видови, ќе зборува за односите меѓу живите суштества, ќе ја покаже нивната важност за човекот и природата, ќе зборува за улогата на човекот во одржувањето на тој екосистем.	4 поени
6 ^{то} одделение	Ја разгледа сликата и ја објасни појавата, тргнувајќи од својствата на досега научените тела.	3 поени
	Идентификува најмалку 2 причини кои имаат ефект на следнава појава	3 поени
	Направи концептна карта за да објасни, користејќи го стекнатото научно знаење, како функционира	4 поени
7 ^{мо} одделение	Спореи ја оваа појава во природата со овој технолошки феномен, следејќи ги посочените споредбени критериуми.	3 поени
	Опише ја појавата на сликата, користејќи ги досега проучуваните физички принципи.	3 поени
	Објасни како работи уредот на сликата	4 поени
8 ^{мо} одделение	Групира сликите во егзотермни и ендотермични процеси.	3 поени
	Наведе кои својства на проучуваните супстанции се манифестираат во следната животна ситуација	3 поени
	Напишете аргументиран текст во кој ќе зборувате за ефектите од загадувањето со, прецизирајќи го влијанието на таа супстанца врз човекот и животната средина, но и решенија за спречување или борба против загадувањето со	4 поени

ТЕСТ ПО ЈАЗИК ЗА СРЕДНО УЧИЛИШТЕ (9-12 одделение)

Компетентност: *Пристапува кон структурата, граматиката и јазикот на текстовите*

Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Чита, но има потешкотии да ја препознае основната структура (подмет, прирок, комплемент) на реченицата и тешко ја разбира основата на нејзината граматичка структура.	1-3 поени
	Чита и препознава некои делови од основната структура (подмет, прирок, комплемент) на реченицата и најмногу ја разбира основата на нејзините граматички структури	4-8 поени
	Ја чита и препознава основната структура (подмет, прирок, комплемент) на реченицата и ја разбира основата на нејзината граматичка структура.	8-10 поени
10 ^{то} одделение	Чита, но има потешкотии да ја препознае сложената структура на краток текст и тешко разбира посложени граматички структури.	1-3 поени
	Чита и препознава некои сложени структури на краток текст и најмногу разбира посложени граматички структури.	4-8 поени
	Чита и препознава сложена структура на краток текст и разбира посложени граматички структури.	8-10 поени
11 ^{то} одделение	Чита, но има потешкотии да ја препознае сложената структура на едноставни текстови и тешко разбира посложени граматички структури.	1-3 поени
	Чита и препознава некои сложени структури на едноставни текстови и најмногу разбира посложени граматички структури.	4-8 поени
	Чита и препознава сложена структура на едноставни текстови и разбира посложени граматички структури.	8-10 поени
12 ^{то} одделение	Чита, но има потешкотии во препознавањето сложени текстови, едвај користи граматички структури правилно.	1-3 поени
	Чита и препознава некои сложени текстови, ги препознава и правилно ги користи повеќето граматички структури.	4-8 поени
	Чита и лесно препознава сложени текстови, ги препознава и ги користи сите граматички структури.	8-10 поени
Компетентност: <i>Има способност да разбира, критички испитува и анализира текстови</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то}	Чита, но тешко ги разбира елементите што претставуваат реченица.	1-3 поени

одделение	Чита и разбира некои елементи што претставуваат реченица.	4-8 поени
	Ги чита и разбира сите елементи што претставуваат реченица.	8-10 поени
10 ^{то} одделение	Чита, но тешко ги разбира елементите што претставуваат краток текст.	1-3 поени
	Чита и разбира некои елементи кои претставуваат краток текст.	4-8 поени
	Ги чита и разбира сите елементи што претставуваат краток текст.	8-10 поени
11 ^{то} одделение	Ги чита и тешко ги разбира елементите што претставуваат едноставен текст.	1-3 поени
	Чита и разбира некои елементи кои претставуваат едноставен текст.	4-8 поени
	Ги чита и разбира сите елементи што претставуваат едноставен текст.	8-10 поени
12 ^{то} одделение	Чита, но има потешкотии во разбирањето и анализата на сложен текст.	1-3 поени
	Чита, разбира, но има потешкотии во критичката анализа на сложен текст.	4-8 поени
	Чита, разбира и критички анализира сложен текст. 8-10 поени	8-10 поени
Компетентција: <i>Анализа и дискусија на повеќе нивоа</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиен 4-8 поени = во тек 8-10 поени = развиен		
9 ^{то} одделение	Чита, но тешко ја анализира лексиката на речениците.	1-3 поени
	Чита, но има потешкотии во анализата на лексиката на речениците.	4-8 поени
	Чита и анализира лексика на реченици.	8-10 поени
10 ^{то} одделение	Чита, но тешко ја анализира лексиката на краток текст.	1-3 поени
	Чита, но има потешкотии во анализата на лексиката на краток текст.	4-8 поени
	Чита и анализира лексиката на краток текст.	8-10 поени
11 ^{то} одделение	Чита, но тешко ја анализира лексиката на едноставен текст.	1-3 поени
	Чита, но има потешкотии да ја анализира лексиката на едноставен текст.	4-8 поени
	Чита и анализира лексиката на едноставен текст.	8-10

		поени
12 ^{то} одделение	Чита, но тешко ја анализира лексиката на сложен текст.	1-3 поени
	Чита, но има потешкотии во анализата на лексиката на сложен текст.	4-8 поени
	Чита и анализира лексика на сложен текст.	8-10 поени
Компетенција: <i>Дискутира за јазикот, културата и употребата на јазикот во различен контекст и стилови почитувајќи ја сопствената култура и културата на другите земји</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиен 4-8 поени = во тек 8-10 поени = развиен		
9 ^{то} одделение	Тешко може да ја препознае правилната употреба на јазикот и сопствената култура.	1-3 поени
	Има потешкотии да ја препознае правилната употреба на јазикот и сопствената култура.	4-8 поени
	Ја препознава правилната употреба на јазикот и сопствената култура.	8-10 поени
10 ^{то} одделение	Тешко може да ја препознае правилната употреба на јазикот и сопствената култура во различни контексти.	1-3 поени
	Има потешкотии да ја препознае правилната употреба на јазикот и сопствената култура во различни контексти.	4-8 поени
	Ја препознава правилната употреба на јазикот и сопствената култура во различни контексти.	8-10 поени
11 ^{то} одделение	Тешко може да ја препознае правилната употреба на јазикот и културата на друга земја.	1-3 поени
	Има потешкотии да ја препознае правилната употреба на јазикот и културата на друга земја.	4-8 поени
	Ја препознава правилната употреба на јазикот и културата на различна земја.	8-10 поени
12 ^{то} одделение	Има чести потешкотии со препознавање на различни култури и проблеми со користење на јазикот во различни контексти и стилови, почитувајќи ја сопствената култура и културите на другите земји.	1-3 поени
	Има одредени потешкотии да препознае различни култури и го користи јазикот во различни контексти и стилови почитувајќи ја сопствената култура и културите на другите земји.	4-8 поени
	Препознава различни култури и течно го користи јазикот во различни контексти и стилови почитувајќи ја сопствената	8-10

	култура и културите на другите земји.	поени
Компетентност: Развивање на нивните вештини за изразување на своите чувства и мисли преку писмено и усно изразување Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Тешко ги развива своите вештини за изразување на чувствата и мислите преку напишани едноставни реченици.	1-3 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на повеќето чувства и мисли преку напишани едноставни реченици.	4-8 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на широк опсег на чувства и мисли преку напишани едноставни реченици.	8-10 поени
10 ^{то} одделение	Тешко ги развива своите вештини за изразување на чувствата и мислите преку напишани кратки текстови.	1-3 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на повеќето чувства и мисли преку напишани кратки текстови.	4-8 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на широк опсег на чувства и мисли преку напишани кратки текстови.	8-10 поени
11 ^{то} одделение	Тешко ги развива своите вештини за изразување на чувствата и мислите преку писмено и усно изразување во едноставни текстови.	1-3 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на повеќето чувства и мисли преку писмено и усно изразување во едноставни текстови.	4-8 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на широк опсег на чувства и мисли преку писмено и усно изразување во едноставни текстови.	8-10 поени
12 ^{то} одделение	Тешко ги развива своите вештини за изразување на своите чувства и мисли преку писмено и усно изразување во сложени текстови.	1-3 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на повеќето чувства и мисли преку писмено и усно изразување во сложени текстови.	4-8 поени
	Ги развива своите вештини за изразување на широк опсег на чувства и мисли преку писмено и усно изразување во сложени текстови.	8-10 поени

ТЕСТ ПО МАТЕМАТИКА ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ (9-12 одделение)

Компетенција: Научете ја аналитичката геометрија на просторот

Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Ги идентификува основните формули и дефиниции за аналитичката геометрија на просторот	3 поени
	Идентификува геометриски фигури во рамнината	3 поени
	Знае неколку стратегии за решавање проблеми	4 поени
10 ^{то} одделение	Решава лесни проблеми користејќи формули за аналитичка геометрија на просторот	3 поени
	Претставува геометриски фигури во рамнината	3 поени
	Применува неколку стратегии за решавање проблеми	4 поени
11 ^{то} одделение	Применува формули на аналитичка геометрија за решавање на тешки проблеми	3 поени
	Споредува геометриски фигури во рамнината	3 поени
	Може да ги идентификува соодветните стратегии за решавање на едноставни проблеми	4 поени
12 ^{то} одделение	Применува формули на аналитичка геометрија на просторот за решавање на проблеми поврзани со секојдневниот живот.	3 поени
	Споредува и анализира геометриски фигури во рамнината	3 поени
	Може да ги идентификува соодветните стратегии за решавање на сложени проблеми	4 поени
Компетенција: <i>Усвојува како да ги изучува основните функции</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Ги идентификува основните формули и дефиниции на функциите	3 поени
	Решава целобројни и дробни нумерички равенки	3 поени
	Ги користи алатките за пресметка на свесен начин	4 поени
10 ^{то} одделение	Решава лесни проблеми користејќи формули на основни функции	3 поени
	Користи равенки за претставување и решавање едноставни проблеми	3 поени
	Пресметува граници и изводи на функции	4 поени
11 ^{то} одделение	Решава тешки проблеми користејќи формули на основни функции	3 поени
	Решава равенки, гониометриски неравенки, со графички или	3 поени

	нумерички методи	
	Пресметува изведување на сложени функции	4 поени
12 ^{то} одделение	Применува формули на основни функции за решавање на проблеми поврзани со секојдневниот живот	3 поени
	Решава равенки, експоненцијални и логаритамски неравенки со модуло, со графички или нумерички методи, а исто така и со помош на електронски алатки	3 поени
	Анализира примери на функции кои се дисконтинуирани или неизводливи во одреден момент	3 поени
Компетенција: <i>Применува математички поими, дефиниции, знаења во нови практични ситуации</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Решава лесни задачи користејќи математички термини, дефиниции и знаења.	3 поени
	Знае и може правилно да ги користи алатките за цртање.	3 поени
	Знае терминологија и лингвистички кодови специфични за математичките и геометриските дисциплини	4 поени
10 ^{то} одделение	Решава лесни проблеми од секојдневниот живот користејќи математички поими, дефиниции и знаења.	3 поени
	Знае и може да користи лесни специфични технички правила за цртање.	3 поени
	Знае и користи терминологија и лингвистички кодови специфични за математичките и геометриските дисциплини	4 поени
11 ^{то} одделение	Решава тешки задачи од секојдневниот живот користејќи математички поими, дефиниции и знаења.	3 поени
	Има способност да синтетизира, анализира и графички транспонира едноставни теоретски доделени податоци.	3 поени
	Правилно користи терминологија и лингвистички кодови специфични за математичките и геометриските дисциплини	4 поени
12 ^{то} одделение	Решава сложени проблеми од секојдневниот живот користејќи математички поими, дефиниции и знаења	3 поени
	Ги разбира односите помеѓу реалноста и нејзиното графичко претставување преку техничко цртање.	3 поени
	Правилно користи терминологија и лингвистички кодови специфични за математичките и геометриските дисциплини во практична ситуација.	4 поени
Компетенција: <i>Изразува квантитативни или квалитативни математички карактеристики на одредена ситуација</i> Вкупно: 10 поени		

1-3 поени = не е развиен 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Го препознава правилниот начин на користење мерни скали во 2 димензии	3 поени
	Препознава и користи математички податоци	3 поени
	Свесно ги користи алатките за пресметка.	4 поени
10 ^{то} одделение	Го препознава правилниот начин на користење мерни скали во 3 димензии	3 поени
	Користи математички податоци за решавање едноставни проблеми	3 поени
	Ги користи техниките и постапките на аритметичко и алгебарско сметање, прикажувајќи ги и во графичка форма.	4 поени
11 ^{то} одделение	Применува правилен начин за користење мерни скали во едноставни проблеми	3 поени
	Користи математички податоци за решавање сложени проблеми	3 поени
	Споредува и анализира геометриски фигури, идентификувајќи непроменливи и врски.	4 поени
12 ^{то} одделение	Применува правилен начин за користење мерни скали во различни специфични ситуации со различни тешки проблеми	3 поени
	Ги анализира и интерпретира податоците со помош на графички прикази.	3 поени
	Решава систем алгебарски и аналитички.	4 поени
Компетенција: <i>Употребува соодветни единици за мерење и мерни уреди во решавање на проблеми</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Ги идентификува дефинициите и својствата на мерните единици	3 поени
	Знае различни мерни уреди	3 поени
	Ја знае лексиката на конвенционалните мерни единици.	4 поени
10 ^{то} одделение	Решава лесни проблеми поврзани со мерни единици	3 поени
	Препознава и користи различни мерни уреди	3 поени
	Изразува мерки користејќи множители и подмножители на единици мерки.	4 поени
11 ^{то}	Решава тешки задачи поврзани со мерни единици	3 поени

отделение	Решава проблеми користејќи правилно различни мерни уреди	3 поени
	Врши директни или индиректни мерења и ги изразува според конвенционални и неконвенционални мерни единици.	4 поени
12 ^{то} отделение	Решава тешки проблеми од секојдневниот живот поврзани со мерни единици со комбинирање на вештини и синтеза на претходни знаења	3 поени
	Решава проблеми поврзани со секојдневниот живот користејќи правилно различни мерни уреди	3 поени
	Правилно ги користи главните мерни системи за решавање проблеми.	4 поени

ТЕСТ ПО НАУКА ЗА СРЕДНО УЧИЛИШТЕ (отделенија 9-12)

Компетенција: <i>Го анализира човечкото влијание врз животната средина, разбира и објаснува сложени природни појави, процеси и процедури, воспоставувајќи релевантни корелации</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} отделение	Запишете три од актуелните еколошки проблеми.	3 поени
	Според дадениот текст, напишете три прашања за негативните ефекти на актуелните еколошки проблеми врз живите суштества.	3 поени
	Поврзете ги еколошките проблеми на сликите со дадените поими.	4 поени
10 ^{то} отделение	Дефинирајте го јаглеродниот отпечаток.	3 поени
	Напишете го јаглеродниот отпечаток на просечниот човек на табелата	3 поени
	Запишете четири решенија за минимизирање на јаглеродниот отпечаток.	4 поени
11 ^{то} отделение	Ставете ги дадените концепти на соодветните простори подолу.	3 поени
	Напиши три причини за кисели дождови.	3 поени
	Одговорете на следните прашања врз основа на видеото што го гледавте.	4 поени
12 ^{то} отделение	Пополнете ги празните места со соодветни зборови за еколошките проблеми.	3 поени
	Напишете го одговорот на следното отворено прашање во празно.	3 поени
	Прочитај го текстот за еколошките проблеми и одговорете на прашањата	4 поени

Компетенција: <i>Transfers and integrates scientific knowledge Пренесува и и нтегрира научно знаење</i> Вкупно:10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Пополува текстот користејќи ги следните термини	3 поени
	Пишува три прашања според пополнетиот текст	3 поени
	Запишува графиконот користејќи термини што се однесуваат на текстот	4 поени
10 ^{то} одделение	Објаснува концептите поврзани со клучниот збор даден подолу. (Клучен збор=.....)	3 поени
	Дополнува концептната карта со запишување на зборовите поврзани со (КЛУЧЕН ЗБОР) на соодветните места.	3 поени
	Поврзува дефинициите за (КЛУЧЕН ЗБОР) во колоната А со поимите во колоната Б.	4 поени
11 ^{то} одделение	Подготвува текст од концептите на женскиот репродуктивен систем според видеото.	3 поени
	Поврзува дефинициите во текстот што го подготви со концептите.	3 поени
	Пишува и одговора на две прашања за системот во дадено видео.	4 поени
12 ^{то} одделение	Пишува три реченици за врската помеѓу фотосинтезата и дишењето.	3 поени
	Пишува три прашања за речениците што претходно ги напиша.	3 поени
	Ги покажува чекорите на фотосинтезата со запишување на нумерираните делови од органелата на сликата.	4 поени
Компетенција: <i>Стекнува усна и писмена комуникација користејќи правилна терминологија</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Пишува текст од дадени три поими за ќелијата.	3 поени
	Поврзува термините на ќелијата со нивните дефиниции.	3 поени
	Подготвува дијаграм на вените и во него ги става имињата на органелите на животинските и растителните клетки	4 поени

10 ^{то} одделение	Ги става фазите на клеточната делба на митозата на сликата.	3 поени
	Пишува реченица во која ќе ги опише својствата на фазите.	3 поени
	Наоѓа и споува сликите на концептите во табелата	4 поени
11 ^{то} одделение	Гледа видеото за циркулаторниот систем и запишува деловите на срцето	3 поени
	Ја објаснува причината за една од болестите споменати во видеото.	3 поени
	Пишува два примери за врската на инфарктот со исхраната.	4 поени
12 ^{то} одделение	Ги пишува термините на ДНК во текстот даден погоре.	3 поени
	Објаснува еден од поимите на сликата.	3 поени
	Поврзува поимите со нивни дефиниции.	4 поени
Компетенција: Развива критичко размислување преку експериментирање, решавање проблеми, спроведување истраги и известување за резултати. Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Подготвува препарат кој ги содржи клетките што ги земате со чепкалка за заби во устата и го става под микроскоп.	3 поени
	Ги запишува главните делови од животинската клетка што ја испитува под микроскоп.	3 поени
	Пресметува колку е ја зголеми ќелијата под микроскоп.	4 поени
10 ^{то} одделение	Подготвува препаратот со делот земен од корените на кромидот.	3 поени
	Под микроскоп става препаратот што сте го подготвил и запишува која фаза од клеточната делба сте ја забележал	3 поени
	Нацртајте ја формата што ја гледате во подготовката.	4 поени
11 ^{то} одделение	Запишува три од материјалите што се користат за подготовка на културна вода.	3 поени
	Кои суштества ги забележал во препаратот подготвен од културната вода?	3 поени
	Го пишува својот заклучок од зададениот експеримент	4 поени
12 ^{то} одделение	Ги прегледува листовите на растението и запиши запишува структурите.	3 поени
	Наведува три разлики во листовите на даденото растение.	3 поени
	Пишува реченици за тоа зошто растенијата се различни.	4 поени

Компетенција: <i>Ги испитува содржините поврзани со екологијата, енергетските ресурси и обновливите извори</i> Вкупно: 10 поени 1-3 поени = не е развиена 4-8 поени = во развој 8-10 поени = развиена		
9 ^{то} одделение	Кои извори на енергија се обновлива енергија на сликата што ви е прикажана.	3 поени
	Запишува кои обновливи извори на енергија се користат за производство на енергија во нашиот регион	3 поени
	Обележува изворите на енергија што им штетат на живите суштества и природата на сликата	4 поени
10 ^{то} одделение	Ги апишува во текстот изворите на енергија кои се исцрпуваат.	3 поени
	Пишува три прашања врз основа на текстот за природните ресурси.	3 поени
	Ги обележува постојаните извори од природни извори на дијаграмот.	4 поени
11 ^{то} одделение	Го чита текстот за одржливоста на водните ресурси и ја пишува нејзината врска со растот на населението.	3 поени
	Ги пополнува празните места во текстот кој се однесува на одржливоста на водните ресурси.	3 поени
	Одговора на прашањата за одржливоста на водните ресурси.	4 поени
12 ^{то} одделение	Го гледа видеото за воден отпечаток и одговорите на прашањето.	3 поени
	Наведува три работи што треба да ги направиме за да го намалиме отпечатокот на вода	3 поени
	Напишете дали речениците се вистинити или неточни за да го намалите отпечатокот на водата.	4 поени

1.3. Алатки за обука во корелација со резултатите од националните испити на учениците, за подобрување на нивните потешкотии во писменоста.

Резултатите што ги добија учениците од земјите вклучени во ова партнерство, на државните испити, покажуваат дека на висок процент им е потребна помош за подобрување на вештините за описменување и полагање на испитите. Врз основа на нашето заедничко искуство, ја изградивме следнава табела, која содржи серија алатки за обука кои би можеле да се применат во училницата или на дополнителни сесии на мали групи или поединечно, за да го олесниме учењето и разбирањето и да ги ставиме учениците во различни ситуации

за учење. Ги имавме предвид различните типови на интелигенција и стилови на учење со кои работиме, како и потребата на ученикот за насоки при изборот на релевантните информации.

Состојбата со пандемијата ни покажа дека учениците се позаинтересирани за учење ако користиме интерактивни и колаборативни алатки, па затоа се фокусиравме на позитивната страна ако, избирајќи ги дигиталните инструменти што ги применувавме за време на онлајн наставата, оние апликации кои беа добро прифатени од учениците а тоа придонесе за подобрување на нивните училишни резултати.

Тешкотии со писменоста на кои се среќаваат кај учениците кои учествуваат на националните тестирања	Алатки за обука за подобрување на резултатите на ученикот на националните тестирања
<i>Ученици од основно училиште (одделенска настава), кои учествуваат на национални тестирања</i>	
Тешкотии при пишување текст врз основа на корисни прашања	<i>Readwritethink</i> – е апликација што го води наставникот во планирањето на часовите; <i>Google docs</i> -за давање повратни информации; <i>Think-Pair-Share</i> –Стратегија за учење; <i>EdPuzzle</i> – им помага на учениците да разберат текст.
Тешкотии во пишувањето функционални текстови	<i>Oscrisoare</i> –алатка за пишување писма; <i>Canva</i> – за правење постери,презентации и флаери; <i>Padlet</i> – за кратки текстови,коментари; <i>Linoit</i> - за кратки текстови,коментари; <i>Pixton</i> - пишување приказна според слики и стрип; <i>Animaker</i> – пишување приказна според слики и стрип; <i>Plotagon</i> - пишување приказна според слики и стрип; <i>Bookcreator</i> – за пишување приказна, мала книга и презентации.
Тешкотии во асоцијации, неможност да се визуелизира и да се направи врска помеѓу идеите	<i>EdPuzzle</i> – им помага на учениците да разберат даден текст, им помага со кратки прашања, интегрирани во текстот; <i>Toytheater</i> – содржи едукативни игри за развој на математички вештини и вештини за писменост; <i>MyKoolio</i> – обезбедува часови,вежби и проблемски ситуации за предметите јазик,математика и географија,за ученици од основно и

	средно училиште.
Тешкотии во систематско разбирање на сите идеи и информации од литературните текстови	<i>Mindmeister</i> – дава систематски преглед на предметите; <i>Prezi</i> – помага учениците да се фокусираат на презентираниите поими ; <i>Liveworksheets</i> – обезбедува интерактивни работни листови кои можат да се решаваат online или offline; <i>LearningApps</i> -го поддржува предавањето и учењето со мали интерактивни ,мултимедијални вежби; <i>Wordwall</i> – користи игри за да го направи учењето лесно и забавно.
Тешкотии во сложените пресметки (множење и делење)	<i>Photomath</i> – со скенирање на задачата учениците го наоѓаат начинот на решавање; <i>Microsoft maths</i> – помага при множење и делење броеви ; <i>Dudamath</i> – апликација за ученици и наставници, интегрирана средина за интерактивно истражување на математички концепти и решавање на проблемски ситуации; <i>Khan Academy</i> – нуди објаснување на различни математички проблеми.
Тешкотии при решавање на вежби со неколку операции	<i>Symbaloo Learning Paths</i> – корисна за креирање на наставни часови во стил на игри; <i>Dudamath</i> – апликација за ученици и наставници, интегрирана средина за интерактивно истражување на математичките концепти и решавањето на проблемски ситуации; <i>Khan Academy</i> – нуди објаснувања на различни математички проблеми.
Тешкотии во решавање на проблеми	<i>Symbaloo Learning Paths</i> – корисна за креирање на наставни часови во стил на игри; <i>Dudamath</i> – апликација за ученици и наставници, интегрирана средина за интерактивно истражување на математичките концепти и решавањето на проблемски ситуации; <i>Khan Academy</i> – нуди објаснувања на различни математички проблеми..
Ученици од средно училиште (предметна настава) , кои земаат учество на национални тестирања	
Тешкотии во решавање задачи каде е потребно расудување	<i>Examenultau</i> – платформа за ученици од 5 -12 одделение за учење за националните тестирања; <i>Readwritethink</i> – ги води наставниците во планирањето на часовите.

Тешкотии во анализирање на карактеристиките на наекони врски, појави и процеси поврзани со математика и/ или наука, почнивајќи од вистински или хипотетички ситуации	<i>Science Fun</i> - им помага на учениците да разберат различни појави и феномени; <i>Science Practical Simulator</i> – овозможува креирање и извршување на различни практични активности на безбеден и иновативен начин. Апликацијата е лесна за следење, со описи и објаснување на сите концепти, поделени на стадиуми, што многу помага во совладување на материјалот. <i>TinkerBox</i> - Ова е загатка од типот акција и реакција каде што учениците можат да постават различни лостови, макари, запчаници, пружини и повеќе во ситуација за да решат проблем. <i>Amazing Science Facts</i> - од физика до хемија и природни науки, оваа апликација носи забава на секоја лекција. Вие и вашите ученици без сомнение ќе бидат инспирирани од фасцинантните факти што ги објавува за светот околу нас.
Тешкотии во интерпретирање на некои проблемски ситуации специфични за математика и /или наука со интегрирање на знаење од различни полиња	<i>Academia ABC</i> - нуди лекции и вежби за да им помогне на учениците да ги надминат тешкотиите во учењето; <i>CrashCourse videos</i> - обезбедува целосни видео курсеви за различни научни теми. Покрај тоа што се брилијантно произведени и хостирани, видеата ќе помогнат во објаснувањето на тешко разбирливите научни концепти. <i>Veritasium</i> - Каналот ја восхитува публиката со воодушевувачки експерименти, интересни концепти и брилијантно претставување на Дерек. Креаторот на Veritasium, д-р Дерек Мулер е добитник на Streamy наградата за наука и образование во 2017 година. <i>Vsauce</i>- Каналот е создаден од Мајкл Стивенс во 2010 година и оттогаш собрал едно од најголемите следбеници од кој било научен канал на YouTube. Мајкл има способност да ги објасни и најсложените теми и идеи на лесно разбирлив начин. Неговите видеа се секогаш волшебни и тој имаше низа од познати луѓе кои се вклучени во неговите видеа, вклучувајќи ги и Сер Дејвид Атенборо, Адам Севиц, (Митовите) Крис Прат, меѓу другите.
Ученици од средно училиште кои учествуваат на национално оценување (1-4 година)	
Тешкотии во решавањето кое бара субјективно	<i>Examenultau</i> - е платформа која ја користат учениците од 5-то до 12-

мислење	то одделение, за учење за нивните државни испити; <i>Online dictionaries</i> –Thesaurus - за подигање и подобрување на говорот, пишувањето и вокабуларот со совети. <i>Cathoven dictionary</i> - користејќи вештачка интелигенција, може да ја одреди тежината на секој текст, да ги анализира карактеристиките на текстот, да извлекува клучни наставни точки според нивото на учениците. <i>Oxford dictionary</i> - новите граматички страници комбинираат јасни објаснувања со интерактивни вежби за да го тестираат вашето разбирање.
Тешкотии во разбирањето на содржината на идеите во текстот, барањата на вежбите и проблемите	<i>GeoGebra</i> - е софтвер за учење и настава по математика кој обезбедува алатки за изучување на геометрија, алгебра и анализа; <i>Khan Academy</i> - произведува кратки лекции во форма на видеа. Нејзината веб-страница, исто така, вклучува дополнителни вежби за вежбање и материјали за наставниците. Има преку 8.000 видео лекции настава на широк спектар на академски предмети, првично фокусирани на математиката и науката. <i>EDUKA</i> - дава теоретски знаења, вежби, тестови по различен предмет <i>eTest.lt</i> –онлајн платформа за креирање тестови и вежбање различни предмети <i>Emapamokos.lt</i> - online платформа за вежбање за диференцијација и индивидуализација. <i>Matific</i> - е фантастична алатка за интуитивно предавање математика и за воведување на учениците во научното размислување.
Правописни, интерпункциски и изразни грешки	<i>Izibac</i> Романска платформа корисна за студентите во разбирањето на содржините за учење; <i>Microsoft 365 Word application</i> – има алатка за уредување која анализира документи и нуди предлози за правопис, граматика и стилски прашања, како што се поконцизни реченици, избирање поедноставни зборови или пишување со поголема формалност.
	<i>Izibac</i> Романска платформа корисна за студентите во разбирањето на

Недостига оригиналност во изработката на текстовите	содржините за учење; <i>Duplichecker</i> - открива плагијат од текст http://plagiarisma.net/ бесплатна онлајн алатка за избегнување плагијат <i>Paraphrase</i> --алатка за преформулирање реченици и препишување есеј
Тешкотии во разбирањето и следењето на дадените задачи и упатства	<i>Liveworksheets</i> - online или offline обезбедува широк спектар на задачи за разбирање; <i>Egzaminatorius</i> - дава испитни задачи примери од различни предмети.
Нема интерес за читање на пр. книги, долги натписи	<i>Readtheory</i> - обезбедува интерактивни вежби за читање и ги одржува студентите ангажирани и заинтересирани; <i>Squid app</i> - ги обезбедува текстовите од весниците за ударни вести со вежби за читање со разбирање; <i>Readingtrainer</i>- обезбедува сè што ви треба за да читате текстови од сите видови побрзо, поефективно и со подобро задржување.
Тешкотии во структурирањето на пишаните текстови на пр. есеи, писма	<i>Grammarly</i>-укажува на граматички, вокабулар, правопис, интерпункција, логички грешки и дава решенија за поправка; <i>Hemingwayapp</i> - во режим на уредување го води писателот да избегне одредени дупки. Се фокусира на квалитетот на текстот; нема да ги исправи правописните грешки. <i>Webfx</i> - обезбедува брз и лесен начин за тестирање на читливоста на вашата работа
Тешкотии во примената на наученото во реални ситуации и тешкотии во обработката и прикажувањето на физиката преку графикони	<i>Phet.simulations</i> - обезбедува симулации за хемија, физика, математика и биологија обезбедени со цел да ги натера учениците да видат што научиле применето во ситуации од реалниот живот; <i>Humanoid 4D</i> - е апликација за зголемена реалност која им овозможува на учениците детално да истражуваат делови од човечкото тело.
Тешкотии при примена на математичките формули	ogmmateryal.eba.gov.tr/ - официјалната страница подготвена од Генералниот директорат за средно образование на турското Министерство за национално образование. Можете да најдете интерактивни книги, игри и активности.

на законите на физиката	Play.google.com/store/apps- е официјална апликација за мобилна банка за прашања подготвена од Генералниот директорат за средно образование на турското Министерство за национално образование. Newtonium - Physics Simulator е уникатна апликација за решавање физички проблеми. Апликацијата ги пресметува силите на телото и го симулира добиеното движење во две димензии, со три степени на слобода. Можете да поставите физички својства како маса, брзина, големина, позиција и многу повеќе. Извршувањето на симулација ќе ги види силите во акција каде што можете да наведете услови и да ги промените променливите на моделите.
Тешкотии во поврзувањето на хемиските симболи со нивното значење (проблеми со меморирање)	Quizlet - бесплатна веб-страница која обезбедува алатки за учење за студентите, вклучувајќи картички, режими за учење и игра. Flashcardmachine - бесплатна услуга за креирање на веб-базирани студиски картички кои може да се споделуваат со други. Technotes веб-страница со интерактивни алатки за учење на периодниот систем. Study - веб-страница за квизови, видеа и материјали за таторство и ресурси. Memorize - веб-локација која нуди техники и видеа за меморирање на периодниот систем.
Тешкотии во употребата на јазикот, структурна анализа на литературни дела, читање со разбирање на различни видови текстови и пишување различни форми на пишани изрази	Во текот на редовната настава, наставниците треба да одвојат повеќе време од редовната настава за: употреба на јазикот, за употреба на теоријата на литературата во структурната анализа на литературните дела, читање со разбирање на различни видови текстови, за пишување различни форми на писмено изразување; Grammarly - целокупна граматичка проверка; Mondly AR - е виртуелен асистент за учење јазик; Hemingwayapp - помага при создавање на кохезивни текстови.
Тешкотии во стекнување знаења по геометрија	Geometry Pad - апликација за создавање основни геометриски форми, за истражување и менување на нивните својства и пресметување на метрика; Geogebra - за настава и учење Математика. Бесплатни дигитални алатки за активности на часот, графикони, геометрија, колаборативна табла и друго;

	<i>Cabri</i> - едноставен и сеопфатен софтвер за разбирање на 3D геометријата во училницата; <i>Sketchpad</i>- го искористи цртежот како единствен медиум за интеракција на компјутерот. Системот се состоеше од влез, излез, како и програми за пресметување кои му дозволуваа да ги дешифрира информациите скицирани директно на компјутерскиот екран.
Тешкотии во решавање на прашања од научна писменост	Треба да се обрне внимание на работа со податоци, читање графикони и табели. <i>Science Practical Simulator</i> -е едукативна апликација која им овозможува на студентите да ги завршат практичните активности на безбеден и ангажиран начин. <i>National Geographic ScienceLab</i> - е веб-страница со експерименти, видеа, статии и многу повеќе. <i>National Geographic Website</i> и ТВ серии и филмови - "Science of stupid" <i>WeAreTeachers</i> - е веб-страница за наставници и средношколци за експерименти и идеи за научни експерименти. <i>Study.com</i> - е веб-страница за квизови, видеа и материјали за туторство и ресурси. <i>WowScience</i> - е веб-локација која нуди научни игри, активности, апликации, видео експерименти и други веб-локации.

2. Проектирање и примена на мотивациони стратегии за да се поттикне интересот на учениците за читање и да се олесни разбирањето на прочитаните текстови.

2.1. ПРОЕКТИРАЊЕ И ПРИМЕНА НА МОТИВАЦИОНИ СТРАТЕГИИ ЗА ДА СЕ ПОТТИКНЕ ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ДА СЕ ОЛЕСНИ РАЗБИРАЊЕТО НА ПРОЧИТАНИТЕ ТЕКСТОВИ.

ЧАС: 4 одделение (средно училиште)

ПРЕДМЕТ: Англиски јазик

ТЕКСТУАЛНА ПОДДРШКА /МАТЕРИЈАЛ:

<https://www.commonlit.org/en/texts/screen-addiction-among-teens-is-there-such-a-thing>

МЕТОД: Мапирање на текст

Мапирањето на текст е визуелна техника која може да се користи за да им помогне на учениците да разберат како информациите се организирани во текстот. Може да се користи за учење на читање со разбирање, вештини за пишување, вештини за учење и содржина на курсот.

Наместо да користат книга или учебник, учениците користат копирани страници и ги залепуваат заедно создавајќи свиток. Ова им овозможува на учениците да го видат целиот текст одеднаш наместо да се фокусираат на делови од него. Наставниците можат да креираат свитоци пред да започне часот или учениците можат сами да го направат тоа.

Учениците користат различни обоени пенкала, маркери, маркери за да обележат (мапираат) различни текстуални карактеристики или делови од текстот за да можат полесно да ја видат врската помеѓу структурата на текстот, организацијата на текстот и значењето. Тие истакнуваат, подвлекуваат, го заокружуваат текстот, ги цртаат стрелките, меурчињата или користат кој било друг начин за да ги направат релевантните информации истакнати.

Придобивки од користење на мапирање на текст во училницата:

- Едноставен, без употреба на технологија и ефтин
- Учениците можат да ги видат и да се научат за стратегиите што се користат за обележување на текстот
- Учениците стекнуваат стратегии за читање во текот на процесот на мапирање на текстот – учат како да се фокусираат на релевантни делови од текстот
- Им помага на учениците да развијат вештини за активно читање - тие поминуваат повеќе време анализирајќи различни делови од текстот, разбирајќи ја општата идеја, како и деталите.
- Погоден е за различни стилови на учење (визуелен, просторен, кинестетички, тактилен)

- Доста корисен за учениците кои имаат потешкотии во учењето
- Соодветно за сите нивоа
- Може да се користи и за фикција и за нефикција

Како да имплементирате мапирање на текст:

- Копирајте текст (напис од списание, пасус од учебник, приказна, песна, итн.) и залепете ги страниците заедно

- Направете клуч за означување или мапирање текст што одговара на целта/ите на читањето на пр.

За нефикција: портокалова – поглавја, сива – илустрации, црна – тек на текстот, зелена – наслови, сина – поднаслови, црвена кутија – клучни зборови итн.

За фикција: сива – линија на заплетот, црна – поглавја, портокалова – структура на делот, зелена – поставка, сина – референци на ликовите, виолетова – карактеризација итн.

Тоа може да се направи пред часот или со учениците.

Обележете го текстот (учениците можат да го направат тоа со наставникот, во групи или поединечно)

Подгответе ги задачите што ќе ви помогнат да ја постигнете целта/ите на читањето

Материјали:

Обична статија ЗАВИСНОСТ ОД ЕКРАН МЕЃУ ТИНЕЈДЕРИТЕ: ИМА ЛИ ТАКВО НЕШТО?

Клуч за боја за мапирање на текст (Учениците сами ја прават на почетокот на часот.)

Маркери/моливи/пенкала во боја

Резултати:

Учениците читаат напис од списание за зависноста на тинејджерите од технологијата

Учениците ги бараат негативните ефекти што технологијата може да ги има врз корисниците

Учениците стекнуваат нов вокабулар

Учениците ја разгледуваат структурата на статијата

Учениците развиваат вештини за активно читање одговарајќи на водечки прашања за разбирање

Учениците учат како да работат во тимови

Чекори:

Чекор 1: Учениците прават клуч за боја за мапирање на текст (наслов, поднаслови, реченици за теми, клучни зборови, непознати зборови, клучни реченици, негативни ефекти)

Чекор 2: На учениците им се даваат свитоци/ролни со написот од списанието

Чекор 3: Во групи учениците го „мапираат“ текстот според клучот за мапирање на текст што го направиле.

Чекор 4: Учениците одговараат на прашањата за разбирање

Чекор 5: Дискусија. Учениците ги дискутираат прашањата во групи користејќи ја статијата мапирана со текст. Тие ги изнесуваат своите мислења пред одделението.

Прашања за разбирање:

Наведете ги негативните ефекти што технологијата може да ги има врз корисниците.

Во воведот, авторот е сигурен дека сите корисници на технологијата се зависни од своите уреди.

Кои се двата споменати термини кои се однесуваат на прекумерната употреба на технологијата?

Зошто е тешко да се справите со „зависноста од технологија“?

Опишете ја апликацијата против зависност.

Прашања за дискусија:

Во врска со статијата, како може употребата на технологија да биде штетна? Кога поминувањето време на вашиот уред станува зависност? Како придобивките од технологијата се споредуваат со недостатоците што се дискутирани во текстот?

2.2. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАНОТО РАЗБИРАЊЕ – ВЕНОВ ДИЈАГРАМ

ПРЕДМЕТ: Етика

НАСТАВНА ЦЕЛИНА/ТЕМА: Општеството и државата

НАСТАВНА ЦЕЛИНА: Потеклото и целта на општеството и државата

ИЗБОР: <https://www.lucidchart.com/pages/tutorial/venn-diagram>

Цел: Учениците ќе ги објаснат концептите на општеството, состојбата на природата, социјалниот договор, државата и односот помеѓу државата и социјалноста, ќе ги идентификуваат причините за појавата на посложени форми на здружување, ќе ги издвојат

и споредат филозофските идеи на Хобс, Лок и Русо за појавата на државите и заклучуваат за целта на настанувањето на државата.

Поврзаност со наставните предмети: Историја, Филозофија, Социологија

Венов дијаграм се користи за да се претстават сличностите и разликите помеѓу концептите. Помага да се визуелизира логичката врска помеѓу различните множества и нивните елементи со користење на вкрстени и непресечни кругови за да се прикаже односот помеѓу множествата.

Дијаграмот функционира на овој начин: секој круг го претставува концептот. Кругови кои се преклопуваат ги претставуваат сличностите, додека одвоените кругови ја претставуваат разликата помеѓу концептите.

Вообичаено, можете да користите кој било број на кругови во Венов дијаграм, но најчесто користениот тип е дијаграмот со тројни кругови. Кога три кругови делумно се преклопуваат еден со друг во дијаграм, тие создаваат триаголник на пресечната област. Овој триаголник претставува слични податоци во тие три кругови.

Целта и придобивките на Венов дијаграм

Визуелно да ги организирате информациите за да ја видите врската помеѓу множества на ставки, како што се заедничките и разликите. Учениците и професионалците можат да ги користат за да размислат низ логиката зад концептот и да ги прикажат односите за визуелна комуникација. Оваа цел може да се движи од елементарна до високо напредна.

Да се споредат два или повеќе избори и јасно да се види што е заедничко наспроти она што може да ги разликува. Ова може да се направи за да изберете важен производ или услуга за купување.

Да решава сложени математички задачи. Под претпоставка дека сте математичар, се разбира.

Да се споредат множества на податоци, да се најдат корелации и да се предвидат веројатности за одредени појави.

Да се расудува преку логиката зад изјавите или равенките, како што е Буловата логика зад пребарувањето на зборови што вклучува изјави „или“ и „и“ и како тие се групирани.

Разработка на постигањата (исходите) и задачите/активностите за проверка на нивното усвојување

ПОСТИГНУВАЊА	ИСХОДИ ОД УЧЕЊЕ И ПРЕДАВАЊЕ	ПЛАНИРАНИ ЗАДАЧИ/АКТИВНОСТИ ЗА ПРОВЕРКА НА ПОСТИГНУВАЊЕТО НА ПОСАКУВАНИТЕ ИСХОДИ ОД УЧЕЊЕТО
Ги дефинира основните етички концепти поврзани со моралните и етичките проблеми во политиката и правото Донесува суд за постапките на општеството, институциите и властите	Ги објаснува и соодветно ги користи поимите општество, општествен договор, состојба на природата, држава Ги споредува филозофските идеи на Хобс, Лок и Русо за потеклото на државите Ги идентификува причините за појавата на повеќе причини	Евалуација за учење: устен разговор со учениците во текот на процесот на учење, работа во парови и групна работа, решавање наставни листови, давање повратна информација во однос на квалитетот на решавање на задачите. Евалуацијата како учење: самоевалуација-табела за евалуација на работата во рамките на групата Евалуација на наученото: ќе помине еден од следните часови преку: креирање есеј за дискусија со однапред поставени критериуми за оценување

Тек на часот

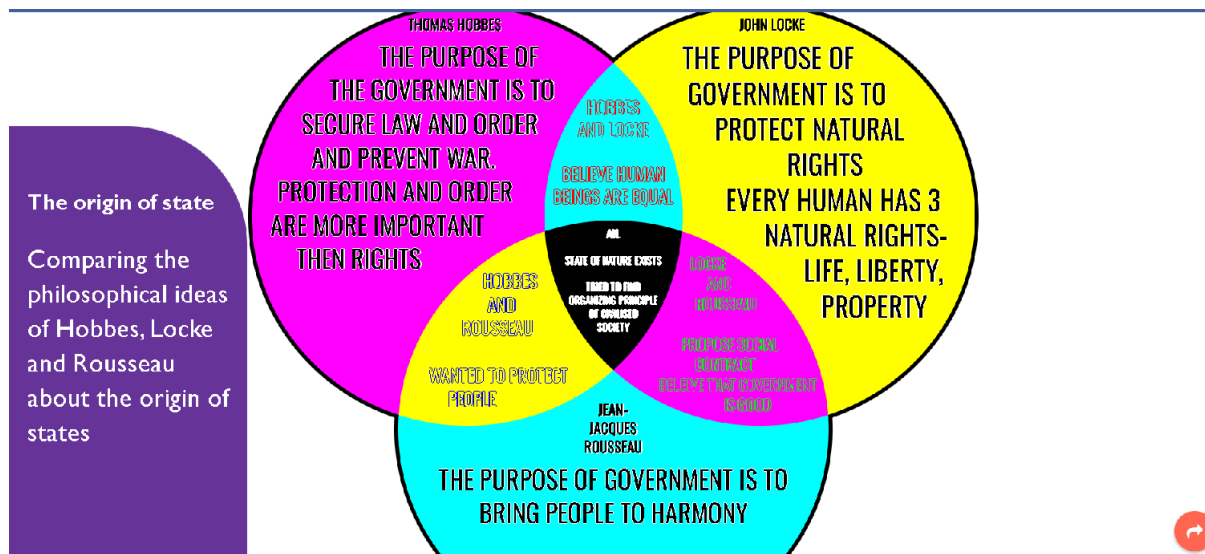
ФАЗИ НА ЧАСОТ	АКТИВНОСТИ НА НАСТАВНИКОТ	АКТИВНОСТИ НА УЧЕНИКОТ	СТРАТЕГИИ И МЕТОДИ НА УЧЕЊЕ И ПРЕДАВАЊЕ
Воведен дел 10 мин	Поставува на учениците прашања поврзани со човечката	Одговарање на прашања	Разговор и отворени прашања

	дружелубивост и главните карактеристики на таа дружелубивост (повторување) Ја објавува темата на часот и прашањата на кои ќе се обидеме да најдеме одговори во текот на часот		
Главен дел 70 мин	Ги повикува учениците да размислат што е општество и кои се неговите карактеристики. (5 мин.) Ги поканува да размислуваат за хипотетичка ситуација (како би бил животот доколку нема правила/закони/влада) - ја објаснува задачата Замислете дека во вашето одделение (општество) нема правила... Како би изгледал вашиот клас да нема правила? Што би се случило доколку наставникот нема право да ги води и насочува учениците? Поделете се во мали групи и одговорете прашања за таква ситуација. Кои би биле предностите и недостатоците на таквата работа? Како би се однесувале учениците? Наставникот накратко го објаснува поимот природна состојба Ја најавува и објаснува задачата на	Ги наведуваат основните карактеристики на општеството кои ќе бидат запишани на таблата Учениците во група ја извршуваат задачата: Тие избираат претставник од групата кој го објаснува заклучокот Учениците следат кратка презентација Во парови ја работат задачата - со помош на текстот и табелата ги класифицираат идеите на филозофите за односите во природната	Разговор, бура на идеи, Работа во група кооперативно учење решавање на проблем Работа во парови кооперативно учење метод на читање и работа на текстот Бура од идеи, разговор со охрабрување

	учениците - Покажете ги основните идеи на Хобс, Лок, Русо за потеклото на состојбите и подредете ги во дијаграм (истражете со какви решенија дошле овие 3 филозофи) Наставникот ја следи презентацијата	состојба и идеите за односите во државата, потоа ги презентираат решенијата до кои дошле.	
Завршен дел 10 мин	Ги повикува учениците да извлечат заклучоци за целта и целта на создавањето на државата и основните карактеристики на државата	Тие ги наведуваат основните карактеристики на државата, кои се напишани на таблата, Тие одговараат на прашања	Бура од идеи, разговор со охрабрување

Резултати од часот со помош на Венов дијаграм

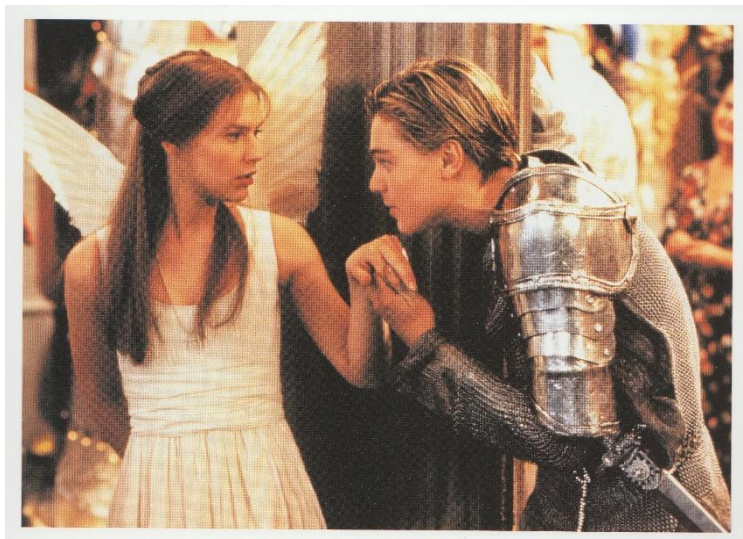
Покажете ги основните идеи на Хобс, Лок, Русо за потеклото на државите и класифицирајте ги во дијаграм (истражете со какви решенија дошле овие 3 филозофи).

2.3. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – Граматика низ драма (1st and 2nd Conditionals-1. и 2. тип на условни реченици)

Од Шекспировата “Ромео и Јулија”, чин II. Сцена II

Лист со задачи: Погледнете ја сликата. Дали знаете кои се ликовите?

1. Двајцата млади се сакале но не можеле да бидат заедно. Дали знаеш зошто?
2. Прочитајте го текстот подолу и дознајте го одговорот на прашањето 2.
3. Дали розата би мирисала поинаку ако ја наречете со друго име?

4. Дали Ромео сепак ќе биде Ромео ако го смени името?

5. Сега, наведете ваши примери за тоа дека работите се исти ако ги смениме нивните имиња..

Извадок од делото:

Jul. 'Tis but thy name that is my enemy;
Thou art (you are) thyself (yourself) though, not a Montague.
What's Montague? it is nor hand, nor foot,
Nor arm, nor face, nor any other part 45
Belonging to a man. O! be some other name:
What's in a name? that which we call a rose
By any other name would smell as sweet;
So Romeo would, were he not Romeo call'd,
Retain that dear perfection which he owes 50
Without that title. Romeo, doff thy (your) name;
And for that name, which is no part of thee (you),
Take all myself.
Rom. I take thee at thy word.
Call me but love, and I'll be new baptiz'd; 55
Henceforth I never will be Romeo

2.4. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – ТАБЕЛА НА ОЧЕКУВАЊА

ЗАДАЧА 1.

Најпрво прочитајте ги прашањата подолу и обидете се да ги одговорите користејќи ја вашата имагинација.

1. Кој очекуваш да биде главниот лик на приказната?	2. Што очекуваш да дознаеш при читањето на текстот?	3. Што мислите, што се случи со пријателите на херојот?	4. Што мислите, како може да биде насловот на текстот?	5. Што очекувате да се случи со херојот?
---	---	---	--	--

Задача 2

Сега, прочитајте го текстот подолу. Дали вашите очекувања се потврдија? Со други зборови, дали сте погодиле за што се работи во приказната?

ЗБОРУВАЈ, СЕЌАВАЊЕ

Извадок од делото:

„Of the cunning hero,
 The wanderer, blown off course time and again
 After he plundered Troy's sacred heights.
 Speak
 Of all the cities he saw, the minds he grasped,
 The suffering deep in his heart at sea
 As he struggled to survive and bring his men home
 But could not save them, hard as he tried—
 The fools—destroyed by their own recklessness
 When they ate the oxen of Hyperion the Sun,
 And that god snuffed out their day of return.
 Of these things,
 Speak, Immortal One,
 And tell the tale once more in our time.
 By now, all the others who had fought at Troy—
 At least those who had survived the war and the sea—
 Were safely back home. Only Odysseus
 Still longed to return to his home and his wife.”

2.5. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – ПОВЕЌЕ ВИДОВИ НА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА

Клас: 10-ти – IPSIA (технички курс)

Предмет: англиски јазик

Придружен текст (предмет): Методи за производство на електрична енергија

Процедурални ресурси: Методот на повеќе видови на интелигенција

Методот на повеќе видови на интелигенција е конструктивистичка наставна алатка фокусирана на ученикот која му дава можност да го согледа, разбере и капитализира неговиот креативен потенцијал. Исто така, овој процес го олеснува разбирањето на текстот, го развива интересот на учениците за читање и се бори против функционалната неписменост на ниво на училиште.

Јазична интелигенција: Како можеме да користиме зборови?

Оние со овој доминантен тип на интелигенција размислуваат првенствено со зборови и лесно користат јазик за изразување и разбирање на сложената реалност.

Логичко-математичка интелигенција: Како можеме да внесеме бројки, пресметки, елементи на логика?

Оваа интелигенција ја одредува анализата на причините и ефектите, разбирањето на односи меѓу дејства, предмети и идеи.

Музичко-ритмичка интелигенција: Како да донесеме звук, музика, ритам?

Оние со оваа интелигенција размислуваат во звук, мелодии, ритми, рими, чувствителни се на музички звуци, препознаваат, создаваат и репродуцираат музика со помош на инструмент или глас.

Просторно-визуелна интелигенција: Како користиме визуелни материјали или боја?

Луѓето со оваа интелигенција размислуваат во слики и јасно го перцепираат визуелниот свет.

Натуралистичка интелигенција: Како можам да ги натерам учениците да комуницираат со природата?

Оние со оваа доминантна интелигенција го разбираат природниот свет, ги сакаат растенијата и животните.

Кинестетичка интелигенција: Како да ги движиме телото и рацете на учениците?

Оваа интелигенција го поттикнува размислувањето во движење и користењето на телото на сугестивни и сложени начини.

Интерперсонална интелигенција: Како можеме да ги мотивираме учениците да соработуваат во учењето?

Ова значи размислување за другите луѓе и нивно разбирање, емпатија, препознавање на разликите меѓу луѓето и ценење на нивниот начин на размислување, чувствителност на нивните мотиви, намери и состојби.

Интраперсонална интелигенција: Како да предизвикуваме чувства, да соработуваме со соучениците?

Овој вид на интелигенција имаше способност да се дружи и да разбере различни гледишта. овие ученици уживаат да работат во група, да се грижат и да учат заедно со другите, тие полесно учат преку интеракција со другите на содржините.

ЦЕЛИ:

Ц1.усно да ги воведува новите зборови употребени во текстот;

Ц2.да чита текст на прв поглед правилно, свесно и течно, почитувајќи ги интерпунктиските знаци;

Ц3.да ги идентификува методите на производство на електрична енергија, разлики и сличности;

Ц4.да прави реченици со различните извори на енергија;

Ц5.усно да ги искажува сопствените мислења и размислувања;

Методи за производство на електрична енергија.

Електричната енергија може да се генерира директно од сончева светлина користејќи фотоволтаични ќелии групирани заедно во соларен панел. Алтернативата е да се создаде електрична струја преку електромагнетизам во генератор. Во овој случај, потребна е моќност за да се вртат турбините придвижувајќи ги електромагнетите. Моќта може да дојде од ветер, вода или пареа.. Енергијата од ветерот се користи со векови во форма на мелници. Силата на ветерот ги ротира сечилата кои ја вртат погонската осовина.

И водената енергија има долга историја, со воденици изградени на страната на реките. Градиме брани за да ја зголемиме моќноста на реките за да ги вртиме турбините во хидроелектричните станици. Ние исто така ја користиме енергијата на брановите, плимата и струите за производство на електрична енергија.

Моќта на пареата произведена од зоврисена вода е извор на енергија уште од Индустриската револуција. Топлината за вриење на водата може да се создаде на следниве начини. Фосилните горива може да се согорат за да се загрее водата во котел. Јагленот, нафтата и природниот гас се нарекуваат фосилни горива бидејќи се формираат од остатоци од растенија и животни кои умреле пред милиони години. Закопани под земја или под морето, тие се извлекуваат преку рударство или дупчење. Нуклеарната фисија е процес на

разделување на атомите на ураниум или плутониум. Ова ослободува огромна количина на топлина која може да се контролира во нуклеарна централа и да се користи за производство на пареа, а со тоа и електрична енергија. Соларните печки создаваат пареа со користење на систем од огледала за да ги фокусираат сончевите зраци на резервоар за вода, со што се загрева.

Биомасата е гориво во форма на дрво или други растенија, произведено преку земјоделство или шумарство. Може да се изгори за да се загрее водата и да се создаде пареа. Многу градови имаат специјални печки за согорување, поврзани со електрани, кои согоруваат ѓубре од домаќинството и други форми на отпаден материјал. Геотермалната енергија е присутна под површината на земјата. На одредени места практично е да се дупчат длабоки дупки, а потоа да се загрее водата со цевки од „жешките карпи“.

Учениците беа поделени во 8 групи, во зависност од нивните способности.

Работните оптоварувања беа распределени на ист начин.

ГРУПА БР. 1 – ЛИНГВИСТИЧКА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА

Направи реченица со секоја вид на енергија

Вид на енегија	реченица
Енергијата на ветерот	
Енергија од вода	
Енергија од пареа	
Фосилни горива	
Нуклеарна фисија	
Соларни печки	
Биомаса	
Геотермална енергија	

ГРУПА БР 2 – ИНТРАПЕРСОНАЛНА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА

Направете интервју од 10 - 12 линии со вашиот соученик прашувајќи 2 методи за производство на електрична енергија што ќе ги користиме во иднина.

ГРУПА БР. 3 – ИНТЕРПЕРСОНАЛНА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА

Кој метод за производство на електрична енергија е најдобар? Оправдајте го вашиот одговор. Донесете аргументи ЗА (ДА) или ПРОТИВ (НЕ)..

ГРУПА БР. 4 – МУЗИЧКА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА

Пуштете го звукот на енергијата: ветер, вода, палење оган, пареа. Обидете се да составите песна за таму различни звуци. Пејте го!

ГРУПА БР. 5 – КИНЕСТЕТИЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА

Создадете и опишете мал модел за најмалку 3 методи.

ГРУПА БР. 6 – ПРОСТОРНА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА

Пребарувајте на Интернет слики за енергетски постројки и нацртајте барем 3 различни растенија. Користете ги вистинските бои! Биди креативен!

ГРУПА БР. 7 – ЛОГИЧКО-МАТЕМАТИЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА

Одговори на следново:

Кои методи за производство на електрична енергија...

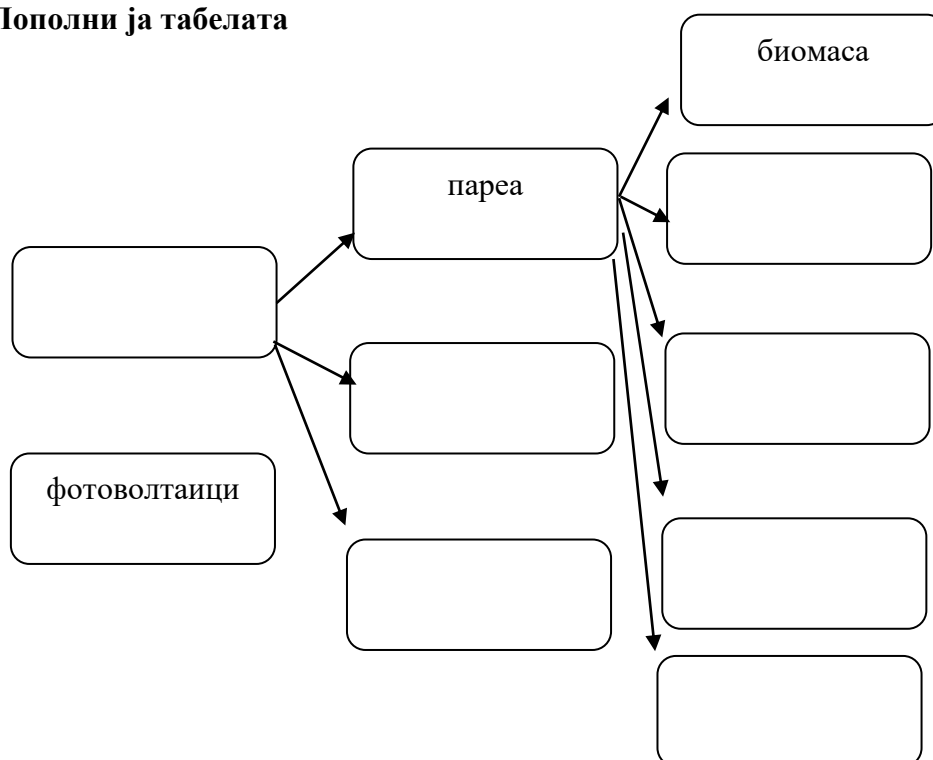
! зависат од времето или климата?

! се ограничени на одредени места?

! користат обновливи природни ресурси?

! трошат необновливи природни ресурси?

Пополни ја табелата

ГРУПА БР. 8 – ПРИРОДНА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА

Кои методи се поврзани со обновливите извори на енергија?

Предложете три мерки за поттикнување на луѓето да ја заштитат животната средина. Направете постер за тоа!

2.6. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – СЛОЖУВАЛКА

Клас: 11-ти – IPSIA (технички курс)

Предмет: англиски јазик

Придружен текст (предмет): Обновливи извори на енергија и постројки

Процедурални ресурси: Методот на сложувалка

Сложувалка е стратегија за кооперативно учење што му овозможува на секој ученик од „домашната“ група да се специјализира во еден аспект од темата (на пример, една група ги проучува живеалиштата на животните од дождовните шуми, друга група ги проучува предаторите на животните од дождовните шуми). Учениците се среќаваат со членови од други групи на кои им е доделен истиот аспект и откако ќе го совладаат материјалот, се враќаат во „домашната“ група и го предаваат материјалот на членовите на групата. Со оваа стратегија, секој ученик во групата „дома“ служи како парче од сложувалката на темата и кога работат заедно како целина, ја создаваат целосната сложувалка.

ЦЕЛИ:

Ц1. Разбирање на аргументот.

Ц2. Поттикнување на кооперативно учење меѓу учениците.

Ц3. Подобрување вештините за слушање, комуникација и решавање проблеми.

Обновлива енергија.

1. Вода - Хидроелектрична енергија

Хидроцентралите ја претвораат енергијата на водата што паѓа во електрична енергија. Количината на произведена електрична енергија зависи од волуменот на протокот на вода и растојанието што паѓа. Тука е делот од хидроцентрала.

Резервоар - Оваа конструкција ја задржува водата од реката, создавајќи голема брана.

Довод - се отвора контролна порта и гравитацијата ја влече водата низ цевковод што води до турбината. Водата создава притисок додека тече низ оваа цевка.

Турбина - Ова е голем диск со закривени сечила кои водата удира и се врти.

Генератор - Ова е прикачено на турбината под него со погонска осовина. Како што се вртат лопатките на турбината, тие ротираат огромни магнети и бакарни намотки, создавајќи електрична струја.

Трансформатор - Се наоѓа во внатрешноста на централата, тој ја претвора електричната струја во повисок напон подготвен за пренос долж далноводите.

Истек - Искористената вода се носи преку цевководи и повторно влегува во реката низводно.

Постројката за складирање со пумпа има два резервоари наместо еден и постојано и повторно ја употребува истата вода. Водата што ја напушта хидроцентралата се влева во долен резервоар. Користејќи реверзибилна турбина, централата потоа може да ја пумпа водата назад во горниот резервоар за време на часовите што не се шпиц. Затоа, централата секогаш има достапна вода за производство на електрична енергија за време на периодите на најголема потрошувачка и не зависи од протокот на реката.

2. Енергија од ветер

Циновските ножеви на роторот се ставаат во движење од силата на ветерот што ги турка, со што се врти центарот. Вртежниот центар го врти погонското вратило, но брзината на вртење од роторот не е доволна за производство на електрична енергија. Затоа, погонското вратило минува низ менувач, што ја зголемува неговата брзина на ротација, пред да се поврзе со генераторот. Преку силата на електромагнетизмот, генераторот што брзо се врти создава проток на електрична енергија.

3. Сончева енергија - како функционира соларна ќелија.

Светлината е форма на енергија, која се состои од струи на честички наречени фотони. Кога фотон удира во атом, тој може да ја пренесе својата енергија на еден од електроните на атомот и електронот потоа станува слободен за да може да лета надвор од атомот.

Сончевата ќелија е направена од два слоја полупроводен материјал, полупроводник од n-тип и полупроводник од тип p. Кога светлината свети на спојот помеѓу типовите на полупроводници, таа ги ослободува електроните во полупроводникот од n-тип. Слободните електрони се движат од полупроводникот од n-тип до полупроводникот од типот p, создавајќи електрична струја.

4. Биомаса и биогорива

Енергија може да се создаде од распаѓање на органски материјали и отпад, како што се растенија, дрво и ѓубре од домаќинството. Органските материјали како гасот метан, биоетанолот, биодизелот едноставно можат да се согорат во печки за согорување за да се обезбеди енергија за претворање на парните турбини и на тој начин генерирање електрична

енергија. Согорувањето на биомаса или биогориво, преку котел, ја врие водата и создава пареа. Пареата врти турбина, а со тоа и генератор, создавајќи енергија.

5. Геотермална енергија

Во региони со високо ниво на вулканска активност, подземните карпи природно загреани од земјата може да се користат за производство на електрична енергија. Студената вода се пумпа под притисок во бунарот за инјектирање и се загрева од врелите карпи. Топлата вода се враќа на површината под притисок и поминува низ разменуваач на топлина каде што нејзината топлина се користи за создавање на пареа за вртење на турбината и на тој начин за создавање енергија од генератор. Овој извор на енергија не е целосно обновлив бидејќи жешките карпи можат да се оладат со текот на времето.

ЧЕКОР 1 – ПОДЕЛБА НА РАБОТАТА

Наставникот го дели часот во 4 групи, со по 5 ученици (во зависност од бројот на ученици и темите). Секој ученик треба да истражи само една тема. Наставникот ја дели темата обидувајќи се да вклучи различни типови ученици.

ЧЕКОР 2 – ИСТИОТ АРГУМЕНТ

4-те ученици со иста тема учат заедно помагајќи си еден на друг да ја научат лекцијата.

ЧЕКОР 3 – ВРАЌАЊЕ ВО ПРВОБИТНИОТ ТИМ

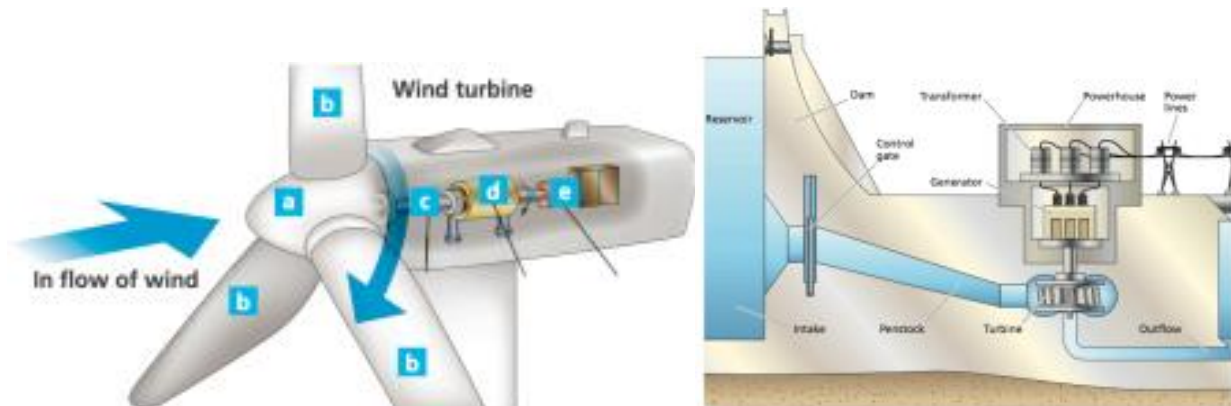
Секој ученик се враќа во првобитниот тим споделувајќи го она што го научил претходно. Секој ученик се обидува да им помогне на соучениците од тимот да ја научат темата, така што целата група ја знае целата лекција.

ЧЕКОР 4 – ДИСЕМИНАЦИЈА

Тимовите усно му го дистрибуираат на наставникот она што го научиле за лекцијата или наставникот прави тест за да потврди што научиле учениците.

Тест - Користете ги следните дијаграми за да објасните како

секое растение функционира.

2.7. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – МЕТОД НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Учење со врсници - План за лекција користејќи го методот на испитување

Одделение: 9-то одделение

Предмет: Англиски јазик

Цели:

-да поттикнува читање и разбирање приказна

-да ги поттикнува учениците да размислуваат индивидуално и да споделуваат идеи со соучениците

-да се ревидира формирањето на прашања

Истражувачка активност за учење

Наставникот им дава на учениците истиот текст. Учениците го читаат индивидуално, барајќи помош од врсниците или од наставникот доколку има некој непознат вокабулар или структури.

Учениците се поделени во три групи А, Б и Ц. (1 група-А, А, А, 2 група-Б, Б, Б, 3 група-Ц, Ц, Ц)

Секоја група добива листа од 5 одговори.

Работејќи како тим, задачата на учениците е да формираат и да ги запишат прашањата што одговараат на дадените одговори.

Наставникот ги следи групите за да формира граматички точни прашања.

По пишувањето на прашањата, групите се трансформираат во групи со по еден ученик од секоја претходна група (1 група-А, Б, Ц, 2 група-А, Б, Ц, 3 група-А, Б, Ц)

Во новите групи учениците меѓусебно си поставуваат прашања очекувајќи да го добијат одговорот што е даден на списокот од наставникот.

Ако одговорите се исти како на списокот, тоа покажува дека сите ученици го разбрале текстот и дека формирале точни прашања.

Потоа, учениците треба да можат да ја сумираат приказната и да ја прераскажат.

Варијација:

Учениците се охрабруваат меѓусебно да си поставуваат повеќе прашања за текстот за да можат да ги посредуваат знаењата и фактите од текстот.

Учениците можат да се мешаат формирајќи уште неколку различни групи и да ја повторат фазата прашување-одговор, што им помага да вежбаат повеќе.

2.8. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – ЗНАМ/САКАМ ДА ЗНАМ/НАУЧИВ

Одделение: 9-то одделение

Предмет: Англиски јазик

Цели:

- да ги поттикне учениците да се поврзат со претходното знаење,
- да ги поттикне учениците да размислуваат за нови прашања кои можеби ќе сакаат да ги истражат како резултат на она што го научиле,
- да им помогне на учениците да размислуваат и да го оценат своето искуство во учењето.

Активност читање со цел (Знам/Сакам да знам/Научив)

Наставникот ја објаснува важноста на претходното учење и како животното искуство и поврзувањето со она што веќе го знаеме е многу важен дел од учењето. Наставникот треба да биде сигурен дека сите ученици разбираат како да го користат овој метод и да ги поддржува додека работат.

Чекор 1.

Воведете/потсетете ја стратегијата ЗСН и објаснете како да ја користите со темата.

Чекор 2.

Нацртајте табела со три колони на табла ИЛИ секој ученик нацрта таква табела во својата тетратка.

Учениците ќе ги напишат работите што веќе ги знаат З и работите што сакаат да ги знаат С пред да ги прочитаат. По читањето, тие ќе ја пополнат табелата со работи што ги научиле Н.

Чекор 3. ЗНАМ

Воведете ја темата и наведете го претходното знаење на учениците за темата бура на идеи со целото одделение или во мали групи. Напишете ги одговорите/идеите на табелата ЗСН

ИЛИ

Побарајте од учениците да нацртаат табела ЗСН во нивните тетратки со вежби и да наведат сè што мислат дека знаат за темата на проучување во нивните табели.

Чекор 4. САКАМ-да-ЗНАМ

Охрабрете ги учениците да генерираат листа на она што сакаат да го научат, да постават прашања на кои би сакале да бидат одговорени откако ќе го прочитаат текстот. Учениците можат да го прегледаат текстот и да го претворат насловот, поднасловите и сите графикони, слики во прашања. На овој начин ќе си постават цел за читање.

Наставникот ги запишува прашањата на табелата ЗСН или секој ученик ги пишува своите прашања.

Сега, учениците го читаат текстот и активно бараат одговори, како и го потврдуваат своето знаење.

Чекор 5. НАУЧИВ

Откако ќе го прочитаат текстот, учениците дискутираат и земаат белешки за работите што ги научиле за да ја пополнат табелата. Нагласете ги новите информации кои се однесуваат на прашањата „Што сакам да знам“.

Дискутирајте за оваа нова информација со одделението. Забележете ги сите прашања што не беа одговорени. Како можна домашна задача може да биде да барате дополнителни информации за да одговорите на тие прашања.

Охрабрете ги учениците да ги запишат идеите што ги изненадија или беа тешко разбирливи. Побарајте од учениците да го оценат нивното искуство во учењето.

З	С	Н
ШТО ЗНАМ	ШТО САКАМ ДА ЗНАМ	ШТО НАУЧИВ

Пред да прочитате пристапете и напишете што знаете за темата.	Напишете сè што сакате да знаете за темата.	По читањето, размислете, забележете и прегледајте го она што сте го научиле од вашето читање.
---	---	---

2.9. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – РАЗМИСЛИ-НАЈДИ ПАР-СПОДЕЛИ

Одделение: 7 одделение

Предмет: Англиски јазик

Цели:

-да поттикнува читање и разбирање приказна

-да ги поттикне учениците да размислуваат индивидуално и да споделуваат идеи со соучениците во дискусија

Активност за учење од врстници

(Размисли-Најди пар-Сподели-“Think-Pair-Share”)

Наставникот дава инструкции за читање на приказната и развива множество прашања или поттикнувања кои се насочени кон клучните концепти на содржината. Потоа наставникот ја опишува целта на стратегијата и дава насоки за дискусии. Како и со сите инструкции за стратегија, наставникот треба да ја моделира постапката за да се осигура дека учениците разбираат како да ја користат стратегијата. Наставниците треба да ги следат и да ги поддржуваат учениците додека работат. Најпрво учениците ја читаат приказната. Потоа:

Р:(Размисли) Наставникот започнува со поставување конкретно прашање за приказната. Учениците „размислуваат“ за она што го знаат или научиле за темата.

Н: (Најди пар) Секој ученик треба да бидево пар со друг ученик или мала група.

С: (Сподели) Учениците го споделуваат своето размислување со своите партнери. Наставниците го прошируваат „споделувањето“ во дискусија за целото одделение.

Варијација:

Наставникот може да ја измени оваа стратегија и да вклучи различни компоненти за пишување во рамките на стратегијата Размисли-Направи пар-Сподели. Ова му дава можност на наставникот да види дали има проблеми во разбирањето. Наставниците можат да креираат стратегија за читање-пишување-пари-сподели во која учениците:

Р: Го читат зададениот материјал (приказна);

З: Ги запишуваат нивните размислувања за темата пред дискусиите;

П: Наоѓаат партнер

С: Ги споделуваат нивните идеи со партнерот и/или со целото одделение.

2.10. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – КЛАСТЕР/ГРОЗД

Час: 7 одделение

Предмет: Англиски јазик

План за лекција користејќи кластер/грозд:

Час 1 - Читање со разбирање - расказ “Секира” од Гери Полсен

Час 2- Креирање и читање расказ

Кластер/Грозд

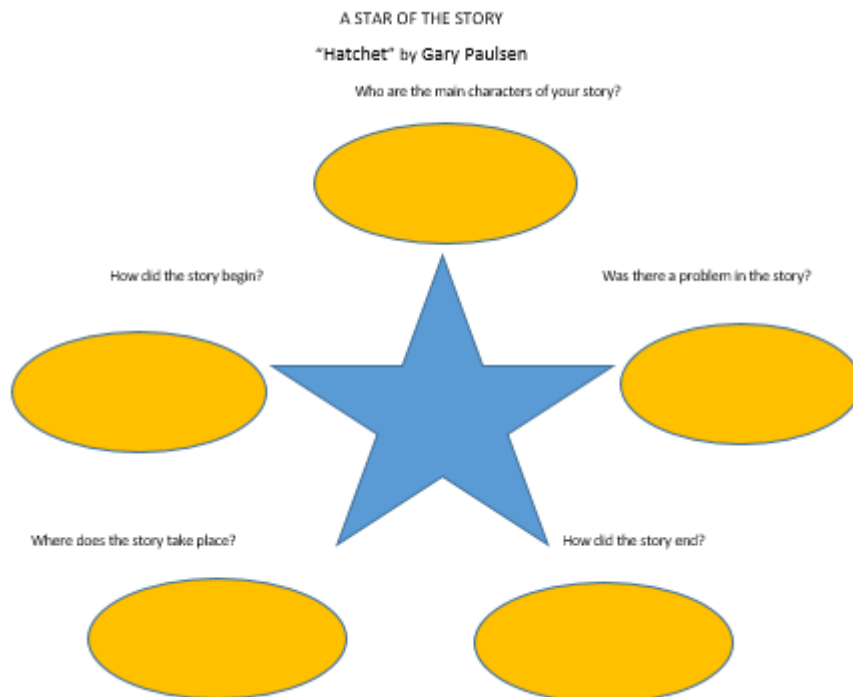
Цели:

- да чита расказ
- да воведо нов вокабулар
- да креира и чита приказна
- да се олесни разбирањето со користење на кластер/грозд и учење од врсници

Активности за час 1:

- Учениците ја читаат кратката адаптирана верзија на романот „Секира“ од Гери Полсен.После тоа го пополнуваат работниот лист SBEЗДА НА ПРИКАЗНАТА.

Учениците се менуваат и ги читаат нивните одговори.

Активност за час 2: Главната активност за вториот час е игра со кластери со карти која може да се користи за креирање/пишување и читање кратка приказна:

Кластер со картички: Наставникот создава шпил со информативни картички (клучни зборови и реченици од приказната). Ова е игра која се игра во мали групи од три до четири ученици. Секоја група добива шпил и од купот, тие земаат картички и создаваат кластер од реченици и фрази околу еден клучен збор обидувајќи се да ја креираат приказната. Откако ќе се формира кластерот, тие ја запишуваат приказната, а потоа наизменично ја читаат.

Може да се користи и за ставање на речениците од картичките во правилен редослед за да се направи приказна.

Учењето од се врсниците се користи во сите фази на процесот на учење.

2.11. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – ЕВОКАЦИЈА, СФАКАЊЕ НА ЗНАЧЕЊЕТО И РЕФЛЕКСИЈА

Час: 4-то одделение

Предмет: Романски јазик и литература

Придружен текст (предмет): Легендата на славејот

Процедурални ресурси: евокација -сфаќање на значењето - рефлексija (ERR), Табела за предвидување, знам - сакам да знам - научив;

Методот евокација -сфаќање на значењето - рефлексija е трифазен модел за дизајнирање и спроведување на наставно-образовниот процес.

За да ги постигне своите цели, лекцијата може да се организира во три дела:

- активности за евоцирање или ажурирање на знаењата и искуствата што ги имаат учениците за предметот предложен на часот;
- активности за создавање значење, преку достапност и разбирање на знаењето што се предава;
- активности на критичко размислување за стекнатото знаење за да се олесни нивната интеграција во сопствените когнитивни шеми.

Четврта може да се додаде на овие три групи, наречена екстензија, при што студентите можат да ги развијат стекнатите поими или идеи или да практикуваат конкретни апликации.

ЦЕЛИ:

Ц1: воведо објаснети зборови во нови контексти;

Ц2: да состави текст користејќи ги клучните зборови во текстот;

Ц3: да прави предвидувања на епската нишка на приказната за да одговори на прашањата;

Ц4: усно да ги изразуваат и аргументираат сопствените мислења и мисли;

Примери за активности за учење:

1. Клучни термини

КЛУЧНИ ТЕРМИНИ

Направете текст користејќи ги сите дадени зборови по редоследот по кој се напишани....

- ...
- ...
- ...
- ...

2. Табела на предвидувања

После читање н текстот	Што мислиш дека ќе се случи?	Зошто мислиш така?	Што навистина се случи?
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

3. ЗНАМ – САКАМ ДА ЗНАМ - НАУЧИВ

ЗНАМ	САКАМ ДА ЗНАМ	НАУЧИВ

4. Примена на методот Евокација -Сфаќање На Значењето - Рефлексија

Текстот: Легенда за славејот - народна легенда

1. Бидејќи некогаш Кралот на птиците бил многу добро расположен и сакајќи да знае кој од неговите поданици пее поубаво, попријатно и пошармантно, тој му наредил на целото кралство да ги собере кај дворскиот крал најпознатите пејачи, да пеат кај него. .

Кога птиците слушнале за оваа царска заповед, се наредиле сите заедно, се посветувале и потоа меѓу себе избрале тројца, кои ги испратиле во царскиот двор.

Овие три беа: златниот кос, црната птица и славејот. А тие, штом беа избрани, не размислуваа долго, туку брзо тргнаа кон царските дворови.

2. Златниот кос, како оној кој има најразнобојна облека и е најубав, покриен со златни пердуви, кои многу убаво светат на сончева светлина, му беше дозволено да оди напред. И не само тоа, туку сам се стави на чело на другите двајца и и онака не им дозволи да одат пред него.

Црното птица го следеше, велејќи дека таа, како онаа со златен клун како пердувите на Златниот кос, а облеката му е црна и сјајна како свила, мора да го следи. Но славејот, со мал раст и со наједноставна облека, остана и со наведната глава скромно тргна кон царскиот двор.

3. Кога Златниот кос пристигнал на царскиот двор и влегол врв, царот, гледајќи дека е толку убаво украсен и дека има импозантен раст, го примил со најголема чест, го поставил на чело на трpezата и потоа го поканил да пее.

Златниот кос почна да пее полни со себе. Слушајќи го внимателно, царот бил многу задоволен од неговата песна и го пофалил.

Потоа влезгла црната птица. Како што ја видел и неа, царот и подал стол, поканувајќи ја да седне покрај масата и да пее.

Почнувајќи да пее, Црното птица поминала многу попријатно и многу поубаво од Златниот кос.

Најпосле стигнал Славејот и, влегувајќи во дворот, понизно се поклонил до земја пред царот.

4. Гледајќи ја толку мала, скромна и неугледна, царот се запрашал што прави таа на неговиот двор и затоа малку отворено ја прашал што и треба, но без да ја замоли да седне, како другите гости што влегле.

- Тогаш возвишениот цар му кажа на славејот да седи покрај вратата, каде што бил откако влегол. Не лути се, ме избраа и ме испратија моите роднини кај твоето височество за да ти испеам песна-рекол.

- Пеј ми, рекол царот насмеан, па да видам што можеш да направиш!

Не осмелувајќи се ни да го погледне кралот, Славејот најпрвин си го прочистил грлото, а потоа почнал да пее како што знаеше, а не како што правеле другите...

Кога ја слушнал како пее, царот се зачудил од убавината на неговата песна. Толку нежен, сладок, пријатен и шармантен глас немаше слушнато до тогаш... Славејот со својата песна ги ставил под себе другите двајца пејачи. И кога завршил со пеењето, царот не го оставил повеќе да остане на вратата, туку ја ставил на местото на златниот кос, на чело на трpezата, давајќи му го во исто време најголемиот, најубавиот и најскапоцениот подарок. , кој бил наменет за најдобриот пејач. И по завршувањето на оброкот, откако станале сите гости, кои беа поканети на таа маса, тој беше оној што прва почна, иако неговата облека била многу поедноставна од онаа на ориол и црната птица.

5. Црната птица, која пееше нешто поубаво од златниот ќос, го следела славејот. Но златниот ќос, со сета своја раскош, со сета убавина на облеката, останал зад себе и, оставајќи го царот понижен и засрамен, тој бил последен.

И откако овие три птици дојшле кај нивниот крал да пеат на неговата маса, Славејот останал најпознатиот и најмаестралниот пејач од сите птици. Секоја птица песнопојка мора да ја наведне главата и да се поклони пред него.

Учениците го добија овој шаблон, нивната задача беше да изработат краток текст на тема по сопствен избор користејќи ги дадените зборови.

Ова е пример, текстот го создава еден од учениците од 4-то одделение, Cristian Gymnasium School, Романија.

1. КЛУЧНИ ПОИМИ

КЛУЧНИ ПОИМ

Направете текст користејќи ги сите дадени зборови по редоследот по кој се напишани.

☐птици

☐кралскиот двор

☐скромна

☐песна

☐умешен

Еднаш одамна имаше еден крал кој живеел сам во своето кралство и неговите единствени пријатели беа птиците.

Еден ден, царот решил да ги покани сите околни птици на кралскиот двор, за да им подари на сите подароци, како благодарност што секогаш биле покрај него. Меѓу птиците кои се претставиле на настанот, пристигнала и една скромна птица, која сепак се насмевнала поубаво од сите други. Таа му рекла на царот дека не и треба подарок, нејзиното пријателство било искрено и не се потпирала на подароци и внимание.

Кога го слушнал тоа, царот се насолзил во очите и рекол дека оваа птица засекогаш ќе му биде најдобар пријател.

Птицата била многу среќна, му пеела песна на кралот и на другите птици, со што станала највештата птица во кралството.

По изработката на текстовите со помош на дадените зборови, ќе се чита текстот „Легендата на славејот“, при што по ред ќе се пополни табелата со предвидувања за

следниот фрагмент.

По изработката на текстовите со помош на дадените зборови, ќе се чита текстот „Легендата на славејот“, при што по ред ќе се пополни табелата со предвидувања за следниот фрагмент.

2. Табела на предвидувања

После читање на текстот	Што мислиш дека ќе се случи?	Зошто мислиш така?	Што навистина се случило?
1.	Златниот кос, црната птица и славејот тргнале кон кралскиот двор со другите птици..	Бидејќи птиците само што биле избрани за натпреварот.	Прв почнал златниот кос, најгорд, по него почнала црната, а последен бил славејот, најскромниот.
2.	Златниот кос и црната птица ќе пеат грозно.	Обично последниот лик од три дадени знаци е најдобар.	Златниот кос, и црната птицата убаво пееле, а царот беше задоволен.
3.	Најубаво ќе запее славејот.	Затоа што таа е последната птица и ќе пее најубава.	Кралот со презир се однесувал кон славејот, но тој најубаво пеел, а потоа била поканета пред сите птици.
4.	Славејот секогаш ќе биде прв меѓу сите други птици.	Бидејќи славејот најубаво пееше.	Славејот остана најпознатата птица, а сите други птици мора да се поклонат пред неа.

Откако ќе го прочитате и разберете текстот, пополнете ја следната табела, повикувајќи се на информациите што учениците веќе ги знаеле, но и на новите информации.

3. ЗНАМ - САКАМ ДА ЗНАМ - НАУЧИВ

Знам	Сакам да знам	Научив
Легендите немаат конкретен автор. Легендите се пренесуваат од генерација на генерација усно на уста (усен пат)	Што пренесуваат легендите?	Легендите се литературни текстови кои зборуваат за изгледот и суштинските карактеристики на цвеќињата, птиците, земјите итн.

2.12. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕ СО РАЗБИРАЊЕ – КОЦКА

Одделение: 2 одделение

Предмет Романски јазик и литература

Придружен текст (предмет): Легендата за бубамарата

Процедурални ресурси: Коцка;

Методот Коцка вклучува алгоритам насочен кон опис, споредба, асоцијација, анализа, примена, аргументација, кога некој сака да истражи нов или познат предмет со цел да се збогати со ново знаење. Може да се примени и на ситуација гледана од повеќе перспективи.

Примената на методот вклучува правење на коцката, објавување на темата што ќе се истражува и формирање групи на деца. Во зависност од бројот на ученици во класот, тие можат да играат различни улоги:

ТРКАЛАЧИ — ја тркалаат коцката;

ИНТЕЛЕКТ — ја чита сликата или задачата напишана на симбол и го формулира прашањето;

ЗНАЕ СЕ — се сеќава на задачата што ја презентирал неговиот колега да ги потсети своите другари од групата во случај да заборават или сакаат да го споредат одговорот со прашањето;

ТАЈМЕР — го мери времето и ја прекинува активността. Се користи песочен часовник, други неконвенционални средства или тајмер;

ХУМОРИСТ — ја охрабрува групата и е оптимист, добродушен, со смисла за хумор.

Работни чекори:

1. Изработка на коцка на чии лица се испишани зборовите: опиши, спореди, анализирај, асоцира, применува, аргументира.
2. Објавување на темата.
3. Поделете го одделението во 6 групи, секоја од нив испитува тема од лицата на коцката.
Опиши: како изгледа? - бои, форми, големини итн.
Спореди: Што е слично, што е различно?
Анализирај: Кажи од што е направен?
Соработувај: На што те тера да размислуваш?
Примени: Како може да се користи?
Аргументирај: за или против и наведете низа причини кои ја поддржуваат вашата изјава.
Дали е добро или лошо? Зошто?
На крајот од часот ќе бидат изложени, презентирани картичките на секоја група и ќе се извлечат заклучоци за начинот на работа.
Овој метод го стимулира логичното размислување, го олеснува разбирањето на прочитаниот текст и значително го зголемува интересот за читање.

ЦЕЛИ:

- Ц1: да одговори на поставените прашања;
 - Ц2: да се пополнат одговорите што одговараат на секое барано барање;
 - Ц3: да ги опише презентираниите ситуации/ликовите/појавите;
 - Ц4: усно да ги изразуваат и аргументираат сопствените мислења и мисли;
- Примери за активности за учење:

МЕТОД НА КОЦКА

ГРУПА 1: ОПИШУВА

ГРУПА 2: СПОРЕДУВА

ГРУПА 3: СОРАБОТУВА

ГРУПА 4: АНАЛИЗИРА

ГРУПА 5: ПРИМЕНУВА

ГРУПА 6: АРГУМЕНТИРА

Легендата за бубамара

Излегоа белите снешковци, жолтите бандити и синиот секира. Пчелите ја исправаат својата кошница. Утре ќе одат на работа. Јагнињата лутаат по ливадите речиси голи без снег.

Во дворот пилињата цивкаат. Секој има работа; никој не седи без работа.

Утешена од сонцето, и малата црвена бубамара излегла од пукнатините на кората на дрвото каде дотогаш се криела. Ги рашири очите и погледна наоколу. Додека седеше на сивата кора од дрвото, изгледаше како фрагмент од црвен скапоцен камен. Имаше сончеви блесоци кога зрак ја погали по грбот. Бубамарата беше тажна.

- Колку сум мала и безначајна! Се околу мене има цел, само јас немам. Никој не ми обрнува внимание!

Велејќи го ова, таа широко ги рашири крилјата, оставајќи да ја носи налетот на ветерот. Така завршила на тремот од една кука, а оттаму на раката на детето кое си играло.

- Дедо, се радуваше детето, види бубамара. Колку слатко девојче, ќе и студи... Ама засега, тоа е тоа! Не грижи се, бубамара. Ќе те загреам! А детето полака ја крена раката кон сонцето и со љубов ја галеше црвената капка што му цветаше во дланката. Поттоа тивко дувна врз неа.

- Ајде, бубамара! Уживај на сонце!

Бубамарата беше среќна. Таа сфати дека, мала и безначајна, има и цел на овој свет. Тоа е првиот предвесник што се појавува на пролет.

Таа е, како што велат, храбар гласник.

Децата беа поделени во шест групи, при што секоја група требаше да ги реши барањата на едната страна од коцката дадена во текстот Легендата за бубамарата.

Активноста беше организирана како активност на фокус-група, секоја група има задача да пополни лист од флипчарт според типот на групата за која се избира. Нивната работа беше систематизирана на следниов начин:

1. Опишува

- какви растенија и животни гледате: бели снешковци, жолти бандити, пчели, јагниња, кокошки, бубамара, дрво.

- кои бои ги гледате: бела, жолта, црвена, сива
- какви звуци слушаш: пчелите, кокошките клукаат, ветерот.
- што мирисаш: цвеќиња.
- што чувствуваш: радост затоа што доаѓа пролет, среќа за бубамарата

2. Споредете ги - знаците на зимата со знаците на пролетта:

ЗИМА	ПРОЛЕТ
- времето е студено	- времето е многу потопло
- нема цвеќиња или трева	- се појавуваат цвеќињата и тревата
- земјата е покриена со снег и мраз	- земјата е покриена со трева
-Деновите се многу кратки	- деновите почнуваат да растат

3. Соработува

Најдете атрибути (од текстот и пошироко) за следните зборови:

Сонце = светло, жолто

Дете = радосно, среќно, љубопитно

Птици = зафатени, мали, обоени

Лист = зелен, мал

Бубамара = тажна, среќна, мала, безначајна

Дрво = големо, зелено, кука за птици

Пролет = топла, радосна

Шума = набиена, бучна, жива

4. Анализира

Што чувствува бубамарата кога ќе излезе од под кората на дрвото?

Бубамарата се чувствува тажно бидејќи мисли дека е многу мала и безначајна.

Што дознава бубамарата за себе?

Бубамарата дознава дека има важно значење на светот.

5. Применува

Продолжете со приказната кажувајќи што мислите дека и се случило на бубамарата Бубамарата полета понатаму низ природата. Тогаш сретнала пеперутка, вознемирена што не ја наоѓа својата цел во светот. Бубамара реши да му помогне. Го однел во лет и летале заедно додека не се вратиле кај малото момче. Детето беше многу среќно што ја виде пеперутката. Пеперутката му слета на раката и детето забележа колку е убава и шарена. Бубамарата беше многу среќна што го слушна ова, а потоа го гледаше изразот на пеперутката. Беше горд и среќен. Бубамарата радосно продолжи, мислејќи дека можеби може да помогне на некој друг.

6. Аргументира

Нацртајте нешто врз основа на текстот „Легендата за бубамара“

2.13. ПЛАН ЗА АКТИВНОСТ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРЕСОТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА ЧИТАЊЕ И ОЛЕСНУВАЊЕ НА ЧИТАЊЕТО СО РАЗБИРАЊЕ – МОДЕЛ НА УЧЕЊЕ 5Е

Моделот за учење 5Е се состои од 5 фази на практики во современиот образовен систем со конструктивистички пристап. Моделот на учење 5Е, кој се заснова на конструктивистички модел на учење со концептуална трансформација на учењето, тврди дека за трајно учење, ученикот треба претходно да има претстава за предметот, да биде отворен за нови идеи со кои ќе се сретне, и да ги интегрира новите информации со кои ќе се сретне подоцна во постоечката концептуална рамка. Според моделот образованието има повеќе од една компонента. Во овој поглед, моделот на учење 5Е им овозможува на воспитувачите и наставниците да дизајнираат средини за учење кои можат да допрат до

ученици со разлики во стиловите на учење. Со оглед на тоа што моделот за учење 5E е модел фокусиран на учениците, тој ги охрабрува нив да станат претприемачи. Главната цел на моделот за учење 5E, кој се заснова на пристап до информации од примарни извори, е да ги води учениците како да научат да учат. Се препорачува да се завршат активностите во Моделот за учење 5E во рок од 2-3 недели.

ПЕТ ФАЗИ ОД МОДЕЛОТ 5E

ВКЛУЧИ СЕ

Во првата фаза од циклусот на учење, наставникот работи на тоа да се стекне разбирање за претходното знаење на учениците и да ги идентификува сите празнини во знаењето. Исто така, важно е да се поттикне интерес за претстојните концепти, така што учениците ќе бидат подготвени да учат. Наставниците може да ги задолжат учениците да поставуваат прашања за отворање или да го запишат она што веќе го знаат за темата. Ова е исто така кога концептот се презентира на учениците за прв пат.

ИСТРАЖИ

За време на фазата на истражување, учениците активно го истражуваат новиот концепт преку конкретни искуства за учење. Од нив може да биде побарано да поминат низ научниот метод и да комуницираат со своите врстници за да направат набљудувања. Оваа фаза им овозможува на учениците да учат на практичен начин.

ОБЈАСНИ

Ова е фаза предводена од наставникот која им помага на учениците да синтетизираат ново знаење и да поставуваат прашања доколку им треба дополнително појаснување. За да биде ефективна фазата Објасни, наставниците треба да побараат од учениците да го споделат она што го научиле за време на фазата Истражи пред да воведат технички информации на подиректен начин. Ова е исто така кога наставниците користат видео, компјутерски софтвер или други помошници за да го подобрат разбирањето.

РАБОТИ

Фазата на елаборација на моделот 5E се фокусира на давање простор на учениците да го применат она што го научиле. Ова им помага да развијат подлабоко разбирање. Наставниците може да побараат од учениците да креираат презентации или да спроведат дополнителни истражувања за да ги зајакнат новите вештини. Оваа фаза им овозможува на учениците да го утврдат своето знаење пред евалуацијата.

ОЦЕНИ

Моделот 5Е овозможува и формално и неформално оценување. Во текот на оваа фаза, наставниците можат да ги набљудуваат своите ученици и да видат дали имаат целосно разбирање на основните концепти. Исто така, корисно е да се забележи дали учениците пристапуваат на проблемите на поинаков начин врз основа на она што го научиле. Други корисни елементи од фазата Евалуација вклучуваат самооценување, оценување од врсниците, пишување задачи и испити.

НАСТАВЕН ЧАС БАЗИРАН НА 5Е МОДЕЛОТ

Час/предмет:	Физика
Одделение:	9то одделение
Тема:	Сила и движење
Предмет:	Енергија и сила на триење
Времетраење:	40+40 мин.
Цели:	Силата на триење предизвикува губење на енергија о Во врска со ова: о ученици; Да покаже дека површините со триење се загреваат со експерименти. Да разбере дека силата на триење ќе предизвика намалување на кинетичката енергија. Да генерализира дека отпорноста на воздухот и водата предизвикуваат и намалување на кинетичката енергија. Да истражи и да ги презентира местата каде што е неопходно да има поголема или помала сила на триење.
Процес:	Го изразува ефектот на независната променлива во даден настан врз зависната променлива како предлог што може да се тестира. Предлага експеримент за тестирање на неговата хипотеза. Ги користи потребните материјали, алатки и опрема безбедно и ефективно во едноставно истражување. Поставете експеримент. Ги одржува константни променливите освен променливите поврзани со хипотезата. Го одредува ефектот врз зависната променлива со промена на

	независната променлива. Набљудува и истражува, ги презентира и споделува резултатите на соодветни начини користејќи усни, писмени и/или визуелни материјали.
Методи и техники на наставно-учење:	Прашање-одговор, презентација на учење со откривање, метод 5E
Опрема:	Картон, разни книги, играчки коли, шкурка, алуминиумска фолија, линијари, пликови, слики
Ангажирајте:	Наставникот ги поздравува учениците, а потоа ги прашува како им поминал денот. Пред да започнат со активностите, учениците се делат во групи. Извонредна приказна за силата и енергијата на триење е дистрибуирана до секоја група. (Активност 1 Снежна авантура на Елиф).
Истражува:	За да се забележи дека силата на триење се менува во зависност од видот на површината на триење и предизвикува намалување на кинетичката енергија, учениците ја прават активноста 2.
Објасни:	Силата што се спротивставува на движењето на објектот се нарекува сила на триење. Сите предмети кои се тријат еден со друг губат енергија. Со други зборови, тој преобразува дел од нивните енергии во форми кои не можат да ги користат. Во нашиот експеримент, потенцијалната енергија на автомобилот се претвора во кинетичка енергија кога забрзува. Тогаш силата на триење помеѓу тркалото на автомобилот и земјата предизвикува намалување на кинетичката енергија и автомобилот успорува и застанува. Исто така, силата на триење варира во зависност од типот на подлогата. Поради оваа причина, забележано е дека автомобилот оди повеќе на алуминиумско тло отколку на шмиргла. Експеримент
Елаборирај:	Активноста 3 е дадена на учениците со цел да се елаборираат резултатите од учењето.
Оцени:	Активноста 4 им се дели на учениците да оценат.
Задача:	Од учениците се бара да подготват постери користејќи CANVA

	за концептите што ги научиле во единицата „Сила и движење“ за следниот час.
--	---

АКТИВНОСТИ

Активност 1: Снежната авантура на Елиф

Елиф и нејзиното семејство тргнале од Измир во Ерзурум, каде што живеел нејзиниот дедо, за време на зимскиот распуст. Како што се приближувале до Ерзурум, времето станало постудено и покриено со снег. Кога Елиф погледнала низ прозорецот на автомобилот, видела дека некои автомобили застанале, а некои автомобили се лизгале и удирале еден во друг.

Нејзиниот татко сфатил дека треба да стави синцири на тркалата и излегол од автомобилот и го отворил багажникот. Но видел дека нема синцири. Додека нејзиниот татко брзал да најде синцири се лизнал и паднал на земја. Нејзиниот татко рекол: „Посакувам да ги носев моите чизми за снег наместо овие рамни чевли“. За среќа, луѓето од околината им помогнале и донеле синцири за тркалата на автомобилот. Тие го продолжиле своето патување со прицврстување на синцирот на тркалата на нивниот автомобил. Елиф ги гледала сите овие настани со љубопитност и размислувала за нив на патот.

Која е причината за прицврстувањето на синцири на тркалата на автомобилот? Зошто нејзиниот татко паднал?

Процес: Од ученикот се бара гласно да ја прочита оваа приказна. Од секоја група се земаат одговори за прашањата на крајот од приказната. Учениците се прашуваат какви примери можат да дадат од секојдневниот живот на оваа тема.

Активност 2: Зошто се намали кинетичката енергија?

Зошто се намали кинетичката енергија?

Тема: Енергија и сила на триење

Име на експериментот: Зошто се намали кинетичката енергија?

Алатки и опрема

- Картон
- Игрчка автомобил
- Различни видови основи (шмиргла, алуминиумска фолија)
- Различни книги
- Владетел

Инструкции

1. Од учениците се бара да создадат коса рамнина.
2. Учениците да напишат хипотеза за тоа на кои површини ќе патува автомобилот со поставување на различните површини на коса рамнина.

Хипотеза:

3. Учениците ги пуштаат автомобилот од врвот на коса рамнина и ги запишуваат своите набљудувања.

4. Со линијар мерат колку далеку поминува автомобилот на различни површини и ги запишуваат мерењата во табела.

Поставки Тип на	Тип на земја	Преминување (cm)
Поставка 1		
Поставка 2		

Заклучоци

1. Во каква енергија се претворија првично еднаквите потенцијални енергии на автомобилите кога тие слетаа на земја?
2. На која основа автомобилот патувал понатаму и застанал?

3. Со оглед на тоа што енергијата нема да се изгуби, дали возилата треба да одат засекогаш?
Која е силата што ги запира автомобилите?

4. Зошто автомобилот што се движи по под од алуминиумска фолија оди подалеку од автомобилот што се движи на подот од шмиргла?

Активност 3 : Што има во пликот?

Во оваа активност е наменета учениците да ги елаборираат резултатите од учењето. За таа цел, во внатрешноста на обвивките се поставени слики од предмети кои ја зголемуваат и намалуваат силата на триење во секојдневниот живот.

На секоја група им се делат пликови. Секоја група треба да одговори на прашањата за сликите во пликот.

EXAMPLES:

1. Зошто имаат тркала куферите, торбите и правосмукалката кои ги користиме во секојдневниот живот?

2. Зошто лизгалките имаат ваков дизајн??

3. Зошто копачките се вака дизајнирани?

Активност 4 : Дијагностичко дрво со гранки

```

graph LR
    A[Cisimlerin hareket enerjisini azaltan etki sürtünmedir.] --- B[D]
    A --- C[Y]
    B --- D1[Bir cisme etkiyen sürtünme kuvveti]
    B --- D2[zeminin yüzey özelliğine bağlıdır.]
    D1 --- E[Y]
    D1 --- F[D]
    E --- G[sürtünme kuvvetini artırır.]
    F --- H[Makine parçalarının yağlanması]
    G --- I[1. çıkış]
    G --- J[2. çıkış]
    D2 --- K[Hareket ettirilecek cisimlere tekerlek takılması]
    D2 --- L[sürtünme kuvvetini azaltacak önlemdir.]
    K --- M[D]
    L --- N[D]
    M --- O[3. çıkış]
    N --- P[Y]
    P --- Q[4. çıkış]
    C --- R[Sürtünme kuvveti cismin hareketiyle aynı yönlüdür.]
    R --- S[Y]
    R --- T[D]
    S --- U[Karlı havalarda arabalara zincir takılması, sürtünme kuvvetini artırır.]
    T --- V[Futbolcular sürtünmeyi arttırmak için kramponun ayakkabı گیرler.]
    U --- W[D]
    V --- X[D]
    W --- Y[5. çıkış]
    W --- Z[6. çıkış]
    X --- AA[7. çıkış]
    X --- AB[8. çıkış]
  
```

Образованието на отворено може едноставно да се дефинира како искуствено учење во, за или за на отворено. Учењето на отворено го опишува учењето по училишната програма, но не со ученици кои седат во просторија со наставник и книги. Опфаќа настава во природа по биологија и пребарување на инсекти во училишната градина, како и активности во затворен простор, како што се набљудување контрола на залихите во локална продавница или посета на музеј. Тоа е концепт кој моментално заживува поради препознавањето на придобивките од поактивниот стил.

Некои типични цели на образованието на отворено се:

- учење како да се надминат неволјите;
- подобрување на личниот и социјалниот развој;
- развивање подлабока врска со природата;
- подобрување на постигнувањата преку подобри искуства во наставата и учењето.

Наставникот избира наставни методи, техники и стратегии кои се соодветни за целите што ги определил при планирањето на наставата. Некои од изборите на наставникот се насочени кон наставникот, а некои се насочени кон учениците. Ако наведеме некои од наставните методи и техники кои можат да се користат во средини за учење на отворено;

1. Предавање
2. Прашање и одговор
3. Дискусија
4. Бура на идеи
5. Метод на демонстрација
6. Студија на случај
7. Метод на говорен прстен
8. Техника на станица
9. Креативни драмски методи и техники

ПЛАН ЗА ЧАС ЗАСНОВАН НА МЕТОД НА УЧЕЊЕ НА ОТВОРЕНО

Час/предмет: Турски јазик и литература

Одделение: 9-то одделение

Тема: Писмо

Предмет: Видови букви

Времетраење: 40+40+40 мин.

Исход од учењето: Ги објаснува карактеристиките на типот на буквата.

Методи и техники: прашање и одговор, предавање, турнеја со водич, картичка со прашања

ДЕЛ 1

Наставникот ја посетува областа каде што се наоѓаат примероците од буквите во музејот што треба да се посети и ги собира примероците од буквите. Ја одредува областа каде што ќе се одржува активноста во музејот.

Учениците се поделени во групи од 4-5; Се воспоставува врска помеѓу пишувањето и искуствата и се истакнува дека пишувањето е алатка за комуникација. Од учениците се бара да разговараат за методите на изразување на нивните чувства, мисли и искуства на луѓето оддалечени.

Од нив се бара да направат споредба помеѓу писмото што се користело во минатото и инструментите што се користат за пишување денес, како што се пораките преку е-пошта и мобилен телефон, кои се најкористените алатки за писмена комуникација денес и на учениците им се нагласува дека првиот примери на многу алатки што ги користиме денес може да се видат во музеите.

ДЕЛ 2

Се воведува стилот на изразување специфичен за типот на буквата. Се споменува функцијата на буквите кои ги пишувале познатите научници и уметници. Разгледувањето на музејот се врши со употреба метод на прашање и одговор.

Се разгледуваат машините за пишување кои се користеле за пишување. Карактеристиките на писмото и информациите дека тоа е жанр кој настанал со пронаоѓањето на пишувањето се споделуваат со учениците.

Во Музејот на литературата е посетен просторот каде што се наоѓаат писмата на поетите и писателите. Кога учениците ќе пристигнат таму, примероците од буквите се испитуваат. Се потенцира развојот на буквата во нашата литература. Се нагласуваат видовите букви. Од учениците се бара да размислат за прашањата во картичката и да го пополнат писмото што го испитувале во музејот.

Учениците ги испитуваат буквите врз основа на буквите што ги избрале и од нив се бара да ги споделат своите согледувања.

ДЕЛ 3

Врз врска на машините за пишување што ги видоа учениците во музејот, тие разговараат за ефектот на денешната технологија врз пишувањето и можните методи на комуникација во иднина. Од учениците се бара да ги изразат своите мисли со пишување параграф и да го поддржат својот состав со нагледни помагала.

КАРТИЧКА ЗА ПРАШАЊА

1. Кој кому го напишал писмото?
2. Какви формални карактеристики има типот на буквата?
3. За која цел е напишано писмото?
4. Какви индиции дава ова писмо за животот, јазичните карактеристики и слично на периодот на кој му припаѓа?
5. На кои други теми се пишуваат писма од оваа област?
6. Ако напишете писмо за околу 100 години од сега за да биде изложено во музеј, што би напишале?

3. Создавање дидактички игри за надминување на функционалната неписменост.

3.1. Наставниците вклучени во проектот ОФИ-ИКТ-ПСИ, Еразмус+, за учениците од 1 одделение од Техничка школа Никола Тесла изработија тетратка за изборен предмет, наречен „Дигитална писменост“, која беше структурирана во 4 наставни целини: Опишување луѓе, Здравје, Пораки, Технологија.

1.Опишување луѓе

Решете го анаграмот.

HOME PASSION

2. Здравје

Реши го ребусот

3. Пораки – Реши ја загатката

Примачот или ...

Средства за комуникација.

Да го согледа значењето на нешто.

Податоци или ...

Личност која испраќа порака.

Да се покаже, да се изрази со зборови или да се ...

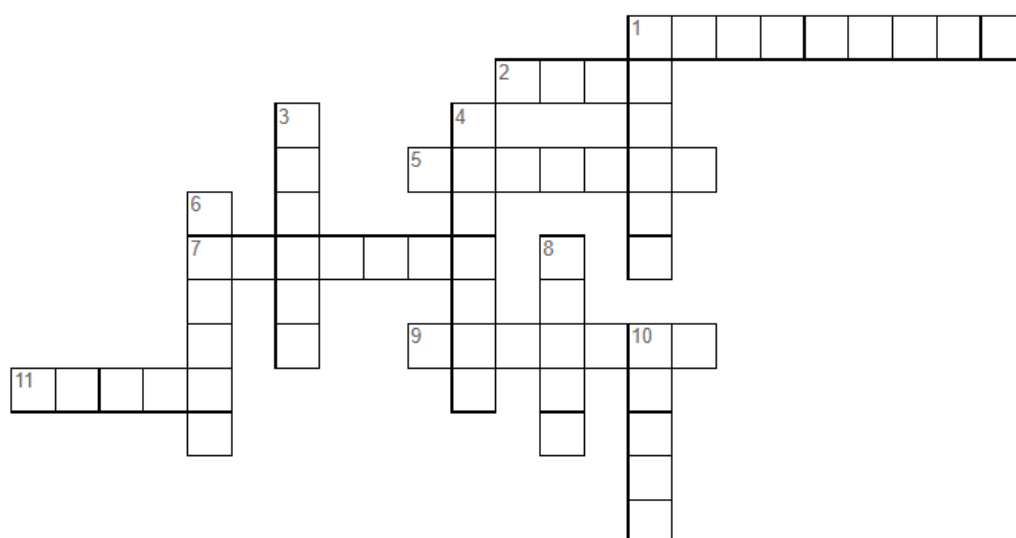
Размена на информации.

E H B C Q W R Z G B X N C M C
 A G Q H O S N L V D N U O H V
 Y Z E N O X J C S N O E M X J
 Y R K B W R P F S A I R M F S
 P K E W F E R J N T T T U D E
 H S X C J N P W N S A V N S N
 I N J B E N I Q P R M D I S D
 V H F L A I C W C E R F C E E
 U T W S D C V K T D O N A R R
 N U D B K X I E P N F D T P O
 C J Z A Q D X F R U N V I X M
 D M Z P F X S M E D I A O E H
 Q E U T H L T I T I Y W N I J
 F Y O V N X E A A W V I P E F
 R F Q C R P E X D Q Z H T A N

4. Технологија

Complete the sentence

Across

- 1 _____ to a YouTube channel?
- 2 _____ contributions on a social networking site?
- 5 _____ a text, message you received from one friend to another friend?
- 7 _____ a simple game?
- 9 _____ an app on your phone?
- 11 _____ a document directly from your phone?

Down

- 1 use Google to _____ within a specific website?
- 3 _____ a video clip to Youtube?
- 4 post _____ on and
- 6 _____ your profile on a social networking site?
- 8 _____ a new email account?
- 10 _____ to a Wi-Fi hotspot with your tablet or phone when your away from home?

3.2. Наставниците вклучени во проектот ОФИ-ИКТ-ПСИ, Еразмус+, за учениците од 9-то одделение од 1 Geniko Kaisarianis Lykeio, Грција, изработија тетратка за изборен предмет, наречен „Дигитална писменост“, од која ги претставуваме следните игри:

Наука(Биологија)

<https://learningapps.org/display?v=pmog5gt5322>

Хуманост

<https://learningapps.org/display?v=pecpgyai322>

Математика

<https://wordwall.net/resource/36286370>

Економија

<https://thewordsearch.com/puzzle/3959739/on-economy/>

3.3. Наставниците од Италија вклучени во проектот OFI-ICT-PSI Erasmus+, креиран, за учениците од 9-то одделение на нашата IISS „Ф. D’Aguirre Salemi Dante Alighieri Partanna“, тетратка за изборен предмет, наречен „Активно граѓанство“ која беше структурирана во 4 наставни единици: Чудесниот свет на Интернет, Одржливост на животната средина, Мојот град, Еден ден во музејот.

I. Прекрасниот свет на Интернет

Поврзете го секој збор со десниот дел од компјутерот.

<https://learningapps.org/watch?v=pionpoa0322>

Case

CD reader

Monitor

Mouse

USB port

Keyboard

II. Одржливост на животната средина

Поврзете ја секоја слика со вистинската дефиниција.

<https://learningapps.org/watch?v=pau2i593a22>

Контејнер - Пластика - Стакло - Горилници - Ѓубре - Фосилни Горива - Хартија - Загадување

III. Мојот град

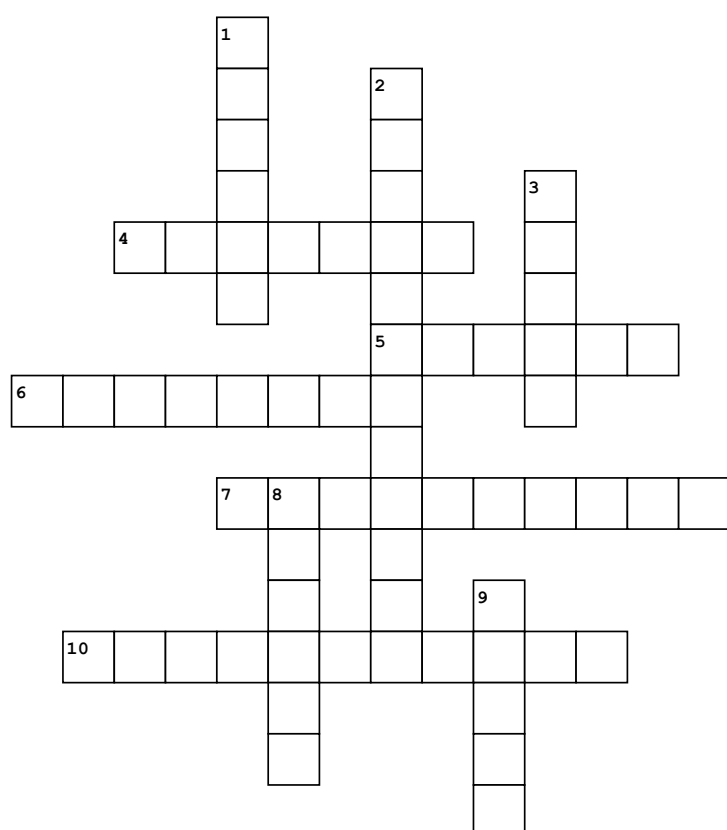
Најдете ги зборовите поврзани со обичаите и традициите со скенирање на кодом

<https://learningapps.org/watch?v=pu7wco3s222>

S	X	R	A	Ö	N	V	G	T	L	A	T	M	T	B	L	N	S	R	B	I	V	X	Q	R	X	P	B	Ä	E	C	G	Y
R	R	E	I	Ö	P	Ö	U	A	R	F	F	Ä	F	O	S	T	F	T	S	U	F	O	K	Q	G	Ü	M	D	U	U	P	W
Ü	I	X	Q	R	S	K	N	E	L	A	P	K	J	B	A	A	Ä	J	J	B	A	B	Ü	F	N	B	H	M	E	Q	O	J
Ä	G	F	H	R	Ü	O	E	Y	Ü	Ü	D	Ü	Ö	H	M	R	Ä	W	Q	O	M	S	C	I	Ä	X	Q	N	D	D	D	Z
F	U	E	W	U	I	R	Q	T	V	C	V	I	Q	C	O	I	F	W	L	Y	M	Z	Y	Y	G	M	P	P	I	Q	N	T
I	V	O	V	T	A	R	O	J	E	R	K	K	T	I	S	T	G	I	P	S	O	N	F	K	S	I	Ü	P	Y	R	T	Ä
N	F	A	O	M	M	S	E	C	D	L	D	D	D	I	Q	Y	M	D	U	B	E	G	G	I	N	G	K	G	Q	F	Ä	W
T	Ü	V	V	X	U	Ä	K	I	P	N	H	Q	U	V	O	W	A	L	E	X	Y	K	L	D	R	L	Q	K	F	V	X	P
B	E	E	C	X	E	M	Ä	R	Q	P	S	O	Q	D	Q	N	C	Ö	V	U	L	O	H	N	G	Z	E	G	L	Ä	C	Ö
D	E	S	M	K	X	S	H	Y	P	H	A	P	B	W	D	Z	O	C	W	A	B	Q	R	A	L	T	A	R	Q	Q	T	G
S	K	W	Z	S	H	B	Z	A	Ü	E	P	L	F	O	I	Y	S	K	U	M	I	D	T	P	A	G	A	N	D	A	Z	G
Q	Q	Q	B	E	M	X	A	V	Ä	X	Q	M	Z	Ä	Z	J	G	T	Y	Ä	P	R	O	P	I	T	I	A	T	O	R	Y
J	N	W	Ä	Ä	Ö	Ö	A	Z	C	G	I	D	T	X	Y	W	I	S	N	X	C	I	M	I	Ü	L	L	V	H	Ö	Z	Y
R	G	V	Ö	Z	T	I	Ä	X	R	G	D	Y	Z	S	O	R	C	J	T	A	J	T	K	N	U	X	Q	K	M	K	A	C
N	T	H	I	Q	W	J	Y	C	C	J	C	T	X	J	Y	O	Z	N	U	T	B	C	Y	G	T	X	W	Y	S	L	E	F

1. KIDNAPPING
2. SYMBOLISM
3. RITUAL
4. ALTAR
5. PAGAN
6. TRADITION
7. VOW
8. BEGGING
9. PROPITIATORY
10. DEVOTIONAL

IV. Еден ден во Музејот

Решете го нашиот крстозбор за обичаите и традицијата со скенирање на кодом

<https://crosswordlabs.com/view/custom-and-tradition>

Across

4. a country, state, or territory ruled by a king or queen
5. an extensive group of states or countries ruled over by a single monarch, an oligarchy, or a sovereign state
6. relating to a line of hereditary rulers of a

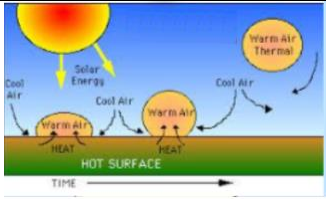
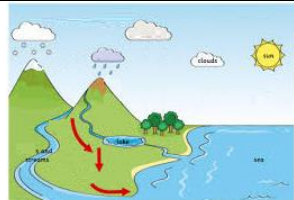
- country
7. a cemetery, especially a large one belonging to an ancient city
10. the exercise of power or influence over someone or something, or the state of being so controlled
- Down*
1. a cruel and oppressive ruler
2. expression used in the Christian calendar when referring to a year before Jesus Christ was born
3. relating to ancient Carthage
8. relating to a population subgroup (within a larger or dominant national or cultural group) with a common national or cultural tradition
9. relating to or denoting a classical order of architecture characterized by a sturdy fluted column and a thick square abacus resting on a rounded moulding

3.4. Литванските наставници вклучени во проектот OFI-ICT-PSI Еразмус+, за учениците од 5-то одделение од гимназијата Grigiskės Sviesos во општина Вилнус создадоа тетратка за изборен предмет, наречен „Природата и човекот“, која беше структурирана во 9 наставни единици. : Разновидност на животот, Материјали, Топлина, Животна средина и еволуција, Вода, Храна, Човек, Постојани магнети, Домашни миленици.

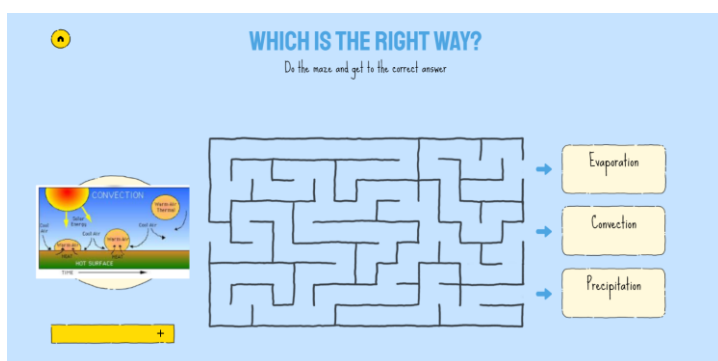
Циклус на вода

Водата од различните водни тела на земјата испарува поради топлината на Сонцето. Водата во форма на пареа потоа се лади на одредена висина и се кондензира и формира облаци. Водата постојано се кондензира за да формира облаци, но кога ќе се акумулира премногу вода, облаците стануваат тешки, а потоа водата паѓа од небото во форма на дожд, снег или град. Водата потоа се собира во океани, езера или езерца. Потоа наскоро повторно испарува и го започнува целиот циклус повторно и повторно.

Поврзете ги деловите од водниот циклус со сликите

			
Испарување	Собирање	Транспирација	Врнежи

Скенирај и играј ја играта/лабиринтот

<https://view.genial.ly/632aef05040b860017f1fc4d/interactive-content-water-cycle>

Сличности и разлики кај животните

Со споредување на различни карактеристики, еден организам може лесно да се разликува од друг.

Доделете ги особините на животното

FOX

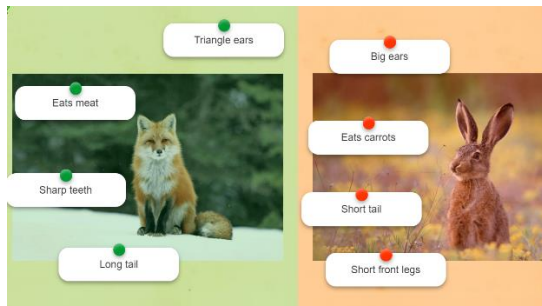

RABBIT

Големи уши	Долг опаш	Јаде моркови	Остри заби
------------	-----------	--------------	------------

Триаголнести уши	Краток опаш	Јаде месо	Кратки предни нозе
------------------	-------------	-----------	--------------------

Или скенирај и играј ја играта

<https://learningapps.org/watch?v=pss2yhw8j22&fbclid=IwAR1oDZkLNjx-RVTU0m205b0W7IgaJlHH6Z5gH7ua7qEenyVND0Sa5ZJ5ezU>

Пронајди ја точната слика

Пердуви и светли коски,
Пливачка мембрана помеѓу прстите на нозете,
лојните жлезди за подмачкување на пердуви,
Сплескан клун

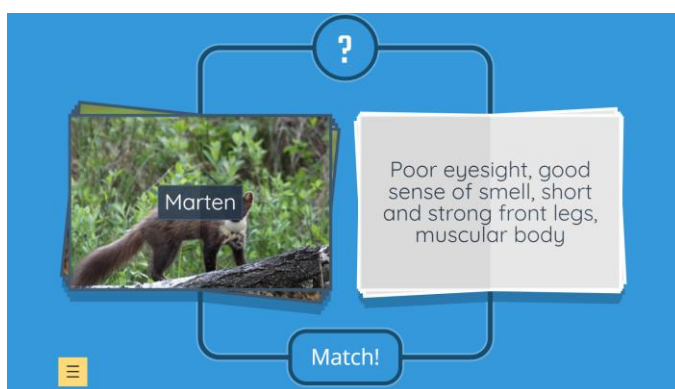
Добро слух и чувство на мирис,
Силни нозе со остри канци,
Долга опашка,
Остри песјаци

Лош вид,
Добро сетило за мирис,
Кратки и силни предни нозе,
Мускулесто тело

Дебело стебло,
Тенки, остри боцки,
Восочна надворешна обвивка,
Долги корени

Или скенирај и играј ја играта:

<https://www.tripticoplus.com/media/resources/match.html?save=53114&array=%5B%5D>

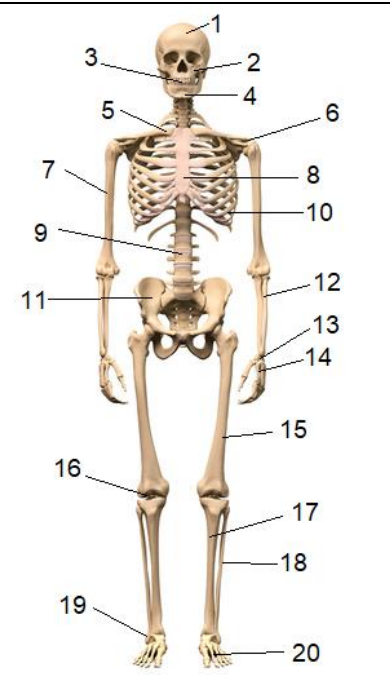
Човечкото тело. Коски

Коските ја обезбедуваат структурата на нашите тела. Возрасниот човечки скелет е составен од 206 коски. Тие вклучуваат коски на черепот, 'рбетот (пршлени), ребрата, рацете и нозете. Коските се направени од сврзно ткиво засилено со калциум и специјализирани коскени клетки. Повеќето коски содржат и коскена срцевина, каде што се создаваат крвни зрнца.

Коските работат со мускулите и зглобовите за да го држат нашето тело заедно и да ја поддржат слободата на движење. Ова се нарекува мускулно-скелетни систем. Скелетот го поддржува и обликува телото и ги штити delikatните внатрешни органи како што се мозокот, срцето и белите дробови.

Коските го содржат најголемиот дел од снабдувањето со калциум во нашето тело. Телото постојано се гради и разградува коскено ткиво по потреба. Здравата коска има потреба од урамнотежена исхрана, редовни вежби за носење тежина и правилно ниво на различни хормони.

Пронајди го точното место на коската

	19	Ankle bones
		Backbone
		Breastbone
		Calf bone
		Collarbone
		Facial bones
		Finger bones
		Foot bones
		Forearm bones
		Hip bone
		Jaw bone
		Kneecap
		Rib cage
		Scull
		Shinbone
		Shoulder bones
		Teeth
		Thigh bone
		Upper arm bone
		Wrist

Или играј онлајн

<https://learningapps.org/watch?v=p2tgw6f2v22>

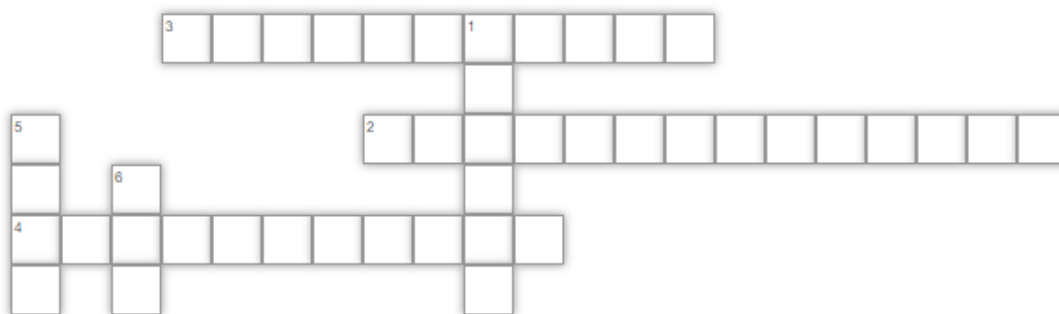
3.5. Наставниците вклучени во проектот ОФИ-ИКТ-ПСИ, Еразмус+, за осмоодделенците од ООУ Мирче Ацев-Скопје изработија тетратка за изборен предмет наречен „Дигитална писменост“. Овие дидактички игри што ги создадоа за оваа изборна тетратка се за Природни и културни богатства во татковината, Здрава животна средина - Здрав живот, Енергија и Пронајдоци кои го променија светот,

Енергија

<https://learningapps.org/watch?v=pynoueev522>

Crossword puzzle: Кликни на бројот и напиши го тошниот одговор:

Across:

Question 2: Energy of chemical substances ____

Question 3: Energy can be stored and ____

Question 4: Energy coming from the sound source ____

Down:

Question 1: It can pass from one body to another ____

Question 5: Energy can neither be created nor ____

Question 6: The unit of measure for energy is ____

Светлина

<https://learningapps.org/watch?v=pv3xqjn0v22>

Загатка: пронајди ги зборовите

W	V	L	A	I	Y	S	K	L	V	G	S	O	B	I	I
P	L	R	O	B	X	J	A	L	V	B	L	K	J	H	Q
B	N	E	G	I	R	I	U	K	M	A	S	S	Y	A	U
B	O	U	M	D	R	O	F	L	P	L	A	S	T	E	R
O	F	T	A	E	P	L	A	V	O	A	K	K	V	V	W
V	E	N	T	I	L	A	T	I	O	N	T	M	E	S	R
Y	Y	A	C	H	Y	F	A	L	E	C	M	P	T	F	B
L	M	M	W	J	Z	G	P	D	H	E	A	T	B	E	B
M	Y	K	E	A	R	B	G	L	T	H	N	C	F	U	W
B	A	R	V	V	W	I	I	X	V	J	Y	E	I	M	Y
Q	C	R	J	A	L	Q	G	K	L	B	B	N	R	O	F
M	O	B	Y	J	P	I	R	U	T	X	C	O	P	G	H
J	R	E	P	Y	K	D	V	W	E	I	N	E	O	S	Y

1. BALANCE
2. HEAT
3. VENTILATION
4. MASS
5. PLASTER
6. MATERIAL
7. ENERGY
8. JUL

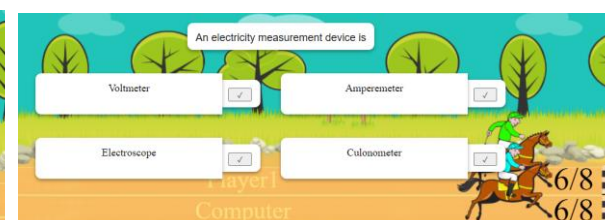
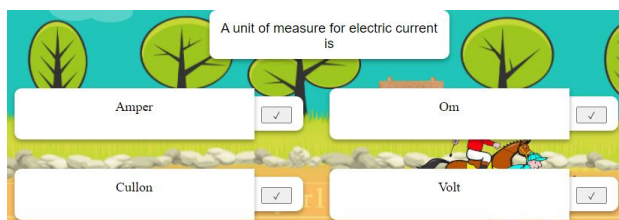
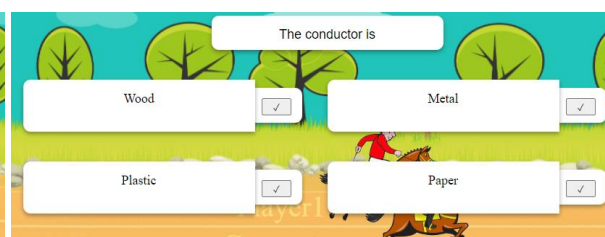
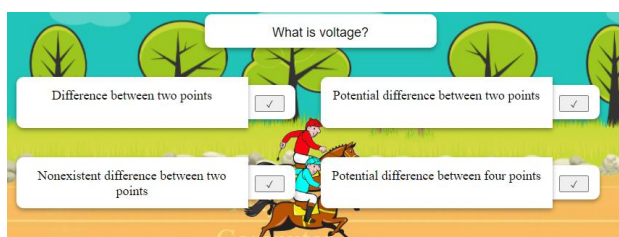
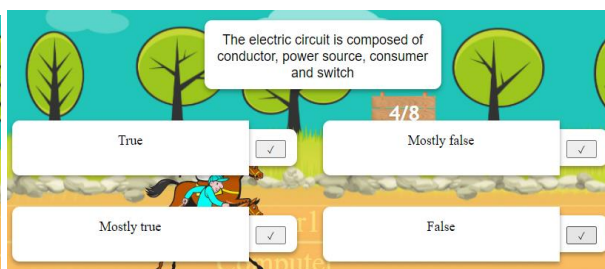
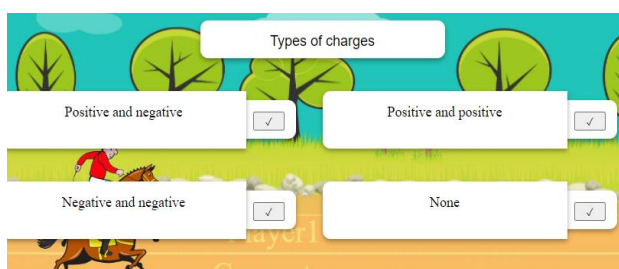
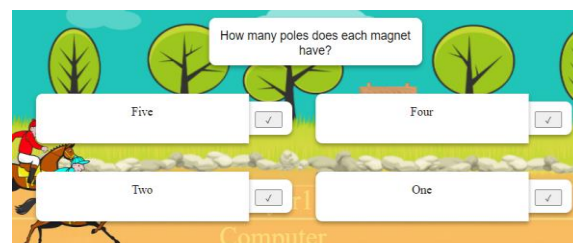
Струја и магнетизам

<https://learningapps.org/watch?v=pmmyr9nba22>

Квиз (horses): Одбери ја точната опција за да ја започнеш играта

Сега одговори ги прашањата точно да ја завршиш трката:

Моќ

[who wants to be a millionaire topic 1 \(learningapps.org\)](https://www.learningapps.org/)

Кој сака да биде милионер? – Кликнете на а, б, с или д за да одговорите на прашањата и да освоите милион!

3.6. Наставниците вклучени во проектот OFI-ICT-PSI, Erasmus+, за учениците од 4-то одделение од Cristian Gymnasium, Романија, изработија тетратка за изборен предмет, наречен „Дигитална писменост“, која беше структурирана во 4 наставни единици: Животински свет, Човечко тело, Сончев систем, Алатките во нашиот живот.

Животински свет

Откриј ги загрозените видови во Романија и дополни ги нивните имиња:

F	W	J	W	V	U	G	Z	F	K	E	P	S	C	B	I	S	O	N	K	U
R	O	M	A	N	I	A	N		H	A	M	S	T	E	R	H	O	A	W	H
A	P	S	C	F	I	J	G	D	G	K	K	L	R	L	Y	N	X	O	D	W
H	B	P	K	N	Q	C	U	A	P	D	K	S	T	U	R	G	E	O	N	G
B	D	O	B	R	O	G	E	A	N		D	R	A	G	O	N	V	G	I	Y
I	Y	T	B	O	N	C	C	E	U	R	O	P	E	A	N		M	I	N	K
F	O	T	Z	E	C	Q	X	T	G	Y	G	M	H	N	O	G	H	A	L	H
B	R	E	E	U	L	K	I	X	V	G	F	Z	I	T	O	N	S	L	V	D
H	G	D	V	H	Y	Y	W	Y	S	M	T	M	O	E	G	P	L	Y	W	S
I	U		O	J	H	D	E	Z	H	P	T	K	A	L	Y	S	T	S	S	X
L	Z	F	H	F	R	J	T	X	L	W	J	I	F	O	V	A	P	X	Q	R
E	X	E	T	N	S	U	R	C	X	B	S	M	C	P	H	K	X	M	Z	L
Z	A	R	X	N	F	P	L	K	R	R	V	N	Z	E	U	X	V	L	I	Z
Q	H	R	T	X	F	U	V	W	P	G	U	Z	D	J	S	P	W	O	T	F
Q	E	E	P	Z	S	V	K	E	C	O	A	O	A	L	F	P	V	N	G	B
J	G	T	W	O	H	V	R	D	U	E	E	K	I	N	A	K	O	C	B	G

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____

2. Човечкото тело

Quizlet: За секоја дадена дефиниција, наведете го името на органот чија функција е опишана

https://quizlet.com/_bzeu2a?x=1jqt&i=4cllf3

Функција	Орган
Ја координира активноста на целиот организам.	
Пумпа крв низ телото.	
Помага при дишењето.	
Ја трансформира храната во хранливи материи.	
Ги отстранува непотребните материи.	

3. Соларен Систем

<https://wordwall.net/resource/35854009>

Дидактичка игра-Спаси ја планетата!

Ги класифицира активностите за заштита на животната средина според категоријата на која припаѓаат.

Да! – Заштита на планетата – позитивно однесување кое мора да се спроведе

НЕ! – Загадување – негативни, штетни однесувања кои никогаш не смееме да ги правиме.

Скенирајте го кодот и зачувајте ја планетата.

4. Големи пронаоѓачи

Часовникот, инструментот кој ни го мери и покажува времето, денес го има насекаде и веројатно не би знаеле како да живееме или како да се водиме во негово отсуство. Без разлика дали зборуваме за сиден часовник, часовници или рачен часовник, сите тие имаат долга историја зад себе, која датира од пред нашата ера.

Сè додека не ја достигне својата конечна форма (како што го знаеме денес), часовникот помина низ многу фази на еволуција и „преку рацете“ на неколку култури, народи и научници или личности.

Напишете ги броевите со арапски бројки за да ги откриете годините кога бил измислен часовникот и неговата еволуција:.

<https://app.nearpod.com/?pin=47ECD93CE2DAC819E6E0ACA02624AF70-1>

- Механички часовник – CMXCVI - _____
- Часовник на навивање – MD - _____
- Часовник со клатно – MDCLVII - _____
- Будилник – MDCCLXXXVII - _____
- Рачниот часовник – MCM - _____

3.7. Наставниците од Турција, вклучени во проектот ОФИ-ИКТ-ПСИ, Еразмус+, изработија за учениците од 9-то одделение од Меркез Чанаккале Анадолу Лисеси, тетратка за избран предмет наречен „Дигитална писменост“. Овие дидактички игри што ги создадоа за оваа изборна тетратка се за познати светски автори, видови поезија, литературни движења и први во турската литература.

Познати Светски Автори

Name of the game: Guess who?

<https://wordwall.net/tr/resource/35806395>

Погодете го името на авторот и изберете го точниот одговор.

1-Писател на „Гроф Монте Кристо“ и „Три мускетари“

а-Емил Зола

б-Александар Дима

2-Италијански писател, поет. Неговите најзначајни дела се „Декамерон“

а-Бејкон

б-Бокачо

3-Полимат, познат по неговиот придонес во математиката, астрономијата, филозофијата и персиската поезија. Постои традиција да му се припишува поезија, напишана во форма на катрени.

а-Фирдевси

б-Омер Хајам

4-Боемски романсиер и раскажувач од германски јазик, кој нашироко се смета за една од главните фигури на литературата од 20 век. Неговото дело ги спојува елементите на реализмот и фантастичното. Неговите најпознати дела ги вклучуваат расказот „Метаморфоза“ и романите Судењето и Замокот.

а-Франц Кафка

б-Кнут Хамсун

5-Американски писател и добитник на Нобеловата награда за литература во 1962 година „за неговите реалистични и имажинативни пишувања, комбинирани како што прават симпатичниот хумор и острата социјална перцепција“. Тој е наречен „дин на американските букви“.

а-Ернест Хемингвеј

б-Џон Стајнбек

6-Руски романсиер, раскажувач, поет, драматург, преведувач и популаризирач на руската литература на Запад. Неговата прва голема публикација, збирка раскази со наслов Скиците на спортистот (1852), беше пресвртница на рускиот реализам. Неговиот роман „Татковци и синови“ (1862) се смета за едно од главните дела на белетристиката од 19 век.

а-Достоевски

б-Тургењев

7-Американски романсиер, новинар и активист. Пионер на комерцијалната белетристика и американските списанија, тој беше еден од првите американски автори што стана меѓународна славна личност и заработи големо богатство од пишувањето. Тој исто така беше иноватор во жанрот кој подоцна ќе стане познат како научна фантастика. Неговите најпознати дела се „Повикот на дивотиот“ и „Белиот оград“, и двете сместени во Алјаска.

а-Џек Лондон

б-Марк Твен

8-Англиски драматург, поет и актер. Нашироко се смета за најголем писател на англиски јазик и најголем светски драматург. Неговите најпознати драми се Хамлет, Ромео и Јулија, Отело, Кралот Лир и Магбет.

а-Шекспир

б-Молиер

9-Француски драматург, актер и поет, нашироко оценет како еден од најголемите писатели во францускиот јазик и светската литература. Неговите досегашни дела вклучуваат комедии, фарси, трагикомедии, комедии-балети и многу повеќе. Погодените дами, Школата за сопрузи и Училиштето за сопруги се некои од неговите познати дела.

а- Молиер

б-Шекспир

10-Руски поет, драматург и романсиер од ерата на романтичарите. Критичарите сметаат дека многу од неговите дела се ремек-дела, како што се поемата Бронзениот коњаник и драмата Камениот гостин, приказна за падот на Дон Жуан.

а-Максим Горки

б- Александар Пушкин

Турска литература

Име на играта: Први во турската литература

wordwall.net/tr/resource/35807534

Match the name of the literary works with their definition

1. Прв пример на приказна	a. Letâif-i Rivayat
2. Прва новела	b. İntibah
3. Прв психолошки роман	c. Eylül
4. Прв женски романсиер	d. Fatma Aliye Hanım
5. Прв детективски роман	e. Esrar-ı Cinayet
6. Прва драма	f. Şair Evlenmesi
7. Прв пример на епски театар	g. Keşanlı Ali Destanı
8. Прв турски еп	h. Alp Er Tunga

Поезија

Име на играта: Видови поезија

wordwall.net/tr/resource/35807860

Поврзете ги видовите поезија со нивната дефиниција:

ВИДОВИ ПОЕЗИЈА

Лирска поезија

поезија која поучува, или во однос на моралот или преку обезбедување на знаење за филозофија, религија, уметност, наука

Епска поезија

долго, наративно поетско дело. Овие долги песни обично деталзираат извонредни подвизи и авантури на ликови од далечното минато.

Овчарска поезија

формален тип на поезија што изразува лични емоции или чувства, обично изговорени во прво лице

Дидактичка поезија

познат по истражувањето на односот меѓу луѓето и природата и по романтизирањето на идеалите на едноставен живот во село.

Драматична поезија

пишано дело кое истовремено раскажува приказна и го поврзува читателот со публиката преку емоции или однесување. Форма на наратив тесно поврзана со актерството, обично се изведува физички и може да се зборува или да се пее.

Литературни движења

Име на играта: Ловечки имиња на литературните движења

Најдете ги литературните движења и напишете ги нивните имиња на списокот:

i	y	t	t	i	m	u	k	a	e	v	x	g	h	y	l
r	u	o	l	q	x	l	j	b	x	h	l	g	y	x	d
z	k	y	e	v	h	j	b	f	p	i	n	a	y	p	r
v	y	l	j	p	e	k	g	x	r	e	a	l	i	s	m
t	a	b	a	a	u	c	z	a	e	s	r	z	c	l	j
q	w	n	h	u	m	a	n	i	s	m	o	f	n	v	p
s	c	m	o	d	e	r	n	i	s	m	q	i	m	s	x
y	r	o	m	a	n	t	i	c	i	s	m	b	j	t	l
v	i	m	p	r	e	s	s	i	o	n	i	s	m	w	x
p	o	s	t	m	o	d	e	r	n	i	s	m	m	e	l
i	t	l	o	l	d	a	d	a	i	s	m	w	l	i	a
f	n	a	t	u	r	a	l	i	s	m	e	a	i	d	w
u	l	y	i	c	u	b	i	s	m	r	o	h	r	k	t

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

4. Користење на ИКТ алатки и дигитална писменост во текот на процесот на настава и учењето.

4.1. OSCRISOARE

За време на нашиот прв тренинг настан, организиран во Cristian Gymnasium, Романија, вклучените наставници ги развија своите дигитални компетенции, бидејќи беа научени да ја користат апликацијата „OScrisoare“.

Ова им дава можност на учениците и наставниците да пишуваат и испраќаат: писма, пораки и картички, на интерактивен и интересен начин, што може да биде многу интересно за учениците.

Тоа е алатка, корисна особено за учениците од основните училишта, која придонесува за развој на нивните клучни компетенции: вештини за описменување, англиски комуникациски вештини, дигитални компетенции, социјални компетенции, чувствителност и културно изразување, учење како да научат.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење

На Меѓународниот ден на добрината (13 септември) учениците на Техничка Школа Никола Тесла, од Хрватска, ја користеа оваа апликација за да пишуваат и испраќа љубезни пораки до своите колеги, а целта на активноста е да ги потсети сите дека едноставните дела на добрина имаат многу моќ и дека заедно можеме да создадеме подобар свет.

Учениците во 1o Geniko Lykeio Kaisarianis, од Грција, ја користеа апликацијата на лекција по здравствена едукација, која беше организирана како превртена училница. Учениците добија писмо од нивниот наставник по англиски јазик, со нивната задача за следниот час.

Учениците во 1o Geniko Lykeio Kaisarianis, од Грција, ја користеа апликацијата на лекција по здравствена едукација, која беше организирана како превртена училница. Учениците добија писмо од нивниот наставник по англиски јазик, со нивната задача за следниот час.

Во Северна Македонија, во ООУ Мирче Ацев Ѓорче Петров Скопје, студентите дознаа за оваа апликација за време на проект од областа на еколошкото образование, во рамките на „Клубот на малите екологисти“.

Учениците од 9-то одделение од Anadolu Lisesi, Турција, за време на нивниот час по англиски јазик, работеа на групи, нивната задача беше да го подвлечат секој дел од писмото презентирано од наставникот и да создадат свои букви. Целите на активноста беа: а. Учениците ќе можат да ја идентификуваат разликата помеѓу формално и неформално писмо. б. Учениците ќе можат да користат

дигитална технологија за да напишат писмо. в. Учениците ќе ја користат вистинската терминологија за пишување писмо.

За време на часот по романски јазик, одржан со учениците од 4-то одделение во Cristian Gymnasium, Романија, беше користена апликацијата, со цел учениците подобро да го разберат часот по функционални текстови. Наставникот ги предизвика учениците да напишат писмо, на ДЕНОТ НА НАСТАВНИЦИТЕ, во кое ќе ги искористат своите романски комуникациски вештини, нивните дигитални компетенции, нивната способност за учење, како и нивните социјални, културни и граѓански компетенции.

4.2. LIVRESQ

Претставува интегрирана платформа за креирање, објавување, уредување, консултации и онлајн управување со интерактивни книги. За време на часовите, можете да ги користите веќе создадените материјали, кои може да се најдат во библиотеката Livresq. Доколку сакате да креирате сопствени материјали, за да ги задоволите потребите на часот што го координирате, треба да ги следите чекорите наведени во приложената презентација

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Со учениците од 10-то одделение одржан час по Брза мода. Лекцијата беше поделена во 4 фази. Почнувајќи со некои прашања за поддршка, учениците се запознаваат со темата на часот. Процесот на учење се води со користење на видео за поддршка, врз основа на кое учениците ја откриваат содржината за учење и се мотивираат да бараат нови информации за дадената тема. За да можат учениците да ја разберат лекцијата, користејќи Livresq, наставничката вовеле неколку интерактивни вежби во својот час.

На учениците од 9-то одделение од ISS F.sco D'Aguiere-Dante Alighieri, во Италија, им беше претставена лекција од Livresq на тема „Англиска фонетика“.

Учениците од 7-мо одделение од ООУ Мирче Ацев, во Северна Македонија одржаа час по англиски јазик на тема Хоби и слободни активности. Лекцијата е креирана со помош на апликацијата Livresq. На овој час учениците ги именуваат активностите и зборуваат за нив, а потоа гледаат видео за женскиот фудбал. Откако ќе направат квиз со прашања за разбирање, на крајот од часот тие пишуваат краток

параграф во кој ги опишуваат нивните интереси и активности во слободното време.

На учениците од 9-то одделение од IISS F.sco D'Aguirre-Dante Alighieri, во Италија, им беше претставена лекција од Livresq на тема „Англиска фонетика“.

Учениците од 5-то и 6-то одделение од Cristian Gymnasium, Романија, добија лекција по математика, со помош на оваа дигитална алатка, чија содржина е структурирана на следниов начин: агол, цел, дефиниција на агол, квиз, мерење на агол, класификација на агли, складни агли, квиз.

4.3. ALICE 3D

Во текот на вториот тренинг настан во Атина, организиран во 1o Geniko Lykeio Kaisarianis, наставниците кои беа вклучени, беа научени да користат софтвер „Alice 3D“. Ова им дава можност на наставниците да креираат интерактивни анимации, да градат интерактивни наративи или да програмираат едноставни игри во 3D.

Тоа е алатка, корисна особено за средношколците, која придонесува за развој на нивните компетенции за програмски вештини. Исто така, помага во постапката за раскажување приказни и развој на вештини за описменување, комуникациски вештини на англиски јазик, дигитални компетенции.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Наставниците во Техничка Школа Никола Тесла, од Хрватска, ја искористија оваа апликација за изработка на анимација за математиката (Како да се соберат првите 1000 броеви).

Наставниците од Италија ја искористија оваа апликација за создавање анимација во која се изучуваат предлозите простор на англиски јазик.

Наставниците направија анимација базирана на Божиќ како се слави во Северна Македонија.

Наставниците од Cristian Gymnasium направија анимација која може да се користи на почетокот на лекцијата за поука во основно училиште за животните и нивното живеалиште.

Турските наставници направија анимација на турски јазик на која се гледа брод кој оди кон Истнабул. Тоа е традиционална песна.

4.4. CACOO

Оваа софтверска апликација помага да се креираат дијаграми на текови, жичени рамки, мрежни дијаграми, умствени мапи и мрежни графикони. Тоа е онлајн алатка за дијаграмирање која овозможува креирање и споделување дијаграми и за образовниот сектор. Во презентацијата се дадени инструкции кои може да се најдат со скенирање на кодот од десната страна.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Час по англиски јазик - глаголски времиња

Час по математика – дијаграми и концептуални карти

Час по наука

SWOT анализа со помош на дијаграмот на Cacao

Час за потрошувачката

Венов дијаграм за Erasmus +

Вежба по англиски јазик

4.5. PIXTON

Pixton е страница за создавање стрипови за училници каде што наставниците и учениците можат да направат и да ги споделат своите стрип ликови. Бесплатната верзија вклучува ограничена содржина. Постојат различни шаблони/теми (пакети со содржини) од кои едукаторите можат да изберат за да им помогнат на своите ученици подобро да ја разберат темата што ја учат и да им помогнат да ги развијат своите вештини за пишување. Оваа алатка им овозможува на учениците да станат креативни и да го подберат своето раскажување приказни.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Стрип за англиските предлози

Стрип за англиски изрази

Стрип за физика

Стрип за Европската Унија

Стрип за турската литература

4.6. QUIZLET

За време на деновите на состанокот, италијанската група презентираше три работилници за веб-алатки од втората генерација: Quizlet, Kahoot и Little bird tales. Трите апликации се платформа за учење заснована на игри што го олеснува креирањето, споделувањето и играњето игри за учење или квизови за тривијали кои ослободуваат забава во нашите училници: целта е да се обидете да пронајдете атрактивна алатка за да ги вклучите учениците и да им дозволите да играат знаење. Quizlet е веб-алатка и мобилна апликација која го подобрува учењето на учениците преку голем број алатки за учење кои вклучуваат картички и квизови базирани на игри. Како наставник, можете да креирате сопствена класа на Quizlet и да споделувате комплети за учење со вашите ученици. Можете или да ги дизајнирате вашите комплети за учење од нула или да пребарувате однапред направени комплети за да ги приспособите и да ги користите во наставата.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Лекција по англиски јазик на тема „Вокабулар“

Час по англиски јазик за учење нови специфични термини за социјалните медиуми

Лекција по географија за учење за Салеми

Час по англиски јазик за изучување на нови специфични термини по биологија

Час по математика на 2 одделение Геометрија

Quizlet за збогатување на вокабулар

4.7. КАНООТ

Kahoot е дигитална платформа за учење која користи игри во стил на квиз за да им помогне на учениците да учат така што информациите ќе бидат ангажирани на забавен начин. Во областа на учењето засновано на квиз, Kahoot сè уште нуди бесплатна платформа за користење што ја прави многу достапна за наставниците и учениците. Тоа е исто така корисна алатка од хибридна класа која користи и дигитално и учење во училница.

Услугата е базирана на облак и работи на повеќето уреди преку интернет-пребарувач. Тоа значи дека Kahoot е достапен за учениците на час или дома користејќи лаптопи, таблети и паметни телефони.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Kahoot за Кавафи

Учиме за Салеми

Вежба по аритметика

Kahoot од македонскиот тим

Час по математика „Пирамида“

Час по георафија за Турција

4.8. LITTLE BIRD TALES

Little Bird Tales е платформа за децата да создаваат дигитални книги со приказни. Во нивните сопствени уникатни сметки, децата користат подлога за цртање, поставуваат слики од компјутер, додаваат текст и снимаат свои гласови за да создадат оригинални приказни за слајдшоу. Наставниците управуваат со часовите, додаваат ученици, создаваат свои книги со приказни и прелистуваат однапред вчитани шаблони за лекции

организирани по одделение. Шаблоните за лекции ги водат децата да завршат активности како што се известување за народни приказни од целиот свет со слики, текст и аудио наратива или броење точки од 1 до 100 со пишување броеви на точките и снимање себеси додека бројат. Кога децата ќе ги завршат своите приказни, наставниците може да ја прегледаат нивната работа на контролната табла на наставниците. Децата можат да изберат да ги споделат своите приказни преку е-пошта или да ги објават на веб-страницата Little Bird Tales. Бесплатната сметка дозволува ограничен број на корисници, онлајн простор за складирање и шаблони за план за лекции; сите корисници можат да ги испечатат своите книги со приказни или да купат mp4 преземање за да ги задржат. Има и придружна апликација.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Кратка презентација за Палермо

Приказна за тинејџер емигрант

Друга кратка презентација за Палермо

Приказна за пајакот

Легенда за Дојранско езеро

Час по математика за Танграм

4.9. BOOKCREATOR

Bookcreator е онлајн алатка за создавање дигитална содржина. Со него можеме да креираме виртуелни книги, кои се попривлечни за учениците, бидејќи апликацијата нуди можност да креирате сопствен дизајн, да додадете анимација, но и да се олесни читањето, дури и за оние кои не знаат да читаат.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Книга за сервисирање автомобили

Животот после пандемијата

Натписи на англиски

Споредба на придавки

Одлична работа

Разледница

Модални глаголи во минато време

4.10. GENIALLY

Genially е онлајн платформа која овозможува создавање разнобојни, уметнички и креативни инфографици, видеа, водичи, слики и дигитални презентации, како и игри, забавни онлајн квизови. Лесно е да се користи и за наставниците и за учениците, за време на часовите или евалуациите.

Примери за тоа како оваа апликација може да се користи за време на процесот на настава и учење:

Genially за Никола Тесла

Genially за прилози за место

Genially за глаголи

Genially за прашување и давање совет

5. Создавање контекстуализирани ситуации за учење, поаѓајќи од секојдневните животни ситуации во кои се користат вештините за описменување (читање, пишување, броење) на различни и оригинални начини.

5.1. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ – Како да пополните медицински формулар во Грција

Нашиот студиски случај се однесува на млада сириска бегалка, Нагам, која пристигна во Грција пред две и пол години. Мелодија, како што преведува нејзиното име, патувала сама со чамец што го минувала Егејот. Таа помина низ искушение, исто како што тоа го направија и другите бегалци кои се обидуваа да го започнат својот живот од нула.

Таа ги поминала првите три месеци на островот Кос во камп кој е формиран за сместување бегалци. Потоа, таа повторно се соедини со нејзиниот татко и отиде во Атина. Таму, таа посетуваше бесплатни курсеви по грчки јазик кај Стеки Метанастон и Еликсис и постигна голем напредок, но има уште многу да стекне кога станува збор за јазикот.

Нагам, која сега има речиси деветнаесет години, максимално се труди да се справи со училиштето и, според нејзините сопствени зборови, ѝ треба многу подолго од другите ученици за да може да ги разбере текстовите.

Преку нашиот проект, Надминување на функционалната неписменост, имаме за цел да се фокусираме на тоа да може да користи инструкции кои би можеле да и помогнат во нејзината секојдневна благосостојба.

Во оваа светлина, создадовме кратко видео со упатства за тоа како да се регистрирате онлајн кај личен лекар во Грција. Заедно со остатокот од нашата работа, се надеваме дека ќе биде од голема помош за Нагам. Скенирајте го qr-кодот за да го гледате!

5.2. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ – Како да добиете лична карта во Хрватска

Нашата приказна е за студентот Јан Херцог кој има 14 години и потекнува од мало гратче на југот на Унгарија, Мохач. Неговата мајка е Хрватка која се омажила за Унгарец пред околу 20 години.

Јан завршил основно училиште и моментално е на одмор на јадранскиот брег. Посетувајќи ги убавините на хрватското приморје и набљудувајќи го начинот на живот, општеството и културата, тој почнал да размислува за продолжување на образованието во Република Хрватска.

Кога се вратил дома во Мохач, на родителите им рекол дека би сакал да го продолжи своето образование, односно да се запише во средно училиште во Хрватска. Родителите размислувале за неговата идеја и решиле да го поддржат својот син во тоа, и да му овозможат да замине во Хрватска. Но, за да остане во Хрватска му требаат документи, односно лична карта. Мајката го знае хрватскиот јазик и писмо, но не е запознаена ниту со хрватските закони ниту со постапката за издавање лична карта.

Кога дошле во училиштето за упис, мајката прашала со кого да се обратат за да направат лична карта. Мајка и Јан беа упатени кај училишниот администратор Нина. Г-ѓа Нина им објасни дека треба да одат во МВР и на самиот влез имаат QR код кој ги дава сите упатства за изработка на лична карта.

5.3. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ – Како да пополните формулар за регистрација на училиште во Италија

Разговаравме со Нурсена Амита, жена која со своето семејство емигрираше од Тунис со својот сопруг и нивното дете Ахмед. Ахмед има 14 години и треба да оди во средно училиште. Семејството Нурсена не зборува италијански, туку само малку англиски, но таа мора да го пополни формуларот за да го пријави Ахмед на училиште.

Високо средно училиште вклучува помеѓу три и пет години одење. Студентите прават задолжителни две години општи студии проследени со опционално тригодишно специјализирано образование. Студентите во овој момент треба да изберат кој тип, се разбира, сакаат да студираат, во зависност од тоа дали размислуваат да одат на универзитет потоа или дали сакаат да добијат стручна квалификација.

Постојат две категории на повисоко средно училиште: liceo (како британска гимназија), која е поакадемска по природа, и istituto, која во суштина е стручно училиште. За првите две години од средното образование, сите ученици ја користат истата државна наставна програма по италијански јазик и литература, природни науки, математика, странски јазик, религија, географија, историја, социјални студии и физичко образование. Специјализираните курсеви започнуваат во трета година од основното училиште. За да се добие диплома за завршено средно образование (diploma di maturità), учениците мора да полагаат и да положат писмени и усни испити. Постојат различни средношколски часови што учениците можат да ги посетуваат, а кои се специјализирани за различни предмети:

- Класично средно училиште (Liceo Classico)

Ова трае пет години и го подготвува ученикот за студии на универзитетско ниво. Латинската, грчката и италијанската литература претставуваат важен дел од наставната програма. Во последните три години се изучува и филозофијата и историјата на уметноста.

- Научно средно училиште (Liceo Scientifico)

Трае пет години со акцент на физиката, хемијата и природните науки. Ученикот исто така продолжува да учи латински и еден современ јазик

- Гимназија за ликовни уметности (Liceo Artistico)

Студиите може да траат четири до пет години и да се подготват за универзитетски студии по сликарство, скулптура или архитектура

- Училиште за обука на наставници (Istituto Magistrale)

Студиите траат пет години и ги подготвуваат идните наставници од основните училишта. Има и тригодишен курс за обука за наставници во градинките, но оваа диплома не им дава право на учениците потоа да се запишат на факултет.

- Уметнички училишта (Istituto d'Arte)

Студиите траат три години и се подготвуваат за работа во уметничко поле и водат до уметничка квалификација (диплома di Maestro d'Arte)

- Технички институти (Istituti Tecnici)

Студиите траат пет години и се подготвуваат и за универзитетски студии и за струка. Има мнозинство ученици во техничките училишта кои ги подготвуваат учениците да работат во технички или административен капацитет во земјоделството, индустријата или трговијата.

- Стручни институти (Istituti Professionali)

Овие студии водат, за три или пет години, до постигнување на стручна квалификација.

HIGH SCHOOL APPLICATION/REGISTRATION FORM

To the Headmaster of the High School "F.sco D'Aguiro Salemi" - "D. Alighieri Partanna "

I the undersigned _____ acting as father mother guardian

REQUEST

The registration of the student _____ in the class _____ of this school for the school year 2021/2022.

Class type choosen

☐ Teacher Training School	☐ TECHNICAL INSTITUTE - ECONOMIC (Administration, Finance & Marketing)
☐ Scientific High School ☐ Linguistic High School	☐ TECHNICAL INSTITUTE - ECONOMIC (Administration, Finance & Marketing) Corporate Information Systems Division

the student _____ (surname) _____ (name)

(Social Security Number)

- was born in _____ on _____
- is an Italian citizen or (write nationality) _____ citizen
- residential address:
 city: _____ (province) _____
 street/square _____ n. _____ ph. _____
 mobile _____ e-mail _____
- from the middle school _____ of _____
- has studied the following languages: _____

- his/her cohabitant family, in addition to the student, is composed by:
 1. _____
 2. _____
 3. _____
 (surname, name and SSN) (place and date of birth) (degree of kinship)
- do not made any other registration in other schools.

Self-certification signature

Self-certification signature

(Laws 15/1968, 127/1997, 131/1998; DPR 445/2000) to be signed at the time of submitting the application to the school employee)

I/WE the undersigned declares/declare that I am / WE are aware that the school can use the data contained in this self-certification exclusively for the institutional purposes of the Public Administration (Legislative Decree 30.6.2003, n.196 and Ministerial Regulation 7.12.2006 , no. 305)

Date _____ signature _____ signature _____

Joint signature if the parents are divorced or separated; otherwise, signed by the assignee, who undertakes to notify the school of any changes in the assignment. Parents declare whether they agree that the school makes the most relevant communications, including those relating to the assessment, to both parents or only to the carer.

N.B. The data released are used by the school in compliance with the privacy regulations, as per the Regulations defined with Ministerial Decree 7 December 2006, n. 305

За да го пополни формуларот, Нурсена треба да продолжи со следната инструкција:

Чекор 1. Треба да го напишете името на родителот (ако мајка или татко) или кој е старател на детето

Чекор 2. Името на ученикот и во која паралелка ќе оди.

Чекор 3. Ставете крст на училишниот тип што треба да го изберете

Чекор 4. Сега некои лични информации за ученикот:

а. Име и презиме

б. Бројот за социјално осигурување (Codice fiscale) е специјална шифра дадена од италијанската влада за единствено идентификување на лице (ако не сте го направиле, следете ја оваа врска даночен идентификациски број-за-странски граѓани)

в. Каде и кога се родил ученикот

г. Ученичка националност – напишете крст ако е Италијанец или не (напишете ја вистинската земја) д. Каде живее ученикот: град, провинција, улица, број и информации за контакт: домашен телефонски број, број на мобилен телефон, адреса на е-пошта

ѓ. Од кое средно училиште потекнува ученикот. Името и градот.

е. Кои јазици ученикот ги учел во своето средно училиште.

ч. Како е составено семејството на ученикот (татко, мајка, браќа и сестри). За секоја компонента треба да напишете име, презиме, шифра, каде и кога е роден и степен на сродство.

Чекор 5. Последно, родителот (или родителите ако се разведени) треба да го потпише документот два пати: прво да ги потврди деталите што ги напишал и второ да го овласти училиштето да ги чува и да ги користи тие лични податоци само за Јавно Административни цели.

5.4. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ – Како да се пополни Формулар за регистрација во Здравствен Центар во Литванија

Пред две години, Саидаи со родителите, двајцата браќа и една сестра, мораше да емигрира од Таџикистан во Литванија бидејќи нејзините родители побараа азил. Нејзиниот татко бил обвинет за политички прашања во матичната земја. Семејството остана во бегалски центар една година и научи малку литвански. Семејството течно зборува руски. По некое време тие се преселиле во предградијата

на Вилнус каде во населението преовладуваат мешани семејства. начинот на кој вештините на рускиот јазик станаа многу корисни.

Саидаи и нејзините браќа и сестри почнале да одат во локалното училиште. Во Литванија секој ученик мора да има здравствен преглед пред почетокот на секоја учебна година и да го приложи здравствениот сертификат кој укажува на здравствената состојба и физичката состојба.

Документот мора да биде издаден и потпишан од здравствен дом. Одделенскиот раководител му дал на семејството инструкции како да се справат со ситуацијата.

Во Литванија секое лице може слободно да избере една здравствена установа која е најблиску до местото на живеење или попогодна за него. Додека семејството Саидаи престојувало во Григискеш, во близина на Вилнус, тие отишле во здравствениот центар Григискеш. Пријавите за пријавување во Центарот за малолетници ги потпишува родител или старател.

Доколку некое лице е неписмено, неговата пријава ја потпишуваат двајца вработени во здравствениот дом. Традиционално во таџикистанските семејства таткото ги потпишува сите документи кои се поврзани со семејни работи. Саидаи отишла во здравствениот дом со нејзините родители, а нејзиниот татко го пополнил формуларот за апликација за да се пријави во Здравствениот дом.

Во Литванија, лицето или родител на малолетно лице може слободно да избере матичен лекар. На рецепцијата на установата лицето пополнува „Барање за лекување во одбраната здравствена установа“. Формуларот за барање F Nr 025-025-1/a може да се најде на интернет и да се испечати или може да се даде на рецепција.

Доколку лицето (родител/старател) кое избрало здравствен дом, но не избрало лекар, ја потврди својата согласност да го посети лекарот одреден од управата на центарот со свој потпис. Пријавувањето се пополнува врз основа на личен документ, пасош или лична карта. Апликацијата на Саидаи беше пополнета врз основа на документ за лична идентификација издаден од Одделот за миграција при Министерството за внатрешни работи на Република Литванија. По пополнувањето на апликацијата, Саидаи можела да закаже преглед кај матичниот лекар кој ја прегледал нејзината здравствена состојба, ѝ ги измерил висината, тежината и крвниот притисок, го прегледал видот и ѝ препишал посета на стоматолог за дополнително испитување. По прегледот на стоматолог, медицинската сестра во ординацијата на матичниот лекар го издаде уверението за училиштето со препорака да се избере место во училницата поблиску до таблата бидејќи Саидаи изгледаше дека има некои

проблеми со видот. За наставниците по физичко образование беше забележано дека Саидаи може да посетува редовни часови по физичко образование. Саидаи му го донесе сертификатот на класниот раководител.

5.5. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ– Како да добиеш лична карта во Македонија

Иван е 17-годишен тинејџер. Тој е ученик во последната година во едно средно училиште во Скопје. Тој е сирак кој до 14-годишна возраст израснал во сиропиталиште, а потоа бил преместен со старател во СОС Детско село во Скопје.

Иван треба да ја добие личната карта навреме пред неговиот 18-ти роденден од многу причини. Пред се, тоа е законска обврска. Потоа лична карта содржи лични податоци.

Тој е речиси полнолетен и со закон е обврзан да извади лична карта. Така, назначениот старател на Иван му помага со документите и барањето за неговата прва лична карта.

Исто така, личната карта може да му помогне на Иван да

- запише на факултет,
- да биде легално вработен,
- има банкарска кредитна картичка,
- гласа на избори итн.

Иван не е во можност сам да аплицира, па неговиот старател му помага со потребните документи и процедурата за добивање на националната лична карта.

За да им помогне на Иван и на другите деца од СОС Детските села, неговиот старател подготвил вебинар /презентација за да ја објасни важноста од добивање лична карта, потребните документи и постапката. Објаснувањето за постапката може да се добие со скенирање QR кодот даден погоре.

5.6. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ – Како да пополните формулар GDPR, според националниот закон во Романија

Да ја запознаеме АНА ЊУМАН, ученичка во 7-мо одделение, која со семејството емигрирала од Украина во Романија, во февруари 2022 година. АНА се запишала во училиште во Брашов, во одделение со ученици имигранти. Бидејќи била вреден ученик, сакала да се вклучи во што е можно повеќе воннаставни активности, па затоа и се обратила на

својот главен професор. Како и секоја друга јавна институција, училиштето подлежи на важечката законска регулатива за обработка на лични податоци. Така, пред вклучувањето на Ана во работните тимови на различните проекти и партнерства што се спроведуваат на ниво на училиште, главниот професор го информираше одделението за постапката во однос на барањето, чувањето и работењето со лични податоци.

Најпрво беше дефиниран поимот „обработка“, што значи: секоја операција или збир на операции извршени врз лични податоци или збирки лични податоци, со или без употреба на автоматизирани средства, како што се: собирање, снимање, организирање, структурирање, складирање, прилагодување или менување, извлекување, советување, користење, откривање со пренос, ширење или на друг начин ставање достапни, усогласување или комбинирање, ограничување, бришење или уништување податоци.

Учениците потоа беа запознаени со прашањата поврзани со: законската обврска на оние кои бараат лични податоци, фактот дека институцијата барател може да ги користи податоците само во легитимен интерес на лицето, на што се однесува согласноста, кои се податоците период на чување, под кои услови се врши меѓународниот пренос, кои се правата на лицето.

Законска обврска

Институцијата ги обработува личните податоци за усогласување со законодавството, вклучително, но не ограничувајќи се на Националниот закон за образование, Статутот за ученици, Дидактичкиот рамковен статут, Регулацијата за организација и функционирање на предуниверзитетските образовни единици.

Легитимен интерес

Институцијата може да обработува лични податоци:

- за овозможување на учениците да го развијат својот целосен потенцијал и да ги задоволат образовните, социјалните, физичките и емоционалните потреби;
- да се овозможи контактирање со родители и законски застапници во случај на итност;
- за информирање на родителите и законските застапници за образовниот напредок на детето.

Согласност

Институцијата може, врз основа на согласност, да обработи лични информации (т.е. фотографии) што ќе бидат објавени на веб-страницата на училиштето, на онлајн платформите за социјални медиуми или во печатот. Согласноста може да се повлече во секое време со контактирање на институцијата.

Период на чување

Личните информации се чуваат само онолку колку што е потребно за исполнување на целите за кои се собрани, во согласност со важечката легислатива.

Меѓународен трансфер

Институцијата може да пренесува лични податоци во земји надвор од ЕЕА. Во отсуство на одлука за соодветноста на земја која не е членка на ЕЕА, за пренос на податоци може да се користат други механизми дозволени со закон, како што се стандардни клаузули или отстапувања за специфични ситуации.

Права

Правата што ги дава GDPR на физичките лица се како што следува:

- Право на повлекување на согласноста;
- Право да се биде информиран за обработката на податоците;
- Правото на пристап до податоците;
- Право на исправка на неточни или нецелосни податоци;
- Право на бришење ('право да се биде заборавен');
- Право на ограничување на обработката;
- Правото на преносливост;

- Правото на опозиција;
- Правото да не биде предмет на одлука заснована исклучиво на автоматизирана обработка, вклучително и профилирање;
- Правото на барање на правдата;
- Право на приговор пред Надзорен орган.

Со цел дополнително да и помогне на Ана, но и на другите ученици, раководителот подготви и им презентираше помошен материјал, вебинар кој ги вклучува чекорите што треба да ги следат, кога ќе дојдат во ситуација да пополнат формулар за GDPR.

5.7. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ – Како да аплицирате за турска виза

Студент на размена кој ќе посетува универзитет во Турција може дојде до канцеларијата на турските претставници за да добие детални информации за процедурите за аплицирање за турска виза. Претставникот на турскиот универзитет дава детални информации и ја носи својата брошура за турската виза.

Системот за аплицирање за електронски визи (е-виза) беше пуштен во употреба на 17 април 2013 година. Можно е да се добие е-Visa 7/24 на секаде со интернет конекција. Апликантите можат да ја добијат својата виза откако ќе ги пополнат потребните информации за нивниот идентитет, пасош и датуми на патување и ќе платат такса за виза преку Интернет.

Е-визата важи само кога целта на патувањето е туризам или трговија. За други цели, како работа и студирање, визите ги даваат турските амбасади или конзулати. Граѓаните на земјите на кои им е дозволено да влезат во Турција со нивните национални лични карти во согласност со „Европскиот договор за прописите што го регулираат движењето на лица меѓу земјите-членки на Советот на Европа“.

Што е е-виза?

Електронската виза (е-виза) е удобен и ефективен начин за обезбедување визи за една земја.

Дали ми треба виза за патување во Турција?

Тоа зависи од вашата националност, но повеќето националности бараат од вас да обезбедите турска е-виза пред да пристигнете на некој од турските аеродроми и копнените граници. Секогаш е најдобро да проверите и да направите истражување пред вашата посета на Турција.

Видови е-визи:

Постојат два главни типа на е-визи за да се направи разлика помеѓу:

- виза со повеќекратен влез што овозможува вкупно 90 дена поминати во Турција за време на периодот на важност од 180 дена;
- виза за еднократен влез што овозможува 30-дневен престој во рок од 180 дена.

Како да аплицирате за турска виза:

Пред да аплицирате, ве молиме внимателно проверете што и дали треба да подготвите дополнителни документи и каков тип на виза ги исполнувате условите. Сега, ако веќе сте подготвени, следете ги овие чекори за да аплицирате онлајн:

1. Пополнете онлајн формулар за апликација. Наведете ги вашите податоци, детали за пасош, адреса на е-пошта, какви било дополнителни документи доколку тоа ви се бара.
2. Платете ја таксата за виза за ракување со користење на кој било погоден за вас начин на онлајн плаќање.
3. Проверете го вашето поле за е-пошта за бројот за потврда. Можете да го проверите статусот на обработка на вашата виза користејќи го овој број. Во следните 72 часа, е-Visa ќе го скенира qr-кодот што ќе пристигне во вашето е-mail сандаче.

6. Проектирање персонализирани програми за рехабилитирање на учениците кои се соочуваат со тешкотии во учењето.

Овој план е наменет за учениците кои, врз основа на нивните резултати на стандардниот тест, применети по секоја наставна единица, не ги формирале или развиле клучните компетенции наведени во табелата подолу. Наставниците вклучени во овој проект излегоа со листа на дополнителни активности, кои може да се користат во текот на наставниот процес за да им помогнат на учениците да ги надминат тешкотиите во учењето. Овие активности може да се организираат како дел од часот или да бидат основа за поправна програма по часовите.

ПОПРАВЕН ПЛАН од 1 одделение до 12 одделение	
НЕОСТВАРЕНА КОМПЕТЕНЦИЈА, СПОРЕД СТАНДАРДНИОТ ТЕСТ (ПРОФИЛ ЗА УЧЕНИК ВО РИЗИК)	ПРЕДЛОЖЕНА ПОПРАВНА ДЕЈНОСТ
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД ОСНОВНО / ЈАЗИК	
<i>Прима, искажува и пишува различни пораки / едноставни текстови на различни теми со употреба на усвоениот вокабулар</i>	Стимулирање на активно читање Игри со зборови Стимулирачки разговор во парови или групи од 3 или 4 ученици Драма и игра на улоги Интегрирање на аудио-визуелни материјали и реалност во наставниот процес
<i>Ги изразува и со аргументи ги поддржува своите чувства, мислења и ставови</i>	Охрабрување на читањето (клуб за книги) Драма и игра со улоги (активности со куклени ликови) Раскажување приказни Активности на отворено Кинестетички активности Дебати Конкретни активности на тематски денови (Ден на домашни миленици, ...) Портфолио / проект
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД ОСНОВНО / МАТЕМАТИКА	
<i>Утврдува мерливи карактеристики на</i>	Активности на отворено

<i>едноставен предмет или феномен во секојдневни ситуации и применува конвенционални стандардни мерни единици при решавање проблеми</i>	Бура на идеи Користење на онлајн алатки (google мерка) Кооперативни активности за учење - Практични проблеми Врснички таторство
<i>Споредува и подредува природни броеви до милион</i>	Врснички таторство Практични проблеми Онлајн игри
<i>Опишува и црта 2-D и 3-D фигури, создава структури користејќи модели на форми</i>	Практични проблеми Врснички таторство Кооперативни активности за учење Портфолио Кинестетички активности
<i>Решава проблеми кои бараат повеќе операции</i>	Онлајн игри Метод на моделирање на шипки Врснички таторство Кооперативни активности за учење Портфолио Бура на идеи
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД ОСНОВНО / НАУКА	
<i>Ги истражува карактеристиките на различните тела, феномени и процеси, циклуси во природата со научен пристап, вклучувајќи го и Сончевиот систем и ја истражува животната средина користејќи алатки и специфични техники</i>	Наставни ресурси на веб-локацијата Science Learning Hub Активност - Изработка на концептна мапа за земјата и вселената Проект - Изградба на модел на Сончевиот систем Лекции на отворено Експерименти на веб-локација на National Geographic ScienceLab, видеа, статии и многу повеќе Интегрирање аудио-визуелни материјали во наставниот процес

<i>Препознава и опишува различни материјали и нивните состојби, магнетни сили, препознава причини за движење и видови на енергија и нивни мерења</i>	Експерименти на веб-локација на National Geographic ScienceLab, видеа, статии и многу повеќе ТВ серии и филмови на National Geographic Едукативни игри на веб-страницата Legends of Learning Лекции на отворено Интегрирање на аудио-визуелни материјали и реалии во наставниот процес
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД СРЕДНО УЧИЛИШТЕ / ЈАЗИК	
<i>Анализира, толкува информации и ги искажува во писмена и усна форма (компетентност за читање)</i>	Читање улоги Повеќекратен избор Медијација Пишување пораки Пополнување на информации што недостасуваат Пополнување на вежби за точно/неточно Цртање умствени мапи
<i>Ја идентификува целта на текстот, ја анализира структурата на текстот и користи основни синтаксички правила (компетентност за пишување)</i>	Пишување неформални писма Пишување описни параграфи Проектни активности
<i>Подготвува и испорачува говор во различна содржина и за различна цел, користејќи правилна граматика и интонација (компетентност за говор)</i>	Подготовка на РРТ презентации Водење дијалози Прераскажување на текстот Играње на улога Дебати
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД СРЕДНО УЧИЛИШТЕ / МАТЕМАТИКА	
<i>Ја проценува и пресметува веројатноста за настан во едноставни ситуации и ја прикажува во форма на дробка децимален број и процент, заокружувајќи ги броевите</i>	Дидактички игри Лекции на отворено Креирање на портфолио

<i>до одреден степен на точност</i>	
<i>Препознава и решава проблеми во различни контексти, анализира и толкува претстави на податоци за да добие мерки за варијабилност и да донесува одлуки</i>	Активности на отворено Практични проблеми Концептуални карти
<i>Активности на отворено Практични проблеми Концептуални карти</i>	Интерактивни работни листови Практични активности кои ги искористуваат секојдневните искуства на учениците Активност- Препознавање на операциите и редоследот по кој се извршуваат
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД СРЕДНО УЧИЛИШТЕ / НАУКА	
<i>Има визија за сложеноста на животот систем и неговата еволуција со текот на времето</i>	Концептуални карти Употреба на графика, видео фрагменти, анимација, научна демонстрација Научни посети со конкретни задачи и работни листови Лекции на отворено
<i>Планира, врши експерименти, ги објаснува и толкува податоците и информациите добиени во истражувачки пристап</i>	Подготовка на научен извештај врз основа на следење на Експериментална постапка со јасни инструкции Учење базирано на проекти - креирање на научен постер или краток текст на нивните наоди учење од правење работни листови со различни задачи и нивоа на тежина Дизајнирање специјални задачи за ученици на кои им е потребна поголема поддршка Користење на следнава апликација: Научен практичен симулатор, Кан академија
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД ГИМНАЗИЈА / ЈАЗИК	
<i>Има способност да разбира, критички да</i>	Читање со разбирање користејќи текстуални

<i>испитува и анализира текстови и да прави анализа и дискусија на повеќе нивоа</i>	индикатори за да им помогне на учениците да ги разберат говорните фигури, главните идеи на текстот Користење прашања за критичко размислување Читање; погодете ја содржината од насловот Парафразирање на главните идеи на текстот со цел да се избегне повторување Наоѓање заеднички точки-разлики меѓу текстовите (споредба и контраст) Учење базирано на проекти - работа на онлајн проекти со меѓународни партнери Решавање на проблем
<i>Развивање на нивните вештини за изразување на своите чувства и мисли преку писмено и усно изразување</i>	Процес на пишување (оценето од колеги) Пишување резимеа Портфолија (студентите се одговорни за креирање на сопствени портфолија кои го оправдуваат нивниот избор/алтернативно оценување) Активности со информативен јаз Користење на информации од текст за различна цел преку играње улоги (на пр. читање во зборување пренесување информации на партнерот) Производство на пишан текст во фази, почнувајќи од водени прашања со цел на крајот да се произведе бесплатно пишување Користење на медијација за пренесување идеи од еден јазик на друг (и во писмена и во усна задача) Дебати
УЧЕНИЦИТЕ НА КРАЈ ОД ГИМНАЗИЈА / МАТЕМАТИКА	

<i>Ја учи аналитичката геометрија на просторот</i>	Игра Minecraft Читање на карти за учење координати Создавање табла на воени бродови Шаховска игра Решавање на проблем Ориентирање
<i>Изразува квантитативни или квалитативни математички карактеристики на одредена ситуација</i>	Графика Графички проблеми Користење на податоци од реалниот живот Визуелни помагала Интердисциплинарни активности (географија-спорт-економија)
STUDENTS AT THE END OF HIGH SCHOOL /SCIENCE	
<i>Го анализира човечкото влијание врз животната средина, разбира и објаснува сложени природни феномени, процеси и процедури, воспоставувајќи релевантни корелации</i>	Лабораториски работи Лабораториски работи поврзани со реалниот живот Истражувања за индустриските региони (влијание врз животната средина) Лекции на отворено Проектни активности
<i>Развива критичко размислување преку експериментирање, решавање проблеми, спроведување истраги и известување за резултати.</i>	Проектни активности Саем на научни проекти

6. Воспоставување на педагошки модел за рана интервенција за развој на вештини за автоматско декодирање кај децата со ризик од функционална неписменост.

ПСИХО-ПЕДАГОШКИ ПРОФИЛ ПОДГОТВИТЕЛЕН ЧАС	КОМПЕТЕНЦИ И КОИ МОРА ДА ГИ ИМА УЧЕНИКОТ	АКТИВНОСТИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЈА
ВЕШТИНИ И СТАВОВИ ЗА УЧЕЊЕ	Поставува прашања покажувајќи љубопитност за промените на околината околу него/неа	- игри со улоги - дискусии врз основа на слушнатите приказни - дискусии врз основа на прегледаните цртежи - утврдување на некои сличности и разлики од околината - активности на отворено за набљудување на природата - социјални и когнитивни игри („замрзнување“, „ден/ноќ“) - наука/лесни експерименти - да се биде во средини со различни дразби
	Изразува желба да научи како да врши автономни дејства, преку кои да создава предмети/играчки или да открие информации за некоја тема	- куклен театар - цртање со омилени предмети - креативна работилница: изработка на училишни предмети, музички инструменти, играчки од материјали што може да се рециклираат и сл. користејќи различни техники на работа - уметнички работилници - креирање на сопствена индивидуална приказна преку детски сликовници
	Направете план за активности (во 3-4 чекори) и применете го.	- изведување работи користејќи различни техники на работа: - Сечење, монтажа, лепење - Сечење, извртување, лепење -Кинење, гужване, лепење -Следење, следење обрасци, совпаѓање и цртање - сликање-сечење-лепење-изложување

		- цртање-сликање-сечење-лепење- doing puzzles
	Се фокусира на активност 20 минути без надзор	- цртање на активностите кои се дел од дневниот распоред на училиштето - отсекување слики со цел да се создаде колаж на дадена тема - боење низа слики користејќи специфичен код со боја - сложувалки - боенки - танграм - стекнување на дневни рутини со активности за боење со ликови од цртани филмови
	Наоѓа нови форми и средства за изразување мисли и емоции преку музика, цртање, танц, симболична игра	- пеење песни почнувајќи од одредена тема/настан/сезона - цртање симбол за различни ситуации - изведување движења врз основа на текстот на слушнатите песни - толкување на секвенци од песни со различни движења: марширање со глава, како војници, стоење по двајца итн. - активност „искажи како се чувствуваш преку танцување“. - користете информации од една до друга вештина и за друга цел, на пр. слушање пишување - искажување и предвидување на различни емоции преку демонстрирање
	Користи или комбинира материјали и стратегии на нови начини за	- присуство на „гости“ за време на часовите: Зимска самовила, Есенска самовила, ликови од приказни итн. - организирање дебата со помош на техниката „Значи да, значи не...“, „За и против“

	истражување или решавање проблеми	- користење на различни материјали за да се создаде возило/робот/... - изградба на кула без лепак
	Ја истражува природата и технолошките уреди	- спроведување на експерименти соодветни на возраста - спроведување симулации на природни феномени соодветни на возраста - интерактивни активности - планинарење за набљудување на елементи на природата - набљудување на природата - одгледување сезонски зеленчук во хоби градини - одење на пазар и запознавање со овошјето и зеленчукот што се одгледува во околината - играње мобилни игри за природата и фармата (макс. 20 мин. дневно, на пр. Nooracity) - фотографирање на листови од различни видови дрвја и подготовка на изложба
	Опишува време, должина, растојание и облици, користејќи ги вистинските зборови и ја реализира перцепцијата на времето	- спроведување на утринскиот состанок користејќи го календарот на природата, фокусирајќи се на деновите во неделата, месеците од годината, годишните времиња - практични активности на мерење на должина на некои предмети со помош на неконвенционални мерни инструменти - групна активност за креирање часовник за времето за појадок, ужина, одмор за ручек и одење дома. - надминување на временските предизвици, на пр., имајќи временски ограничувања - играње игри со мобилни подучување форми (на

		пр. кутија за бојадисување, зоолошка за галење градина, магичен молив на Арти)
	Тој/таа умее да ги брои работите, да ги групира и да ја одреди и процени нивната положба	- броење предмети од природата - броење со помош на конкретни предмети: стапчиња, топки, костени - групирање на објекти според различни критериуми - формирање групи на предмети од ист вид - утврдување на положбата на некои предмети користејќи специфични термини: лево, десно, горе, долу, вертикално, хоризонтално, кос, напред, зад - проценување на растојанието помеѓу предметите и споредување со вистинско мерно растојание - игра со трчање и броење со топка (Секое дете претставува број, кога ќе се повика бројот, ученикот трча по топката) - играње игри за мобилни телефони (на пр. Agnitus, Mars Pop)
	Постапува во согласност со неговите/нејзините цели	- утврдување сличности и разлики помеѓу личните и активностите на другите врсници - бесплатни дискусии за страсти, хоби, слободно време - вербализирање и свесни за тешкотиите со кои се соочуваат при извршување на различни задачи и соработува за нивно завршување - креирање игри според нивните интереси (доктор-пациент, наставник-ученик итн.)
	Тој/таа ја знае неговата адреса, телефонски број и	- вежби како „Ајде да се претставиме!“, „Кој сум јас?“, „Моја адреса“ - игри со улоги

	полно име	- вежби за јазот на информации - нацртајте ја областа каде што живеете - активности со користење на хипхоп и рап песни за меморирање на адресата, телефонскиот број итн.
	Ги препознава чувствата на другите	- гледање филмови/цртани за чувства/емоции (внатре кон надвор) - играта „Имитатор“ – со емоции - цртаат емоции почнувајќи од дадените слики - дневно пополнување на „Календарот на емоции“ - песни за емоции на пр. „Ако си среќен...“ - цртајте како се чувствувате - проективна техника (ученикот го пополнува изразот на лицето на исцртано лице - како се чувствува секој ден, или за неговите врстници, наставници...) - довршување на приказната со свои зборови (што би направиле вие да сте...? како ќе заврши приказната..?)
	Ги следи социјалните правила и објаснува други правила доколку е потребно	- игри со улоги од типот: „Во библиотека“, „Во театар“, „Во кино“, „Во продавница“, „На претстава“ - посети на лице место на јавни места - работилници со посетители од музеи, болници, библиотеки итн. - гледање цртани филмови за општествени правила
	Се ориентира во просторот	- утврдување на положбата на некои предмети користејќи специфични термини: лево, десно, горе, долу, вертикално, хоризонтално, кос, напред, зад

		- боење работни листови за означување на насоките и позициите на предметите - играње игри со лов на богатство соодветни на возраста со употреба на мапи или насоки што ја означуваат позицијата во вселената
	Зрелост на вештините за пишување	- увежбување на графичките знаци: овална, полуовална, кука, сала, шипка - увежбување графички знаци на различни типови линијари
КОГНИТИВЕН РАЗВОЈ И ЗНАЕЊЕ ЗА СВЕТОТ	Ги подредува предметите во групи кои исполнуваат два критериуми во исто време	- подредување на предмети според два дадени критериуми: форма – боја, должина – боја, дебелина – форма
	Работете во групи за да ги решите проблемите, користејќи стратегии развиени од групата	- користење дидактички стратегии засновани на заедничка работа: Бројчаници, Моливи во средината, Капи за размислување
	Лесно брое до 10/20	- броење предмети од природата - броење со помош на конкретни предмети: стапчиња, топки, костени - вежби за броење нагоре и надолу до 10/20 - Игра „Бинго“ со броеви 1-20
	Гради форми (круг, квадрат, триаголник)	- користејќи ја техниката Танграм - изработка на цртежи со помош на геометриски форми - круг, квадрат, триаголник
	Ги опишува и споредува	- примена на вежби со помош на Венов дијаграм со слики

	основните потреби на живите суштества	- бесплатни дискусии врз основа на слики од животни - споредување на животната средина на живите суштества
	Го опишува веројатното време и го споредува со специфични временски услови. Користи конвенционални знаци за вода, дожд, планини, снег, денови во неделата)	- спроведување на утринскиот состанок користејќи го календарот на природата, фокусирајќи се на времето - изработка на конкретни цртежи: дожд, снег, есенски пејзаж - гледање материјали (како цртани филмови) за водното коло во природата
	Логично го разбира елиминирањето на несоодветниот елемент, сличностите и разликите	- вежби како „Најди го натрапникот“, „Исечи го натрапникот“ - 'Најдете ги разликите помеѓу сликите' - Пронајди кој не припаѓа во групата/низата
	Го согледува односот помеѓу предметите (кратки/високи, големи/мали, форми, бои...)	- класифицирање на предмети според различни критериуми - споредување и контрастирање на парови предмет/играчки во училницата
	Идентификува бои и количини	- примена на вежби како нас: - Формирање групи на предмети со иста боја - Броење на предмети од дадено множество

		Боење на различни предмети според дадена шифра
	Има позитивен став кон пораките за зачувување на животната средина	- практични еколошки активности - изработка на предмети со употреба на материјали што може да се рециклираат - садење и грижа за растение - изработка на постери
РАЗВОЈ НА ЈАЗИК, КОМУНИКАЦИЈА, ВЕШТИНИ ЗА ЧИТАЊЕ И ПИШУВАЊЕ	Комуникациските вештини ги земаат предвид елементите како што се пол, број, личност и време	- игри со улоги - вежби како „Јас велеам едно, ти кажувааш многу“, „Спој ги зборовите“
	Користи и повторува развиени реченици и фрази	- игри со улоги - вежби како „Се претставувам“ - искажување мислење во однос на дадена тема
	Развива чувство за себе, комуницира и соработува со други врстници и возрасни	- Развива чувство за себе, комуницира и соработува со други врстници и возрасни - активно учество во дијалогот, почитувајќи го редот на говорниците - го искажува своето гледиште, изнесувајќи аргументи
	Одговара на прашања за името, семејството, пријателите, секојдневниот живот, преференциите, играчките,	- вежби како „Ајде да се претставиме!“, „Кој сум јас?“, „Моето семејство“ - прераскажување на жив настан почитувајќи го хронолошкиот редослед на настаните - создавање на семејно стебло

	игрите, пријателите и прераскажува позната приказна почитувајќи го редоследот на настаните	
	Слуша додека чита без прекинување или прекинување	- цртање на некои клучни елементи од приказната при читање - правење предвидувања за текстот што треба да се слушне
	Препознава големи/мали букви и ги асимилира со соодветниот звук	- вежби за заокружување на дадената буква - примери на зборови кои имаат ист почетен звук - вежби за поврзување на почетниот звук со соодветната слика
	Ја разбира улогата на пишувањето во комуникацијата	- препознавање на различни знаци: аптека, болница, училиште
	Правилно ги изговара звуците	- извртувачи на јазикот - белешки
	Усно ги дели зборовите на звуци и ги комбинира звуците во зборови	- игри од типот „Летечки слог“, „Зборообразување со подредување слогови“, „Усно одделете ги зборовите во слогови“
	Слободно ги соопштува сопствените потреби, мислења	- игри со улоги - вежби од типот „Се претставувам“, „Како се чувствувам“ - искажување мислење во однос на дадена тема

	и ставови	- игри како/не ми се допаѓаат
	Користи придавки и прилози	- опишување луѓе, ликови, играчки, годишни времиња - опишување дејства
	Ги именува предметите и ја опишува нивната намена	- наведување на училишните објекти и нивната улога во дидактичката дејност - наведување работни места и специфични ставки за секоја работа
	Тој почнува да разбира дека зборот има неколку значења	- формулирање реченици користејќи слики со различни значења на ист збор - сложувалки со слики
	Почнува вербално да изразува смисла за хумор	- играње улоги - именување на значењата на емотиконите
	Развива естетско чувство со набљудување на слики и уметнички дела	- примена на методот „Галерија турнеја“. - изложба на дела - активности во вистинска уметничка галерија
	Си играат со зборови, градат рими	- вежби со празни места на крајот, така што исказите се римуваат - активности за пеење вклучувајќи движења на телото/говор на телото
	Ја препознава важноста на уредите во комуникацијата	- гледање документарни филмови, гледање цртани филмови - ППТ презентации за различни теми - користење на апликации за решавање вежби

В. Компетенции на наставниците за спречување, намалување и надминување на функционалната неписменост:

1. Комуникациски вештини

Во современото општество, функционалната неписменост е голем проблем со негативни последици врз индивидуалниот и општествениот развој. Во овој контекст, наставниците играат клучна улога во спречувањето, подобрувањето и борбата против оваа појава. Комуникациските вештини на наставникот се од суштинско значење за да им помогнат на учениците да ја разберат важноста на писменоста и да ги развијат потребните вештини за читање, пишување и критичко размислување.

Една од најважните комуникациски вештини за наставниците е способноста јасно и концизно да комуницираат релевантни информации за да им помогнат на учениците да ги разберат суштинските концепти. Ова може да се постигне со користење на едноставен и јасен јазик, избегнувајќи технички термини или нејасен жаргон. Дополнително, важно е наставниците да можат да објаснат сложени концепти на достапен и лесно разбирлив начин за учениците.

Понатаму, наставниците мора да бидат сочувствителни и способни да ги охрабруваат учениците да ги изразат своите идеи и мислења отворено и без осудување. Со создавање безбедна и доверлива средина, наставниците можат да ги поттикнат учениците активно да учествуваат во процесот на учење и да се вклучат во активности кои им помагаат да ги развијат своите вештини за описменување.

Наставниците, исто така, мора да имаат способност да се приспособат на различни стилови на учење на учениците, користејќи различни наставни методи и техники. Тие може да вклучуваат користење на визуелни помагала, практични вежби и групни дискусии за да им се помогне на учениците да ги развијат своите вештини за описменување и да стекнат доверба во сопствените способности.

Конечно, наставниците мора да имаат позитивен став и да бидат пример за учениците. Со изразување интерес и ентузијазам во процесот на учење, наставниците можат да ги инспирираат учениците да бидат мотивирани да ги развиваат своите вештини за описменување и да продолжат да учат и растат во текот на нивниот живот.

Како заклучок, комуникациските вештини на наставниците се од суштинско значење за спречување, подобрување и борба против функционалната неписменост. Со употреба на јасен и достапен јазик, создавање безбедна и доверлива средина, прилагодување на различни стилови на учење и изразување позитивен и ентузијастички став, наставниците

можат да им помогнат на учениците да ги развијат своите вештини за описменување и да ги добијат потребните компетенции за да успеат во животот.

Разбирањето на комуникациските вештини потребни за спречување, поправање и борба против функционалната неписменост може да биде важен аспект за подобрување на квалитетот на образованието и за намалување на оваа појава. Следи **прашалник**, кој може да се користи за да се идентификуваат овие вештини:

1. Кое од наведеното треба да биде приоритет во спречувањето и одбивањето на функционалната неписменост?

- а. Развивање на способности за читање и пишување
- б. Развивање на говорни способности
- в. И двете

Скала за корекција:

- 1 поен
- 0 поени
- 2 поени

Толкување на резултатите:

Оваа ставка го мери степенот на свесност на наставникот за важноста на развивањето на способностите за читање, пишување и зборување. Точниот одговор е опцијата в. Резултатот од 2 поени укажува на добро разбирање на двете способности потребни за борба против функционалната неписменост.

2. Кои стратегии ги користите за да го направите читањето и пишувањето попривлекно за учениците?

- а. Чitam со учениците
- б. Поврзување на читањето со други забавни активности
- в. Поврзување на читањето со повисоки оценки
- г. Сите горенаведени

Скала за корекција:

- 1 поен
- 1 поен
- 0 поени
- 2 поени

Толкување на резултатите:

Оваа ставка го мери степенот на свесност за стратегиите на настава за читање и пишување, што може да биде ефективно за мотивирање на учениците. Точниот одговор е опцијата г. Резултатот од 2 поени укажува на добро разбирање на стратегиите кои можат да ги подобрат способностите на учениците за читање и пишување.

.3. Како ги користите прашањата за да ги поттикнете учениците да размислуваат критички и аналитички?

- а. Со поставување отворени прашања за кои е потребен детален одговор
- б. Со поставување прашања кои бараат директен одговор
- в. Со избегнување прашања за да се избегне забуна кај учениците

Скала за корекција:

1 поен

0 бод

0 поени

Толкување на резултатите:

Оваа ставка го мери степенот на свесност во однос на стратегиите како да се користат одредени прашања за да се поттикне аналитичкото и критичкото размислување на учениците. Точниот одговор е опцијата а. Оценката од 1 поен укажува на добро разбирање на важноста на употребата на отвореното прашање.

4. Кои техники ги користите за оценување на комуникациските способности на учениците?

а. Набљудување како учениците комуницираат за време на разговори или презентација

б. Писмени тестови и испити

в. Со евалуација на говорите на учениците, врз основа на критериуми како што се: кохерентност, јасност и организација

г. Сите погоре

Скала за корекција:

а - 1 поен

б - 0 поени

в - 1 поен

г - 2 поени

Толкување на резултатите:

Оваа ставка го мери степенот на свесност во однос на техниките како да се проценат способностите на учениците за комуникација. Точниот одговор е опцијата г. Оценката од 2 поени укажува на добро разбирање на важноста на употребата на различни техники за оценување на комуникациските вештини на учениците.

5. Какви методи користите за да ги развиете способностите за орална комуникација кај учениците?

- а. Вежбање говори и презентација во училницата
- б. Групни разговори
- в. Играње на улога
- г. Сите погоре

Скала за корекција:

- а - 1 поен
- б - 1 поен
- в - 1 поен
- г - 2 поени

Толкување на резултатите:

Оваа ставка го мери степенот на свесност во однос на методите како да се развијат способностите за орална комуникација. Точниот одговор е опцијата г. Резултатот од 2 поени укажува на добро разбирање на важноста од користење на различни методи за развивање на способностите за орална комуникација.

б. Како им помагате на учениците да ги развијат своите способности за пишување?

- а. Со давање конструктивна повратна информација
- б. Со вежбање пишување на редовен начин
- в. Со поттикнување на слободното пишување
- г. Сите погоре

Скала за корекција:

- а - 1 поен
- б - 1 поен
- в - 1 поен
- г - 2 поени

Толкување на резултатите:

Оваа ставка го мери степенот на свесност во однос на методите како да се развијат способностите за пишување на учениците. Точниот одговор е опцијата г. Оценката од 2

поени укажува на добро разбирање на важноста од користење на различни методи за развивање на способностите за пишување.

2. Компетенции за избор и употреба на соодветни текстови за постигнување на целите на часот

Текстовите служат како вреден ресурс за пренесување информации, промовирање критичко размислување и подобрување на јазичните и писмените вештини на учениците. Еве неколку клучни компетенции што наставниците можат да ги искористат при избирање и ефективно користење на текстови:

1. Познавање на наставната програма и целите на учењето: Наставниците треба да имаат длабоко разбирање на наставната програма и специфичните цели на учењето што имаат за цел да ги постигнат на лекцијата. Ова знаење им помага да ги идентификуваат типовите на текстови кои се усогласуваат со содржината и вештините што сакаат учениците да ги развијат. Со усогласување на текстовите со наставната програма, наставниците обезбедуваат дека избраните текстови ги поддржуваат планираните резултати од учењето.
2. Проценка на потребите и способностите на учениците: Ефективните наставници ги оценуваат потребите и способностите на нивните ученици за да го одредат соодветното ниво и сложеноста на текстовите. Тие ги земаат предвид факторите како што се нивоата на читање, владеењето на јазикот и претходното знаење. Со избирање на текстови кои се достапни и привлечни за нивните ученици, наставниците можат да го поддржат разбирањето и да поттикнат позитивно искуство за учење.
3. Запознавање со опсег на текстови: Наставниците треба да имаат познавања за различни видови текстови, вклучувајќи фикција, нефикција, поезија, статии и мултимедијални ресурси. Тие треба да бидат способни да избираат текстови кои се грижат за различни стилови на учење и интереси. Нудејќи разновиден опсег на текстови, наставниците можат да ги ангажираат учениците и да се грижат за нивните индивидуални преференци.
4. Автентичност и релевантност на текстот: Наставниците треба да ја земат предвид автентичноста и релевантноста на текстовите што ги избираат. Автентичните текстови ги рефлектираат контекстите од реалниот свет, како што се написите во весници, научни списанија или документи со примарен извор. Овие текстови им даваат на студентите можности да развијат вештини за критичко размислување и да воспостават врски со светот

околу нив. Дополнително, текстовите што се релевантни за животот и интересите на учениците го зголемуваат ангажманот и мотивацијата.

5. Комплексност на текстот: Наставниците треба да го измерат соодветното ниво на сложеност на текстот врз основа на способностите на нивните ученици. Тие треба да ги земат предвид факторите како што се вокабуларот, структурата на реченицата, знаењето за содржината и когнитивните барања на задачата. Со избирање текстови кои се предизвикувачки, но на дофат на нивните ученици, наставниците можат да промовираат раст и развој во вештините за читање и разбирање.

6. Диференцијација и адаптација: Наставниците треба да бидат способни да ги приспособат текстовите за да ги задоволат различните потреби на нивните ученици. Тие можат да ги менуваат текстовите со поедноставување на вокабуларот, прилагодување на структурата на реченицата или обезбедување дополнителни материјали за поддршка. Слично на тоа, тие можат да обезбедат активности за проширување или дополнителни текстови за напредните ученици. Со диференцирање на употребата на текстови, наставниците можат да се погрижат сите ученици да имаат пристап и ефективно да се вклучат во содржината.

7. Интеграција на мултимодални ресурси: Наставниците треба да инкорпорираат различни мултимедијални ресурси заедно со текстовите за да го подобрат разбирањето и ангажираноста. Овие ресурси може да вклучуваат видеа, слики, инфографици, интерактивни веб-локации или аудио снимки. Со користење на мултимодални ресурси, наставниците се грижат за различни стилови на учење и создаваат динамично и интерактивно искуство за учење.

8. Тековно размислување и евалуација: Наставниците треба редовно да размислуваат за ефективноста на текстовите што се користат на нивните часови. Тие можат да собираат повратни информации од учениците, да ги анализираат перформансите на учениците и да направат прилагодувања по потреба. Со оценување на влијанието на текстовите врз исходите од учењето на учениците, наставниците можат континуирано да го усовршуваат изборот на текст и наставните практики.

Со примена на овие компетенции, наставниците можат ефективно да избираат и користат соодветни текстови кои ги поддржуваат целите на нивните лекции. Добро избраните текстови го подобруваат разбирањето, критичкото размислување и јазичните вештини на учениците. Тие, исто така, негуваат љубов кон читањето и доживотното учење. На крајот на краиштата, компетенциите на наставниците во изборот и употребата на текст придонесуваат за создавање привлечни и значајни искуства за учење за нивните ученици.

Следи прашалник: Следниве прашања имаат за цел да ги проценат вашите компетенции при изборот и користењето соодветни текстови за да ги постигнете целите на вашите лекции. Ве молиме одговорете на секое прашање најдобро што можете.

1. *Колку сте запознаени со наставната програма и целите за учење од вашата предметна област?*

(1 = Воопшто не е познато, 2 = Донекаде познато, 3 = познато, 4 = Многу познато, 5 = Апсолутно познато)

2. *Дали сте во можност да ги процените потребите и способностите на вашите ученици при изборот на текстови?*

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

3. *Дали ја земате предвид автентичноста и релевантноста на текстовите кога ги избирате за вашите часови?*

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

4. *Колку ви е удобно со низа типови текстови, како што се фикција, нефикција, поезија, статии и мултимедијални ресурси?*

(1 = Воопшто не е удобно, 2 = Донекаде удобно, 3 = Удобно, 4 = Многу удобно, 5 = Исклучително удобно)

5. *Како го одредувате соодветното ниво на сложеност на текстот за вашите ученици?*

- Анализирајте го вокабуларот и структурата на реченицата
- Да се земе предвид претходното знаење на учениците за темата
- Проценете ги когнитивните барања на задачата

(1 = ниту една од опциите, 2 = 1 од опциите, 3 = 2 од дадените опции, 4 = сите горенаведени, 5 = сите горенаведени и повеќе)

6. *Како ги разликувате и прилагодувате текстовите за да ги задоволат различните потреби на вашите ученици?*

- Поедноставување на вокабуларот и структурата на реченицата
- Обезбедете дополнителни материјали за поддршка
- Понудете активности за проширување за напредни ученици

(1 = ниту една од опциите, 2 = 1 од опциите, 3 = 2 од дадените опции, 4 = сите горенаведени, 5 = сите горенаведени и повеќе)

7. *Дали инкорпорираате мултимодални ресурси (на пр. видеа, слики, инфографици) заедно со текстови за да го подобрите разбирањето и ангажираноста?*

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

8. Колку често размислувате за ефективноста на текстовите што се користат во вашите лекции?

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

9. Дали барате повратна информација од учениците во врска со текстовите што се користат во вашите часови?

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

10. Како останувате ажурирани за новите текстови и ресурси кои би можеле да го подобрат вашето учење?

- Посетете работилници или конференции за професионален развој
- Вклучете се во онлајн заедници и образовни платформи
- Соработувајте со колегите за споделување ресурси

(1 = ниту една од опциите, 2 = 1 од опциите, 3 = 2 од дадените опции, 4 = сите горенаведени, 5 = сите горенаведени и повеќе)

Толкување на резултатите:

Просечниот резултат за секое прашање може да се пресмета, а резултатите може да се толкуваат на следниов начин:

- Оценките помеѓу 1 и 12 укажуваат на ниско ниво на компетенции за избор и употреба на соодветни текстови за постигнување на целите на часот.
- Оценките помеѓу 13 и 24 укажуваат на умерено ниво на компетенции за избор и употреба на соодветни текстови за постигнување на целите на часот.
- Оценките помеѓу 25 и 35 укажуваат на високо ниво на компетенции за избор и употреба на соодветни текстови за постигнување на целите на часот.

Севкупно, колку е поголем просечниот резултат на сите прашања, толку е повисоко нивото на компетенциите на наставникот да ги избере и користи соодветните текстови за да ги постигне целите на часот.

3. Способност да се користи лична самоанализа и креативност за да се генерираат ситуации за учење

Во денешното општество, функционалната неписменост е чест проблем со навистина негативни последици врз индивидуалниот и општествениот развој. Една од најраспространетите причини за функционална неписменост е недостатокот на внимание кај учениците и наставниците играат клучна улога во спречувањето, подобрувањето и

борбата против оваа појава. Употребата на личната самоанализа и креативните вештини од страна на наставникот е од суштинско значење за привлекување на вниманието и интересите на учениците, овозможувајќи им да учествуваат активно во часот и да ги развиваат нивните вештини за читање, пишување и критичко размислување.

Некој да предава треба да има три клучни елементи: компетентност, креативност во наставата и искреност за да ги води своите ученици до успех. Креативноста игра клучна улога: наставникот мора да има чувство за креативност за да може да најде модели за учење соодветни за примена во училницата. Креативниот наставник може да најде начини да ги реши проблемите на учениците во класот, на училиште или надвор од училиштето.

Креативноста ќе му помогне на наставникот да најде добри начини на предавање, ефикасно менаџирање во училницата, начини за правење и спроведување практични проценки, правилни начини за давање задачи без оптоварување на учениците, начини за водење дискусии во училницата кои ги поттикнуваат децата активно да ги споделуваат своите идеи, начини за мудро спроведување на казната и многу повеќе.

Креативноста ќе го разликува наставникот од другите. Учениците секогаш ќе се радуваат на часовите на часовите на креативниот наставник.

Затоа, наставниците мора да бидат способни да ја подобрат својата креативност. Покрај тоа што внесува промени во активностите за настава и учење, креативноста покажува и дека личноста е компетентна да стане професионален идеален наставник. Креативноста на наставникот ќе им помогне на учениците брзо да ги сфатат лекциите, како и да ја подобрат нивната мотивација во учењето.

За да ја постигне целта и да го најде вистинскиот метод, наставникот треба да одвои време да размисли за сопственото учење, материјалот за лекцијата и како тој/таа се ангажирал со неговите/нејзините ученици може да му помогне да препознае области на подобрување. Анализирајќи го неговиот/нејзиниот начин на предавање, можеби тој/таа може да сфати дека учениците биле надвор од задачата во поголемиот дел од часот бидејќи не го разбирале материјалот. Можеби тој/таа може да сфати дека треба да додаде или промени некои очекувања од училницата. Можеби тој/таа може да сфати дека искористениот материјал не бил доволно предизвик.

Личната самоанализа е уште една клучна точка што треба да ја користи наставникот. Наставникот може да препознае како неговите/нејзините зборови и постапки влијаат на оние околу него/неа. Како наставници, од клучно значење е да користите чувствителен јазик, да предавате со инклузивен материјал и да се поврзете со учениците. Да се биде

повеќе самосвесен за она што тој/таа го кажува и како вели може да им помогне на наставниците да направат учениците да се чувствуваат удобно и сакано.

Одвојувањето време за размислување за вашата практика може да им помогне на наставниците да одлучат дали учениците реагираше на начинот на кој треба и го совладаше разбирањето на материјалот. На овој начин тој/таа може подобро да ги разбере силните страни на ученикот и нивните потреби понатаму. Тоа ни помага да ги ставиме учениците на прво место и да препознаеме дека наставата не е само работа што треба да се заврши секој ден: наставниците мора да го прават тоа добро и да признаат дека секогаш можат да се подобрат.

Како заклучок, употребата на личната самоанализа и креативноста од страна на наставникот се две од главните вештини што треба да ги има наставникот за да ги ангажира учениците, да ги развие животните вештини и да се бори против функционалната неписменост. ИКТ сигурно може да биде добра практика за користење за подобрување на креативноста на наставниците.

Следи **прашалник**, кој може да се користи за да се идентификуваат овие вештини:

1. *Дали обично следите курсеви за обука за да ги подобрите вештините на вашите наставници?*

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на компетентност во наставните методи и имплементирање на креативноста за изнаоѓање различни и нови начини за ангажирање на учениците, за промовирање на развојот на писменоста и за борба против функционалната неписменост.

2. *Дали разговарате со другите наставници за вашиот метод на настава и како го ангажирате вашиот клас?*

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на споделување на наставните методи и различни и нови начини за ангажирање на учениците. Иако формалната обука ќе ни помогне да се развиеме како наставник, важно е да се поврземе со другите во областа на наставниците. Инспирацијата може да дојде од познати говорници и писатели, но исто толку често може да дојде и од други наставници.

3. *Дали обично барате нови идеи за да ги подобрите вештините на вашите наставници на Интернет и ги организирате на начин што ќе ви го олесни испробувањето кога ќе се појави вистинската можност?*

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на ажурирање и организирање нови идеи на начин што го олеснува испробувањето кога ќе се појави вистинската можност, поттикнувајќи ги наставниците на патот кон креативноста, особено кога сите почнуваат да се прилагодуваат и експериментираат со нив.

4. Дали го вежбате вашиот ум?

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Исто како што спортистите ја одржуваат својата способност преку континуиран тренинг, нашиот мозок исто така има корист од редовното вежбање. Се покажа дека крстозборите, судоку или сложувалките и слични активности за „тренинг на мозокот“ ја зголемуваат нашата концентрација и ја зголемуваат креативноста. Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на активен мозок, а со тоа и на креативност.

5. Дали обично се обидувате да користите нови методи и техники на настава со вашите ученици?

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Учениците позитивно реагираат на наставниците кои не ги следат истите стари чекори на ист стар начин од ден на ден. Колку што учениците сакаат наставници кои се трпеливи, толерантни и способни добро да ги објаснат работите, тие ги ценат наставниците чии лекции имаат изненадувања и елементи на забава. Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на флуентност и креативност и желба да се најде вистинскиот метод за вистинските студенти.

6. Дали обично му давате на вашиот ученик прашалник за вашите наставни методи или обично разговарате за нив?

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Наставникот треба да одвои време да размисли за сопствената настава, неговиот/нејзиниот материјал за лекцијата и како тој/таа се ангажирал со неговите/нејзините ученици може да му помогне да ги препознае областите на подобрување. Анализирањето на неговиот/нејзиниот начин на поучување и разговорот со учениците, може да им помогне на наставниците да сфатат што треба да додадат или променат или ако искористениот материјал не е доволно предизвикувачки. Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на повратни информации од учениците што значи повисока лична интроспекција на наставникот.

7. Дали обично сте креативни во решавањето проблеми?

(1 = никогаш, 2 = ретко, 3 = понекогаш, 4 = обично, 5 = секогаш)

Толкување: Решавањето проблеми е она што наставниците го прават секој момент од нивниот работен ден, од одлучување за наставни материјали, процедури и оценки, до прилагодување на активност на која учениците не реагираат и помагање на поединци кои не напредуваат како што треба. За да продолжат да ги развиваат овие вештини, наставниците треба да ја направат креативноста дел од нивната секојдневна рутина, наместо повремена активност. Гледајте на сè што прават со критичко око и размислете како лекциите би можеле да бидат помотивирачки, продуктивни и поинтересни за учениците. Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на употреба на креативноста во секојдневниот живот на наставникот.

Толкување на резултатите:

Просечниот резултат за секое прашање може да се пресмета, а резултатите може да се толкуваат на следниов начин:

- Оценките помеѓу 1 и 12 укажуваат на ниско ниво на употреба на лична самоанализа и креативност за генерирање ситуации за учење.
- Оценките помеѓу 13 и 24 укажуваат на умерено ниво на употреба на лична самоанализа и креативност за генерирање ситуации за учење.
- Оценките помеѓу 25 и 35 укажуваат на високо ниво на употреба на лична самоанализа и креативност за генерирање ситуации за учење.

Севкупно, колку е поголем просечниот резултат на сите прашања, толку е повисоко нивото на употреба на личната интроспекција и креативноста од страна на наставникот за генерирање ситуации за учење.

4. Писменост, математика, решавање проблеми, критичко размислување и рефлексивни вештини за учење

Современото општество бара граѓани кои не само знаат да читаат и пишуваат, туку можат да ги оценат и применат информациите добиени од различни медиуми. Писменоста се однесува и на развивањето на позитивен став кон учење во текот на целиот живот и свесност за светот што не опкружува.

Нумеричката писменост е важна фундаментална животна вештина која ја постои во секој аспект од нашиот живот - од неделната купување до наоѓање на работа. Нумеричката

писменост е уште една форма на писменост – која понатаму помага во зголемување на финансиската писменост.

Одговорноста за јазичната и нумеричката писменост не треба да биде само на наставниците по јазик и математика, кои секако се во центарот на задачата, туку и на наставниците од сите предмети кои имаат одговорност за поддржување на децата во развивањето на нивните јазични и нумерички вештини.

Развивањето на јазичната и нумеричката писменост не само го поддржува учењето туку го зголемува разбирањето во рамките на една област и е важен начин за зголемување на стандардите и исходите во сите предмети.

Развивањето на вештините за критичко размислување и решавање проблеми е поврзано со одредени компетенции, како што се способноста за:

- поставување прашања што бараат размислување на повисоко ниво;
- собирање докази од проверени извори;
- изразување мислење со употреба на аргументи;
- земање предвид други перспективи;
- решавање проблеми;
- разбирање на причините и последиците;
- независно и самомотивирано размислување;
- одлучување врз основа на докази.

За да се развие критичкото размислување и решавањето проблеми, потребни се наставници со високо развиени способности за создавање безбедна и стимулативна средина за учење која пружа поддршка и во која учениците ќе се чувствуваат слободни и поттикнати да размислуваат, да поставуваат прашања, истражуваат и да работат во тимови, без страв дека ќе направат грешки.

За тоа се потребни обучени наставници кои сакаат да ги научат своите ученици повеќе а не само примери од фактичко знаење.

Цели

Овој прашалник е наменет за идентификување на способностите кај наставниците за креирање на активности за развивање на одредени вештини кај учениците како јазична писменост, нумерички вештини, решавање на проблеми, критичко мислење и рефлексивно учење.

Насоки

Веднаш до секое прашање одговорете колку често се однесувате на тој начин служејќи се со следнава скала за оценување:

- Речиси никогаш – 1
- Ретко – 2
- Повремено – 3
- Често – 4
- Речиси секогаш – 5

Прашалник

- 1. Го разбираам концептот јазична писменост и се чувствувам компетентен за креирање активности за развивање на јазична писменост кај учениците.*
- 2. Го разбираам концептот нумерички вештини и писменост и се чувствувам компетентен за креирање активности активности за развивање на нумерички вештини и писменост кај учениците.*
- 3. Ги разбираам концептите и се чувствувам компетентен за креирање активности за развивање на вештини за решавање на проблеми и критичко мислење кај учениците.*
- 4. Се чувствувам компетентен за креирање активности активности за развивање на вештините за рефлексивно учење кај учениците.*
- 5. Креирам и употребувам едукативни игри и активности за поттикнување на јазичната писменост кај учениците.*
- 6. Креирам и употребувам едукативни игри и активности за развивање на нумерички вештини и писменост кај учениците.*
- 7. Креирам и употребувам едукативни игри и активности за развивање на вештини за решавање на проблеми и критичко мислење кај учениците.*
- 8. Користам активности кои развиваат вештини за рефлексивно учење.*
- 9. Ги знам способностите на учениците и го моделирам моето предавање според нивните способности.*
- 10. Користам ИКТ во наставата за развивање на јазични и нумерички вештини кај учениците.*
- 11. Користам ИКТ во наставата за развивање на активности за развивање на вештини за решавање на проблеми и критичко мислење кај учениците.*
- 12. Користам ИКТ во наставата за развивање на вештини за рефлексивно учење.*
- 13. Во текот на наставата поставувам прашања кои бараат мислење на повисоко ниво.*

14. Во текот на наставата ги поттикнувам моите ученици да мислат независно и да изразуваат мислење со користење на аргументи.

15. Во текот на наставата ги поттикнувам моите ученици да донесуваат одлуки базирани на докази и да земаат во предвид други перспективи.

Резултатите можат да се толкуваат на следниот начин:

Резултатите помеѓу 1 и 5 укажуваат на ниско ниво на компетентност, самодоверба и ефективност во соодветната област.

Резултатите помеѓу 6 и 9 укажуваат на умерено ниво на компетентност, самодоверба и ефективност во соодветната област.

Резултатите над 10 укажуваат на високо ниво на компетентност, самодоверба, и ефективност во соодветната област.

5. Компетенции во однос на стимулирање на трансдисциплинарното учење за формирање на животни вештини

Функционалната неписменост е значаен проблем што ги погодува поединците и заедниците ширум светот. Поединците кои доживуваат функционална неписменост се борат со основните вештини за читање, пишување и јазични вештини, што им отежнува да се движат во секојдневниот живот и целосно да учествуваат во општеството. Наставниците можат да играат клучна улога во борбата против функционалната неписменост преку промовирање интердисциплинарни искуства за учење кои развиваат животни вештини. Во овој есеј, ќе разговараме за компетенциите на наставникот кои се особено релевантни за борба против функционалната неписменост преку интердисциплинарно учење.

Една суштинска компетенција на наставникот за промовирање на интердисциплинарно учење за борба против функционалната неписменост е експертизата за писменост. Наставниците треба да имаат длабоко разбирање за развојот на писменоста и стратегиите за промовирање на читањето, пишувањето и јазичните вештини. Оваа експертиза може да се примени во различни академски дисциплини за да се промовираат вештините за описменување во различни контексти. Наставниците можат да ја користат оваа експертиза за дизајнирање интердисциплинарни искуства за учење кои промовираат развој на писменоста, како што е интегрирање на активностите за читање и пишување во други предметни области како наука, историја или математика.

Друга критична компетенција на наставникот за промовирање на интердисциплинарното учење за борба против функционалната неписменост се меѓудисциплинарните врски. Наставниците треба да бидат способни да ги идентификуваат и артикулираат врските помеѓу различните академски дисциплини кои се релевантни за развојот на писменоста. На пример, наставникот по природни науки може да вклучи активности за читање и пишување во нивната наставна програма за да им помогне на учениците да ги научат научните концепти и вокабуларот. Со интегрирање на вештините за описменување низ различни академски дисциплини, наставниците можат да им помогнат на учениците да ја видат релевантноста на овие вештини за нивниот секојдневен живот и да го промовираат развојот на писменоста.

Културно одговорната настава е исто така суштинска компетенција на наставникот за промовирање на интердисциплинарното учење за борба против функционалната неписменост. Наставниците треба да бидат способни да развијат интердисциплинарни искуства за учење кои се културно одговорни и релевантни за различните позадини и искуства на нивните ученици. Ова може да вклучи инкорпорирање на литература и други ресурси кои ги одразуваат културните позадини и искуства на нивните студенти. Со инкорпорирање на различни перспективи и ресурси во интердисциплинарни искуства за учење, наставниците можат да им помогнат на учениците да ги развијат вештините за критичко размислување потребни за навигација во различни културни контексти.

Технолошката интеграција е уште една важна компетентност на наставникот за промовирање на интердисциплинарното учење за борба против функционалната неписменост. Наставниците треба да бидат способни ефективно да ја користат технологијата за да го поддржат развојот на писменоста во интердисциплинарните искуства за учење. Ова може да вклучи користење на дигитални ресурси и алатки за поддршка на читање, пишување и јазични вештини. На пример, наставниците може да користат образовни апликации, е-книги или други дигитални ресурси за да обезбедат дополнителна поддршка на учениците кои се борат со вештините за описменување.

Диференцираната настава е уште една критична компетенција на наставникот за промовирање на интердисциплинарното учење за борба против функционалната неписменост. Наставниците треба да бидат способни да ги разликуваат нивните упатства за да ги задоволат потребите на одделни ученици со различни нивоа на вештини за описменување. Ова може да вклучи обезбедување насочени интервенции и поддршка за

учениците кои се борат со вештините за описменување, како што се дополнителна поддршка еден-на-еден, настава во мали групи или алтернативни материјали за учење.

Соработката и тимската работа се исто така суштински компетенции на наставникот за промовирање на интердисциплинарното учење за борба против функционалната неписменост. Наставниците треба да бидат способни да соработуваат со други професионалци и организации во заедницата за да го промовираат развојот на писменоста и да се борат против функционалната неписменост. Ова може да вклучи партнерство со локални библиотеки, програми за описменување и други ресурси на заедницата за поддршка на учењето на учениците и промовирање на развојот на писменоста.

Конечно, оценувањето и евалуацијата се клучните компетенции на наставникот за промовирање на интердисциплинарното учење за борба против функционалната неписменост. Наставниците треба да бидат способни да ја проценат и оценат ефективността на интердисциплинарни искуства за учење за промовирање на развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост. Ова може да вклучи користење на различни стратегии и алатки за оценување за мерење на напредокот на учениците и соодветно прилагодување на наставата.

Како заклучок, компетенциите на наставникот играат клучна улога во промовирањето интердисциплинарни искуства за учење кои развиваат животни вештини и се борат против функционалната неписменост. Со интегрирање на вештините за описменување низ различни академски дисциплини, ефикасно користење на технологијата, соработка со други професионалци и ресурси на заедницата и диференцирање на наставата за да се задоволат потребите на индивидуалните ученици, наставниците можат да им помогнат на учениците да ги развијат животните вештини што им се потребни за да успеат.

Следи **прашалник**, кој може да се користи за да се идентификуваат овие вештини:

1. До кој степен се чувствувате компетентни за дизајнирање и спроведување на интердисциплинарни искуства за учење за да се промовира развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост? (1 = Воопшто не е компетентен, 2 = Малку компетентен, 3 = Умерено компетентен, 4 = Многу компетентен, 5 = Исклучително компетентен)

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на согледана компетентност во дизајнирањето и спроведувањето интердисциплинарни искуства за учење за да се промовира развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост.

2. Колку сте сигурни во вашата способност да ја разликувате наставата за да ги задоволите потребите на учениците со различни нивоа на вештини за описменување во интердисциплинарни искуства за учење? (1 = Воопшто не сум сигурен, 2 = Малку сигурен, 3 = Умерено сигурен, 4 = Многу сигурен, 5 = Исклучително самоуверен)

Толкување: Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на доверба во способноста да се разликува наставата за да се задоволат потребите на учениците со различни нивоа на вештини за описменување во интердисциплинарни искуства за учење.

3. Колку често ја вклучувате културната и јазичната разновидност во вашите интердисциплинарни искуства за учење за да го промовирате развојот на писменоста и да се борите против функционалната неписменост? (1 = Ретко или никогаш, 2 = Ретко, 3 = Понекогаш, 4 = Често, 5 = Речиси секогаш)

Толкување: Повисоката оценка укажува на поголема зачестеност на инкорпорирање на културната и јазичната разновидност во интердисциплинарните искуства за учење за да се промовира развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост.

4. Колку ефикасно соработувате со други професионалци и организации во заедницата за поддршка на интердисциплинарни искуства за учење кои промовираат развој на писменоста и борба против функционалната неписменост? (1 = Воопшто не е ефикасно, 2 = малку ефективно, 3 = умерено ефикасно, 4 = многу ефикасно, 5 = исклучително ефикасно)

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на согледана ефективност во соработката со други професионалци и организации во заедницата за поддршка на интердисциплинарни искуства за учење кои промовираат развој на писменоста и борба против функционалната неписменост.

5. Колку често ја оценуват ефективноста на интердисциплинарните искуства за учење за промовирање на развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост, и кои податоци ги користите? (1 = Ретко или никогаш, 2 = Ретко, 3 = Понекогаш, 4 = Често, 5 = Речиси секогаш).

Толкување: Повисоката оценка укажува на поголема фреквенција на оценување и оценување на ефективноста на интердисциплинарните искуства за учење за промовирање на развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост и користење на податоци за информирање на наставните одлуки.

6. До кој степен се чувствувате сигурни во вклучувањето на учениците со различни стилови на учење во интердисциплинарни искуства за учење за да се промовира развојот

на писменоста и борбата против функционалната неписменост? (1 = Воопшто не сум сигурен, 2 = Малку самоуверен, 3 = Умерено сигурен, 4 = Многу сигурен, 5 = Исклучително самоуверен)

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на доверба во ангажирањето на учениците со различни стилови на учење во интердисциплинарни искуства за учење за да се промовира развојот на писменоста и борбата против функционалната неписменост.

7. Колку ефикасно ја користите технологијата за подобрување на интердисциплинарните искуства за учење и поддршка на развојот на писменоста? (1 = Воопшто не е ефикасно, 2 = малку ефективно, 3 = умерено ефикасно, 4 = многу ефикасно, 5 = исклучително ефикасно)

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на согледана ефективност во користењето технологија за подобрување на интердисциплинарните искуства за учење и поддршка на развојот на писменоста.

Толкување на резултатите:

Просечниот резултат за секое прашање може да се пресмета, а резултатите може да се толкуваат на следниов начин:

- Оценките помеѓу 1 и 2,5 укажуваат на ниско ниво на компетентност, доверба, зачестеност или ефективност во соодветната област.
- Оценките помеѓу 2,5 и 3,5 укажуваат на умерено ниво на компетентност, доверба, зачестеност или ефективност во соодветната област.
- Оценките помеѓу 3,5 и 5 укажуваат на високо ниво на компетентност, доверба, зачестеност или ефективност во соодветната област.

Севкупно, колку е поголема просечната оценка на сите прашања, толку е повисоко нивото на компетенции на наставникот во стимулирање на интердисциплинарното учење за формирање на животни вештини за борба против функционалната неписменост.

6. Способност да се дизајнираат активности насочени кон формирање на компетенцијата „учи да научи“.

Компетенцијата „учи да научи“ се однесува на способноста да се разбере и регулира сопствениот процес на учење. Вклучува свесност и активно следење на сопствените стратегии за учење, поставување цели, планирање и организирање задачи за учење, следење на напредокот, оценување на резултатите од учењето и прилагодување на стратегиите колку што е потребно за да се оптимизира учењето.

Компетентноста „учи да научи“ оди подалеку од едноставно стекнување знаења или вештини; тоа вклучува развивање на способност за ефикасно и ефективно учење низ различни домени и контексти. Вклучува вештини како што се саморефлексија, саморегулација, критичко размислување, решавање проблеми и приспособливост, кои им овозможуваат на поединците да станат автономни, доживотни ученици

Како што образованието продолжува да се развива во 21 век, улогата на наставниците се протега надвор од само доставување содржина и инструкции. Од клучно значење е наставниците да ги опремаат своите ученици со не само знаење, туку и способност да научат како да учат. Овде доаѓа во игра концептот на „ Компетентност „учи да научи“ “. Компетентноста се однесува на метакогнитивните вештини кои им овозможуваат на поединците да го разберат, регулираат и оптимизираат сопствениот процес на учење. Наставниците кои поседуваат способност да дизајнираат активности кои поттикнуваат компетентност „учи да научи“ ,можат да ги поттикнат своите ученици да станат доживотни ученици кои се способни да се приспособат и да напредуваат во брзо менување на светот. „Да се научи како да се учи“, е особено клучно за развој на независни ученици, кога едукаторите повеќе не се главниот извор на знаење и информации.

Целта на овој прашалник е да се процени свеста и разбирањето на наставниците за стратегиите и техниките за дизајнирање активности насочени кон формирање на компетенциите „учи да научи“ кај нивните ученици. Со идентификување на способностите на наставниците во оваа област, можеме подобро да ја разбереме нивната подготвеност да ги поддржат учениците да станат ефективни и самонасочени ученици. Вашето учество во овој прашалник ќе обезбеди вредни сознанија за важноста на развивањето на компетенциите „учи да научи“ и како наставниците можат да играат клучна улога во поттикнувањето на овие вештини кај нивните ученици.

Прашалник:

1. *Дали се чувствувате компетентни за дизајнирање и спроведување на активности кои промовираат вештини за самонасочено учење кај учениците?*

(1 = Воопшто не е компетентен; 2 = Малку компетентен; 3 = Умерено компетентен; 4 = Многу компетентен; 5 = Исклучително компетентен)

2. *Колку сте сигурни во вашата способност да дизајнирате активности кои поттикнуваат метакогнитивни вештини кај учениците, како што се поставување цели и саморефлексија?*

(1 = Воопшто не сум сигурен; 2 = Малку сигурен; 3 = Умерено сигурен; 4 = Многу сигурен; 5 = Исклучително самоуверен)

3. Дали дизајнирате активности кои промовираат учење базирано на испитување, каде што учениците активно истражуваат и откриваат нови знаења и вештини?

(1 = Воопшто; 2 = Малку; 3 = Умерено; 4 = Многу; 5 = Исклучително)

4. Колку често ги вклучувате можностите за учениците да се вклучат во вештини за решавање проблеми, критичко размислување и одлучување во вашите планови за часови?

(1 = Ретко или никогаш; 2 = Ретко; 3 = Понекогаш; 4 = Често; 5 = Речиси секогаш)

5. Колку често вклучувате можности за учениците да размислуваат за нивниот процес на учење и да дадат повратна информација за нивниот сопствен напредок?

(1 = Ретко или никогаш; 2 = Ретко; 3 = Понекогаш; 4 = Често; 5 = Речиси секогаш)

6. Колку ефикасно ги дизајнирате активностите кои ја промовираат автономијата на учениците, дозволувајќи им да преземат сопственост над сопствениот процес на учење?

(1 = Воопшто не ефективно; 2 = Малку ефективно; 3 = Умерено ефективно; 4 = Многу ефикасно; 5 = Исклучително ефикасно)

7. Дали дизајнирате активности кои промовираат соработка, комуникација и вештини за тимска работа меѓу учениците?

(1 = Воопшто; 2 = Малку; 3 = Умерено; 4 = Многу; 5 = Исклучително)

8. Колку ефикасно ги дизајнирате активностите кои промовираат вештини за критичка информациска писменост, како што се оценување на извори, анализа на информации и синтетизирање на знаењето?

(1 = Воопшто не ефективно; 2 = Малку ефективно; 3 = Умерено ефективно; 4 = Многу ефикасно; 5 = Исклучително ефикасно)

9. Колку често дизајнирате активности кои промовираат креативност, иновативност и вештини за решавање проблеми кај учениците?

(1 = Ретко или никогаш; 2 = Ретко; 3 = Понекогаш; 4 = Често; 5 = Речиси секогаш)

10. Дали се чувствувате уверени во дизајнирањето активности кои се грижат за различни стилови на учење, способности и интереси на учениците за промовирање на компетентноста „Учи да научиш“?

(1 = Воопшто не сум сигурен; 2 = Малку сигурен; 3 = Умерено сигурен; 4 = Многу сигурен; 5 = Исклучително самоуверен)

Толкување на резултатите:

Просечниот резултат за секое прашање може да се пресмета, а резултатите може да се толкуваат на следниов начин:

- Оценките помеѓу 1 и 2,5 укажуваат на ниско ниво на компетентност, доверба, зачестеност или ефективност во соодветната област.
- Оценките помеѓу 2,5 и 3,5 укажуваат на умерено ниво на компетентност, доверба, зачестеност или ефективност во соодветната област.
- Оценките помеѓу 3,5 и 5 укажуваат на високо ниво на компетентност, доверба, зачестеност или ефективност во соодветната област.

Севкупно, колку е поголема просечната оценка на сите прашања, толку е повисоко нивото на компетенции на наставникот при дизајнирање активности за компетентност „Учи да учиш“ кај учениците.

Накратко, компетенциите специфични за способноста да се дизајнираат активности насочени кон формирање на компетентноста „учи да научи“ вклучуваат

1. наставен дизајн,
2. метакогниција,
3. пристап насочен кон ученикот.

Овие компетенции се клучни за создавање ефективни искуства за учење кои ги поттикнуваат учениците со вештини и стратегии да станат самонасочени ученици кои се способни да учат самостојно и да се приспособат на новите предизвици за учење.

7. Социо-емоционални вештини според возрастните карактеристики на детето

Улогата на наставникот во 21 век е понапорна и постојано се проширува. Ова значи дека наставниците треба да користат широк спектар на методи, алатки и пристапи и да ги приспособат на потребите на учениците. Тие, исто така, треба да стекнат вештини и способности неопходни за создавање на позитивна средина во училиштата и да соработуваат со другите засегнати страни внатре и надвор од училиштето за да обезбедат навремена поддршка на учениците. Овие вештини и способности треба постојано да се подобруваат.

Следниве се некои од компетенциите што се очекува да ги имаат наставниците за ефективно да ги подучуваат своите ученици.

Позитивен став кон наставата во различни паралелки. Наставниците треба да знаат како да ги изберат најсоодветните наставни техники и стратегии за активно учење за да

можат ефективно да работат и да го дизајнираат процесот на учење за разновидна група ученици со различни потреби и преференци.

Наставниците треба да стекнат знаење и да собираат информации за најновите истражувања и најдобри практики засновани на докази во областите релевантни за нивната работа и да ги споделат со другите наставници и на нивните секојдневни часови.

Наставниците треба да знаат како да им дадат на учениците повратни информации и поддршка за постигнување на нивните цели за учење

Наставниците треба да имаат способност да ги препознаат факторите на ризик за предвременно напуштање на училиштето и да имаат знаење за ефективни интервенции кои можат да го спречат тоа. Ова значи да се препознае и да се справи со несоодветната атмосфера во училиштето и училницата, лошите односи ученик-наставник, негативното влијание од врсниците, отсуството од работа, болеста, тешкотиите во учењето итн.

Вештините за комуникација, интерперсонални и разрешување конфликти се важни компетенции кои водат кон градење силни и позитивни односи меѓу учениците и наставниците, спречување на насилство од врсници и позитивна атмосфера во училиштето и во училницата.

Знаење и свест за когнитивниот, социјалниот и бихејвиоралниот развој на учениците

Способност за работа во мултидисциплинарни професионални тимови и заедници, лидерските вештини го подобруваат постигнувањето на учениците и го зголемуваат задржувањето на студентите.

Наставникот исто така треба да има способност да соработува со родителите и да ги вклучи во учењето и развојот на нивните деца, како и да соработува со надворешни партнери.

Една од клучните улоги на наставниците е спречување, подобрување и борба против функционалната неписменост кај учениците, која доколку не се реши, предизвикува широк спектар на проблеми на индивидуално и социјално ниво. Наставниците треба да ги користат сите горенаведени компетенции за да им овозможат на своите ученици вештини за читање, пишување и критичко размислување и спречување на функционална неписменост.

Следи **прашалник**, кој може да се користи за самостојно оценување на вештините за спречување на функционална неписменост:

1. *Колку се согласувате со следните тврдења?*

(категорично не се согласувам - 1, не се согласувам - 2, се согласувам - 3, целосно се согласувам - 4)

- Наставникот е одговорен за подобрување на вештините на ученикот за читање со разбирање.

- Наставниците треба да посетуваат обуки за стекнување на вештини за предавање на читање со разбирање

- Многу сум уверен во моите вештини да научам читање и пишување за критичко размислување и читање со разбирање.

Толкување: Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на разбирање на улогата на наставникот во спречување на функционална неписменост и подобрување на вештините за разбирање на учениците

2. Колку често ги користите овие практики во вашата училница?

(никогаш - 1, понекогаш - 2, секогаш - 3)

- Сумирање прочитани текстови
- Поврзување текст со претходно наученото
- Додавање на времето за читање на целта за читање
- Истражување информации на Интернет
- Проценка на кредибилитетот на изворите на Интернет
- Проверка на разбирањето на текстот со учениците

Толкување: Повисоката оценка укажува на поголема фреквенција на оценување и оценување на ефективност на методите што се користат во училницата за развој на читање со разбирање.

3. Колку често:

(никогаш -1, неколку пати годишно - 2, на месечна основа - 3, еднаш неделно или повеќе - 4)

- Разменуваат информации за развојот на учењето на учениците
- Разменуваат информации за различни методи и алатки што ги користите во вашата училница
- Разменуваат информации за наставни материјали, статии, студии и слично со вашите колеги
- Работите со вашите колеги на развивање материјали за оценување на учењето

Толкување: Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на способност за работа во мултидисциплинарни професионални тимови и подобрување на постигањата на учениците и зголемување на задржувањето на учениците, стекнување знаење и собирање информации за најновите истражувања и најдобри практики базирани на докази во

областите релевантни за нивната работа и споделување со други наставници и на нивните дневни часови.

4. Според Ваше мислење, до кој степен наставникот е одговорен за следново:

(воопшто не одговорен - 1, одговорен до одреден степен - 2, одговорен многу - 3)

- Мотивирање на учениците за училишна работа и учење
- Помош на учениците да размислуваат критички
- Користење различни наставни методи и алатки
- Користење различни стратегии за оценување при оценувањето на развојот на ученикот

- Обезбедување алтернативни објаснувања за учениците на кои им треба повеќе време да ги разберат новите концепти

- Спроведување на алтернативни стратегии за учениците на кои им треба повеќе време да разберат нови концепти

Толкување: Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на позитивен став кон наставата во различни паралелки. Наставниците треба да знаат како да ги изберат најсоодветните наставни техники и стратегии за активно учење за да можат ефективно да работат и да го дизајнираат процесот на учење за разновидна група ученици со различни потреби и преференци.

5. До кој степен го практикувате следново во вашата училница:

(никогаш - 1, понекогаш - 2, цело време - 3)

- Мотивирање на учениците за училишна работа и учење
- Помош на учениците да размислуваат критички
- Користење на различни наставни методи и алатки
- Користење на различни стратегии за оценување при оценувањето на развојот на ученикот

- Обезбедување на алтернативни објаснувања за учениците на кои им треба повеќе време да ги разберат новите концепти

- Спроведување на алтернативни стратегии за учениците на кои им треба повеќе време да разберат нови концепти

Толкување: Повисоката оценка укажува на повисоко ниво на вежбање на наставата во различни паралелки. Наставниците треба да знаат како да ги изберат најсоодветните наставни техники и стратегии за активно учење за да можат ефективно да работат и да го

дизајнираат процесот на учење за разновидна група ученици со различни потреби и преференци.

6. *Како го оценувате подобрувањето на вашите ученици?*

(никогаш -1, за време на некои часови - 2, скоро секоја лекција - 3)

- Ги оставам учениците да се проценат
- Развивам сопствени стандардизирани тестови
- На учениците им давам итна повратна информација за задачите што ги работат
- Им давам писмена повратна информација за нивната работа покрај оценката
- Користам домашни задачи и различни задачи за собирање податоци за подобрувањето

Толкување: Повисокиот резултат укажува на повисоко ниво на способност на наставникот да знае како да им даде на учениците повратни информации и поддршка за постигнување на нивните цели за учење.

Д. Размена на добри практики за спречување, намалување и надминување на функционалната неписменост

1. Добри практики обезбедени од хрватскиот партнер

Техничкото училиште Никола Тесла се соочи со ученици со ниска мотивација за учење и ниска самодоверба во нивните вештини и способности. Ова резултираше со тоа што учениците имаат потешкотии со редовната настава и зголемување на стапката на отсутност на учениците. Дополнително на ова, се соочувавме со проблеми со конфликти меѓу две етнички групи кои ги образуваме во училиште.

Училиштето одлучи да ги реши овие проблеми преку организирање на воннаставни активности во различни области кои опфаќаат спортски активности, општествени науки, научни активности, програмирање и роботика, еколошки активности, едукација за холокаустот, волонтирање итн. Бидејќи нашите ученици доаѓаат од рурални области кои учествуваат во слични активностите надвор од училиштето беа нешто до кое не можеа лесно да пристапат.

Организирањето на овие активности беше незгодно за нашето училиште бидејќи повеќето од нашите ученици потекнуваат од руралните средини околу градот Вуковар, транспортните врски се неделно и поради немање капацитети наставата се организира во две смени - наутро од 7 до 13 часот. и попладне од 13 ч. до 19 часот.

Оваа ситуација беше решена со одлука да се скрати редовната настава за 5 минути еден ден во неделата, со што се создаде пауза од 2 часа помеѓу смените и се овозможи време на учениците од двете смени да учествуваат во различни активности. Започнавме да ги спроведуваме овие активности на начин што ги уверувавме учениците од различни етнички групи заедно да учествуваат во нив.

Резултатите беа изненадувачки. Многу ученици решија да се вклучат во овие активности, а подоцна и предложени активности во кои би сакале да се вклучат.

Покрај овие активности, беа организирани дополнителни часови по математика, јазик и науки за да им се помогне на учениците кои имаа потешкотии со наставата, како и дополнителна настава за помош на матурантите со државните испити.

Исто така, училиштето започна да спроведува проекти со локални, национални и меѓународни партнери и во нив вклучи ученици.

Учеството во овие активности имаше бројни позитивни ефекти врз нашите студенти. Ним им беше овозможена можност да покажат различни вештини и способности што ги поседуваат кои ја подобрија нивната самодоверба и мотивација за учење и чувството за припадност кон училиштето. Успехот на училиштето исто така беше подобрен. Учеството во овие активности ги поттикна учениците да ги претстават сопствените квалитети, квалитетот на нивната група, тие развија чувство на самодоверба и чувство на емпатија.

Ангажирањето во воннаставни активности влијаеше на нашите ученици да го оживеат своето однесување, да станат посвесни за редовните часови и обврските и должностите што доведе до намалување на стапката на нивното отсуство од училиште.

Бидејќи во овие активности учествуваа различни етнички групи, тоа доведе и до намалување на конфликтите меѓу овие групи.

Како заклучок, воннаставните активности имаат карактеристики на рамка, отворена наставна програма која овозможува, имајќи го предвид видот на воннаставните активности и областа на интерес, содржините креативно да се приспособат на интересите и способностите на учениците и на спецификите на одделните училишта и средини.

Во текот на овие активности се поттикнува активно учество, тимска работа, директно искуство, истражување, критичко размислување и презентација на идеи на ученикот и примена на наученото во нови ситуации.

Кога учениците чувствуваат одреден вид слобода, тие се повеќе подготвени да истражуваат и да напредуваат во оние области во кои се чувствуваат љубопитни.

Кога дополнително ќе им се понуди широк опсег на активности во кои можат да го остварат сопствениот потенцијал, се создава дополнителна мотивација која не е поврзана само со училиштето, туку и со општото создавање амбиции кај учениците.

Вклучувањето во организирани активности во слободното време гради работни навики, развива чувство на лична одговорност и самоконтрола, ја поттикнува креативноста и мотивацијата и ги обликува социјалните и емоционалните вештини на младиот човек.

2. Добри практики обезбедени од грчкиот партнер

Претходните години, поради пандемијата, голем дел од образовната програма во нашето училиште се одвиваше со учење на далечина. Повеќето ученици реагираа позитивно на имплементацијата на иновативни практики и се запознаа со новите технологии. Меѓутоа, техниките што се применуваа не можеа во неколку случаи да ја заменат потребната физичка настава за нашите ученици од “А Лицеум”Средно училиште, кои тогаш учеа во Гимназијата. Овие ученици треба да се приспособат и на податоците од различно ниво, тоа на “А Лицеум”Средно училиште, што е придружено и со зголемена тежина на ниво на предмети. Во првичните евалуации на часовите по природни науки, забележани се слаби постигнувања,и вклучените наставници открија потешкотии да ги натераат учениците да ги разберат научните концепти.

Тим од наставници кои предаваат природни науки одлучија да го подобрат разбирањето на природните концепти од средношколците. Исто така, се сметаше дека е неопходно да се развијат нивните вештини, со влијание врз следните оценки. Се сметаше дека е важно да се вклучат наставниците вклучени во иновативни наставни практики кои ќе ги активираат учениците и ќе го промовираат нивното истражувачко учење и развојот на нивното критичко размислување.

Врз основа на горенаведеното, создаден е Акциски план. Главните цели беа:

- зајакнување на интересот и учеството на средношколците на природните курсеви
- промовирање на мобилизација на наставниците за учество во иновативни наставни практики и употреба на наставни материјали (наставни сценарија со образовен софтвер) на часовите по природни науки
- подобрување на разбирањето на природните концепти од страна на средношколците и развивање на нивните вештини
- подобрување на постигнувањата на средношколците на горенаведените предмети.

Активности и распоред за имплементација:

A) НОЕМВРИ

Се одржа состанок на Акциската група за планирање на активностите, согласно целите. Беше поделен прашалник на учениците по математика, физика и хемија со цел да се оценат нивните основни концепти. Имаше обука за образовен софтвер (Kahoot, Genially, Triptico, Socrative, LearningAPPs) за наставници преку Интернет. Беа формирани групи ученици за да се подготват за експерименти.

Повеќе работилници за лабораториите за физика им овозможија на учениците да се вклучат во практични експерименти и активности, овозможувајќи им директно да комуницираат со физичкиот свет и да набљудуваат разни појави. Ова практично искуство им помогна на учениците да развијат подлабоко разбирање на концептите на физиката, бидејќи можеа да сведочат како теориите и принципите се применуваат во сценарија од реалниот свет. Овој практичен пристап им помогна на учениците да го премостат јазот помеѓу теоретските концепти и нивните практични примени, правејќи ги концептите по физиката поопипливи и пореални. Покрај тоа, овој активен ангажман им помогна на учениците подобро да ги интернализираат концептите во споредба со пасивните методи на учење како предавања или читање. Со активно манипулирање со материјали, мерење количества и набљудување на исходите, учениците би можеле да ги сфатат поимите од физиката на поинтересен и позначаен начин.

Учеството на натпревари за математика, физика и хемија ќе им помогне на учениците. Научните натпревари често бараат од учениците да истражуваат, експериментираат и решаваат сложени проблеми, што може да го продлабочи нивното разбирање на научните концепти и да ги подобри нивните аналитичко, критичко размислување и вештини за решавање проблеми. Преку натпревари, учениците исто така можат да научат нови техники, технологии и методи кои можат да ги прошират нивните знаења и вештини во избраната научна област.

Развивање вештини за тимска работа и соработка: Се обидовме да ги натераме учениците ефективно да комуницираат, да делегираат задачи и да работат заедно кон заедничка цел. Овие вештини не се само суштински во научните напори, туку и во многу аспекти од животот и идните кариери.

Прошување на можностите за вмрежување: поканивме професионалци, научници и експерти во нивната област на интерес. Ова може да им помогне на учениците да ја

прошират својата мрежа, да воспостават контакти и да учат од искусни поединци кои можат да обезбедат водство и менторство.

Подобрување на вештините за презентација и комуникација: Ги замоливме учениците да ги претстават своите наоди, резултати и решенија пред судиите, врсниците и публиката. Ова им помогна на учениците да развијат ефективни комуникациски вештини, вклучувајќи усни и писмени презентационски вештини, визуелизација на податоци и научно известување. Овие вештини се од витално значење во научното истражување.

Користењето на соодветен софтвер во училишната лабораторија во научното образование го подобри учењето на учениците преку виртуелни симулации, анализа на податоци од реалниот свет, мултимедијални содржини, колаборативно учење, адаптивно учење, следење во реално време и функции за пристапност, промовирање разбирање на концептите, критичко размислување, истражување вештини и инклузивност.

Персонализираните часови по наука го подобрија учењето на учениците преку индивидуализирана настава, приспособена содржина, адаптивни повратни информации, флексибилност, автономија, збогатување, настава водена од податоци и мотивација/ангажман.

Сценаријата STEAM беа искористени за да се обезбедат можности за учениците да ги применат научните концепти во контексти од реалниот свет, интегрирајќи го знаењето од повеќе дисциплини. Ова им помогна на учениците да ја видат релевантноста и примената на науката во секојдневниот живот, промовирајќи подлабоко разбирање на научните концепти.

Секој вклучен наставник развил свои сценарија правејќи две лекции користејќи го горенаведеното. Материјалот беше објавен на веб-страницата на училиштето како дел од ширењето на добрата практика меѓу колегите.

2. АПРИЛ

Повторно им се дели прашалник на учениците во позитивните курсеви со цел да се оцени нивниот напредок. Беше објавена статистика за резултатите.

Конкретно, во контекст на физика и хемија, учениците од “А Лицеум” Средното училиште имаа можност да се подготват за учество на натпревар за експеримент (EUSO) кој се однесува на “Б Лицеум” Средно Училиште, како и на други локални натпревари со цел продлабочување на знаењето по предметите Физика и Хемија. На натпреварот Математичко друштво истотака учествуваа некои ученици.

РЕЗУЛТАТИ

Имавме позитивни резултати за учениците:

- зајакнување на интересот и учеството на учениците од “А Лицеум”Средно училиште во позитивните курсеви

- зголемување на бројот на ученици од “А Лицеум”Средно училиште кои сакаат да се вклучат во групи експерименти и учество на натпревари на позитивни когнитивни предмети

- задоволство на учениците од “А Лицеум”Средно училиште од можноста за подобра посетеност на часот по позитивни предмети

- зголемување на бројот на ученици од “А Лицеум”Средно училиште кои разбираат поими во позитивните предмети за (%) процент што ќе се процени од конечните прашалници.

- подобар учинок за (%) процент кој ќе се пресметува, во натпреварите и на крајот во нивното учество на завршните испити

Имавме позитивни резултати за наставниците:

- посети на училниците на колегите (друго набљудување) при спроведување на наставата со нови пристапи

- збогатување на наставните практики со соодветен софтвер

- разновидност во нивната наставна работа

- задоволство од успехот на нивните ученици.

3. Добри практики обезбедени од италијанскиот партнер

Нашите училишта денес се преполни со ученици кои после двегодишна пандемија. СОВИД 19 не ни помогна на дидактички начин. Италија користеше учење на далечина и додека истите ученици се обидуваа да ги следат лекциите што е можно подобро, другите студенти го најдоа секое решение за да ги пропуштат часовите. Беше навистина лоша ситуација: од една страна имаше ученици кои навистина не беа заинтересирани за учење, а од друга страна наставници на кои им недостасуваа бараните вештини да водат часови користејќи ИКТ. Резултатите беа здодевна лекција и спиење на учениците на часовите. Не бевме подготвени да изградиме вистинска средина за настава и сега треба да работиме со проблематични ученици без силна дидактичка позадина. Во оваа рамка секој наставник се среќава со широко распространета функционална неписменост која бара ново и поинакво

решение за вклучување на учениците и убедување да учат и да ги надминат нивните тешкотии.

Да се предава на одделение со високо ниво на функционална неписменост не е многу лесно, но постојат методи кои можат да бидат ефективни.

- Користете визуелни помагала: Учениците со функционална неписменост може да имаат потешкотии со читањето, но сепак можат да учат преку визуелни помагала како што се дијаграми, слики и видеа. Овие алатки можат да им помогнат на учениците да го разберат значењето на зборовите и како тие се користат.

- Користете гестови и говор на телото: гестовите и говорот на телото можат да бидат корисна алатка за комуникација. Користете ги за да ги разјасните значењата кога предавате вокабулар или пишувате и за да ги пренесете упатствата.

- Поедноставување на граматиката: Користете едноставни граматички структури и избегнувајте сложени граматички концепти. Започнете со основни времиња и постепено преминете на посложени граматички правила.
- Користете примери од реалниот живот: користете материјали што се однесуваат на реалните ситуации на учениците. Изборот на теми што им се познати на учениците ќе ги мотивира да учат.

- Развијте вештини за слушање и зборување: Работете на развивање на вештините за слушање и зборување преку едноставни дијалози и игри со улоги. Ова не само што ќе ги подобри нивните јазични способности, туку и ќе ја зголеми нивната самодоверба и мотивација.

- Персонализирајте ги часовите: Персонализирајте ги часовите според потребите и интересите на поединечните ученици. Учениците со функционална неписменост може да се борат со некои аспекти од учењето јазик, па затоа прилагодете ги лекциите на нивните силни страни и способности.

- Повторете, прегледувајте и зајакнувате: редовно прегледувајте и зајакнувајте го научениот материјал за да изградите врски помеѓу јазичните концепти и да го развиете целокупното разбирање на учениците.
- Користете повторување: Често повторувајте ги клучните структури на вокабуларот и граматиката на часот во различни контексти - ова помага да се зајакнат јазичните структури и да се подобри задржувањето.

- Дајте повратна информација: Понудете конструктивна повратна информација на учениците. Обезбедете им можности за вежбање и ревидирање додека давате повратни информации за областите за подобрување.

- Направете го привлечно: направете учење забавно и привлечно. Користете игри и интерактивни активности кои ги вклучуваат учениците во процесот на учење за да ги задржите заинтересирани и мотивирани. Генерално, важно е да се препознае дека учениците со функционална неписменост имаат различни потреби и способности, но со правилен пристап, тие сепак можат да бидат успешни изучувачи на јазик. Со користење на визуелни помагала, поедноставување на граматиката, користење на примери од реалниот живот, персонализирање на часовите и правење привлечно, можете да им помогнете на учениците да ги подобрат своите јазични вештини дури и со постоечките предизвици за описменување. Конкретно сакам да го претставам случајот со 9-та класа на стручно училиште. Станува збор за паралелка со 25 ученици од средно социо-културно потекло со огромни проблеми во разбирањето, читањето и пишувањето на англиски јазик. Само неколку ученици (3) ги имаат основните вештини за англиски јазик.

Врз основа на горенаведеното, следи Акциски план. Главните цели на акцијата беа: • Воспоставување на добар однос со класот

- Развивање на интерес и учество на учениците за англиски јазик
- Употреба на иновативни наставни практики и методи
- Подобрување на вештините за разбирање, читање и пишување англиски јазик
- Подобро ги вештините за самостојно учење.

Првиот проблем (најголемиот) беше да се ангажираат студентите и да се најде вистинскиот начин да се воспостави комуникација со нив. Обидувајќи се да користам нагласен пристап, почнав со некои лекции кои се далеку од класичниот начин на кој наставникот им се обраќа на учениците. Главно се обидов да воспоставам дебата за да разберам што е проблемот со англискиот јазик.

По дискусија и набљудување, дојде време да се користат вистинските методи. Го користев методот VARK за да ги ангажирам учениците. VARK е кратенка за: Visual, Aural, Read/Write, Kinesthetic. Според овој метод секој ученик користи различен метод за учење. Некој претпочита визуелен метод каде што се корисни слики, дијаграми, умствени мапи и видеа. Останатите ученици треба да ги активираат своите слушни помагала слушајќи го наставникот како ја објаснува лекцијата. Осмо одделение е за читање/пишување ученици: овој тип на ученици учи само ако чита или пишува нешто за лекцијата. Помалку кинестетички ученик. Овој тип на студенти мора да направи нешто. Тие можат да научат само правејќи ги или емоционално вклучувајќи ги. VARK е метод кој го привлекува

вниманието на учениците користејќи 4 различни медиуми и ги вклучува сите различни начини на учење на секој ученик.

За да го следам овој метод, внимавав на моите гестови, говорот на телото, начинот на зборување и ја повторував секоја лекција 4 пати: 1 за секој различен медиум. Земајќи ја дневната рутинска лекција како пример, го направив следново:

Користејќи ја книгата, прво ги замолив учениците сами да ја прочитаат лекцијата од денот. Потоа побарав од еден ученик да ја прочита лекцијата на глас, поминувајќи низ секоја акција чекор-по-чекор и дозволувајќи им на учениците да пишуваат белешки (Читај/Напиши).

Зборував за секојдневната рутина, објаснувајќи ја секоја акција што ја правиме во текот на денот и обидувајќи се да ја контекстуализирам барајќи од учениците да зборуваат за она што обично го прават во текот на денот. (слушно) Користејќи визуелни помагала, покажав мало видео, а потоа слика за секоја акција што ја преземаме во нашата секојдневна рутина. (Визуелно).

Конечно, го замолив ученикот да работи во парови и да симулира дијалог за секојдневната рутина. Ова беше само еден пример за лекција, но во текот на годината работев со кооперативно учење или настава во парови, дозволувајќи им на учениците да работат во мали групи или во парови за да можат лесно да учат од соучениците. Исто така, користевме ИКТ за вежбање и за примена на она што го научивме. Денес можам да видам добри резултати. Повеќето од класот знаат да пишуваат едноставни реченици и се способни да читаат и разбираат основно ниво на англискиот јазик. Што е најважно: учениците сега се повеќе мотивирани да учат англиски и да учествуваат на часови по англиски јазик, но исто така со другите наставници можете да видите поинаков пристап на нивната самодоверба и самодоверба.

4. Добри практики обезбедени од литванскиот партнер

Во гимназијата Vilniaus Grigiskiu Sviesos спроведуваме програми за рана интервенција кои се насочени кон децата кои се изложени на ризик од функционална неписменост. Ова вклучува обезбедување квалитетно образование во раното детство, промовирање на јазичниот развој и негување љубов кон читањето и книгите уште од рана возраст. Оваа учебна година имаме месечен час за читање, во текот на кој секое дете и наставникот носат книга во одделението и го поминуваат времето во читање.

Наставниците се обидуваат да создадат средина богата со писменост во училниците. Ова значи да имате разновидни материјали за читање, како што се книги, весници и списанија, лесно достапни. Дизајнираме простори кои поттикнуваат читање, пишување и истражување и воспоставуваме култура која ја цени писменоста. За време на часовите по јазик, наставниците го промовираат развојот на вокабуларот преку изложување на учениците на богати и разновидни јазични искуства. Тие поттикнуваат дискусии, обезбедуваат експлицитна инструкција за вокабулар и поврзуваат нови зборови со претходното знаење на учениците. Проширувањето на вокабуларот го подобрува читањето со разбирање и комуникациските вештини. Наставниците ги учат учениците ефективни стратегии за читање со разбирање, како што се предвидување, испрашување, сумирање и воспоставување врски. Наставниците ги водат учениците во активно вклучување со текстови, разбирање на главните идеи и правење заклучоци. Овие стратегии го подобруваат разбирањето и критичкото размислување.

Во нашето училиште обезбедуваме индивидуализирана поддршка и интервенции за учениците со функционална неписменост. Наставниците ги проценуваат нивните специфични потреби, развиваат персонализирани планови за учење и нудат насочени настава. Тие користат диференцирани наставни стратегии и обезбедуваат постојана повратна информација за решавање на единствените предизвици.

Огромно внимание се посветува на технолошката интеграција бидејќи наставниците користат алатки и ресурси за образовна технологија за да го поддржат развојот на писменоста. Тие користат интерактивни апликации, дигитални платформи за читање и онлајн ресурси за да ги ангажираат учениците и да обезбедат дополнителни можности за вежбање. Училиштето негува соработка меѓу наставниците, родителите и членовите на заедницата за поддршка на развојот на писменоста.

Наставниците се обидуваат да ги вклучат родителите во образованието на нивното дете, нудат работилници и ресурси и поттикнуваат активности за домашна писменост. Училиштето соработува со организации во заедницата, како што се локална библиотека, соседно училиште за да обезбеди програми и ресурси за описменување. Училиштето ги препознава и вреднува културното потекло и искуствата на учениците. Уште повеќе, огромно внимание се посветува на професионалниот развој. Тоа е континуиран професионален развој да останете ажурирани за наставните практики засновани на истражување.

5. Добри практики од Македонскиот партнер

Во нашата земја се случија многу промени во образовниот систем во последните 10 години. Беше воведено изучување на англискиот јазик како странски јазик уште од прво одделение во основно училиште, што беше една од позитивните промени.

Една година пред пандемијата предизвикана од КОВИД 19 , и принудната онлајн настава, беше направена уште една промена. Беше променета програмата за англиски јазик за сите одделенија од основно и средно образование но не беа сменети учебниците. Старите учебници повеќе не беа компатибилни, а нови учебници не беа одобрени.

Наставниците по англиски мораа сами да се снаоѓаат и да бараат соодветни материјали за да ја спроведат наставната програма. За среќа постојат многу ресурси . Наставниците по англиски со години имаат помош од страна на Британскиот Совет кој организира обуки за наставниците и обезбедува ресурси и материјали за наставата по англиски јазик на својата веб страна.

Со организирањето на онлине наставата, наставниците по англиски веќе можеа ресурсите и материјалите кои ги наоѓаа онлајн и да ги користат онлајн преку платформата ТИМС. Дел од наставниците кои немаа никакви предзнаења сега беа принудени да научат и да се прилагодат. И многу од нив ги видоа позитивните страни на дигиталните алатки, веб страните и едукативните игри кои ги открија онлине.

По завршувањето на пандемијата и нормализирањето на наставата наставниците по англиски јазик повторно беа без учебници но сега продолжија да употребуваат дигиталните материјали.

Она што најчесто се користи во наставата по Англиски јазик се: Web 2.0 Едукативни Апликации, проектор, телевизор, аудио и видео материјали, филмови, едукативни веб страни и игри и др.

Наставниците по англиски јазик од нашето училиште костатираа дека употребата на технологијата во учењето на часот по англиски јазик има многу предности:

- Учениците се повеќе мотивирани се зголемува нивниот интерес за учење.
- Часовите се поинтересни со користење на аудио визуелни материјали кои го помагаат совладувањето на јазичните вештини.

- Учениците не се само пасивни слушатели туку активни учесници.
- Учениците со употребата на технологијата се поттикнати да бидат покреативни и да земаат поголемо учество на часот и има поголема интеракција меѓу учениците и наставникот без стрес како и зголемување на самодовербата кај учениците.
- кога учениците истражуваат на Интернет на различните Веб страни дознаваат нови информации и стекнуваат нови знаења.

Технологијата создава можност да се смени традиционалната настава, и креативно да се пристапи кон наставата по англиски јазик. Креативниот пристап кон наставата по англиски јазик е од голема важност бидејќи учениците стануваат активни учесници и полесно го совладуваат јазикот. Воведувањето на посовремена образовна технологија доведува до модерна и креативна настава и возбуди нови можности и предизвици за учење. Интернетот ги надополнува изворите и материјалите што им се достапни на наставниците и студентите, нуди најразлични податоци и можности за истражување, како и моќни и разновидни начини кои може да се инкорпорираат во процесот на учење. Употребата на ИКТ во јазичната настава, претставува доста иновативен и привлечен метод на работа како за учениците така и за наставниците.

Како заклучок, ИКТ во наставата по англиски јазик, организирана на ваков начин овозможува полесно да го совладување и увежбување на материјалот и помага во надминувањето на функционалната неписменост кај учениците и полесна социјална и професионална интеграција во животот.

Во нашето училиште наставниците по англиски употребуваат ИКТ во наставата секој ден и нивната настава вклучува речиси целосно дигитали материјали и алатки.

Искрено се надеваме дека во нашето училиште и во нашата држава ќе им се овозможи услови сите во иднина да ја модернизираат својата наставата и да користат ИКТ секодневно, без технички проблеми.

6. Добри практики обезбедени од романскиот партнер

Средното училиште Кристијан се соочува со висока стапка на функционална неписменост по математика кај своите ученици. Математиката се смета за тежок предмет, не многу пријателски настроен кон учениците кои не покажуваат подготвеност да посветат многу време на учење.

Сакам да ви го обрнам вниманието на случајот со седмоодделенец на кој му предавам „Математика“ и кој на првичното тестирање не успеа да постигне преоден просек, бидејќи имаше потешкотии да ги разбере основните математички поими како што се дробките и зборовните задачи.

Иако прегледував со нив околу 2 недели, на дадениот тест, кој беше просечен до слаб, само 3 ученици успеаја да постигнат резултат над 7. Потоа се запрашав што може да биде причината? На часот, учениците ми оставија впечаток дека разбираат. По неколку недели набљудување, ја открив причината: во училиницата им помагаа на моите ученици читајќи ги нивните изјави и давајќи им укажувања, учениците секогаш разбираа што треба да направат. Наместо дома, сами да читаат, површно, не успеале да ги разберат барањата, не можеле ни да се поврзат со тоа што го објаснувам на час.

Во обид да го решам овој проблем, почнав да ги менувам методите на настава-учење. Избрав да користам што е можно повеќе методи и средства во наставата по концепт, да ги вклучам учениците повеќе во читањето на текстот и неговото објаснување. Згора на тоа, направив план за интервенција и за заинтересираните дизајнирав програма за помош.

Секоја недела, надвор од часовите, ги разгледував основите со овие ученици, подготвувајќи наставни листови со теоретскиот дел и проблемите, интерактивни игри и филмови, во кои тие можеа да ја набљудуваат практичната применливост на некои од поимите што се предаваат.

Поправната програма што ја развив и имплементирав имаше за цел да развие математички вештини за учениците со потешкотии, вклучувајќи серија активности за учење како што се:

1. *Сесии за обука и санирање на празнините во математичкото знаење.*

Дадовме поддршка на сите оние студенти кои имаат право да појаснат конкретни поими и термини.

2. *Користење на интерактивни и искуствени методи во наставата по математика.*

Учениците беа вклучени во партиципативни активности, како што се игри со улоги или симулации, кои ги направија математичките концепти достапни, помагајќи им на учениците да ги разберат на конкретен и применлив начин во секојдневниот живот.

3. *Употреба на дидактички материјали прилагодени на степенот на развиеност на учениците.*

Користев наставни материјали кои беа лесно разбирливи и даваа јасни упатства и илустрации.

4. *Користење на образовната технологија за подобрување на учењето по математика.*

Користивме онлајн платформи и апликации приспособени на ниво на развој на учениците за да обезбедиме дополнителни можности за вежбање и развој на математички вештини. Открив дека работата со помала група студенти, користејќи ресурси на RED: Livresq, ASQ, Kahoot, Wordwall, Liveworksheets, со кои учениците постојано применуваа одреден сет на концепти, доведе до мало подобрување на резултатите.

5. *Понудете персонализирани можности за учење.*

За учениците со посебни образовни потреби, креирав индивидуализирани планови за учење, давајќи им дополнителна поддршка и капитализирање на специфичните способности на секој ученик.

6. Програмата вклучуваше и *сесии за советување* и емоционална поддршка за учениците кои имаа потешкотии во учењето за да ги поттикне да не се откажуваат и да продолжат да ги развиваат своите вештини.

За секоја содржина, применив различни вежби, како што е наведено подолу:

Contents	Learning activities
Природни, целобројни, позитивни рационални броеви	- Вежби за претставување цели броеви на бројната права - Вежби за употреба на соодветна терминологија за цели броеви (знак, спротивност, модуло/апсолутна вредност) - Вежби за споредување/поредување на цели броеви - Вежби за собирање/одземање на позитивни рационални броеви - Вежби за користење на својствата на собирање и множење на позитивни рационални броеви во пресметките - Вежби за множење на позитивни рационални броеви - Вежби за делење позитивен рационален број со позитивен рационален број - Вежби за собирање цели броеви (вклучувајќи и отстранување на загради) - Вежби за истакнување на својствата на собирање цели броеви во различни контексти - Вежби за одземање цели броеви; вежби за пишување спротивно на збир на цели броеви - Вежби за множење цели броеви користејќи го правилото за знаци - Вежби за истакнување на предностите од користење на својствата на множење цели броеви во пресметките - Вежби за делење цели броеви со повеќекратно делење на делителот, со користење на

	правилото за знаци - Вежби за подигање на цел број на моќност со експонент на природен број; - Вежби за примена на правилата за пресметување со моќи на цел број со експонент природен број - Вежби за решавање на некои равенки и неравенки во множеството цели броеви- Вежби за пресметување со цели броеви, набљудување на редоследот на операциите и употреба на сите видови загради
Деливост	- Вежби за запишување на множество делители на природен број со користење на разложување на производи на моќи на прости броеви - Користење на делење како начин за проверка на односот на деливост за парови природни броеви - Идентификување и запишување множество делители и множество множители на природен број со користење точно делење и множење - Идентификување на прости броеви со запишување на множеството нивни делители - Вежби за подредување на природните броеви на прости и композитни броеви со користење на различни методи; специјалниот случај на броевите 0 и 1 - Вежби за запишување природен број како производ на моќи на прости броеви користејќи ги критериумите за деливост и делење - Вежби за препознавање прости броеви меѓу себе преку различни постапки - Вежби за примена на критериумите за деливост за определување на непознати цифри на природен број делив со 2, 5, 10, 3 или 9.
Односи и пропорциите	- Примери за еднакви соодноси и состав на пропорции со помош на засилување или поедноставување на дропки - Вежби за идентификување и решавање на некои практични проблеми кои водат до употреба на извештаи и пропорции - Вежби за идентификување и решавање на некои практични проблеми кои водат до употреба на пондерираната аритметичка средина - Примена на основното својство на пропорциите - Вежби за одредување непознат член од дадена пропорција - Користење на основното својство на пропорции и комутативност на множење за добивање на изведени пропорции со исти членови - Проверка на основното својство на пропорциите во случај на пропорции изведени со други поими - Пресметка на вредноста на односот помеѓу две големини од ист вид, измерени со иста единица мерка
Проценти	- Идентификување практични ситуации во кои се користат проценти - Вежби за определување $p\%$ на рационален број поголем или еднаков на 0; проценувајќи некои резултати - Вежби за трансформирање на одреден сооднос во процентуален однос преку различни

	постапки
Триаголникот, случаи на конгруентност	- Вежби за утврдување на складност на некои триаголници (некои, правоаголници) врз основа на критериуми за конгруентност, за решавање проблеми - Идентификување на релевантни елементи на геометриска фигура во однос на рамнокрак или рамностран триаголник - Решавање задачи со методот на складни правоаголни триаголници и пишување на решението на дадената задача - Употреба на геометриски алатки за изградба на триаголници
Важни линии во триаголникот	- Вежби за претставување со цртање на некои елементи на рамнокрак/рамностран триаголник во однос на агли, важни прави и симетрии - Вежби за претставување со цртање на некои елементи на правоаголен триаголник поврзани со агли и важни прави - Вежби за интуиција и демонстрација на својствата на симетрија на рамнокрак триаголник при решавање проблеми
Својства на рамнокрак, рамностран триаголник	- Вежби за лоцирање на центарот на рамностран триаголник користејќи ги важните линии во триаголникот - Вежби за претставување со цртање на некои елементи на рамностран триаголник во однос на агли, важни прави и симетрии - Вежби за интуиција и демонстрација на својствата на симетрија на рамнокрак триаголник при решавање проблеми
Својства на правоаголен триаголник	- Насетување со мерење на врска помеѓу должините на страните на правоаголен триаголник со агол од 300; примена на теоремата за агол од 300 - Идентификување на некои својства на рамнокрак правоаголен триаголник - Вежби за проверка на валидноста на одредени изјави за одредени случаи - Аргументација на пристапот за решавање на проблем во кој се појавуваат триаголници во дадени геометриски конфигурации

Резултатите од програмата беа позитивни бидејќи повеќе ученици ги подобрија своите математички вештини и постигнаа подобри резултати на тековните и сумативните тестови. Дополнително, овие ученици беа помотивирани да учат математика и активно да учествуваат на часовите по математика, што позитивно влијаеше на нивната самодоверба и доверба во сопствените способности.

7. Добри практики обезбедени од турскиот партнер

Јас се викам Неслихан Каракас Сен, а јас сум професор по историја. Работам во училиште кое обезбедува образование на средношколско ниво. 9-то одделение е првиот чекор од гимназиското образование, така што научените информации на ова ниво ја формираат

основата на гимназиското образование. Предавам историја на 9-то одделение клас 9/A. Часот по историја е лекција каде техниката на усното раскажување често и најмногу се користи поради нејзината природа. Затоа, часовите по историја најчесто се изучуваат преку аудитивно учење, привлечно на аудитивните сетила на учениците. Ја користев техниката на усното раскажување за да ги подучам на учениците првите теми „Начинот на живот на првите луѓе и влијанието на пишувањето врз човечката историја“. Потоа, на моите ученици им дадов писмен испит за да го измерам нивното ниво на учење на темата. Сепак, резултатите покажаа дека учениците не ја разбираат целосно темата и не беа во можност точно да го рефлектираат своето постоечко знаење. Техниката на усното раскажување сама по себе не беше доволна за да се создаде доволно ниво на учење. Врз основа на податоците од испитот, решив да користам различни наставни техники и подготвив план за учење на повисоко ниво со влијание на различните сетилни органи на учениците. Како дел од овој план, прво организирав турнеја со водич до музејот Троја во мојот град. На овој начин, раскажувањето на водичот и визуелните елементи во музејот им помогна на учениците да стекнат подлабоко и поразбирливо знаење за темата. Дополнително, конкретните визуелни слики им овозможија на учениците да стекнат пообјективни информации за темата „начинот на живот на првите луѓе“. Ефективно ја завршивме посетата. Потоа, кога се вративме на училиште, направивме активност со прашања-одговори и разговаравме за музејот, па имав шанса да го набљудувам впечатокот што го создаде музејската посета на секој ученик.

Вториот чекор од мојот план беше да побарам од моите ученици да подготват презентација на тема „начинот на живот на првите луѓе“ поврзана со посетата на музејот користејќи ја Canva како интерактивна средина за учење. Имав за цел да придонесам за развивање на нивните вештини за користење и пренесување информации со тоа што ќе го претстават производот од групната работа на другите одделенија од 9-то одделение. И оваа активност беше успешно завршена.

Третата фаза од мојот план беше да направам реплики на историските артефакти што ги видовме во музејот и ги учевме за време на лекцијата заедно како час. За ова, донесов глина, папирус и пергамент на класот. Ги замолив учениците да работат во групи и да создадат проект за „првите списи користени од човештвото“ користејќи различни материјали за секоја група. Така, се обидов да создадам средина за заедничко учење и поефективна средина за учење. Моите ученици стекнаа конкретни искуства за тоа како сумерски клинесто писмо се пишува на глина, хиероглифите на папирусите и првите примери на латиницата на пергамент. Овие дела ги изложив и на училиште за време на изложба, дозволувајќи им на другите ученици да добијат информации за темата. Дополнително, за време на оваа изложба, моите студенти им ги објаснија на посетителите своите дела и историското значење на артефактите, дополнително унапредувајќи ги нивните вештини за усна комуникација и презентација.

Како резултат на тоа, мојот план, кој се состои од посета на музеј, интерактивна средина за учење и практична активност, се покажа како ефикасен во зголемувањето на разбирањето на моите ученици за темата и промовирање на учење на повисоко ниво. Ќе продолжам да користам различни наставни техники за да создадам привлечна и ефективна средина за учење за моите ученици во иднина.

Е. Шаблон за работилница за родители – Семејна писменост

1. Шаблон за работилница изработен од хрватскиот партнер

Гимназијата бара многу подобра организација и поголема независност. Родителот секогаш треба да биде со детето, но важно е да му објасни на детето колку е важна неговата независност и што се очекува од него. Фокусот на работата и учењето треба да бидат на прво место.

Учењето е ментална активност. Исто како што физичката активност го менува вашето тело, учењето го менува вашиот мозок - и тоа на позитивен начин. Со учење, вашиот ментален мускул станува посилен бидејќи се создаваат нови синапси, места и процеси кои овозможуваат комуникација помеѓу нервите. Овие техники за учење можат да ви помогнат побрзо да креирате нови синапси и со тоа да го забрзате процесот на учење.

Добри услови за учење - Учењето секогаш треба да се одвива на исто место и во исто време-, најдобро е мозокот да се навикне на учење на едно место и во одредено време. Создавањето стимулативна и добро организирана средина за учење без неред е исто така многу важно. Според психолозите, учењето треба да се одвива од 9 до 11 часот и од 16 до 18 часот. Материјалите за учење треба да одговараат на ученикот. Ако некому му е тешко да научи од книги, важно е да користите други материјали како видеа, квизови, итн... Исто така, важно е да се одморите од учењето и да се вклучите во релаксирачки активности.

Овие техники за учење можат да бидат корисни:

Техниката од горе надолу значи дека прво ја гледаме пошироката слика, а дури потоа се фокусираме на учење на поединечни елементи. Оваа техника на учење се потпира на вашето претходно знаење и искуство.

Техниката за учење и меморирање оддолу нагоре е сосема спротивна. Тоа подразбира учење на поединечни елементи од материјалот, кои потоа ги поврзуваме едни со други во поголема слика. Повеќето студенти и студенти учат исклучиво на овој начин.

Има бројни предности. Тоа ви помага да поврзете нов материјал со она што веќе го знаете. На тој начин ќе научите со разбирање, но и подобро ќе ја разберете функцијата на поединечните елементи.

Најдобро е да се префрлате помеѓу овие две техники кога учите - или да ги испробате двете и потоа да одлучите која ви одговара повеќе.

Поврзување на материјалниот и реалниот живот

Учење активно, а не пасивно - кога учите пасивно, само апсорбирате информации без да ги разберете. Откако ќе научите, знаете да наведете факти, но не знаете како да ги примените. Активното учење, од друга страна, подразбира дека сте ангажирани во текот на учењето - откривате, поставувате прашања и ги вклопувате информациите во значајна целина за да ја разберете суштината на лекцијата. Овој начин на учење е многу поефикасен од пасивното учење. Научениот материјал добива значење и останува во мозокот долго време.

Објаснете му го материјалот на некој друг – ако нешто навистина се научи, ќе можеме да им објасниме на другите со едноставни зборови. На овој начин го повторуваме материјалот, но и точно одредуваме слаби точки и делови од материјалот кои не би било лошо да ги пребродиме повторно.

Одделете ги важните од неважните информации - во лекцијата важно е што е задебелено, закосено и сè што содржи клучни зборови - тоа се зборовите што најчесто се наоѓаат во самиот наслов на лекцијата што ја учите.

Грижата за меморијата и начинот на живот - вежбањето концентрација, меморијата е многу важна за подобрување на процесот на учење.

Како родител можете да:

Понудите му помош на вашето дете во областа на која детето не му оди добро. Дури и ако не сте експерт и во оваа област, на вашето дете ќе му значи многу ако го направите истражувањето заедно и ако му дадете до знаење дека сте тука за него.

Помогнете со организацијата - направете добар организациски план заедно со сите обврски, хоби и активности на вашето дете. Направете распоред за тоа како да ги направите тие активности да функционираат. Научете го како да управува со своето време. Кажете му на вашето дете колку е важно да ги заврши своите задачи и обврски за подоцна мирно да ужива во слободното време.

Ја посочите важноста на фаќањето белешки за време на часовите - Важно е на вашето дете да му понудите помош и да разговарате за тоа. Направете план со вашето дете што ќе го олесни фаќањето белешки.

Посочите да почне да пишува на нова страница секој ден и означете го новиот материјал со датум. Ова ќе го олесни наоѓањето на вашиот пат подоцна.

Посочите дека најважните термини треба веднаш да се означат, со големи букви или со друга боја, за подоцна полесно да се препознаат најважните.

Дозволете му на детето посебно да внимава на речениците кои наставниците ги истакнуваат како важни. Ако детето не успее да запише нешто, веднаш по часот треба да побара помош од колегите. Веројатно веќе следниот ден нема да се сети што му недостига во тетратката.

Објасните користење на различни техники за учење и наоѓање на онаа што најмногу му одговара на вашето дете - читање на глас, креирање картички за учење, гледање видеа, решавање квизови итн...

За да може добро да го научи материјалот, детето мора прво да ја совлада техниката на учење

Ако ништо не функционира, без оглед на тоа што вашето дете учи, веројатно е време за стручна помош. Инструкторите ќе можат многу полесно да му објаснат на детето работи кои не му се јасни.

2. Шаблон за работилница изработен од грчкиот партнер:

Како родители, поддршката за учењето на нашите деца е главен приоритет, особено кога станува збор за предизвикувачки предмети како математика. Создавањето позитивна и поддржувачка средина за учење дома е од клучно значење за да му помогнете на вашето дете да ги подобри своите научни вештини. Поттикнувањето на нивната љубопитност, обезбедувањето ресурси за истражување и ангажирањето во практични активности може да поттикне љубов кон математиката и да го поддржи нивното севкупно учење и развој.

Децата имаат различни нивоа на способност и подготвеност за математика, а нивните математички вештини може да варираат врз основа на фактори како што се возраста, когнитивниот развој, претходното изложување на математички концепти и индивидуалните стилови на учење. Некои деца може да се истакнат во математиката и да покажат напредни вештини на рана возраст, додека други може да се мачат и да бараат дополнителна поддршка. Важно е да се препознаат и почитуваат овие индивидуални разлики и да се обезбедат соодветни насоки и ресурси за да му се помогне на секое дете да ги развие своите математички вештини до својата целосна моќ

Има многу интересни активности кои семејствата можат да ги направат заедно за да им помогнат на своите деца да ги подберат своите математички вештини. Од играње математички игри и создавање лов на богатство на тема математика до користење на примери од реалниот живот и онлајн ресурси, постојат бројни начини математиката да биде пријатна и релевантна за децата.

АКТИВНОСТИ ЗА ДЕЦА ПОВРЗАНИ СО МАТЕМАТИКА

1. Еден многу вообичаен метод е да се **вклучи математиката во секојдневните активности** и да се бараат можности, како што се броење предмети, мерење состојки за време на готвењето или пресметување промени за време на купувањето. Ова им помага на

децата да ја видат практичната примена на математиката во реални ситуации. Откако ќе ги изброите предметите, можете да го поттикнете детето да ги сортира и класифицира врз основа на различни атрибути како боја, големина или форма. Ова помага да се развијат важни математички вештини како што се сортирање, класифицирање и правење споредби:

- пресметување на растојанија за време на патувања;
- мерење на состојки во рецепти;
- количества за купување (на пр. 1 кг сирење.....);
- кажување на времето со помош на часовник.

Едноставно собирање и одземање со поставување прашања како „Ако додадеме уште два предмети во нашата колекција, колку вкупно ќе имаме?“ или „Ако одземеме три предмети од нашата колекција, колку ќе останат?“

Броење на отворено: Земете ја активноста за броење на отворено и броете природни предмети како што се камења, лисја или цвеќиња. Ова му овозможува на детето да ја поврзе математиката со реалниот свет и да ги развие своите вештини за набљудување.

2. Играјте друштвени игри. Овие игри често вклучуваат едноставни аритметички операции како што се собирање и одземање. Играчите можеби ќе треба да додаваат или одземаат броеви на картички или коцки за да одредат потези или резултати, што го засилува нивното разбирање за основните математички операции. Покрај тоа, игрите со табла обично бараат стратешко размислување и вештини за решавање проблеми, кои се тесно поврзани со математичкото расудување.

3. Охрабрете ги децата да развијат хоби поврзани со математиката, како што се градење со коцки, создавање обрасци со монистра или решавање загатки, што може да ја подобри нивната просторна свест

4. Креирајте игра „Лов На Богатство“: скријте математички проблеми или равенки низ куќата или во дворот и нека вашето дете да ги реши за да го најде следниот поим. Ова може да биде забавен начин за вежбање математички вештини додека вклучувате физичка активност.

5. Користете онлајн математички игри и апликации: Постојат многу математички игри и апликации достапни на интернет кои можат да обезбедат ангажирана и интерактивна математичка пракса за децата. Тие можат да опфатат различни математички концепти, од основно броење и препознавање броеви до понапредни теми како геометрија, дробки или алгебра.

Семејството секогаш мора да ги приспособи активностите на возраста, интересите и нивото на познавање на математиката на детето.

3. Шаблон за работилница изработен од италијанскиот партнер:

Развојот на јазичните вештини е клучен аспект од растот на детето и игра значајна улога во нивниот севкупен когнитивен и социјален развој. Децата учат да комуницираат и да се изразуваат преку јазикот, што им помага да воспостават односи со другите, да се вклучат во социјални интеракции и да стекнат знаење за светот.

Семејството, како примарна единица на социјализација, игра клучна улога во промовирањето на јазичниот развој на децата. Родителите се првите и најважните учители во животот на детето и имаат големо влијание врз нивните јазични вештини. Семејните интеракции, како што се читањето, зборувањето и играњето со децата, им даваат можности да вежбаат и да ги развијат своите јазични вештини.

Истражувањата покажаа дека количината на јазикот на кој детето е изложено во раното детство има значително влијание врз неговиот јазичен развој. Квалитетот и квантитетот на јазичниот придонес што го даваат родителите и старателите се критични фактори кои влијаат на вокабуларот, граматиката и комуникациските вештини на детето.

Децата кои растат во средини богати со јазици имаат поголема веројатност да имаат посилен јазичен развој и да бидат подобро подготвени за академски успех. Од суштинско значење е родителите да преземат активна улога во промовирањето на јазичниот развој на своето дете обезбедувајќи му искуства богати со јазикот, како што се читање книги заедно, разговор за нивниот ден и поттикнување на имагинативна игра.

Што можат да направат родителите за да го поддржат јазичниот развој на децата?

Постојат неколку активности што родителите можат да ги направат со своите деца за да ги подобрат нивните јазични вештини:

- **Често разговарајте со вашето дете:** Вклучете се во разговор со вашето дете, дури и ако е премногу мало за да одговори. Ова ќе им помогне да се запознаат со звуците и јазикот.
- **Читајте му на вашето дете:** Читањето гласно за вашето дете е еден од најдобрите начини да му помогнете да ги развие јазичните вештини. Ги изложува на нови зборови, концепти и идеи.

- **Користете повторување:** често повторувајте зборови и фрази кога разговарате со вашето дете. Ова ќе им помогне да научат и да запомнат нов вокабулар.

- **Охрабрете го разговорот:** Поставете му на вашето дете отворени прашања и поттикнете го да се изрази. Ова ќе им помогне да развијат комуникациски вештини и доверба во своите способности.

- **Користете искуства од реалниот живот:** однесете го вашето дете на нови места и изложете го на различни искуства. Ова ќе им помогне да го прошират својот вокабулар и да научат за светот околу нив.

- **Играјте јазични игри:** играјте игри со вашето дете кои вклучуваат јазик, како што се игри со римување или асоцијација на зборови. Ова ќе го направи учењето забавно и привлечно.

- **Обезбедете можности за социјализација:** Дозволете му на вашето дете да комуницира со други деца и возрасни. Ова ќе им помогне да научат да комуницираат и да се изразуваат во различни социјални ситуации. Активности и игри што родителите/наставникот можат да ги прават со децата за да ги развијат јазичните вештини:

- **Игра со раскажување приказни:** Во оваа игра, едно дете ќе почне да раскажува приказна, а потоа ќе ја предаде на следното дете кое ќе ја продолжи приказната. Оваа игра ќе им помогне на децата да ги развијат своите вештини за раскажување приказни и да ги подобрат своите способности за слушање и зборување.

- **Игра за градење зборови:** во оваа игра, децата наизменично кажуваат збор, а потоа додаваат друг збор што започнува со последната буква од претходниот збор. Оваа игра ќе им помогне на децата да го подобрат својот вокабулар, правопис и изговор.

- **Игра на меморирање на зборови:** оваа игра вклучува усогласување на зборовите со видување на картички, што им помага на децата да ги развијат своите вештини за читање и да ја подобрат меморијата.

- **Пополнувалка -Mad Libs:** се приказни што го пополнуваат празното, а децата можат да ги пополнат празнините со свои зборови, помагајќи им да го вежбаат вокабуларот, граматиката и структурата на реченицата.

- **„Пантомима” или „Речник со слики”:** овие игри вклучуваат глумење, цртање или погодување зборови и им помагаат на децата да го развијат својот вокабулар и комуникациски вештини.

- **„Јас гледам...”**: Во оваа игра, едно дете избира предмет и го опишува, а другите треба да погодат што е тоа. Оваа игра им помага на децата да ги подобрат своите описни вештини и вокабулар.

- **Игра „Лов на зборови”**: Родителите или старателите пишуваат зборови на картички и ги кријат низ куќата. Целта е да ги пронајдете зборовите и да ги прочитате на глас. Оваа игра им помага на децата да вежбаат читање, правопис и идентификување зборови.

- **10. Игра „Азбука”**: играчите наизменично ги именуваат зборовите кои започнуваат со секоја буква од азбуката, при што секој збор започнува со следната буква од азбуката. Оваа игра им помага на децата да ги развијат своите гласини, вокабулар и вештини за брзо размислување.

Како заклучок, развојот на јазикот е сложен процес кој бара поддршка и интеракција од родителите, старателите и училиштето. Обезбедувајќи им на децата богата јазична средина, семејствата можат да го промовираат јазичниот развој на своето дете и да ги подготват за успех во училиште и пошироко.

4. Шаблон за работилница од литванскиот партнер:

Семејствата играат клучна улога во поддршката на развојот на писменоста на нивните членови, вклучително и надминување на функционалната неписменост. Еве неколку стратегии и практики кои семејствата можат да ги спроведат за да ја надминат функционалната неписменост:

1. Негување култура на читање - Создадете позитивна и поддржувачка средина за читање дома. Одвојте посветено време за активности за читање, како што се сесии за семејно читање или читање на глас за помалите деца. Направете книги и материјали за читање лесно достапни и поттикнете ги членовите на семејството да читаат од задоволство.

2. Покажување пример - Родителите и старателите треба да служат како примери со покажување на сопствената љубов кон читањето и вклучување во активности за описменување. Кога децата набљудуваат како возрасните го ценат читањето и писменоста, тие имаат поголема веројатност да развијат позитивен став кон читањето и учењето.

3. Читање на глас - Читајте гласно на децата од сите возрасти, вклучувајќи ги и постарите деца и тинејџерите. Оваа практика помага да се подобри разбирањето, вокабуларот и

вештините за слушање. Дискутирајте за содржината, поставувајте прашања и поттикнувајте дискусии за продлабочување на разбирањето и критичкото размислување.

4. Вклучување во активности за описменување - Вклучете го целото семејство во активности засновани на описменување. Ова може да вклучува играње игри со зборови, решавање загатки, пишување приказни или писма заедно или создавање семеен билтен. Овие активности не само што ги подобруваат вештините за описменување, туку и ги зајакнуваат семејните врски.

5. Користење технологија и онлајн ресурси - Искористете ги предностите на технологијата и онлајн ресурсите кои го поддржуваат развојот на писменоста. Истражувајте образовни апликации, дигитални платформи за читање и интерактивни веб-локации кои нудат ангажирани и соодветни активности за описменување на возраста. Следете ја и насочувајте ја употребата на технологијата кај децата за да обезбедите продуктивни и едукативни искуства.

6. Соработка со училиштата и заедницата - Воспоставете партнерства со училишта, библиотеки и организации во заедницата за пристап до ресурсите и програмите за описменување. Посетувајте работилници или настани за описменување, учествувајте на родителски состаноци и барајте упатства од професионалци за поддршка на членовите на семејството со функционална неписменост.

7. Поставување реални цели - Поставете остварливи и мерливи цели за подобрување на писменоста во семејството. Направете план и следете го напредокот со текот на времето. Прославете ги пресвртниците и достигнувањата за да ја одржите мотивацијата и чувството за постигнување.

8. Барајте дополнителна поддршка - Ако членовите на семејството се соочуваат со значителни предизвици во надминувањето на функционалната неписменост, размислете да побарате дополнителна поддршка од тутори за описменување, програми за образование на возрасни или организации во заедницата специјализирани за писменост на возрасни. Овие ресурси можат да обезбедат насочени инструкции и насоки прилагодени на индивидуалните потреби.

9. Негување позитивен став - Охрабнете ги членовите на семејството со функционална неписменост да развијат начин на размислување за раст. Нагласете дека секој може да ги

подобри своите вештини за описување со вежбање и упорност. Обезбедете позитивно засилување, пофалете ги напорите и создадете средина за учење без осудување и поддршка.

10. Промовирање на доживотното учење - Охрабрете ги членовите на семејството да гледаат на писменоста како на доживотна потрага. Нагласете ја важноста од континуирано учење, без разлика дали преку читање книги, посетување курсеви или истражување на нови интереси. Всадувањето љубов кон учењето промовира постојан личен раст и развој.

Со имплементација на овие стратегии, семејствата можат да создадат негувачка средина која го поддржува развојот на писменоста на сите членови на семејството, помагајќи да се надмине функционалната неписменост и негувајќи доживотна љубов кон читањето и учењето.

5. Шаблон за работилница од македонскиот партнер:

Развојот на јазикот е витален дел од комуникацијата во раните години.

Во раните години, децата мора да развијат рецептивен и експресивен јазик. Родителите во своите семејства можат да им помогнат на нивните деца да го развијат јазикот преку активности и интеракција. Одличен начин на интеракција со децата е да поминете време со нив, да ја искористите можноста и да учите за време на играта.

Еве некои едноставни и забавни активности за поттикнување на јазикот:

1. Раскажување приказни

Книгите и приказните се еден од најдобрите начини за поттикнување на јазикот. Прочитајте приказна за соодветната возраст или само раскажете приказна преку слики. Започнете рано со тврди книги и користете сетилни меки книги за да ги поттикнете вашите деца да ги допираат и чувствуваат предметите на сликите.

2. Книги со слики

Книгите со слики или сликовниците обезбедуваат големи можност за развој на јазикот. Многу книги со слики се поврзани со одредени теми. Гледајќи ја страницата за фармата, на пример, може да научи голем број на реченици поврзани со фармите. Некои книги со слики содржат скриени предмети или разлики на сликите. Овие книги со слики ги поттикнуваат вештините за забележување како и јазичната стимулација.

3. Претстави со кукли

Играњето со кукли и смислување на претстави со нив е одлично за развој на јазикот.

Децата се ослободени да зборуваат преку нивните куклени пријатели. Исто така можат да раскажат омилена бајка со помош на куклите.

4. Торби со предмети

Ова е многу добар начин за поттикнување на децата да опишуваат предмети. Ви треба торба од платно за да ставите мали предмети во неа, така што предметите не се видливи. Предметите се ставаат во торбата, а вашето дете ја става својот рака во торбата за да допре еден од предметите. Потоа предметот ви опишува вам, а вие морате да го погодите.

5. Имагинарни игри во домот

Креирањето на измислени сценарија во домот најмногу го поттикнува јазикот и им помага на децата да имаат различни социјални искуства во удобноста на своите домови.

Еве некои идеи за имгинарни игри:

- Наместете што е потребно во еден агол од домот и играјте „продавница“.
- Организирајте чајанка и поканете пријател.
- Играјте „венчавка“ или „забава“ или едноставно играјте „кука“.

6. Детски песни и игри со прсти

Изговарањето и пеењето на детски песни и учењето на игри со прсти помага во развојот на јазикот преку повторување и памтење на зборовите од песната. Повторувањето е многу важно во учењето на јазикот. Ако не знаете добро кои песни се омилен, можете заедно да слушате песни на YouTube.

Играњето на игри со погодување на зборови и пеење на палави песни ќе го зголеми вокабуларот на вашето дете во забавен начин.

7. Игри со карти

Постојат многу игри со карти, кои поттикнуваат збогатување на вокабуларот.

Спарување на парови е еден начин за играње со карти. Играњето на игри со карти ја развива социјалната интеракција и вокабуларот поврзан со играта.

Постојат и други совети за поттикнување на развојот на јазикот:

- Посветете внимание на вашите деца кога ви зборуваат
- Пофалете го добриот говор и употребен вокабулар
- Помогнете им со новите зборови со тоа што ќе ги повторувате
- Додадете зборови на изразите или зборовите и збогатете го нивниот вокабулар
- Никогаш не се потсмевнувајте на грешките

- Зборувајте за она што го правите додека ги вршите вашите секојдневни домашни обврски
- Бидете добар пример за вашето дете

Темпото со кој децата учат нови зборови е изненадувачки брзо.

Тие веднаш го учат и апсорбираат секој збор што ќе го слушнат.

Какво прекрасно искуство е да се биде дел од нивното јазично развојно искуство

6. Шаблон за работилница од романскиот партнер:

Семејството е идеалното место каде детето може и треба да стекне речник според неговата/нејзината возраст. Важно е родителите и другите членови на семејството да го користат секој момент од животот кај детето да развијат богат багаж на знаење и особено богатата содржина на зборови. Познато е, јазикот е елемент кој помага да се зголеми когнитивната интелигенција и емоционалната интелигенција. Активноста за учење јазик се одвива постојано и е поврзана со секоја животна околност во која е вклучено и детето:

- на масата
- за време на натпреварот
- за време на активностите во домаќинството
- во природа итн.

Многу е важно возрасните во семејството и постарите браќа и сестри правилно да ги именуваат поимите специфични за ситуацијата во која се наоѓаат и да ги објаснат овие поими. Многу е важно возрасните и другите членови на семејството да не го поттикнуваат погрешното изразување на детето. Најчесто ова станува тема за забава за членовите на семејството и детето го продолжува овој погрешен израз, кој може да стане фрустрирачки во раната училишна возраст.

Покрај овој одговорен и свесен пристап кон образованието на детето во семејството, може да се организираат и многу други активности на учење преку игра. Од голема корист се игрите со зборови, кои се предизвик за децата, бидејќи се натерани да размислуваат, да најдат решенија, да опишуваат, да користат зборови во соодветни контексти. Преку нив децата го збогатуваат својот вокабулар, користат разработени изрази, го разбираат значењето на непознатите зборови. Тоа е начин на учење преку игра.

Примери за активности:

1. **Во училишната торба има...** - може да го играат и деца од предучилишна возраст.

Првиот играч вели: Има влажен сендвич во мојата училишна чанта.

Вториот играч ги повторува зборовите на првиот играч и додава друг предмет што може да се најде во неговата училишна чанта: Има влажен сендвич и рѓосана труба во мојата училишна чанта.

Секој играч додава една работа на списокот со предмети во торбата и ја повторува целата листа.

Играта ја развива способноста за расудување, го развива јазикот и меморијата.

2.Продолжи ја приказната- можат да играат ученици, бидејќи играта бара вештини за пишување.

Воспоставени се одредени типови зборови, на пример: придавка, име на личност, познато место, два збора што опишуваат жена, реплика што можеш да му ја дадеш на маж, одговор за лута личност итн.

Секој играч ги пишува сите овие по редоследот:

- за време на првиот во првиот круг, секој играч пишува на врвот на страницата придавка (убава), потоа го превиткува листот за да го скрие зборот и му го дава на играчот од десната страна.

- вториот играч го додава името на позната личност (Ајнштајн), го превиткува листот и го дава на играчот од десно.

Кога секој играч ќе го добие својот лист на кој го напишал првиот збор, го отвора и ќе добие одреден број зборови со кои прави кратка приказна:

Ајнштајн срекен пристигнал во Панама каде запознал ситна жена. Жената праша:

- Дали си ти познатиот Ајнштајн?

Ајнштајн одговорил:

- Не грижи се, нема да измислам ништо за тебе!

Играта ја развива способноста за расудување, го развива јазикот, способноста за ставање во контекст и за правење правилни граматички асоцијации.

3. Се бара..... – може успешно да се игра во автомобил, во природа, дома.

Еден играч избира буква од азбуката, а потоа сите играчи мора да набљудуваат нешто (предмет, природен феномен итн.) почнувајќи од избраната буква. Првиот играч што ќе види предмет чие име започнува со наведената буква, гласно објавува: Видов

Играта мора да ги содржи сите букви од азбуката. Првиот играч што ќе забележи нешто што започнува со избраната буква добива поен и ја избира буквата за следната рунда. Играчот кој собрал најмногу поени на крајот од играта победува.

Играта ја развива и способноста за забележување и идентификување зборови кои спаѓаат во одредена категорија, како и концентрација и јазик.

4. Бескрајна приказна - може да се игра на која било возраст, можејќи да се прилагоди на возраста на детето. Тоа е игра на креативност и развој на јазикот.

Играчот започнува приказна со изговарање измислена фраза: Еднаш многу одамна имаше еден многу тажен крал кој не правеше ништо друго освен со часови гледајќи низ прозорецот. Еден ден.....

Потоа првиот играч застанува и другите играчи наизменично додаваат фраза. Следниот играч секогаш застанува во средината на реченицата за да му дозволи на другиот играч да ја продолжи идејата.

Играта развива креативност, способност за издавање расудување, генерализирање, решавање проблеми.

5. Не кажувај „Да“ - тоа е игра која бара внимание и способност да се замени затворениот одговор.

На пример, еден играч му поставува прашање на другиот (Дали сакаш да јадеш пица?) на кое одговорот е очигледно да.

Прашаниот играч мора да одговори, но не да го користи зборот „да“. Може да користи потврден збор („секако“, „речиси точно“) или објаснување („Па, пицата е меѓу моите омилени јадења“).

Ако некој од играчите погреша и го каже зборот „да“, добива смешна казна: испие чаша вода, излегува бос на снег/дожд, вика гласно (на врата/прозорец) разни работи (Те сакам; не се плашам; ми треба пријател, итн.).

Играта ја развива способноста за концентрација, вниманието, вокабуларот.

6. Играта за професии – е игра која има тројна цел: идентификување работни места, развивање јазик, акумулирање на знаење специфични за одредени работни места.

Еден играч размислува за работа што другите треба да ја погодат. Тој вели: Јас сум ...

Учесниците на играта му поставуваат прашања на оној што ја избрал работата. Овие корисни прашања имаат улога на стеснување на областа за идентификација на соодветното работно место:

- *Дали работите надвор?*

- *Дали имате тим?*

- *Дали користите алатка?*

- Дали работите со луѓе?

Играчот кој ја одбрал својата работа одговара со „да“ или „не“.

На играчите им се дозволени 10 обиди и можат да ја именуваат работата за која се сомневаат во секое време. 10-те обиди се и прашањата и името на работата. Доколку по 10-те обиди не е откриена работата на која првиот играч мислел, тој ја именува и дава дополнителни објаснувања, доколку е потребно.

7. Дали гледате...? - вклучува ограничено време за да се најде бараниот одговор, на пример, за секое прашање е поставена една минута. Се препорачува да се игра на преполни места (аеродроми, железнички/автобуски станици) или во сообраќај, кога сме заглавени во сообраќаен метеж.

Првиот играч започнува со прашање како што е: Можете ли да видите човек во црна капа?

Сите други играчи се обидуваат да го идентификуваат именуваното нешто/лице. Првото лице што ќе го идентификува тој предмет/лице добива поен. Играчот кој ќе собере повеќе поени победува.

Играта ја развива способноста за набљудување и јазикот, а истовремено придонесува и за намалување на напнатоста што ја создава статичната ситуација во која се наоѓаме.

7. Шаблон за работилница од турскиот партнер:

Од моментот на раѓањето на детето се наоѓа во семејството кое е социјална институција. Од овој момент, неговото/нејзиното образование започнува со звуците што ги слуша, предметите што ги допира и работите што ги гледа. Дури може да се каже дека образованието започнува пред раѓањето, имајќи предвид дека бебињата слушаат надворешни звуци од петтиот месец во утробата на мајката. Во овој поглед, семејното и предучилишното образование е многу важно во однос на развивањето на различни вештини на децата, особено јазичните вештини. Бидејќи на возраст од 0-6 години, телото, јазикот и менталниот развој напредуваат многу брзо. Случувањата во овој период го одредуваат животот и иднината на детето.

Јазичните вештини на децата може да се разликуваат според условите на нивното воспитување, социјалната средина и брзината на развојот на детето. Иако брзината и

формата на развојот на секое дете се единствени, таа може да се развие со надворешна поддршка. Во овој момент, одговорностите паѓаат на семејството, социјалната средина и предучилишните воспитувачи, доколку ги има. Покрај поддршката за усвојување на јазикот на детето, важност треба да се даде и на обезбедувањето правилно усвојување на јазикот.

Што можат да направат родителите за да го поддржат јазичниот развој на децата?

Зборувајте воспоставувајќи контакт со очи

Еден од најважните фактори за воспоставување здрава комуникација е одржувањето контакт со очите со личноста со која комуницирате. Важно е да воспоставите контакт со очите за детето да ве разбере, да ве слуша и да се гледа себеси во комуникацијата. Доколку е можно, се препорачува да се спуштите на нивото на вашето дете и да воспоставите контакт со очите за време на комуникацијата. Така, детето станува способно директно да комуницира со вас.

Не користете дигитални ресурси како телевизори и таблети во првите 2 години.

Сосема е вообичаено децата да користат екрани за да го забрзаат процесот на учење, да си поминат пријатно и да ги забавуваат. Меѓутоа, на менталниот развој на децата треба да му се придава важност исто колку и нивниот јазичен развој. Употребата на дигитални екрани во првите две или дури 3 години не е погодна за деца. Ако на детето треба да му се даде дигитална содржина до 2-годишна возраст, времето мора да биде ограничено и да се даде под родителско следење.

Неконтролираната и долга употреба на таблети, телефони и телевизор предизвикува проблеми кај децата. Може да се забележат проблеми со фокусирање и одржување на вниманието, потешкотии во учењето, немир, агресија и хиперактивност кај децата. Освен тоа, децата се изложени на еднострана комуникација пред екранот. Затоа, развојот на јазикот и комуникацијата кај децата слабее како резултат на неконтролираното користење на екранот.

Разбудете љубопитност, охрабнете го разговорот за поддршка на развојот на јазикот кај децата.

Децата почнуваат да прашуваат за сè што гледаат околу себе, особено на возраст од 1 година. Тие се обидуваат да научат така што прво ќе покажат, ќе го земат во раце, а потоа ќе прашаат „што е ова? Така, нивниот вокабулар се развива.

На детето треба да му се поставуваат прашања каде се користи точниот збор, како за да се поправи неговиот изговор, така и да се подобри неговиот/нејзиниот вокабулар. „Дали си жеден? Сакаш ли да ти донесам вода?“ допаѓа. „Тоа е книга. Црвена книга. Сакаш ли да ти ја прочитам оваа книга?“ допаѓа. Затоа, за да се поддржи развојот на јазикот кај децата, родителите треба да бидат во улога што буди љубопитност и поттикнува разговор.

Читајте му/неа, раскажувајте приказни, пејте заедно.

Можете да читате сликовници погодни за возраста на детето за да може вашето дете да ги види нивните слики. На помлади возрасти се претпочитаат богати сликовници со мали и големи записи. Раскажувањето приказни што детето ќе ги додаде и пеењето заедно, исто така, го поддржува развојот на јазикот.

Активности и игри што родителите можат да ги прават со своите деца за развој на јазикот:

- 1. Слушање подкасти:** Постојат многу подкасти достапни за децата кои можат да помогнат во развојот на нивните вештини за слушање и разбирање.
- 2. Играње со кукли:** куклите може да се користат за создавање приказни и поттикнување на децата да ги вежбаат своите јазични вештини.
- 3. Лов на богатство од зборови:** Во оваа игра, на децата им се дава список со зборови и мора да најдат предмети низ куќата или надвор што одговараат на секој збор. Оваа игра им помага на децата да научат нов вокабулар и да ги подобрат своите вештини за набљудување.
- 4. Сајмон вели:** Во оваа класична игра, водачот дава команди кои почнуваат со „Симон вели“, како на пример „Симон вели допри го носот“. Оваа игра им помага на децата да научат да ги следат упатствата и да ги подобрат своите вештини за слушање.
- 5. Лов на азбука:** Во оваа игра, децата мора да најдат предмети во собата што почнуваат со секоја буква од азбуката, почнувајќи со А и завршувајќи со Ш. Оваа игра им помага на децата да ја научат азбуката и да го подобрат својот вокабулар.
- 6. Речник со слики:** Во оваа игра, едно лице црта слика, а другите играчи мора да погодат што претставува. Оваа игра им помага на децата да го подобрат својот вокабулар и визуелно-просторни вештини.

7. 20 Прашања: Во оваа игра, едно лице мисли на некој предмет, а другите играчи мора да поставуваат прашања со да или не за да се обидат да погодат што е тоа. Оваа игра им помага на децата да ги подобрат своите вештини за испрашување и вокабулар.

8. Редослед во приказната: Во оваа игра децата наизменично кажуваат реченица за да создадат приказна. Условот е што секоја реченица мора да започне со следната буква од азбуката, почнувајќи со А и завршувајќи со Ш. Оваа игра им помага на децата да ги вежбаат своите вештини за раскажување и препознавање букви.

9. Бинго вокабулар: Во оваа игра, децата создаваат свои бинго картички со зборови што сакаат да ги научат. Повикувачот извикува зборови, а децата ги обележуваат зборовите на нивната бинго картичка. Оваа игра им помага на децата да научат нов вокабулар и да ги подобрат своите вештини за препознавање зборови.

10. Брзозборки: Во оваа игра децата вежбаат да кажуваат брзозборки, кои се фрази или реченици кои тешко се изговараат. Оваа игра им помага на децата да ги подобрат своите вештини за артикулација и фонемска свест.

11. Расипан Телефон: Во оваа игра, едно лице шепоти порака на друго лице, а пораката се пренесува надолу додека последната личност не ја каже гласно. Пораката обично е многу различна од оригиналот, што ја прави оваа игра забавна и забавна. Оваа игра им помага на децата да ги вежбаат своите вештини за слушање и зборување.

12. Приказна со синцир од зборови: Во оваа игра, едно лице започнува приказна со една реченица. Следното лице мора да ја продолжи приказната со реченица која започнува со последниот збор од претходната реченица. Оваа игра им помага на децата да ги вежбаат своите вештини за раскажување приказни, вокабулар и асоцијација на зборови.

13. Пантомима: Во оваа игра, едно лице глуми збор или фраза без да зборува, а другите играчи мора да погодат што е тоа. Оваа игра им помага на децата да го подобрат својот вокабулар, креативноста и невербалните комуникациски вештини.

Содржина

Предговор.....	2
A. Функционална неписменост, европско прашање:.....	3
1.	
Вовед.....	3
2. Проценка на функционалната неписменост во партнерските училишта и земјите.....	3
3. Функционална неписменост - компатативна студија.....	137
B. Комплет материјали за спречување, намалување и надминување на функционалната неписменост:.....	156
1. Проектирање и развивање оперативни педагошки алатки за спречување и намалување на функционалната неписменост:.....	156
2. Проектирање и примена на мотивациони стратегии за да се поттикне интересот на учениците за читање и да се олесни разбирањето на прочитаните текстови.....	202
3. Создавање дидактички игри за надминување на функционалната неписменост.....	245
4. Користење на ИКТ алатки и дигитална писменост во текот на процесот на настава и учење.....	264
5. Создавање контекстуализирани ситуации за учење, почнувајќи од секојдневните животни ситуации во кои се користат вештините за описменување (читање, пишување, броење) на различни и оригинални начини.....	276

6. Проектирање персонализирани програми за рехабилитирање на учениците кои се соочуваат со тешкотии во учењето.....	286
7. Воспоставување на педагошки модел за рана интервенција за развој на вештини за автоматско декодирање кај деца изложени на ризик од функционална неписменост.....	293
В. Компетенции на наставниците за спречување, намалување и надминување на функционалната неписменост:.....	303
1. Комуникациски вештини.....	303
2. Компетенции за избор и употреба на соодветни текстови за постигнување на целите на часот.....	307
3. Способност да се користи личната интроспекција и креативноста за да се генерираат ситуации за учење.....	310
4. Писменост, математика, решавање проблеми, критичко размислување и рефлексивно учење.....	314
5. Компетенции во однос на стимулирање на трансдисциплинарното учење за формирање на животни вештини.....	317
6. Способност за дизајнирање активности насочени кон формирање на компетентноста „учи да научи“.....	321
7. Социо-емоционални вештини според возрастните особености на детето.....	324
Г. Размена на добри практики за спречување, намалување и надминување на функционалната неписменост.....	328
Е. Шаблон за работилница за родители – Семејна писменост.....	344